

Kotnikova ulica 28, 1000 Ljubljana

T: 01 369 77 00

F: 01 369 78 32

E: gp.mddsz@gov.si www.mddsz.gov.si

Številka: 0076-1/2017
Ljubljana, dne 8. december 2017
EVA: 2017-2611-0038
GENERALNI SEKRETARIAT VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE Gp.gs@gov.si
ZADEVA: Resolucija o družinski politiki 2018-2028 "Vsem družinam prijazna družba" – predlog za obravnavo
1. Predlog sklepa vlade:
Na podlagi 17. člena Družinskega zakonika (Uradni list RS, št. 15/17) je Vlada Republike Slovenije naseji dne.....sprejela naslednji sklep:
»Vlada Republike Slovenije je določila besedilo Resolucije o družinski politiki 2018-2028 »Vsem družinam prijazna družba« in ga pošlje sprejem Državnemu zboru Republike Slovenije.«
mag. Lilijana Kozlovič GENERALNA SEKRETARKA
Priloga:
– Predlog Resolucije o družinski politiki 2018-2028 »Vsem družinam prijazna družba«
Prejmejo:
– Ministrstvo za finance, – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, – Ministrstvo za notranje zadeve, – Ministrstvo za javno upravo, – Ministrstvo za pravosodje – Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, – Ministrstvo za zdravje, – Ministrstvo za kulturo, – Ministrstvo za infrastrukturo, – Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, – Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, – Ministrstvo za obrambo, – Ministrstvo za okolje in prostor, – Ministrstvo za zunanje zadeve, – Služba Vlade Republike Slovenije za zakonodajo.
2. Predlog za obravnavo predloga zakona po nujnem ali skrajšanem postopku v državnem zboru z obrazložitvijo razlogov:
/
3.a Osebe, odgovorne za strokovno pripravo in usklajenost gradiva:
- dr. Anja, Kopač Mrak, ministrica - Martina Vuk, državna sekretarka

- mag. Andrej Del Fabro, generalni direktor Direktorata za družino

3.b Zunanji strokovnjaki, ki so sodelovali pri pripravi dela ali celotnega gradiva:

/

4. Predstavniki vlade, ki bodo sodelovali pri delu državnega zbora:

dr. Anja Kopač-Mrak, ministrica

Martina Vuk, državna sekretarka

mag. Andrej Del Fabro, generalni direktor Direktorata za družino

5. Kratak povzetek gradiva:

Sprejem Resolucije o družinski politiki 2018-2028 »Vsem družinam prijazna družba« določa Družinski zakonik (Uradni list RS, št. 15/17). Resolucija je strateški dokument, ki za obdobje od 2018 do 2028 določa cilje ter ukrepe na področju družinske politike.

Veljavna Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji je bila sprejeta leta 1993. V tem obdobju so se na področju družine in družinskega življenja zgodile pomembne in značilne spremembe. Tako Republika Slovenija kakor tudi ostale razvite države zaznavajo pluralizacijo družinskih oblik in načinov družinskega življenja, spremembe odnosov med starši in otroki, spremembe na področju partnerskih odnosov in družinskih vlog itd. Naloga države je, da pravočasno zazna spremembe na področju družinskega življenja in družinsko politiko oblikuje oziroma načrtuje na način, da odgovori na novonastalo situacijo ter pripravi takšne strateške dokumente in zakonodajo, ki bodo celovito urejali to področje, ponujali različne oblike pomoči in podpore, zagotavljali enakost in socialno vključenost ter ščitili najbolj ranljive družbene skupine.

Veljavna resolucija na področju družinske politike je postavila temelje družinske politike in je razvojno naravnana. Opredeljuje temeljna načela, ki so izrazito sodobna, hkrati pa določa cilje ter ukrepe za njihovo doseganje. Resolucija je v splošnem dobra in je še danes delno aktualna, vendar je bolj deklarativna in manj konkretna, cilji in ukrepi so razmeroma splošni in široki, kar je značilnost prvih strateških dokumentov. Resolucija je bila v veliki meri realizirana, zato predlog nove Resolucije o družinski politiki 2018-2028 »Vsem družinam prijazna družba« (v nadaljnjem besedilu: resolucija) postavi nove cilje, ki odražajo trenutno stanje in nagovarjajo prepoznane potrebe družin.

V predlogu resolucije je opredeljeno širše področje družinske politike in usmeritev razvoja družinske politike. Tako družinska politika temelji na celostnem oziroma integralnem in vključujočem pristopu, kar pomeni, da vključuje vse vrste družin, upošteva pluralnost družinskih oblik in različnih potreb, ki iz tega izhajajo, spoštuje avtonomnost družine in individualnost njenih posameznih članov, ščiti otrokove pravice v družini in širše ter postavlja v ospredje varstvo in kakovost življenja družin in otrok. Bistven element družinske politike predstavlja tudi usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, zagotavljanje enakih možnosti obeh spolov, vzpostavljanje širokega spektra programov in storitev za družine (premik od transferjev k podpornim storitvam za otroke in družine), prispevanje k stroškom za lažje vzdrževanje otrok in varstvo družin v specifičnih življenjskih situacijah. Družinska politika je v okviru predloga resolucije prepoznana kot samostojna politika in ne več kot del socialne politike. Je pa še vedno neločljivo povezana z drugimi politikami.

Namen predloga resolucije je predstaviti stanje na širšem področju družinske politike, opredeliti temeljne cilje in ukrepe na področju družinske politike v obdobju od 2018 do 2028 ter določiti kazalnike za njihovo spremljanje. Cilj družinske politike v Sloveniji je predvsem skrb za kakovost življenja družin (še posebej kakovost življenja otrok) ter njihovo varstvo in zaščito. Ob tem je za demografsko politiko pomembno tudi število rojstev v državi, zato družinska politika hkrati zasleduje tudi cilj vzpostavitve spodbudnega okolja za odločanje za otroke. Za doseg tega cilja je pomembna ugodna širša družbena situacija (ugodne razmere na trgu dela, široka dostopnost stanovanj ipd.), ki pri ljudeh sproža občutek varnosti in stabilnosti ter družinam prijazna družinska politika, ki promovira ukrepe za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja. Raziskave ter primeri iz tujine kažejo, da so ti ukrepi praktično edini, kjer je zaznati blag pozitiven vpliv na odločanje za otroke, zato resolucija temu področju namenja posebno pozornost.

Predlog resolucije opredeljuje naslednje temeljne cilje:

- **izboljšanje kakovosti družinskega življenja s poudarkom na visoki ravni kakovosti življenja otrok;**
- **zagotavljanje varstva in zaščite družin in posameznih družinskih članov, posebej otrok;**
- **ustvarjanje pogojev, ki bodo spodbudno vplivali na odločanje za družino.**

Predlog resolucije opredeljuje naslednje podcilje:

- posebno varstvo in zaščita najranljivejših družin in posameznih družinskih članov;
- izboljšanje socialno-ekonomskega položaja družin in otrok;
- razvoj kakovostnih, raznovrstnih in široko dostopnih programov v podporo družini;
- dvig stopnje socialne vključenosti družin in otrok;
- ustvarjanje pogojev za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja;
- zagotavljanje enakosti moških in žensk ter spodbujanje enakovrednejše porazdelitve skrbstvenega in gospodinjkega dela;
- kakovostno in dostopno varstvo, vzgoja in izobraževanje otrok;
- kakovosten kulturni program in dostop do kulturnih vsebin za otroke in družine;
- zagotavljanje kakovostnega in široko dostopnega zdravstvenega varstva družin s poudarkom na reproduktivnem zdravju žensk in moških ter zdravstvenem varstvu otrok;
- izboljšanje dostopnosti do ustreznih stanovanj, predvsem parov, ki pričakujejo otroka in družinam z majhnimi otroki;
- izboljšanje položaja mladih in staršev na trgu dela;
- stalno in sistematično spremljanje področja vezanega na družinsko problematiko.

Splošna načela predloga resolucije:

vključevanje, enakost, zaščita, varstvo in spoštovanje.

Podnačela predloga resolucije:

- vključevanje vsega prebivalstva oziroma usmerjenost k vsem družinam;
- upoštevanje pluralnosti družinskih oblik in različnih potreb, ki izhajajo iz tega;
- spoštovanje avtonomnosti družine in individualnosti njenih posameznih članov;
- zaščita otrokovih pravic v družini in družbi in skrb za kakovost življenja otrok;
- promoviranje enakih možnosti obeh spolov;
- prispevanje države k stroškom za preživljanje otrok;
- pozitivna diskriminacija najranljivejših družin;
- usklajenost ukrepov z zaznanimi potrebami prebivalstva;
- splošnost ukrepov družinske politike.

Prednostna področja na katerih je poudarek v predlogu resolucije (in predstavljajo del družinske politike):

- programi v podporo družini ter drugi projekti in programi, ki so namenjeni otrokom in družinam,
- starševsko varstvo in družinski prejemki,
- nadomestno varstvo otrok,
- socialno varstvo družine,

- usklajevanje poklicnega in družinskega življenja,
- trg dela in zaposlovanje,
- področje zdravstva oziroma zdravstvenega varstva,
- področje vzgoje, varstva in izobraževanja,
- stanovanjska problematika.

Znotraj teh vsebinskih sklopov so izpostavljena in problematizirana tudi druga pomembna področja, ki niso samostojno obravnavana.

6. Presoja posledic za:

a)	javnofinančna sredstva nad 40.000 EUR v tekočem in naslednjih treh letih	DA/NE
b)	usklajenost slovenskega pravnega reda s pravnim redom Evropske unije	DA/NE
c)	administrativne posledice	DA/NE
č)	gospodarstvo, zlasti mala in srednja podjetja ter konkurenčnost podjetij	DA/NE
d)	okolje, vključno s prostorskimi in varstvenimi vidiki	DA/NE
e)	socialno področje	DA/NE
f)	dokumente razvojnega načrtovanja: <ul style="list-style-type: none"> - nacionalne dokumente razvojnega načrtovanja - razvojne politike na ravni programov po strukturi razvojne klasifikacije programskega proračuna - razvojne dokumente Evropske unije in mednarodnih organizacij 	DA/NE

7.a Predstavitev ocene finančnih posledic nad 40.000 EUR:

(Samo če izberete DA pod točko 6.a.)

I. Ocena finančnih posledic, ki niso načrtovane v sprejetem proračunu				
	Tekoče leto (t)	t + 1	t + 2	t + 3
Predvideno povečanje (+) ali zmanjšanje (–) prihodkov državnega proračuna	/	/	/	/
Predvideno povečanje (+) ali zmanjšanje (–) prihodkov občinskih proračunov	/	/	/	/
Predvideno povečanje (+) ali zmanjšanje (–) odhodkov državnega proračuna	/	/	/	/
Predvideno povečanje (+) ali zmanjšanje (–) odhodkov občinskih proračunov	/	/	/	/
Predvideno povečanje (+) ali zmanjšanje (–) obveznosti za druga javnofinančna sredstva	/	/	/	/
II. Finančne posledice za državni proračun				
II.a Pravice porabe za izvedbo predlaganih rešitev so zagotovljene:				
Ime proračunskega uporabnika	Šifra in naziv ukrepa, projekta	Šifra in naziv proračunske postavke	Znesek za tekoče leto (t)	Znesek za t + 1
/	/	/	/	/
SKUPAJ				
II.b Manjkajoče pravice porabe bodo zagotovljene s prerazporeditvijo:				
Ime proračunskega uporabnika	Šifra in naziv ukrepa, projekta	Šifra in naziv proračunske postavke	Znesek za tekoče leto (t)	Znesek za t + 1
/	/	/	/	/
SKUPAJ				
II.c Načrtovana nadomestitev zmanjšanih prihodkov in povečanih odhodkov proračuna:				
Novi prihodki	Znesek za tekoče leto (t)		Znesek za t + 1	
/	/		/	
SKUPAJ				
OBRAZLOŽITEV:				
I. Ocena finančnih posledic, ki niso načrtovane v sprejetem proračunu				
V zvezi s predlaganim vladnim gradivom se navedejo predvidene spremembe (povečanje, zmanjšanje):				
– prihodkov državnega proračuna in občinskih proračunov,				
– odhodkov državnega proračuna, ki niso načrtovani na ukrepih oziroma projektih sprejetih proračunov,				
– obveznosti za druga javnofinančna sredstva (drugi viri), ki niso načrtovana na ukrepih				

oziroma projektih sprejetih proračunov.

II. Finančne posledice za državni proračun

Prikazane morajo biti finančne posledice za državni proračun, ki so na proračunskih postavkah načrtovane v dinamiki projektov oziroma ukrepov:

II.a Pravice porabe za izvedbo predlaganih rešitev so zagotovljene:

Navedejo se proračunski uporabnik, ki financira projekt oziroma ukrep; projekt oziroma ukrep, s katerim se bodo dosegli cilji vladnega gradiva, in proračunske postavke (kot proračunski vir financiranja), na katerih so v celoti ali delno zagotovljene pravice porabe (v tem primeru je nujna povezava s točko II.b). Pri uvrstitvi novega projekta oziroma ukrepa v načrt razvojnih programov se navedejo:

- proračunski uporabnik, ki bo financiral novi projekt oziroma ukrep,
- projekt oziroma ukrep, s katerim se bodo dosegli cilji vladnega gradiva, in
- proračunske postavke.

Za zagotovitev pravic porabe na proračunskih postavkah, s katerih se bo financiral novi projekt oziroma ukrep, je treba izpolniti tudi točko II.b, saj je za novi projekt oziroma ukrep mogoče zagotoviti pravice porabe le s prerazporeditvijo s proračunskih postavk, s katerih se financirajo že sprejeti oziroma veljavni projekti in ukrepi.

II.b Manjkajoče pravice porabe bodo zagotovljene s prerazporeditvijo:

Navedejo se proračunski uporabniki, sprejeti (veljavni) ukrepi oziroma projekti, ki jih proračunski uporabnik izvaja, in proračunske postavke tega proračunskega uporabnika, ki so v dinamiki teh projektov oziroma ukrepov ter s katerih se bodo s prerazporeditvijo zagotovile pravice porabe za dodatne aktivnosti pri obstoječih projektih oziroma ukrepih ali novih projektih oziroma ukrepih, navedenih v točki II.a.

II.c Načrtovana nadomestitev zmanjšanih prihodkov in povečanih odhodkov proračuna:

Če se povečani odhodki (pravice porabe) ne bodo zagotovili tako, kot je določeno v točkah II.a in II.b, je povečanje odhodkov in izdatkov proračuna mogoče na podlagi zakona, ki ureja izvrševanje državnega proračuna (npr. priliv namenskih sredstev EU). Ukrepanje ob zmanjšanju prihodkov in prejemkov proračuna je določeno z zakonom, ki ureja javne finance, in zakonom, ki ureja izvrševanje državnega proračuna.

7.b Predstavitev ocene finančnih posledic pod 40.000 EUR:

(Samo če izberete NE pod točko 6.a.)

Kratka obrazložitev

8. Predstavitev sodelovanja z združenji občin:

Vsebina predloženega gradiva (predpisa) vpliva na:

- pristojnosti občin,
- delovanje občin,
- financiranje občin.

DA/NE

Gradivo (predpis) je bilo poslano v mnenje:

- Skupnosti občin Slovenije SOS: DA, preko javne razprave
- Združenju občin Slovenije ZOS: DA, preko javne razprave
- Združenju mestnih občin Slovenije ZMOS: DA, preko javne razprave

9. Predstavitev sodelovanja javnosti:

Gradivo je bilo predhodno objavljeno na spletni strani predlagatelja:

DA/NE

(Če je odgovor NE, navedite, zakaj ni bilo objavljeno.)

(Če je odgovor DA, navedite:

Datum objave: 25. 7. 2017

V razpravo so bili vključeni:

- nevladne organizacije,
- predstavniki zainteresirane javnosti,
- predstavniki strokovne javnosti.
- .

Predlog Resolucije o družinski politiki 2018-2028 »Vsem družinam prijazna družba« (v nadaljevanju: resolucija) je bil objavljen na portalu e-demokracija in na spletni strani Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 25. julija 2017. Javna razprava se je zaključila 30. septembra 2017.

Mnenja, predlogi in pripombe z navedbo predlagateljev (imen in priimkov fizičnih oseb, ki niso poslovni subjekti, ne navajajte)

V času javne razprave so mnenja, predloge in pripombe k predlogu resolucije posredovali:

- Skupnost centrov za socialno delo Slovenije – preživnine (kot ekonomsko nasilje), rejništvo (osamosvajanje), kazalniki, sistemska ureditev področja duševnega zdravja otrok in mladostnikov,
- Slovenska filantropija – specializirano rejništvo, otroci kot samostojni nosilci zdravstvenega zavarovanja,
- Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije – kontracepcija, dopust za nego družinskega člana,
- Knjižnica A. T. Linhartova Radovljica – vključitev bralne pismenosti,
- Mestna občina Ljubljana – kazalniki, zdravstveno zavarovanje otrok, stanovanjska problematika, predšolska vzgoja (prosta mesta v vrtcu, delovni čas),
- Mirovni inštitut – kazalniki, odvisnost dinamike ukrepov od proračunskih zmožnosti, skrb za starejše, usklajevanje poklicnega in družinskega življenja,
- Zveza Sonček – izbris prikaza stanja na posameznih področjih družinske politike, podpora družinam z osebami s posebnimi potrebami, posebno poglavje v resoluciji za družine z osebami s posebnimi potrebami,
- Zveza bibliotekarskih društev Slovenije – vključitev kulture, bralne pismenosti,
- Inštitut RS za socialno varstvo – spremljanje izvajanja resolucije, kazalniki,
- Zveza prijateljev mladine Slovenije – participacija otrok v vseh vidikih življenja, vključitev bralne pismenosti, starševsko varstvo in družinski prejemki, zdravstveno varstvo otrok,
- Skupnost občin Slovenije – transferji, migracije, zdravstveno zavarovanje otrok,
- Unicef Slovenija – kazalniki, odvisnost dinamike ukrepov od proračunskih zmožnosti, povečanje medresorskega sodelovanja,
- Socialna zbornica Slovenije – preživnine (smernice sodiščem, izračun minimalne preživnine),
- Družinska pobuda – večja skrb za velike družine, več možnosti izbire staršev, postopno uvajanje univerzalnosti, izboljšanje stanovanjskih možnosti mladih družin, enakost spolov,
- Glas za otroke in družine – razbremenitev staršev pri stroških za tretjega in nadaljnje otroke, enakost spolov, ukrepi na področju stanovanjske politike.

Upoštevani so bili:

- v celoti,
- večinoma,
- **delno**,
- niso bili upoštevani.

Predlog resolucije je ministrica za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 7. 9. 2017 predstavila na 1. seji Sveta Republike Slovenije za otroke in družino, ki je stalno posvetovalno telo Vlade Republike Slovenije. V razpravi o predlogu resolucije so članice in člani sveta dokument ocenili kot kakovosten, s številnimi pozitivnimi ukrepi. Po razpravi je tako bil sprejet sklep, da se je Svet Republike Slovenije za otroke in družino seznanil s predlogom resolucije in ocenjuje, da pripravljen predlog predstavlja dobro podlago za nadaljnjo razpravo.

V času priprave resolucije smo sodelovali s pristojnimi resorji, po javni razpravi pa smo organizirali še usklajevalne sestanke.

Na usklajevalne sestanke smo povabili tudi številne organizacije, ki so v času javne razprave podale pripombe in so izrazile željo po sestanku, in sicer: Slovensko filantropijo, Fakulteto za socialno delo, Zvezo prijateljev mladine Slovenije, Unicef Slovenije, Družinsko pobudo, Glas za otroke in družine. Pripombe smo upoštevali v največji možni meri.

Dne 22. 7. 2017 smo skupaj z IRSSV organizirali tudi strokovni posvet »Rodnost v Sloveniji«, ki se v veliki meri dotika problematike obravnavane v resoluciji.

Bistvena mnenja, predlogi in pripombe, ki niso bili upoštevani, ter razlogi za neupoštevanje:

V okviru mnenj in predlogov smo prejeli veliko splošnega razmišljanja o problematiki in razmeroma malo konkretnih predlogov in rešitev. Tako pogosto ni bilo mogoče izluščiti konkretnega ukrepa ali usmeritve.

Upoštevani niso bili predlogi za katere ocenjujemo, da bi poslabšali položaj družin ali bi odvzeli že pridobljene pravice (predlog črtanja ukrepa – ohraniti brezplačno, varno, učinkovito, dostopno in raznoliko kontracepcijo ter druge metode načrtovanja družine). Prav tako niso bili upoštevani predlogi za katere menimo, da strokovno niso ustrezni (predlog spremembe rabe koncepta enakosti spolov) ali so manj ustrezni (predlog uvedbe specializiranega rejništva. Lahko rečemo, da je v Sloveniji vsako rejništvo specializirano. Rejniki, glede na potrebe, tako lahko izberejo različna izobraževanja, ki jih potrebujejo za kakovostno izvajanje rejniške dejavnosti. Nepotrebno uvedbo specializiranega rejništva je potrdila tudi raziskovalna naloga IRSSV). Nekateri predlogi so se nanašali na spremembo kazalnikov ukrepov. Predloge smo v največji možni meri upoštevali, nismo pa mogli upoštevati predlogov kazalnikov, ki bi prinesli (glede na ukrep) nesorazmerno visoke finančne posledice.

10. Pri pripravi gradiva so bile upoštrevane zahteve iz Resolucije o normativni dejavnosti:	DA/NE
11. Gradivo je uvrščeno v delovni program vlade:	DA/NE

Dr. Anja Kopač Mrak
Ministrica

- Priloga: predlog sklepa

Na podlagi 17. člena Družinskega zakonika (Uradni list RS, št. 15/17) je Vlada Republike Slovenije naseji dne.....sprejela naslednji

SKLEP

»Vlada Republike Slovenije je določila besedilo Resolucije o družinski politiki 2018-2028 »Vsem družinam prijazna družba« in ga pošlje sprejem Državnemu zboru Republike Slovenije.«

Številka: 0076-1/2017

Datum: 6. 12. 2017

EVA: 2017-2611-0038

mag. Lilijana Kozlovič
GENERALNA SEKRETARKA

Priloga:

- Predlog Resolucije o družinski politiki 2018-2028 »Vsem družinam prijazna družba«

Prejmejo:

- Ministrstvo za finance,
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti,
- Ministrstvo za notranje zadeve,
- Ministrstvo za javno upravo,
- Ministrstvo za pravosodje
- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport,
- Ministrstvo za zdravje,
- Ministrstvo za kulturo,
- Ministrstvo za infrastrukturo,
- Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo,
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano,
- Ministrstvo za obrambo,
- Ministrstvo za okolje in prostor,
- Ministrstvo za zunanje zadeve,
- Služba Vlade Republike Slovenije za zakonodajo.

Na podlagi prvega odstavka 17. člena Družinskega zakonika (Uradni list RS, št. 15/17) in 109. člena Poslovnika državnega zbora (Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo, 105/10 in 80/13) je Državni zbor Republike Slovenije na seji dne..... sprejel:

RESOLUCIJO O DRUŽINSKI POLITIKI
2018–2028
»Vsem družinam prijazna družba«

Kazalo

1 Uvod.....	13
1.1 Namen in cilji	15
1.2 Temeljna načela.....	16
1.3 Finančna sredstva.....	17
1.4 Spremljanje izvajanja resolucije in poročanje	17
2 Stanje na področju družinske problematike, demografska slika in smernice oziroma ključne usmeritve razvoja družinske politike	18
3 Temeljna prednostna področja ter cilji, ukrepi in kazalniki.....	27
3.1 Programi v podporo družini ter drugi programi in projekti, ki so namenjeni otrokom in družinam.....	29
3.2 Starševsko varstvo in družinski prejemki.....	36
3.2.1 Pravice in prejemki, vezani na rojstvo in zgodnja leta otrokovega življenja	37
3.2.2 Pravice in prejemki, vezani na preživljanje, skrb in varstvo otrok	43
3.3 Nadomestno varstvo otrok	48
3.3.1 Rejništvo	49
3.3.2 Zavodsko varstvo	54
3.3.3 Posvojitev	55
3.4 Socialno varstvo družine	59
3.5. Trg dela in zaposlovanje	66
3.5.1 Ovire pri zaposlovanju mladih in posledice na oblikovanje družine	67
3.5.2 Družine in trg dela	71
3.6 Usklajevanje poklicnega in družinskega življenja	76
3.6.1 Porazdelitev skrbstvenih in družinskih obveznosti med ženske in moške	77
3.7 Področje zdravstva	79
3.7.1 Zdravstveno varstvo odraslih.....	80
3.7.2 Zdravstveno varstvo otrok in mladostnic oziroma mladostnikov.....	85
3.8 Vzgoja, varstvo in izobraževanje.....	91
3.8.1 Predšolska vzgoja	92
3.8.2 Osnovnošolsko izobraževanje	96
3.8.3 Srednješolsko izobraževanje	100
3.9 Stanovanjska problematika	103
3.9.1 Osamosvajanje mladih (družin)	104
3.9.2 Stanovanjske razmere družin	106
4 Seznam ukrepov/pravic v Republiki Sloveniji, ki neposredno vplivajo na položaj družin ..	116
5 Kratice	126

1 Uvod

Na področju družine in družinskega življenja smo v zadnjem desetletju pričali pomembnim in značilnim spremembam. Slovenija in druge razvite države zaznavajo pluralizacijo družinskih oblik in načinov družinskega življenja, spremembe odnosov med starši in otroki, spremembe na področju partnerskih odnosov in družinskih vlog itd. Kljub spremembam ostaja družina temeljna družbena institucija, ki ima za posameznika velik pomen. Javnomenjske raziskave kažejo, da je družina pomembna v vseh življenjskih obdobjih in je v življenju posameznikov uvrščena najvišje na lestvici vrednot. Leta 2009 je tako 97 % vprašanih reklo, da je družina zanje pomembna (Slovensko javno mnenje, 2015). Ta delež se je v letu 2015 še povečal, in sicer na 98 %. Poudariti velja, da je tudi za mlade družina pomembna pozitivna vrednota. Raziskovalci že dobro desetletje opažajo nove trende v življenjskovrednotnih naravnostih mladih, ki gredo v smer postmaterialno-osebnostnih usmeritev (Ule, 2004). Te nove vrednote se osredinjajo predvsem na družino in družinsko življenje.

Naloga države je, da pravočasno zazna spremembe na področju družinskega življenja in družinsko politiko oblikuje oziroma načrtuje tako, da odgovori na novonastali položaj ter pripravi takšne strateške dokumente in zakonodajo, ki bodo celovito urejali to področje, ponujali različne oblike pomoči in podpore, zagotavljali enakost in socialno vključenost ter ščitili najranljivejše družbene skupine. Ker je področje družinske politike razmeroma široko, lahko država to nalogo dobro opravi le s tesnim medsektorskim in interdisciplinarnim povezovanjem ter ustreznim sodelovanjem s strokovnjaki. Zato se je država odločila ustanoviti stalno strokovno posvetovalno telo - Svet Republike Slovenije za otroke in družino, ki je bil ustanovljen z Družinskim zakonikom. Svet za Vlado RS opravlja strokovne in posvetovalne naloge, ji nudi pomoč pri pripravi predpisov in spremljanju stanja na področju otrok in družine ter ji poroča o stanju pravic otrok v Sloveniji. Člane in članice sveta na predlog ministra, pristojnega za družino, imenuje Vlada RS, sestavljen pa je iz predstavnikov Vlade RS, nevladnih organizacij s področja otrok in družine in strokovnih institucij.

Družinska politika v Sloveniji temelji na celostnem oziroma integralnem in vključujočem pristopu, kar pomeni, da vključuje vse vrste družin, upošteva pluralnost družinskih oblik in različnih potreb, ki iz tega izhajajo, spoštuje avtonomnost družine in individualnost njenih posameznih članov, ščiti otrokove pravice v družini in širše ter postavlja v ospredje varstvo in kakovost življenja družin in otrok. Pomembne prvine družinske politike so tudi usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, zagotavljanje enakih možnosti obeh spolov, vzpostavljanje širokega spektra programov in storitev za družine ter prispevanje k stroškom za lažje vzdrževanje otrok in varstvo družin v posebnih življenjskih okoliščinah.

Družinska politika v Sloveniji namenja posebno pozornost skrbi za otroke in njihovi zaščiti in sledi največjim koristim otrok. Država v največji možni meri zagotavlja uresničevanje otrokovih pravic in skrbno spremlja njihov položaj. Otroci so posebna družbena skupina, saj so v celoti odvisni od odraslih in zaradi svoje starosti izključeni s področja odločanja. Ker sami ne morejo vplivati na svoj položaj, so izjemno ranljivi ter potrebujejo posebno skrb in zaščito. Njihov položaj in okoliščine so pretežno vezani na položaj oziroma življenjske razmere staršev in skrbnikov. Pomembno je, da problematiko položaja otrok razumemo široko in jo v okviru družinske politike obravnavamo celostno, hkrati pa jo kot integralni del vključujemo v druga pomembna področja. Za zagotovitev kakovostnega, zdravega in varnega otroštva ter dobrih možnosti za uspešen razvoj na vseh področjih, država skrbi za delujoč in učinkovit sistem varstva družine, hkrati pa sprejema

ustrezne izobraževalne, zdravstvene in druge programe ter ukrepe, ki zagotavljajo blaginjo otrok. Slovenija je leta 2006 sprejela Program za otroke in mladino 2006–2016, ki celostno in obširno obravnava problematiko položaja otrok in mladine. Leta 2013 je ta program za obdobje 2013–2016 posodobila. Gre za samostojen programski dokument, ki natančno določa cilje in ukrepe za izboljšanje položaja otrok in mladine ter opredeljuje načine participacije otrok (spodbujanje aktivnega državljanstva). V pripravi je že strateški dokument za novo obdobje, ki se bo osredotočal na otroke.

V primerjalni perspektivi Slovenija dosega razmeroma visoko raven kakovosti življenja družin in otrok, saj se nenehno uvršča v sam vrh različnih mednarodnih lestvic, meritev in kazalnikov. Rezultati raziskave o kakovosti življenja otrok, ki jo je leta 2017 opravila mednarodna organizacija Save the Children, kažejo, da najbolj kakovostno živijo otroci v Sloveniji. Ta se je po izbranih kazalnikih med 172 državami sveta uvrstila na prvo mesto. Po kazalniku, ki ponazarja položaj otrok – stopnja tveganja revščine in socialne izključenosti otrok –, je bila Slovenija leta 2015 četrta država z najnižjo stopnjo tveganja (Eurostat, 2015). Zadnji podatki, za leto 2016, kažejo nadaljevanje nižanja stopnje tveganja revščine in socialne izključenosti (tako splošne, še posebej pa za otroke) (SURs, 2017). Pri dostopu do pravnega varstva otrok je bila Slovenija leta 2016 na 20 mestu med 197 državami (Child Rights International Network, 2016), na področju pravičnosti do otrok pa je Slovenija zasedla deveto mesto med 41 najbolj razvitimi državami sveta (Unicef, 2016). Vse navedeno kaže, da so kakovost življenja otrok ter zaščita in varstvo otrok v Sloveniji na najvišji ravni. Prav tako so številni ukrepi družinske politike v mednarodnem prostoru prepoznani kot primeri dobre prakse. Kot takšne so bile prepoznane pravice do materinskega, starševskega in očetovskega nadomestila, ki so znašale 100 % osnove plače. Zaradi gospodarske krize in z njo povezanih varčevalnih ukrepov je Zakon za uravnoteženje javnih financ začasno omejil starševsko in očetovsko nadomestilo. Pomembno je, da se ti pravici ponovno v celoti povmeta na izhodišče. To je pomembno predvsem z vidika ohranjanja že doseženih pravic. Nezanemarljivo pa je tudi v kontekstu primerjave z drugimi državami – Slovenija je bila namreč edina država na svetu, ki je imela za vse navedene pravice 100-odstotno nadomestilo plače. Usmeritve družinske politike so torej ustrezne, hkrati pa je Slovenija med državami, ki imajo visoko razvito družinsko politiko in sistem blaginje. Pomembno je, da država te usmeritve ohranja še naprej, jih nadgrajuje, sočasno pa si mora nenehno prizadevati za razvoj vseh področij v okviru družinske politike. Tako bo kar najbolj lahko zagotovila blaginjo družin, še posebej otrok.

Namen Resolucije o družinski politiki 2018–2028 »Vsem družinam prijazna družba« (v nadaljevanju besedila: resolucija) je za desetletno obdobje opredeliti ključne cilje in ukrepe, ki bodo še povečali stopnjo kakovosti družinskega življenja, zagotavljali varstvo, zaščito in blagostanje družin, posebej otrok, ter izboljšali socialno-ekonomski položaj družin. Sleditev ciljem in dosledno izvajanje ukrepov bi tako utegnila ustvariti družbene okoliščine in okolje, ki bo spodbudno vplivalo na odločanje za otroke.

V resoluciji je poudarek na devetih prednostnih področjih, in sicer: programi v podporo družini, starševsko varstvo in družinski prejemki, nadomestno varstvo otrok, socialno varstvo družine, usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, trg dela in zaposlovanje, področje zdravstva oziroma zdravstvenega varstva, področje vzgoje, varstva in izobraževanja ter stanovanjska problematika. V okviru teh vsebinskih sklopov so poudarjena in problematizirana tudi druga pomembna področja, ki niso samostojno obravnavana. Poudariti je treba, da so ta področja enako pomembna, vendar so (vsaj nekatera) natančneje opredeljena v posebnih programskih dokumentih. Kljub vsemu smo jih v določeni meri vključili v to resolucijo, vendar pa so zaradi svoje večdimenzionalnosti in prečnosti, nekoliko razpršena. Ta področja so: kultura, medgeneracijski vidik, preprečevanje nasilja v družini in nad ženskami, enakost spolov idr. Prav tako je nekoliko razpršeno oziroma obravnavano v okviru različnih področij usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, ki je izjemno pomembna problematika z vidika družinske politike. Koncept

usklajevanja razumemo namreč kot širši mehanizem, ki lahko vključuje zelo različne ukrepe, zato ga umeščamo v več vsebinskih poglavij. Vsako področje je obravnavano z vidika trenutnega stanja, predstavljeni so relevantni podatki in trendi (s slovenskega in evropskega vidika), hkrati pa so opredeljeni cilji in ukrepi, ki pomenijo ključne dejavnosti in izzive za prihodnost.

1.1 Namen in cilji

Namen resolucije je določiti temeljne cilje in ukrepe na področju družinske politike v obdobju 2018–2028, s katerimi bomo izboljšali kakovost družinskega življenja. Pri tem bomo še posebej pozorni na zagotavljanje visoke kakovosti življenja otrok. Za doseg tega cilja so potrebni ukrepi in spremembe na številnih področjih, kar lahko dosežemo le z medsektorskim povezovanjem in sodelovanjem. Družinska politika je sicer samostojna, vendar je neločljivo povezana z drugimi politikami. Tako področje družine, otrok in parov oziroma žensk, ki pričakujejo otroka, predstavlja ključen del družinske politike (družina kot temeljni subjekt ukrepov), hkrati pa je integralni del socialne, zdravstvene, stanovanjske, izobraževalne politike, politike trga dela, politike enakih možnosti, kulturne politike in drugih politik (družina kot posredni subjekt ukrepov). Ukrepi, ki jih resolucija opredeljuje za doseganje ciljev, tako posegajo na področja številnih resorjev. Pri tem upoštevajo temeljne smernice, ki so jih posamezni resorji opredelili v svojih strateških dokumentih, hkrati pa predlagajo tudi izboljšave, predvsem v smislu večje usmerjenosti v zagotavljanje posebnega varstva družin in otrok.

Temeljna naloga države je, da ustvarja primerne pogoje za doseganje visoke ravni kakovosti življenja družin ter zagotavlja njihovo varstvo in zaščito (še posebej otrok). Tako ustvarja možnost razvoja vseh družinskih članov in pripravlja spodbudno okolje za odločanje za družino. Ker družinska politika v Sloveniji temelji na integralnem pristopu, je družina opredeljena široko, in sicer Družinski zakonik določa, da je družina življenjska skupnost otroka, ne glede na starost otroka, z obema ali enim od staršev ali drugo odraslo osebo, če ta skrbi za otroka ter ima do otroka določene obveznosti in pravice. Družina je v tem zakonu ter tudi v drugih predpisih in zakonih prepoznana kot pomembna družbena institucija, ki uživa posebno varstvo. Razlog za to izhaja iz dejstva, da je družina primarni družbeni prostor za (čustveni in družbeni) razvoj otrok. Tako tudi Ustava RS določa, da država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino in ustvarja potrebne razmere za to varstvo. Posebno varstvo družine je, predvsem zaradi koristi otrok, opredeljeno v Družinskem zakoniku. Varstvo družin, in v okviru tega še posebej otrok, določajo tudi številni drugi zakoni (npr. Zakon o preprečevanju nasilja v družini, Zakon o Varuhu človekovih pravic), mednarodni dokumenti in deklaracije, kot so: Splošna deklaracija o človekovih pravicah, Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, Evropska socialna listina, Konvencija o otrokovih pravicah, Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic idr.

Resolucija opredeljuje te temeljne cilje:

- izboljšanje kakovosti družinskega življenja s poudarkom na visoki ravni kakovosti življenja otrok;
- zagotavljanje varstva in zaščite družin in posameznih družinskih članov, posebej otrok;
- ustvarjanje pogojev, ki bodo spodbudno vplivali na odločanje za družino.

- Resolucija opredeljuje te podcilije:
- posebno varstvo in zaščita najranljivejših družin in posameznih družinskih članov;
 - izboljšanje socialno-ekonomskega položaja družin in otrok;
 - razvoj kakovostnih, raznovrstnih in široko dostopnih programov v podporo družini;
 - dvig stopnje socialne vključenosti družin in otrok;
 - ustvarjanje pogojev za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja;
 - zagotavljanje enakosti moških in žensk ter spodbujanje enakovrednejše porazdelitve skrbstvenega in gospodinjanskega dela;
 - kakovostno in dostopno varstvo, vzgoja in izobraževanje otrok;
 - kakovosten kulturni program in dostop do kulturnih vsebin za otroke in družine;
 - zagotavljanje kakovostnega in široko dostopnega zdravstvenega varstva družin s poudarkom na reproduktivnem zdravju žensk in moških ter zdravstvenem varstvu otrok;
 - izboljšanje dostopnosti do ustreznih stanovanj, predvsem parom, ki pričakujejo otroka in družinam z majhnimi otroki;
 - izboljšanje položaja mladih in staršev na trgu dela;
 - stalno in sistematično spremljanje področja vezanega na družinsko problematiko.

V resoluciji opredeljeni cilji in ukrepi so smernice za ministrstvo, pristojno za družino, pri uresničevanju in izvajanju družinske politike, hkrati pa so tudi usmeritve za druga ministrstva in organe Vlade RS, ki bodo ob uresničevanju pomembno prispevale k izboljšanju položaja družin in otrok in preprečevale njihovo socialno izključenost.

1.2 Temeljna načela

Družinska politika v Sloveniji temelji na integralnem in vključujočem pristopu, promovira pozitivne družbene vrednote in sledi tem splošnim načelom: vključevanje, enakost, zaščita, varstvo in spoštovanje.

Že v prvi resoluciji na področju družinske problematike – Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji (1993) – so bila opredeljena temeljna načela. Ker so ta načela še vedno aktualna in sodobna jih v tej resoluciji (pretežno) ohranjamo kot podnačela, hkrati pa jih nadgrajujemo:

- vključevanje vsega prebivalstva oziroma usmerjenost k vsem družinam;
- upoštevanje pluralnosti družinskih oblik in različnih potreb, ki izhajajo iz tega;
- spoštovanje avtonomnosti družine in individualnosti njenih posameznih članov;

- zaščita otrokovih pravic v družini in družbi in skrb za kakovost življenja otrok;
- promoviranje enakih možnosti obeh spolov;
- prispevanje države k stroškom za preživljanje otrok;
- pozitivna diskriminacija najranljivejših družin;
- usklajenost ukrepov z zaznanimi potrebami prebivalstva;
- splošnost ukrepov družinske politike.

1.3 Finančna sredstva

Opredeljeni ukrepi za doseganje ciljev resolucije so del družinske politike in se bodo pretežno izvajali v okviru načrtovanih politik resornega ministrstva. V določenem obsegu bodo ti ukrepi zadevali tudi druga področja, ki so v pristojnosti posameznih ministrstev, služb Vlade RS, lokalnih skupnosti in drugih deležnikov. Ministrstva bodo ukrepe iz te resolucije vključila v svoje programe in dejavnosti, hkrati bodo poskušala v svoje politike integrirati temeljne cilje in načela družinske politike. Na nekaterih področjih bo za izvajanje ukrepov treba predvideti posebne dejavnosti, za katere bodo ministrstva v okviru svojih proračunov namenila sredstva. Finančna sredstva za vse ukrepe, navedene v resoluciji, se bodo zagotavljala iz enega navedenega vira ali več teh: državni proračun, proračuni lokalnih skupnosti, zdravstvena in pokojninska blagajna in sredstva Evropske unije (v nadaljevanju: EU). Dinamika uvedbe ukrepov bo odvisna od proračunskih zmožnosti. Resorji bodo za vse ukrepe, ki bi morda zahtevali dodatna sredstva, ta zagotovili v okviru svojih finančnih načrtov s prerazporeditvami oziroma s povečanjem učinkovitosti pri izvajanju ukrepov.

Sredstva za izvajanje ukrepov na posameznih področjih resornih ministrstev so opredeljena in določena v področni zakonodaji in strateških dokumentih in jih ni mogoče natančno opredeliti za celotno obdobje, saj je njihova višina odvisna od sprejetih novih programov in smernic. Kljub temu, da ob sprejemanju resolucije, sredstev za celotno obdobje izvajanja resolucije ni moč natančno opredeliti, so pravice porabe resorna ministrstva za naslednje dvoletno proračunsko obdobje (2018-2019) že natančno načrtovala pri pripravi proračunov za navedeni dve leti. Višina sredstev, namenjenih za družinsko politiko, tako ne bo odvisna zgolj od sprejetih novih programov in smernic, pač pa bo odvisna od več dejavnikov, kot so obstoječe zakonske in nezakonske obveznosti na področju družinske politike, višina že natančno načrtovanih sredstev v sprejetih proračunih, določanje prioritet znotraj posameznih resorjev, povečanje učinkovitosti izvajanja ukrepov in ukinitve neučinkovitih ukrepov.

1.4 Spremljanje izvajanja resolucije in poročanje

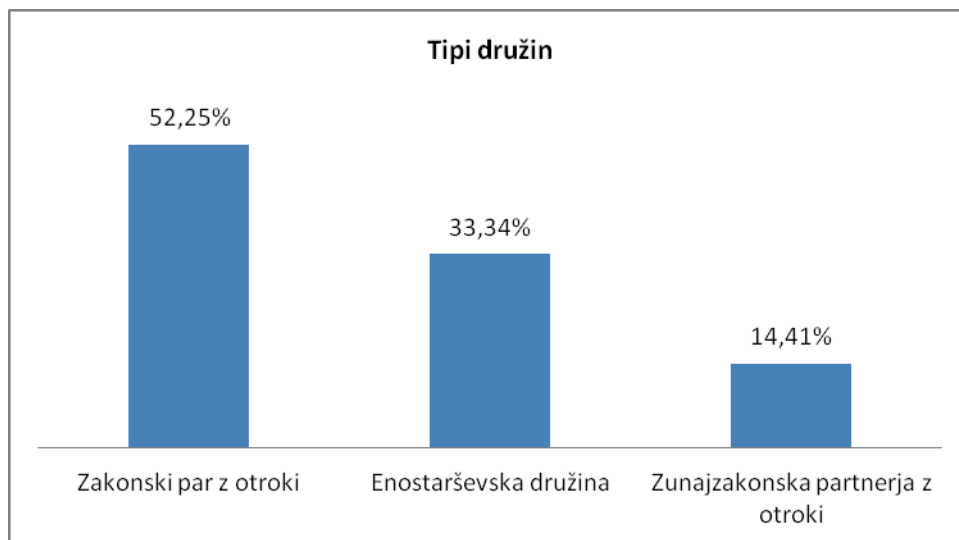
Spremljanje izvajanja resolucije je dolžnost vseh resorjev, ki so nosilci posameznih ukrepov. Enkrat letno resorji posredujejo poročilo o uresničevanju ciljev resolucije in izvedbe ukrepov Svetu RS za otroke in družino. Svet v okviru rednega letnega poročanja Vladi RS v poročilo o delu vključi tudi poročilo o izvajanju resolucije.

2 Stanje na področju družinske problematike, demografska slika in smernice oziroma ključne usmeritve razvoja družinske politike

Od sprejetja zadnje Resolucije o temeljih oblikovanja družinske politike se v Sloveniji nadaljujejo trendi sprememb družin in družinskega življenja, ki se kažejo v spremembah oblik in kompozicije družine, v smislu pluralizacije družinskih oblik in zmanjševanja števila družinskih članov. Opazne so tudi poročne in rodnostne spremembe. Spremembe, ki smo jim priča, so posledica osebnih odločitev, hkrati pa so pomembno povezane s širšimi družbenimi spremembami. Med temi velja omeniti spremembe na trgu dela in zaposlovanja (še posebej zaposlovanje žensk) in demografske spremembe, ki se kažejo predvsem v staranju prebivalstva. Za Slovenijo je že od druge svetovne vojne naprej značilna visoka stopnja zaposlenosti žensk in moških za polni delovni čas. Stopnja zaposlenosti (od 20 do 64 let) žensk (66,7 %, Eurostat, 2016) je sicer nižja kot stopnja zaposlenosti moških (73,3 %, Eurostat, 2016), vendar smo v evropskem merilu razmeroma dobro uvrščeni in razlike med spoloma so na tem področju manjše kot v večini drugih evropskih držav. Pri tem je pomemben podatek, da ženske v času, ko imajo majhne otroke, svojo kariero nadaljujejo oziroma se njihova delovna aktivnost ne zmanjša. Na organizacijo družinskega življenja pomembno vpliva tudi staranje prebivalstva, ki je posledica daljšanja življenjske dobe in upadanja stopnje rodnosti. Družina je vitalna institucija, ki se prilagaja družbenim spremembam in razmeram oziroma se odziva nanje. Iz tega vidika je zelo pomembno, da družinska politika ustvarja družbeno klimo, ki bo spodbudno vplivala na odločanje za osnovanje družine, ter sprejema ukrepe, ki bodo kar najbolj zagotavljali visoko raven kakovosti življenja družin in njihovih družinskih članov in članic.

Podatki o družinah in družinskem življenju v Sloveniji nam kažejo, da je prevladujoča družinska oblika še vedno dvostarševska družina raznospolnih partnerjev. Pri tem velja izpostaviti, da znotraj dvostarševskih družin narašča delež reorganiziranih družin, to so družine, v katerih je vsaj eden od staršev socialni starš, običajno pa nastanejo po razvezah staršev oziroma razpadu zunajzakonske skupnosti, ko si ti ponovno oblikujejo družinsko življenje. To je seveda logična posledica dejstva, da narašča delež razvez zakonskih zvez oziroma razpada zunajzakonskih skupnosti. Vse več je tudi enostarševskih družin, ki danes predstavljajo eno tretjino družin pri nas. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (v nadaljevanju: SURS) je bilo leta 1991 22,7 % enostarševskih družin, leta 2015 pa je bilo teh 33,3 %. Najpogosteje gre za materinske enostarševske družine (81,3 %), pri čemer se krepi delež očetov z otroki (gledano z vidika vseh družin se je delež očetov z otroki s 3,2 % leta 1991 povečal na 6,3 % v letu 2015). Slednje je tudi posledica vse bolj aktivne vloge očetov.

Tipi družin

SURS, 2015

Po podatkih Popisa prebivalstva in SURS upada število članov gospodinjstva, in sicer iz 3,1 leta 1991 na 2,5 leta 2015. Prevladujejo družine z enim otrokom – teh je več kot polovica oziroma 55,7 % (SURS, 2015), kar je precej več kot leta 1991, ko je bilo takih družin dobra tretjina. Družin z dvema otrokoma je 35,4 % (SURS, 2015), medtem ko so družine z večjim številom otrok razmeroma redke. Med vsemi tipi družin so slednje najpogostejše pri poročenih parih, ki prihajajo iz ruralnega območja.

Če na demografske podatke pogledamo še z vidika otrok, ugotovimo, da od celotne populacije otrok največji delež otrok živi v dvostarševskih družinah (s poročenima staršema ali v kohabitaciji oziroma zunajzakonski skupnosti), slaba tretjina pa v enostarševskih.

Glede poročnega vedenja na splošno velja, da le-to postaja vse bolj spremenljivo. Formalizacija življenjske zveze – poroka – izgublja na pomenu. Število porok ves čas upada, hkrati pa narašča število kohabitacij oziroma zunajzakonskih skupnosti. Medtem ko je bilo leta 1993, po podatkih SURS, sklenjeno 4,5 zakonske zveze na 1000 prebivalcev, je njihovo število do leta 2015 upadlo na 3,1. V zadnjih dvajsetih letih je bilo najnižje število zakonskih zvez sklenjenih v letu 2005, ko je bilo na 1.000 prebivalcev sklenjenih 2,9 zakonske zveze. Gledano širše, v evropskem prostoru, velja Slovenija za državo z najnižjimi stopnjami poročnosti (skupaj z Bolgarijo, Portugalsko, Italijo, Luksemburgom in Španijo). Najvišje stopnje poročnosti so značilne za Litvo (6,9), Ciper (6,4) in Latvijo (6,1). Posledično pri nas upada delež zakonskih parov z otroki, ki so ob popisu prebivalstva leta 1991 predstavljali tri četrtine vseh družin, v letu 2015 pa le še dobro polovico (61 %).

Vzporedno z omenjenimi trendi narašča starost ob prvi poroki, tako pri ženskah kot pri moških. Po podatkih SURS so bili leta 1993 moški ob prvi poroki v povprečju stari 27,6 let, leta 2015 pa 32 let. Starost žensk ob prvi poroki je nekoliko nižja kot pri moških, vendar prav tako narašča – s 24,7 let leta 1993 na 29,7 let leta 2015. Glede na starost ob prvi poroki se oboji, moški in ženske, uvrščajo v evropsko povprečje.

Zahodne države od konca 60-ih let naprej opažajo trend naraščanja razvez zakonskih zvez. Stopnja razveznosti je v Sloveniji pod evropskim povprečjem oziroma je ena najnižjih v Evropi. Gledano v daljšem časovnem obdobju (1991–2015) stopnja razveznosti skozi leta počasi narašča. V letu 1985 smo imeli 239,8 razvez na 1.000 sklenjenih zakonskih zvez, v letu 2015 pa 377,1.

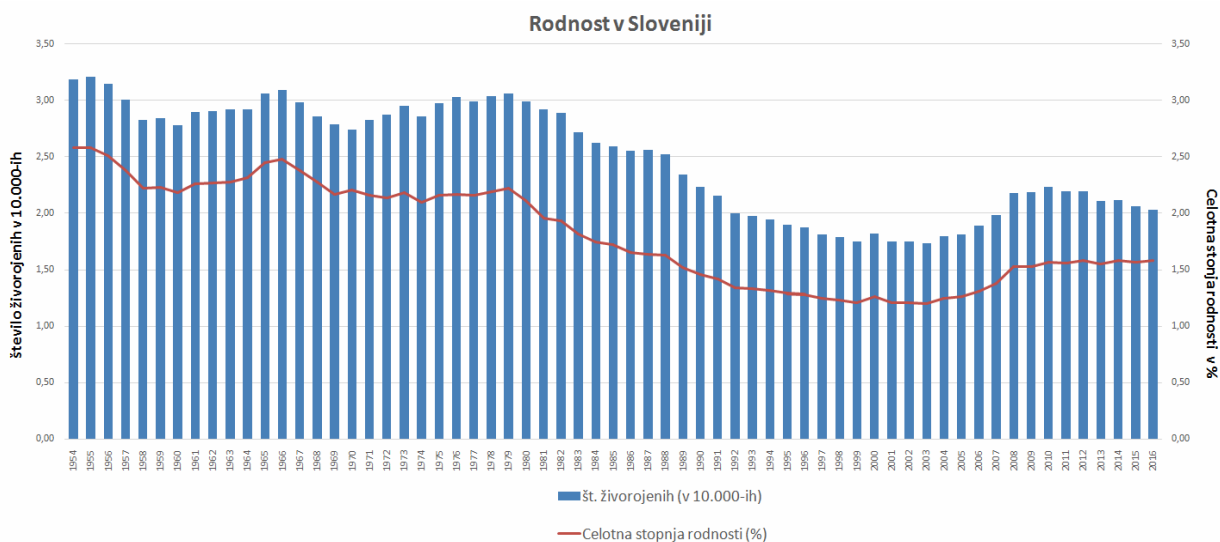
Tako v Sloveniji, kot tudi v drugih evropskih državah, narašča število otrok, rojenih v zunajzakonski skupnosti. Leta 1993 je bilo takih otrok 28,0 %, po zadnjih razpoložljivih podatkih (za leto 2015) pa že 57,9 %, kar je precej nad evropskim povprečjem (dobra tretjina). Samo Bolgarija in Francija imata višji delež otrok, rojenih v zunajzakonski skupnosti (58,6 %) (Eurostat, 2016).

Demografske spremembe na področju rodnosti kažejo postopno zniževanje stopnje rodnosti. Rodnost v Sloveniji tako upada že od prve polovice osemdesetih let naprej. Leta 1981 je prvič padla pod 2, nato pa se je še naprej zniževala. Najnižjo stopnjo rodnosti v Sloveniji beležimo v letu 2003 (1,20). Od takrat naprej je bilo mogoče opaziti trend počasnega zviševanja stopnje rodnosti vse do leta 2013, ko je ta ponovno nekoliko padla. Morda velja omeniti, da je bil leta 2012 sprejet Zakon za uravnoteženje javnih financ, ki je korenito posegel na področja, ki zadevajo (predvsem mlade) družine, torej področje starševskega varstva in družinskih prejemkov. V letu 2015 je bilo ponovno mogoče zaznati rahel dvig stopnje rodnosti (1,57), ki se nadaljuje tudi v letu 2016 (1,58) (SURS, 2017).

Primerjalno gledano je bila Slovenija do leta 2016 bila pod povprečjem EU (EU-28 = 1,58), leta 2016 pa je to dosegla. Države z najvišjimi stopnjami rodnosti so Združeno kraljestvo (1,80), Islandija (1,80), Švedska (1,85), Irska (1,92) in Francija (1,96).

Podatki o stopnji rodnosti nam le delno ponazorijo položaj na področju rodnosti. Pomembni so tudi podatki o številu živorojenih otrok. V desetletju po drugi svetovni vojni je Slovenija beležila med 32 in 36 tisoč živorojenih otrok letno. Do leta 1980 se je število živorojenih gibalo na ravni okrog 30 tisoč letno. Sledilo je hitro upadanje na vsega 17.321 tisoč živorojenih otrok leta 2003. Nato se je začelo število živorojenih otrok ponovno povečevati in je v letu 2010 doseglo vrednost 22.343. V zadnjih letih zaznavamo padajoč trend, in sicer je bilo leta 2016 20.345 živorojenih otrok. Tako imamo v Sloveniji trenutno situacijo, ko stopnja rodnosti nekoliko narašča, število živorojenih otrok pa pada.

Rodnost v Sloveniji

SURS, 2017

Gibanje števila živorojenih otrok je povezano s pomembnima dejavnikoma, ki sta v preteklosti vplivala na število živorojenih otrok in bosta vplivala tudi v prihodnje, to sta: gibanje povprečne starosti ženske ob rojstvu otroka in starostna struktura žensk v rodni dobi, torej v starosti od 15 do 49 let. Povprečna starost ženske ob rojstvu otroka se v zadnjih treh desetletjih hitro zvišuje. Leta 1984 je povprečna starost matere ob rojstvu otroka znašala 25,3 leta, leta 2016 pa že 30,9 leta. To pomeni, da se je v tem obdobju povečevala v povprečju za okrog 0,2 leta vsako leto. Posledično smo zaradi tega imeli v Sloveniji letno za okrog 20 % manj rojstev, kot bi jih imeli sicer. Če izločimo vpliv tega dejavnika na celotno stopnjo rodnosti, lahko dobimo prilagojeno stopnjo celotne rodnosti (tempo-adjusted total fertility rate). Prilagojena stopnja celotne rodnosti je v zadnjih desetletjih precej višja od stopnje celotne rodnosti in je tudi v času najnižje rodnosti (v letu 2003) še vedno znašala okrog 1,6 otroka na žensko v rodni dobi. Iz tega lahko sklepamo, da prebivalci in prebivalke Slovenije niso tako zelo znižali svojih želja glede števila otrok, kot bi lahko sklepali iz vrednosti stopnje celotne rodnosti, ki jo objavlja SURS, temveč so bile tako nizke vrednosti posledica odlaganja rojstev v višjo starost žensk. Hkrati to pomeni, da je bilo povišanje stopnje celotne rodnosti od leta 2003 do leta 2015 v precejšnji meri posledica upočasnjevanja odlaganja rojstev v višjo starost, ne pa ker bi si ljudje ponovno želeli veliko več otrok kot v letu 2003. Dejstvo je, da se je v času odlaganja rodnosti v višjo starost žensk dejansko rojevalo okrog 20 % manj otrok. Drugi dejavnik, ki pomembno vpliva na število rojenih otrok je starostna struktura žensk v rodni dobi. Številčno šibke generacije žensk, rojene v času nizke rodnosti v zadnjih treh desetletjih, začnejo intenzivno vstopati v katni del rodne dobe. S tem se bo začelo število živorojenih otrok v prihodnjih letih zniževati. To lahko opazimo že zdaj, saj se je kljub relativno enaki stopnji celotne rodnosti v zadnjem obdobju začelo absolutno število živorojenih otrok nižati. V skladu z najnovejšimi projekcijami prebivalstva Slovenije, ki jih je izdelal Eurostat, bo število živorojenih otrok v Sloveniji v prihodnjem desetletju upadalo, čeprav v projekcijah predvidevajo postopno poviševanje stopnje celotne rodnosti. Stopnja celotne rodnosti naj bi se z ravni 1,58, kolikor je znašala v letu 2016, do leta 2060 povečala na 1,78. Do leta 2030 naj bi število živorojenih otrok upadlo celo bistveno pod raven števila živorojenih otrok iz leta 2003 (Sambt, 2017).

Potek spreminjanja ravni rodnosti v Sloveniji je podoben trendom v večini evropskih in drugih razvitih državah. Značilni so nizka smrtnost in rodnost ter sorazmerno nizek ali celo negativen naravni prirastek prebivalstva. Demografi že desetletja intenzivno iščejo odgovore, ki zadevajo vprašanje dviga stopnje rodnosti, vendar izpostavljajo, da ni preprostih in univerzalno učinkovitih rešitev. Države v okviru družinske in drugih politik tako sprejemajo številne in raznovrstne ukrepe, ki bi utegnili imeti pozitiven vpliv na dvig stopnje

rodnosti (ukrepi na področju materinskega, očetovskega in starševskega dopusta, otroški dodatek, spremembe družinskih prejemkov, davčne olajšave, spremembe na področju vzgoje in varstva predšolskih otrok, stanovanjske politike, delovne zakonodaje ipd.), vendar tako tuje kot tudi domače raziskave in analize kažejo, da imajo ukrepi na zviševanje rodnosti majhen in praviloma kratkoročen vpliv. Podatki Raziskave o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke, ki jo je v letu 2010 izvedel Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo (v nadaljevanju: IRSSV), kažejo, da se ljudje za otroke odločajo predvsem zato, ker si jih želijo imeti, medtem ko so ukrepi družinske politike obrobne pomena. Vendar je bilo v raziskavi posebej opozorjeno, da bi bilo napačno sklepati, da ukinitve obstoječih ukrepov ne bi imela neželenih negativnih posledic. Obstaja namreč resna nevarnost, da bi se ob ukinitvi ali zožitvi ukrepov stopnja rodnosti pričela nižati.

Tudi študija IRSSV z naslovom Primerjalna analiza dobrih praks za dvig rodnosti v mednarodni perspektivi, ki jo je Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (v nadaljevanju: MDDSZ) naročilo leta 2016, potrjuje zgornje ugotovitve. Odsotnost aktivne družinske politike pomeni večjo verjetnost, da bo v prihodnosti prišlo do upada stopenj rodnosti in hkrati do materialnega poslabšanja položaja družin z otroki. Kljub temu je družinska politika le eden izmed dejavnikov, ki lahko v omejeni oziroma manjši meri pozitivno (oziroma negativno) vplivajo na odločanje za otroke. Pomembnejši dejavniki so, poleg subjektivnih in kulturno-vrednotnih, t. i. strukturni dejavniki (položaj žensk na trgu delovne sile, varnost/oblika zaposlitve, stanovanjski položaj mladih in mladih družin), na katere pa sama družinska politika težje vpliva. Tu se kažejo nekatere posebnosti slovenskega prostora, ki negativno vplivajo na stopnje rodnosti – npr. pozno osamosvajanje mladih (z vidika odhoda od doma), pozen vstop na trg dela, težave pri reševanju prvega stanovanjskega problema med strukturnimi dejavniki, a tudi neenakost med spoloma v zasebni sferi, kjer neplačano delo v večji meri opravljajo ženske, med kulturno-vrednotnimi dejavniki.

V Sloveniji smo bili od osamosvojitve naprej priča stabilnemu obsegu ukrepov družinske politike oziroma celo njihovem postopnemu širjenju in zviševanju. Najbolj neposreden poseg v ukrepe družinske politike oziroma družinske prejemke/nadomestila se je, kljub opozorilom o mogočih negativnih vplivih na kakovost življenja (predvsem mladih) družin in na rodnost, zgodil leta 2012 s sprejetjem Zakona za uravnoteženje javnih financ. Zakon je na področju družinske politike znižal oziroma omejil višino številnim pravicam, na primer: znižal je višino očetovskega in starševskega nadomestila, pomoč ob rojstvu otroka in dodatek za veliko družino nista bili več univerzalni pravici, ampak pogojeni z dohodkom, zožil je krog upravičencev do otroškega dodatka in razveljavil določilo o brezplačnem vrtčevskem varstvu za drugega otroka.

Zakon za uravnoteženje javnih financ je torej korenito posegel na področja, ki zadevajo predvsem (mlade) družine, (področje starševskega varstva in družinskih prejemkov), in s tem poslabšal položaj obstoječih in prihodnjih družin. Predvsem pa je zakon povzročil splošno negotovost v družbi in strah pred prihodnostjo. Med mladimi se je ta negotovost kazala na vseh področjih, posebej izrazita je bila na področju zaposlovanja (ali bodo prišli do zaposlitve in strah pred izgubo službe). V splošnem je zakon imel pomemben negativen vpliv na družine in mlade, ki bi ob drugačnih okoliščinah morda začeli načrtovati družino, tako pa so te odločitve odložili. Znano je dejstvo, da je negotovost pomemben dejavnik za nižjo rodnost.

Glede na pretekle izkušnje je treba posebej opozoriti na nevarnost zniževanja sredstev za ukrepe družinske politike, saj lahko to pomembno vpliva na položaj družin oziroma kakovost življenja družin in otrok.

Splošna značilnost demografskih pojavov je, da spremembe potekajo razmeroma počasi. Zato morajo biti ukrepi, ki bi utegnili ustvariti spodbudno okolje za odločanje za družino, premišljeni in načrtovani dolgoročno. Če država vpelje ukrepe, ki imajo negativen

demografski učinek, je potrebno precej časa, leta ali celo desetletja, da se učinki teh ukrepov odpravijo in sprejmejo novi ukrepi, ki bi potencialno spodbudno delovali na odločanje za družino ali povečanje družine. Za doseganje sprememb na področju rodnosti je torej najprej treba vzpostaviti stanje pred varčevalnimi ukrepi in izboljšati kakovost življenja družin (še posebej tistih z majhnimi otroki). V zadnjem obdobju so bili za izboljšanje dohodkovnega položaja družin sprejeti naslednji ukrepi:

- V letu 2014 se z uveljavitvijo Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS-C) otroški dodatek kot dohodek pri naslednjih pravicah in subvencijah ne všteva v celoti, temveč je zmanjšan za 20 % višine otroškega dodatka za prvega otroka iz prvega dohodkovnega razreda. Prav tako se pogosteje upoštevajo tekoči dohodki, ki bolj odražajo dejanski materialni položaj družine, saj sprememba vrste periodičnih dohodkov velja v več primerih.
- Leta 2014 je začela veljati nova ureditev glede subvencije malice in kosila, ki razširja krog upravičenih otrok do subvencije malice in kosila.
- Leta 2016 se je višina otroškega dodatka z uveljavitvijo Zakona o spremembi in dopolnitvi Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS-E) za vse otroke (približno 97.000 otrok) v 5. in 6. dohodkovnem razredu vrnila na raven pred uveljavitvijo Zakona za uravnoteženje javnih financ.
- Leta 2016 so bili očetje upravičeni do dodatnih 5 dni očetovskega dopusta z očetovskim nadomestilom. V letu 2017 so očetje upravičeni do 10 dni očetovskega dopusta z očetovskim nadomestilom in v letu 2018 do 15 dni z nadomestilom. Tako bodo očetje v letu 2018 upravičeni skupno do 30 dni očetovskega dopusta z očetovskim nadomestilom.

Države, ki ohranjajo oziroma razvijajo družinam prijazno politiko ter se osredinjajo na ukrepe za lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja (work and family friendly policies), dosegajo višjo stopnjo rodnosti, saj ustvarjajo spodbudno okolje za odločanje za otroke. Demografi nas opozarjajo, da je treba nenehno iskati mogoče vplive na rodnostno vedenje prebivalstva in spremljati učinke posameznih ukrepov. Da ne gre povsem zanemariti vpliva družinske politike na oblikovanje rodnostne slike države, še vedno trdijo nekateri tuji strokovnjaki (Gauthier, Chesnais, Kaufmannetal, McDonald). Nenazadnje to potrjujejo države z višjo stopnjo rodnosti, kot so nordijske države, Francija, Belgija, Velika Britanija, Islandija idr. Res je, da je del te stopnje mogoče pojasniti z odprto in pozitivno politiko priseljevanja. Vendar ima, tako Esping-Andersen (v Klüseneretal, 2013), pomembno vlogo tudi družinska politika. Če to ne bi držalo, potem se Nemčija ne bi soočala z razmeroma nizko stopnjo rodnosti.

Cilj družinske politike v Sloveniji je predvsem skrb za kakovost življenja družin (še posebej kakovost življenja otrok) ter njihovo varstvo in zaščito. Ob tem je za demografsko politiko pomembno tudi število rojstev v državi, zato družinska politika hkrati sledi cilju vzpostavitve spodbudnega okolja za odločanje za otroke. Za doseg tega cilja so pomembne ugodne širše družbene okoliščine (ugodne razmere na trgu dela, široka dostopnost stanovanj ipd.), ki pri ljudeh sprožajo občutek varnosti in stabilnosti, ter družinam prijazna družinska politika, ki promovira ukrepe za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja. Raziskave in primeri iz tujine kažejo, da so ti ukrepi pravzaprav edini, pri katerih je mogoče zaznati blag pozitiven vpliv na odločanje za otroke, zato resolucija temu področju namenja posebno pozornost.

Države, ki imajo sprejete ukrepe na področju usklajevanja poklicnega in družinskega življenja ter izkazujejo visoko stopnjo enakosti med moškimi in ženskami, dosegajo višjo stopnjo rodnosti. Med ukrepi so poleg ustreznega urejenega otroškega varstva

in področja zaposlovanja zlasti pomembni še materinski, očetovski in starševski dopust, varstvo in oskrba starejših ter odvisnih članov in članic družine ter finančne podpore. Za uspešno usklajevanje področij so torej pomembni in potrebni kakovostno in subvencionirano (s potrebami staršev usklajeno) otroško varstvo, urejena oskrba in raznovrstna ponudba storitev za ostarele ter druge odvisne člane in članice družine, primerne in različne oblike starševskega dopusta (ki bodo spodbujale delitev obveznosti), prožne oblike zaposlovanja in delovnega časa ter primerne finančne podpore na področju varstva in oskrbe (otrok in ostarelih).

Slovenija ima v sistemskem smislu področje usklajevanja poklicnega in družinskega življenja zelo dobro urejeno. Temeljni zakon na tem področju – Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemnikih (ZSDP-1) – je podlaga za lažje usklajevanje starševskih in poklicnih obveznosti ter podpira enakopravnejšo delitev starševskih pravic in obveznosti. Tukaj je posebej pomembna pravica staršev do starševskega, materinskega in očetovskega dopusta ter nadomestila plače v času starševskega, materinskega in očetovskega dopusta. Slovenija je bila prva evropska država, ki je leta 1986 uvedla enoletni starševski dopust, hkrati je bila edina država, ki je imela 100-odstotno nadomestilo plače. Takoj za Švedsko (1974) je Slovenija (1976) uvedla tudi možnost delitve starševskega dopusta med oba od staršev. Pravico do 100-odstotnega nadomestila plače je Zakon za uravnoteženje javnih financ okrnil, vendar je zelo pomembno, da se v celoti povrne. Pravice iz naslova starševskega varstva, še zlasti dopusti (starševski, materinski in očetovski) in krajši delovni čas, pomembno prispevajo k odpravljanju razlik med ženskami in moškimi na trgu dela, saj omogočajo, da ženske po rojstvu otroka ostanejo aktivne na trgu dela. Omenjeni dopusti pa prav tako spodbujajo enakovrednejše porazdelitve obveznosti varstva in nege otrok med ženskami in moškimi.

Z vidika usklajevanja poklicnega in družinskega življenja je pomemben sistem javnega otroškega varstva, ki je v Sloveniji zelo dobro razvit. Vanj je vključenih nekoliko več kot 78 % vseh predšolskih otrok (SURS, 2015). Otroka je mogoče vpisati v vrtec, ko dopolni 11 mesecev. Program je sofinanciran s strani občin in države (odvisno od števila otrok v vrtcu), medtem ko razliko pokrijejo starši glede na dohodkovni razred, ki ga zasedajo (od 0% do 77% cene programa). Kljub dobremu delovanju sistema otroškega varstva se na tem področju srečujemo z nekaterimi izzivi kot je na primer pomanjkanje prostih mest (še posebej za otroke, ki jih starši niso mogli vpisati v času rednega vpisa).

Slovenija sledi strateškemu cilju EU 2020, ki predvideva v vrtec vključenih 95 % otrok drugega starostnega obdobja. V Sloveniji je v tem starostnem obdobju vključenih v vrtec 90,8 % otrok. Ker je delež otrok, ki obiskujejo vrtec, odvisen od družinske politike, prožnosti trga dela in cenovne dostopnosti programa, bo treba preveriti, kateri je tisti vidik, ki bi ga bilo treba izboljšati za doseg cilja EU 2020.

Na področju trga dela in zaposlovanja Slovenija zadnja leta izkazuje razmeroma ugodne kazalnike, vendar je gospodarska kriza vseeno prinesla nove izzive na tem področju. Država zato nenehno sprejema in izvaja potrebne ukrepe na trgu dela, ki bi ugodno vplivali na zaposlovanje. Tako so se državne razvojne prioritete v preteklem obdobju osredotočale na dvig stopnje zaposlenosti žensk in moških ter na zmanjšanje stopnje brezposelnosti in delovne neaktivnosti. Slovenija sledi ciljem Strategije EU za gospodarsko rast in delovna mesta Evropa 2020, zato si je za cilj do leta 2020 postavila povečanje stopnje delovne aktivnosti na 75 % prebivalk in prebivalcev v starosti od 20 do 64 let (Nacionalni reformni program 2011–2012). Po zadnjih razpoložljivih podatkih je stopnja zaposlenosti žensk 66,7 % in stopnja zaposlenosti moških 73,3 % (Eurostat, 2016). Aktualne smernice za izvajanje ukrepov Aktivne politike zaposlovanja (v nadaljevanju: APZ) za obdobje 2016–2020 poudarjajo ukrepe, namenjene ciljni skupini mladih, starejših in dolgotrajno brezposelnih ter tistih z nižjo izobrazbo. Z vidika družinske politike so pomembni predvsem mladi, ki so v obdobju, ko načrtujejo družino, in tisti, ki že imajo družino. Varna zaposlitev je za oblikovanje

in vzdrževanje družine ter za odločitev za povečanje družine najpomembnejša, zato je ključno, da država poskrbi za čimprejšnjo vključitev mladih na trg dela, hkrati pa poskuša zagotoviti kakovostne in varne zaposlitve. Dolgoročno varne zaposlitve namreč omogočajo mladim, da se odločijo za oblikovanje družine ter zagotovijo materialno in socialno varnost družin, hkrati pa izboljšajo kakovost življenja družin.

Pri odločanju za otroka je pomembno tudi urejeno stanovanjsko vprašanje. Na področju stanovanjskega varstva je Resolucija o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025 določila nekatere temeljne cilje za desetletno obdobje in opredelila ranljive ciljne skupine, ki jim namenja posebno pozornost. Gre za skupine, ki se soočajo z oteženim dostopom do stanovanja, in sicer: iskalci in iskalke prvega stanovanja, enostarševske družine, velike družine, osebe v težkem socialnem položaju idr. Pomembno je, da država sprejme čim več ukrepov, s katerimi bo primerno uredila stanovanjsko področje in (mladim) zagotovila določeno stopnjo socialne varnosti. Tako bi tudi vplivala na ustvarjanje spodbudnega okolja za odločanje za družino. Urejena stanovanjska problematika je prav tako pomembna z vidika doseganja visoke ravni kakovosti življenja.

Če država želi celostno poskrbeti za družine in izboljšati kakovost njihovega življenja, je pomembno, da zraven do sedaj navedenega družinam ponuja čim več podpornih storitev, ki jim olajšajo starševstvo. S tem namenom je MDDSZ že leta 2014 pripravilo in začelo izvajati programe v podporo družini, ki pomembno dopolnjujejo druge programe na tem področju, predvsem socialnovarstvene storitve in programe, ter pozitivno vplivajo na izboljšanje kakovosti življenja družin. Del programov je namenjen zagotavljanju različnih potreb vseh družin v različnih življenjskih obdobjih (programi centrov za družine), medtem ko je drug del programov nekoliko bolj usmerjen v individualno obravnavo oziroma pomoč (programi psihosocialne pomoči otrokom in staršem). Te programe uspešno dopolnjujejo projekti večgeneracijskih centrov, ki se izvajajo v okviru Operativnega programa za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020.

Pomemben del družinske politike je tudi področje preprečevanja nasilja v družini. Nasilje v družini posega v temeljne človekove pravice in pomeni grobo zlorabo moči ene osebe nad drugo. Treba ga je obravnavati kot splošen družbeni problem. Slovenija je v zadnjem desetletju na področju obravnavanja in preprečevanja nasilja v družini naredila velik korak. Leta 2008 je sprejela Zakon o preprečevanju nasilja v družini, ki opredeljuje nasilje v družini in jasno definira različne vrste tovrstnega nasilja, hkrati pa določa vlogo, naloge in sodelovanje različnih državnih organov in nevladnih organizacij pri obravnavanju nasilja v družini ter opredeljuje ukrepe za varstvo in zaščito žrtev tega. Zakon posebej varuje najranljivejše družbene skupine, in sicer invalide, starejše, osebe z različnimi ovirami in otroke. Namen zakona je torej preprečevanje nasilja v družini in učinkovita zaščita žrtev pred nadaljnjim nasiljem. Ob sprejetju Zakona o preprečevanju nasilja v družini je Slovenija sprejela tudi pomembne strateške dokumente, ki podrobneje opredeljujejo ukrepe za zaščito žrtev, in tudi preventivne dejavnosti na tem področju. Leta 2009 je Državni zbor RS sprejel Resolucijo o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014, ki določa cilje, ukrepe in ključne nosilce politik za preprečevanje in zmanjševanje nasilja v družini. Temeljna cilja tega dokumenta sta povezava ukrepov različnih resorjev in zagotovitev učinkovite dejavnosti za zmanjšanje nasilja v družini, in sicer na ravni njegovega prepoznavanja in preprečevanja. Omeniti velja, da so bili sprejeti tudi štiri podzakonski akti, ki na operativni ravni določajo ravnanje različnih organov in služb v zvezi z obravnavo nasilja v družini. Poleg tega so bila pripravljena tudi različna navodila in smernice za delovanje institucij na področju boja proti nasilju v družini. Leta 2008 je bil sprejet tudi Kazenski zakonik, ki nasilje v družini opredeljuje kot kaznivo dejanje, leta 2013 pa Zakon o nalogah in pooblastilih policije, ki je dopolnil policijsko pooblastilo v primerih odreditve prepovedi približevanja tudi s pridržanjem kršitelja oziroma kršiteljice, ki ne spoštuje take prepovedi. Leta 2017 je bila določba o policijskem ukrepu prepovedi približevanja še dodatno novelirana. Bistvene rešitve so: žrtev lahko vložijo predlog za podaljšanje veljavnosti ukrepa

ves čas trajanja ukrepa (prej 3 dni pred iztekom), ukrep je lahko zdaj po sodni preveritvi in potrditvi veljaven do 15 dni (prej do 10 dni), zdaj se sme vlagati pritožba zoper odločitev sodišča (aktivno legitimacijo imajo žrtev, storilec in policija) in ukrep lahko velja tudi v drugi državi članici EU, če tak predlog zaradi šolanja, dela, potovanja ipd. vloži žrtev pri sodišču, ki je odločalo v primarni zadevi. Za še večjo zaščito žrtev nasilja v družini je bil leta 2016 noveliran Zakon o preprečevanju nasilja v družini. Spremembe so se nanašale predvsem na opredelitev družinskih članov, ki je zdaj širša, razširila se je tudi opredelitev nasilja v družini, hkrati pa se je dodala nova oblika nasilja – zalezovanje. Prav tako se je razširil nabor mogočih ukrepov sodišča, zlasti takšnih za zaščito otrok. Vsi ti normativni ukrepi so prispevali k izboljšanju sistemske ureditve preprečevanja in boja proti nasilju v družini.

Slovenija je podpisnica pravzaprav vseh pomembnejših deklaracij, konvencij in sporazumov, ki urejajo problematiko nasilja v družini in nad ženskami. Leta 2015 je ratificirala izjemno pomemben dokument, in sicer Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (t. i. Istanbulska konvencija). Osnovni cilj konvencije je ustvariti Evropo brez nasilja nad ženskami in nasilja v družini. Konvencija je tako izhodišče za različne ukrepe, ki nasilje v družini in nad ženskami pravno in dejansko umeščajo v širši okvir boja proti diskriminaciji žensk in doseganja enakosti spolov. Države pogodbenice obvezuje k celostnemu pristopu obravnave nasilja, ki vključuje preprečevanje nasilja, zaščito in podporo žrtev, pregon storilcev ter celovito in koordinirano ukrepanje. Da je bilo sprejetje konvencije nujen korak v smeri celovitejše in učinkovitejše obravnave nasilja v družini, dokazuje tudi najnovejša študija Evropskega inštituta za enakost spolov. Študija je pokazala, da je problem tovrstnega nasilja najprej problem človekovih pravic žensk, zato je osnovni namen ukrepov seveda preprečevanje nadaljnjih kršitev teh pravic, saj ima to hude posledice za ženske in posledično za vso družbo.

Slovenija je naredila velik napredek tudi na področju zaščite otrok. Sprejela je Konvencijo o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (t. i. Lanzarotsko konvencijo), ki je začela veljati 1. januarja 2014. Konvencija je eden ključnih instrumentov Sveta Evrope na področju boja proti spolnemu izkoriščanju otrok in celovito ureja tovrstno problematiko, vključno z inkriminacijo vseh vrst spolnih deliktov, storjenih nad otroki, pregonom storilcev in zaščito žrtev.

V zadnjih letih so bili izvedeni številni ukrepi, ki prispevajo k izboljšanju celostne obravnave žrtev nasilja v družini ter projekti za širitev mreže kriznih centrov, materinskih domov in varnih hiš po Sloveniji. Prav tako so bile na področju preprečevanja in obravnave nasilja v družini izvedene številne preventivne dejavnosti ozaveščanja za strokovno in širšo javnost. Med letoma 2013 in 2015 je potekala dveletna nacionalna kampanja Vesna – živeti življenje brez nasilja. Najpomembnejša cilja kampanje sta bila opozarjanje na problematiko nasilja nad ženskami in deklicami in ozaveščanje žensk z izkušnjo nasilja (in potencialnih žrtev) ter strokovne in širše javnosti.

K boljšemu in učinkovitejšemu delu z žrtvami nasilja so pripomogli tudi programi pomoči žrtvam ter izobraževanja in usposabljanja za policijo, centre za socialno delo (v nadaljevanju: CSD), zdravstveno osebje, nevladne organizacije, pedagoški in svetovalni kader, ki se srečujejo z različnimi oblikami nasilja. Pri teh dejavnostih je imelo pomembno vlogo sodelovanje državnih institucij z nevladnimi organizacijami. Izvedene dejavnosti so pripomogle k izboljšanju sistemske obravnave žrtev nasilja v družini in storilcev nasilnih dejanj s posebnim poudarkom na zaščiti ranljivih družbenih skupin ter okrepile medresorsko in interdisciplinarno sodelovanje. Opravljene so bile tudi raziskave in analize o pojavnosti nasilja v zasebni sferi in partnerskih odnosih, ki so pokazale, da narašča število primerov nasilja v družini, ki jih institucije zaznajo, prepoznajo in obravnavajo.

Področje preprečevanja nasilja v družini in zaščite žrtev je, zaradi pomembnosti, obravnavano v posebnem programskem dokumentu – Resoluciji o nacionalnem programu

preprečevanja nasilja v družini. Zato ne bo celostno in obširno obravnavano v tej resoluciji, temveč bo parcialno vključeno v področja, kjer je to potrebno.

Edina do zdaj sprejeta resolucija na področju družinske politike v Sloveniji – Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v RS (1993) – je postavila temelje družinske politike in je bila razvojno naravnana. Opredelila je temeljna načela, ki so bila izjemno sodobna, hkrati pa je določila cilje in ukrepe za njihovo doseganje. Resolucija je bila v splošnem dobra in je še danes v določeni meri aktualna, vendar so bili cilji in ukrepi razmeroma splošni in široki, kar je značilnost prvih strateških dokumentov. Resolucija je bila v velikem obsegu realizirana, zato nova resolucija postavlja nove cilje, ki odražajo prepoznane trenutne potrebe družin. Razlika med obema resolucijama je predvsem v tem, da je nova veliko bolj poglobljena, predstavi stanje na posameznem vsebinskem področju ter je bolj konkretna pri ciljih in ukrepih, hkrati pa določi kazalnike za njihovo spremljanje. Nova resolucija tako v splošnem temelji na prvem strateškem dokumentu na tem področju, pri tem pa ga pomembno nadgrajuje. Nadgradnja je vidna predvsem v večji vključitvi področja usklajevanja družinskega in poklicnega življenja, ki je z vidika družinske politike izjemno pomembno. Koncept usklajevanja je tako vključen pravzaprav v vse vsebinske sklope. Ena temeljnih in pomembnih razlik je tudi, da je družinska politika v okviru nove resolucije prepoznana kot samostojna politika in ne več kot del socialne politike. Je pa še vedno neločljivo povezana z drugimi politikami.

Primerjalno gledano ima Slovenija eno bolj razvitih družinskih politik. Raziskovalci so našo državo – glede na značilnosti družinske politike – umestili v skupino nordijskih držav, za katere je značilno, da ukrepi družinske politike omogočajo dobro podporo pri usklajevanju plačanega dela in družinskega življenja, relativno finančno dostopne in kakovostne javne storitve, enakost možnosti, spodbujajo zaposlenost žensk, s čimer je omogočena razbremenitev družine ter večja avtonomnost njenih članov in članic. Če se primerjamo s Švedsko, ki velja za državo z najbolj razvito družinsko politiko, lahko vidimo, da smo zelo primerljivi. Pri nekaterih ukrepih je Slovenija celo boljše kot Švedska – na primer pri starševskem/materinskem/očetovskem nadomestilu (ki je v Sloveniji 100-odstotno oziroma starševsko in očetovsko nadomestilo je začasno 90-odstotno, vendar bo kmalu ponovno postalo 100-odstotno). Slovenija ima torej, v primerjalnem smislu, dobro razvito in relativno radodarno družinsko politiko, vendar pa ugotavljamo, da bi bilo potrebnega več ozaveščanja splošne javnosti o ukrepih, hkrati pa potrebujemo izrazitejši premik od transferjev k podpornim storitvam za otroke in družine. To so tudi cilji te resolucije.

Raziskave kažejo, da imajo najbolj razvite družbe inkluzivno oziroma neizključevalno družinsko politiko, kar pomeni, da spoštuje oziroma upošteva potrebe vseh tipov in oblik družin ter se osredotoča na pozitivne, družinam prijazne ukrepe oziroma ukrepe za lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja. Prav te družbe imajo tudi visoko stopnjo zadovoljstva z življenjem in visoko stopnjo rodnosti. To kljub rezultatom raziskav kaže na določeno stopnjo korelacije med tipom družinske politike in stopnjo rodnosti. Družinska politika Republike Slovenije mora še naprej temeljiti na vključevalnem pristopu in slediti cilju zviševanja kakovosti življenja družin ter zagotavljati zaščito in varstvo družin, še posebej otrok.

3 Temeljna prednostna področja ter cilji, ukrepi in kazalniki

Družinska politika se dotika številnih področij ter posega v polje mnogih resorjev. V okviru resolucije bodo obravnavana vsa relevantna področja. Predstavljeno bo splošno stanje na posamičnem področju, nato bodo opredeljeni cilji, ukrepi, kazalniki in nosilci. S kazalniki se bo spremljalo izvajanje posameznih ukrepov za doseganje opredeljenih ciljev na področju družinske politike v času izvajanja resolucije od leta 2018 do leta 2028.

Kljub posebnostim vsakega področja, je mogoče opredeliti tudi splošne cilje, ukrepe in kazalnike, ki veljajo za vsa obravnavana področja. Pomemben del načrtovanja politik in oblikovanja ukrepov so analize in raziskave, ki so podprte z znanstvenimi pristopi in metodami. Raziskave in sondiranje področja je treba izvajati pred samim načrtovanjem ukrepov, hkrati je izjemno pomembno njihovo redno izvajanje. Z njim namreč zagotovimo redno spremljanje področja, ki nam omogoča pravočasno zaznavanje sprememb in takojšnji odziv nanje (v obliki novih ukrepov). Izjemno pomembno je tudi ozaveščanje ter informiranje splošne in strokovne javnosti o stanju, ukrepih in spremembah na posameznih področjih, vezanih na družinsko problematiko, in vključevanje strokovne javnosti v pripravo zakonodaje, strateških dokumentov, ukrepov, smernic ipd.

Cilji

- Stabilnost in trajnost ukrepov družinske politike;
- redno spremljanje posameznih strokovnih področij, ki se vežejo na družinsko problematiko;
- dvig stopnje ozaveščanja ter informiranja splošne in strokovne javnosti o stanju, ukrepih in spremembah na posameznih področjih, vezanih na družinsko problematiko;
- večja vključenost strokovne javnosti v pripravo zakonov, strateških dokumentov, ukrepov, smernic ipd. na področju družinske problematike;
- dvig kakovosti življenja otrok.

Ukrepi

- Ohranjanje in krepitev dosežene stopnje pravic vezanih na družinsko področje;
- redne znanstvene raziskave in analize na posameznih strokovnih področjih, ki se vežejo na družinsko problematiko;
- redno ozaveščanje ter informiranje splošne in strokovne javnosti o stanju, ukrepih in spremembah na posameznih področjih vezanih na družinsko problematiko;
- izvedba strokovnih posvetov, vezanih na posamezno področje družinske problematike ter delovnih srečanj s strokovnjaki in strokovnjakinjami;
- obogatitev raznolikosti ukrepov, ki pripomorejo k dvigu kakovosti življenja otrok (navedeni v resoluciji), in okrepitev mehanizmov spremljanja kakovosti življenja otrok.

Kazalniki

- Nabor uveljavljenih sprememb zakonodaje, ki krepijo obseg pravic, vezanih na družinsko področje;
- navedba vrste in obdobja izvedbe znanstvenih raziskav in analiz na posameznih strokovnih področjih, ki se vežejo na družinsko problematiko;

- navedba vrste in obdobja izvedbe ozaveščevalnih kampanj s področja družinske problematike;
- število javnih obvestil s področij, ki se vežejo na družinsko problematiko;
- število obvestil strokovni javnosti o stanju, ukrepih in spremembah na področju, vezanem na družinsko problematiko;
- število izvedenih strokovnih posvetov in delovnih srečanj s strokovnjaki in strokovnjakinjami na področju družinske problematike;
- vzpostavljen sistem indeksov kakovosti življenja otrok ter njihovo okrepljeno spremljanje v mednarodnem in nacionalnem kontekstu.

Nosilci

Vsa ministrstva, raziskovalne institucije, visokošolski zavodi, lokalne skupnosti.

3.1 Programi v podporo družini ter drugi programi in projekti, ki so namenjeni otrokom in družinam

Družina je temeljna družbena institucija in predstavlja ključno komponento družinske politike. Pomembna naloga države je, da ustvarja pogoje za doseganje visoke ravni kakovosti življenja družin in posameznikov, zagotavlja socialno vključenost, varstvo in zaščito in tako ustvarja možnost zdravega razvoja vseh družinskih članov. Za učinkovitejše doseganje teh ciljev je država razvila model programov v podporo družini, ki se osredotočajo na različne oblike pomoči družinam in na določen način predstavljajo dopolnitev drugih programov in storitev, kot so recimo socialno varstveni programi in storitve. Programi v podporo družini se od socialnovarstvenih programov razlikujejo po svoji usmerjenosti v družino, ki je v sodobni družbi izpostavljena vse večjim pritiskom, pričakovanjem in tveganjem, zaradi česar potrebuje različne oblike podpore. Gre za kakovostne in široko dostopne programe, ki temeljijo na sodobnih konceptih podpore in (samo)pomoči, prispevajo k zmanjševanju neenakosti v družbi ter večji socialni vključenosti družin in posameznic/posameznikov, krepijo položaj ranljivih družin ipd. Programi so prednostno namenjeni otrokom, mladostnikom in njihovim družinam, pozitivno vplivajo na izboljšanje kakovosti življenja posameznika in družine ter zmanjšujejo različna tveganja. Pretežno so usmerjeni v preventive dejavnosti in programe.

Programi v podporo družini so eksplicitno opredeljeni v Družinskem zakoniku ter so v vsebinskem smislu namenjeni pripravam na starševstvo, spodbujanju pozitivnega starševstva in krepitvi starševskih kompetenc, izboljšanju komunikacije in odnosov v družini, ustvarjalnemu in aktivnemu preživljanju prostega časa otrok in družin, lažjemu usklajevanju poklicnega in družinskega življenja, psihosocialni pomoči otrokom in staršem ter drugim vsebinam za izboljšanje kakovosti družinskega življenja. Financiranje programov se zagotavlja na podlagi javnih razpisov, in sicer za največ pet let.

Družinski zakonik je uredil tudi status društva v javnem interesu, in sicer po vzoru ureditve statusa na drugih področjih. Tako se lahko društvu, ki deluje na področju družinske politike, podeli status društva v javnem interesu v skladu z zakonom, ki ureja društva. Dodatno morajo društva, ki želijo pridobiti status društva v javnem interesu izpolnjevati tudi posebne pogoje, in sicer se status društva v javnem interesu dodeli društvu, če njegovo delovanje prispeva k razvoju področja družinske politike in če stalno izvaja dejavnosti, ki imajo pozitiven učinek na delovanje in razvoj družin. Tak status lahko pod enakimi pogoji in

ob smiselni uporabi zakona, ki ureja status javnega interesa nevladnih organizacij, pridobijo tudi druge nepridobitne in neprofitne pravne osebe zasebnega prava (na primer ustanove, zavodi, zadruga), ki opravljajo vsebinsko enakovredno delo v javnem interesu.

Programne in projekte, ki so namenjeni otrokom in družinam, izvajajo tudi drugi resorji. Pomembno je, da država zagotavlja pestro ponudbo kakovostnih programov in projektov, ki so široko dostopni. Ključno je, da se resorji, ki oblikujejo in izvajajo programe in projekte, namenjene družinam, povežejo in k sodelovanju povabijo tudi strokovno javnost, nevladne organizacije idr. Težiti je treba k temu, da bi bilo čim več programov za otroke in družine brezplačnih, kjer pa tega ni mogoče zagotoviti v celoti, mora država z različnimi ukrepi poskrbeti za brezplačen dostop do programov in projektov, namenjenih otrokom in družinam z nižjim socialno-ekonomskim statusom.

Cilji

- Velika raznovrstnost in obseg programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- ohranitev oziroma dodaten dvig kakovosti programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- zagotovitev najmanj 80-odstotnega sofinanciranja programov v podporo družini iz proračuna RS ali iz sredstev EU;
- prilagojene vsebine programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam glede na prepoznane potrebe;
- spodbujanje kakovostnega skupnega preživljanja prostega časa družin;
- izboljšanje informiranosti na področju družin/družinskega življenja, storitev in programov ter vpeljava različnih ugodnosti za družine;
- zmanjševanje neenakosti pri dostopu do vsebin in programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- vzpostavitev rednega in učinkovitega medsebojnega sodelovanja različnih resorjev, ki izvajajo vsebine, programe in projekte, namenjene otrokom in družinam.

Stanje

MDDSZ je že pred več kot desetletjem pričelo razvijati koncept programov v podporo družini, pri čemer ga je dokončno oblikovalo leta 2013. Ti programi, ki pomembno dopolnjujejo podobne programe (ki jih izvajajo v drugih resorjih, prav tako tudi socialnovarstvene storitve in programe) in pozitivno vplivajo na izboljšanje kakovosti življenja družin, so se začeli izvajati leta 2014. Programi v podporo družini so sicer razmeroma široki, vendar je poudarek predvsem na pozitivnem starševstvu in kakovostnem preživljanju prostega časa družin. Pozitivno starševstvo temelji na ideji spoštovanja otrokovih pravic in zagotavljanju varnega okolja, kar hkrati pomeni odsotnost kakršnihkoli oblik nasilja (kot vzgojne metode). Kot tako vključuje zagotavljanje največje zaščite in koristi otroka, kar pomeni ustrezno skrb za otroka, opolnomočenje otroka, usmerjanje otroka in obravnavo otroka kot posameznika s pripadajočimi pravicami. Pozitivnega starševstva ne gre razumeti v

okviru permisivne vzgoje, temveč temelji na zdravem postavljanju meja, ki jih otrok potrebuje, da lahko v polnosti razvije svoje potenciale (Svet Evrope). Pomemben je torej pristen stik z otrokom, kakovostno skupno preživljanje prostega časa ter upoštevanje njegovih potreb in želja. Prav slednje je še posebej pomembno, saj želimo, da otroci v čim večji meri participirajo v vseh vidikih življenja. Naloga države je, da spodbuja in širi koncept pozitivnega starševstva, hkrati pa ustvarja pogoje zanj (kot je recimo ustrezno urejeno področje usklajevanja poklicnega in družinskega življenja). Programi v podporo družini in družinska zakonodaja sledijo tej ideji, in je to področje razmeroma dobro urejeno, si je pa nenehno treba prizadevati za razvoj, napredek in izboljšave.

V zadnjih letih se je razvoj programov v podporo družini usmeril predvsem na dva širša sklopa. V prvi sklop so umeščeni programi centrov za družine. Centri za družine predstavljajo osrednji prostor v lokalnem okolju in so namenjeni druženju ter zagotavljanju različnih potreb vseh oblik družin v različnih življenjskih obdobjih. Njihove vsebine prispevajo k lažjemu usklajevanju poklicnega in družinskega življenja, h krepitvi enakih možnosti žensk in moških, nudijo pa tudi informacije in znanja za kakovostno življenje družin oziroma posameznih družinskih članov/članic. Vključujejo neformalno druženje, vsebine za kakovostno preživljanje prostega časa otrok in družin, občasno dnevno in počitniško varstvo otrok ter tudi vsebine za krepitev starševskih kompetenc in izboljšanje medosebnih odnosov in komunikacije v družini. V prihodnje bi jih morda veljalo nadgraditi z vsebinami, ki se kažejo kot relevantne, kot je na primer tveganje, ki ga za otroka predstavlja digitalno okolje. Drugi sklop predstavljajo programi psihosocialne pomoči otrokom in staršem. Ti so usmerjeni v bolj individualen pristop ter so namenjeni zmanjševanju čustvenih stisk, učenju družinskih članov/članic učinkovite komunikacije in pozitivne navezanosti v družini, izboljšanju socialnih kompetenc otrok, izboljšanju sposobnosti obvladovanja čustev, gradnji pozitivne samopodobe idr. Zastavljeni so predvsem preventivno, npr. preventivno učenje reševanja raznovrstnih problemov, preventivno zmanjševanje vedenjskih in čustvenih težav ipd. Pri programih v podporo družini je izjemno pomembna njihova dostopnost, kar pomeni, da je potrebno zagotoviti brezplačen dostop do vsebin in enakomerno razpršenost programov po Sloveniji. Do sedaj so vse izvedbe programov v podporo družini zagotavljale brezplačen dostop, mreža programov se postopno zgoščuje in lahko govorimo o razmeroma visoki stopnji pokritosti Slovenije s tovrstnimi programi.

Programi v podporo družini se delno ali v celoti financirajo na podlagi javnih razpisov za največ pet let. V letu 2017 tako MDDSZ sofinancira 11 programov vsebin centrov za družine in 23 programov psihosocialne pomoči. Poudariti velja, da se je višina sredstev za sofinanciranje programov v podporo družini v letu 2017 celo nekoliko povečala, v prihodnjih letih pa je načrtovano še dodatno zvišanje sredstev. Zaradi izjemnega pomena tovrstnih programov je bistveno, da jih država nenehno razvija, zagotavlja njihovo dostopnost, odprtost in pestrost ter zanje namenja še več sredstev.

Z namenom naslavljanja številnih potreb družin je MDDSZ tudi pristopilo k izvajanju Operativnega programa za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020 (9. prednostna os »Socialna vključenost in zmanjševanje tveganja revščine«, 9.1 prednostna naložba »Aktivno vključevanje, vključno s spodbujanjem enakih možnosti in dejavnega sodelovanja ter izboljšanje zaposljivosti«, specifični cilj 9.1.3 »Preprečevanje zdrsa v revščino oziroma socialno izključenost in zmanjševanje neenakosti v zdravju«), v okviru katerega je pripravilo Javni razpis za sofinanciranje projektov večgeneracijskih centrov. Cilj javnega razpisa je bil vzpostaviti mrežo 15 večgeneracijskih centrov, ki bi izvajali petletne preventivne programe namenjene socialnemu vključevanju ranljivih družbenih skupin ter preprečevanju zdrsa v socialno izključenost in revščino. Izbrani projekti, ki so se začeli izvajati leta 2017 in bodo trajali do leta 2021, so enakomerno geografsko razpršeni po Sloveniji in tako omogočajo široko dostopnost do preventivnih programov. Sredstva za financiranje projektov se zagotavljajo v okviru proračuna Republike Slovenije, delno pa jih zagotavlja EU iz Evropskega socialnega sklada. Namen operativnih programov je

financiranje projektov, ki se še niso izvajali in predstavljajo novost v slovenskem prostoru. Tovrstni, na nek način eksperimentalni, programi predstavljajo najboljše izhodišče za prepoznavo potreb družin in posameznikov. Po izteku projektov bo evalvacija pokazala, katere vsebine v paketu programov so družine in posamezniki prepoznali kot najpomembnejše in najbolj potrebne. Te ugotovitve in rezultati bodo dobra osnova za oblikovanje in razpis novih programov. Programi se že zdaj izvajajo v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi, zato tudi v prihodnosti vidimo lokalne skupnosti kot pomembnega partnerja pri izvajanju različnih programov v podporo družini. Dodana vrednost vključevanja lokalnih skupnosti je dobro poznavanje potreb lokalnega prebivalstva, kar posledično pomeni pravočasno zaznavanje različnih stisk in težav ter prilagajanje programov dejanskim potrebam. Za uspešnost programov v podporo družini je namreč nujno potreben uvid v potrebe družin in prebivalstva na splošno in ohranjanje prožnosti programov, ki so sposobni spremeniti fokus glede na spremembe v družbi.

Izjemno pomembno je, da država prepozna potrebe in pripravi take programe, ki bodo v največji možni meri odgovarjali nanje. Da bi ugotovili, katere so tiste potrebe, ki so najbolj izrazite in jih v okviru programov naslovili, je MDDSZ v letu 2016 naročilo raziskavo, ki je vključevala poglavje o potrebah družin (Stališča Slovencev o družinski problematiki in potrebah družin, Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij). Raziskava je potrdila, da potrebe družin niso homogene, temveč obstaja široka paleta potreb. Katera od potreb prihaja bolj do izraza, je odvisno od starosti, družinske situacije, kraja bivanja idr. Zato je MDDSZ v okviru Javnega razpisa za sofinanciranje projektov večgeneracijskih centrov razpisalo razmeroma širok nabor vsebin, prijavitelji pa so izbrali le tiste, za katere so prepoznali potrebo v lokalnem okolju.

Opazamo, da so družine premalo informirane o svojih pravicah ter ne poznajo storitev, aktivnosti, programov in projektov, ki jih imajo na voljo, zato bi bilo treba povečati informiranost o tem. Pomembno je vzpostaviti boljše povezovanje med resorji, ki spodbujajo in omogočajo različno kakovostno ponudbo za otroke in družine po vsej Sloveniji, in vzpostaviti učinkovit sistem informiranja o tej ponudbi. Pri tem bi se bilo treba povezati tudi z lokalnimi skupnostmi, ki prav tako izvajajo kakovostne programe in projekte (Pikin festival v Velenju, festival kulturno-umetnostne vzgoje Bobri v MOL ipd.), hkrati pa lažje dostopajo do uporabnikov. Prav tako bi bilo smiselno družinam zagotoviti enotnejšo obravnavo in ugodnosti pri dostopu do blaga in storitev, kar bi lahko naredili z uvedbo družinske kartice. S to kartico bi družine imele popust ali prost vstop na različne dogodke, povezane s kakovostnim preživljanjem prostega časa, hkrati pa bi lahko uveljavljale tudi popuste pri nakupu različnih družinskih potrebščin in potrebščin za otroke.

Programe in projekte, ki so namenjeni otrokom in družinam, izvajajo tudi na področju kulture. Številne kulturne ustanove po vsej Sloveniji ponujajo otrokom in družinam kakovostne vsebine, programe in projekte po dostopnejših cenah ali brezplačno. Njihove vsebine prispevajo h kakovostnemu preživljanju prostega časa otrok in družin in tudi k lažjemu usklajevanju družinskega življenja.

Posebno medresorsko pozornost je treba tudi v prihodnje nameniti podpori kakovostnih programov in projektov, ki spodbujajo razvoj družinske pismenosti in bralne kulture ter programe za pomoč družinam priseljencev (materni jezik, drugi jezik ipd.), kar v skladu s smernicami, ki jih opredeljuje v letu 2017 pripravljen predlog Nacionalne strategije za pismenost. Družinska pismenost je pomemben del bralne pismenosti, ki vključuje medgeneracijsko branje in ima učinke na vseh področjih posameznikovega razvoja (kognitivnem, socialnem, čustvenem, estetskem, moralno-etičnem in motivacijskem). Razumemo jo kot različne dejavnosti v družini, ki so povezane s pismenostjo v najširšem pomenu besede in pri katerih sodeluje celotna družina (različne generacije).

Na nacionalni ravni je treba prepoznati kakovostne programe družinske pismenosti in bralne kulture otrok, mladih in njihovih staršev (kot npr. projekti Bralne značke Slovenije – ZPMS: Predšolska bralna značka – vključuje otroke in starše, Bralna značka za osnovnošolce in bralni klubi za srednješolce; program sofinancira Javna agencija za knjigo RS) in skrbeti za njihovo promocijo. Več pozornosti je treba posvetiti dodatnemu strokovnemu usposabljanju strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju ter kulturi (knjižnice in druge ustanove) in tudi študentov študijskih smeri, ki se usposablajo za ta področja, da bodo spoznali pomen razvoja družinske pismenosti ter sodobne pristope za razvoj družinske pismenosti in bralne kulture. Pri tem je ključno povezovanje različnih partnerjev z izkušnjami pri tovrstnih projektih – npr. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (v nadaljevanju: MIZŠ) in Andragoški center Slovenije s programi družinske pismenosti Beremo in pišemo skupaj (UŽU-BIPS) in Branje za znanje, branje za zabavo; Univerza v Mariboru v sodelovanju z Društvom Bralna značka Slovenije – Zveza prijateljev mladine Slovenije s projektom V objemu besed.

Za učinkovit razvoj družinske pismenosti je ključna vzpostavitev medresorske mreže kakovostnih programov in projektov v podporo družinski pismenosti in bralni kulturi, pri čemer je treba prepoznati tudi pomen splošnih knjižnic in tudi šolskih knjižnic ter njihovih že uveljavljenih programov in projektov za otroke in družine. Članstvo v splošnih knjižnicah je za otroke in mladino do 18. leta brezplačno, prav tako splošne knjižnice organizirajo številne brezplačne programe in dogodke za otroke in družine in s tem že prispevajo k razvoju družinske pismenosti.

V mrežo za družinsko pismenost je pomembno vključevati tudi lokalne skupnosti – primer dobre prakse je na primer Mestna občina Ljubljana (v nadaljevanju: MOL), ki že več let izvaja projekta Ljubljana bere, s katerim sistematično spodbuja razvijanje bralne kulture pri različnih ciljnih skupinah, tudi z namenom poudarjanja pomena družinskega branja v zgodnjem otroštvu. Triletniki iz MOL ob sistematskem pregledu pri pediatru brezplačno prejmejo kakovostno slovensko slikanico.

Na tem področju je pomembno tudi strokovno usposabljanje strokovnih delavcev z različnih področij, kako lahko vključevanje otrok in družin v različne kulturne dejavnosti pomembno prispeva h kakovosti njihovega življenja. Primer dobre prakse je medresorsko zasnovano nacionalno strokovno usposabljanje Kulturni bazar. Katalog kulturno-vzgojne ponudbe vključuje ponudbo za otroke, mladino in tudi za družine več kot 300 kulturnih ustanov iz vse Slovenije.

Programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam, je veliko. Cilj države je te še okrepiti, tako v smislu obsega, kakovosti kot tudi raznovrstnosti. Prav to pa je v skladu s ciljem, ki mu sledijo razvite družinske politike – premik od transferjev k podpornim storitvam za otroke in družine.

Ukrepi

- Glede na prepoznane potrebe otrok in družin oblikovati nabor vsebin in ukrepov ter redno pripravljati javne razpise za sofinanciranje programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam, ki bodo odgovarjali na te potrebe;
- redno vodenje evidence uporabnikov in izvajanje evalvacije programov v podporo družini, večgeneracijskih centrov ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam in se sofinancirajo iz drugih sredstev;

- znatno povečanje višine sredstev za sofinanciranje programov v podporo družini;
- ohranjanje brezplačnega dostopa uporabnikov do programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- če projekti večgeneracijskih centrov ob koncu projekta izkažejo dobre rezultate in učinke, je treba zagotoviti nadaljevanje sofinanciranja projektov s temi vsebinami;
- večje sodelovanje lokalnih skupnosti pri izvajanju programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- povečanje deleža sofinanciranja lokalnih skupnosti pri izvajanju programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- sistemska uvedba znanstveno dokazano učinkovitih programov in metod za soočanje z zahtevnejšimi vedenjskimi odkloni pri otrocih, ki bi jih pri delu s starši in otroki uporabljali CSD, šole in zdravstvene ustanove;
- spodbujanje in promoviranje koncepta »pozitivnega starševstva«;
- vzpostavitev in krepitev storitev počitniškega varstva za otroke prve triade osnovne šole in drugega občasnega varstva otrok (z namenom lažjega usklajevanja družinskega in poklicnega življenja) ;
- zagotovitev določenega števila ur varstva za otroke iz enostarševskih družin in otroke s posebnimi potrebami na mesečni ravni;
- razširitev mreže programov v podporo družini, da bo enako dostopna vsem uporabnikom in uporabnicam;
- redno medsebojno sodelovanje različnih resorjev, ki izvajajo vsebine, projekte in programe, namenjene otrokom in družinam;
- vzpostavitev in krepitev podpornih storitev za osnovnošolske otroke v času šolskih počitnic;
- uvedba mobilne aplikacije, v okviru katere bi bile na voljo vse relevantne informacije o pravicah družin in otrok, programih v podporo družini ter drugih sorodnih programih in projektih;
- uvedba družinske kartice;
- ozaveščanje in informiranje javnosti in ciljne publike o programih v podporo družini ter drugih programih in projektih, ki se vežejo na družino (kampanje, v okviru sejamskih prireditev idr.);
- krepitev in razvijanje mreže kakovostnih programov in projektov v podporo družinski pismenosti in bralni kulturi ter spodbujanje vključevanja otrok in njihovih družin.

Kazalniki

- Vzpostavljen sistem metod/načinov prepoznavanja potreb otrok in družin;
- število javnih razpisov za sofinanciranje programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam, ki odgovarjajo na potrebe otrok in družin;
- število podprtih programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam (po letih);
- evalvacije programov v podporo družini, večgeneracijskih centrov ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- število uporabnikov programov v podporo družini, večgeneracijskih centrov ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- delež povečanja višine sredstev za sofinanciranje programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- javna dostopnost dokumentacije iz katere je razviden brezplačen dostop uporabnikov do programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- rezultati in učinki projektov večgeneracijskih centrov in število sofinanciranih večgeneracijskih centrov po letu 2021;
- delež vključenih lokalnih skupnosti pri izvajanju projektov in programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- delež povečanja višine sofinanciranja lokalnih skupnosti pri izvajanju programov v podporo družini in drugih programov ter projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- število programov in metod za soočanje z zahtevnejšimi vedenjskimi odkloni pri otrocih;
- vrste in načini promocij koncepta »pozitivnega starševstva« in dosežen delež ciljne publike (če je mogoče);
- število sklopov dejavnosti in projektov počitniškega varstva za otroke prve triade osnovne šole in drugih oblik občasnega varstva otrok;
- vzpostavljeni projekti ali programi, ki na mesečni ravni zagotavljajo določeno število ur varstva za otroke iz enostarševskih družin in otroke s posebnimi potrebami;
- število in shematski prikaz razpršenosti podprtih centrov za družine ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- vzpostavljeno sodelovanje različnih resorjev, ki izvajajo vsebine, programe in projekte, namenjene otrokom in družinam, z namenom učinkovitejšega

izvajanja teh programov in projektov ter učinkovitejšega informiranja družin;

- vzpostavljena kakovostna ponudba podpornih storitev za osnovnošolske otroke v času šolskih počitnic, razpršenost kakovostne in raznovrstne ponudbe po vsej Sloveniji;
- vzpostavljena in delujoča mobilna aplikacija z relevantnimi informacijami o pravicah družin in otrok, programih v podporo družini ter drugih programih in projektih, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- delujoč sistem družinske kartice;
- število in vrsta ozaveščanja ter informiranja javnosti in ciljne publike o programih v podporo družini ter drugih programih in projektih, ki so namenjeni otrokom in družinam;
- vzpostavljena mreža kakovostnih programov in projektov v podporo družinski pismenosti in bralni kulturi.

Nosilci

MDDSZ, MK, MIZŠ, MZ, IRSSV.

Sodelujoči organi

Lokalne skupnosti.

3.2 Starševsko varstvo in družinski prejemki

Kot je v tem dokumentu že bilo omenjeno, je naloga države, da ustvari ustrezne pogoje za odločanje za družino in doseganje visoke ravni kakovosti življenja družin ter da zagotavlja varstvo in zaščito vseh družinskih članov (še posebej otrok). Delno država to počne s prispevanjem k stroškom za preživljanje, s skrbjo in varstvom otrok ter podeljevanjem posebnih pravic zaradi starševstva. Namen teh pravic in neposredne finančne podpore družinam je omogočiti staršem kakovostno starševstvo, otrokom pa kakovostno otroštvo, zagotoviti družinam čim ustrežnejše pogoje za življenje, lajšati usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti ter izboljšati življenjske pogoje socialno šibkejših družin, družin z več otroki, enostarševskih družin in družin z otroki s posebnimi potrebami.

Področje starševskega varstva in družinskih prejemkov ureja Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP-1), ki je bil sprejet leta 2014. Zakon je prinesel novosti predvsem na področju sistema ureditve dopustov ob rojstvu otroka. Največja sprememba je bila postopno povečevanje plačanega očetovskega dopusta.

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih ureja zavarovanje za starševsko varstvo in pravice, ki izhajajo iz tega, družinske prejemke, pogoje in postopek za uveljavljanje posameznih pravic idr. V zakonu so posebej opredeljene sledeče pravice in prejemki: pravica do dopusta in nadomestila (materinskega, očetovskega, starševskega), pravica do krajšega delovnega časa, pravica do plačila prispevkov v primeru štirih otrok ali več, pravica do nadomestila v času odmora za dojenje, starševski dodatek, pomoč ob rojstvu

otroka, otroški dodatek, dodatek za veliko družino, dodatek za nego otroka, delno plačilo za izgubljen dohodek. Določene pravice in olajšave, ki izhajajo iz naslova starševstva, so urejene tudi v drugih zakonih (npr. davčne olajšave za vzdrževanega družinskega člana, subvencija vinjet, subvencija plačila letne dajatve za uporabo vozil v cestnem prometu in povračilo davka na motorna vozila za velike družine).

Vsaka pravica in prejemek sta posebna in namenjena ureditvi posebnega življenjskega položaja ali predstavlja obliko pomoči družini. Glede na trajanje pravice smo le-te združili v dve večji skupini, in sicer:

- a) pravice in prejemki, vezani na rojstvo in zgodnja leta otrokovega življenja,
- b) pravice in prejemki, vezani na preživljanje, skrb in varstvo otrok.

V okviru teh dveh sklopov so pravice in prejemki v vsebinskem smislu obravnavani samostojno. Ker se cilji, ukrepi in kazalniki prepletajo, so le-ti združeni v okviru vsakega od dveh sklopov. Kljub temu je za področje starševskega varstva in družinskih prejemkov mogoče opredeliti tudi splošne cilje, ki veljajo za vse pravice in prejemke, navedene v tem poglavju.

Cilji

- Univerzalnost pravic in prejemkov (tistih, za katere je to smiselno in mogoče);
- namenska (ciljna) usmerjenost prejemkov;
- prožnost in poenostavitev izrabe pravic;
- izvzem pravic in prejemkov iz morebitnih varčevalnih ukrepov;
- informiranost (ciljne publike) o pravicah in prejemkih, vezanih na starševsko varstvo in družinske prejemke.

Na področju starševskega varstva je Zakon za uravnoteženje javnih financ znižal nekatere prejemke oziroma omejil pravice. Ker je bil namen navedenega zakona začasna omejitev pravic (zaradi varčevalnih razlogov), je pomembno, da se te pravice čim prej povrnejo na izhodišče. Tam, kjer varčevalnih ukrepov ne bo mogoče v celoti sprostiti naenkrat, je treba zagotoviti postopno sproščanje, kar pomeni prednostno sprostitev za družine iz nižjih dohodkovnih razredov.

3.2.1 Pravice in prejemki, vezani na rojstvo in zgodnja leta otrokovega življenja

Cilji

- Prožnejša izraba očetovskega in starševskega dopusta,
- enakomernejša razdelitev starševskega dopusta med oba od staršev,

- pozitiven odnos delodajalcev do izrabe očetovskega in starševskega dopusta,
- varovanje zdravja mater ob rojstvu otroka,
- lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja,
- ohranitev materialnega položaja družin ob rojstvu otroka,
- poenostavitev uveljavljanja pravic.

Stanje

Pravice iz naslova starševskega varstva, še zlasti dopusti in v določeni meri krajši delovni čas, pomembno prispevajo k odpravljanju razlik med ženskami in moškimi na trgu dela, saj omogočajo, da ženske po rojstvu otroka ostanejo aktivne na trgu dela. Prav tako spodbujajo enakovrednejše porazdelitve obveznosti varstva in nege otrok med ženskami in moškimi ter pomembno prispevajo k lažjemu usklajevanju poklicnega in družinskega življenja.

Postopek uveljavljanja pravic iz naslova starševskega varstva je nekoliko zastarel in bi ga veljalo posodobiti oziroma optimizirati. Za pravice, ki so trajnejše narave oziroma se obnavljajo na letni ravni, je smiselno uvesti avtomatizirani sistem preverjanja izpolnjevanja pogojev za upravičenost. Kjer je to mogoče, je treba uvesti elektronsko oddajo vloge. Prav tako je treba pregledati vse obrazce in jih poenostaviti.

Dopust (materinski, očetovski in starševski) in nadomestila

Materinski, očetovski in starševski dopust in pripadajoča nadomestila so iz vidika usklajevanja poklicnega in družinskega življenja izjemno pomembne pravice. Slovenija ima to področje dobro urejeno.

Materinski dopust je namenjen pripravi na porod, negi in varstvu otroka takoj po porodu ter zaščiti materinega zdravja ob rojstvu otroka in po njem. Do njega so upravičene matere, in sicer v trajanju 105 dni v strnjenem nizu v obliki polne odsotnosti z dela, od tega je izraba 15 dni obvezna. Nastop materinskega dopusta je 28 dni pred predvidenim datumom poroda, razen v primeru predčasnega rojstva. Izjemoma ima pravico do materinskega dopusta oče, druga oseba oziroma eden od starih staršev. Materinsko nadomestilo znaša 100 % osnove in je navzgor omejeno na 2,5-kratnik vrednosti povprečne mesečne plače v Republiki Sloveniji.

Očetovski dopust je namenjen očetom, da bi že v zgodnji dobi otroka sodelovali pri negi in varstvu. Do njega so upravičeni očetje, in sicer v trajanju 15 koledarskih dni (11 delovnih) z nadomestilom (do šestega meseca starosti otroka, izjemoma do 12. meseca) v obliki polne ali delne odsotnosti z dela, 15 koledarskih dni dopusta z nadomestilom (po poteku starševskega dopusta za tega otroka, najdalj do končanega prvega razreda osnovne šole). Do očetovskega dopusta so upravičene tudi druge osebe, ki dejansko negujejo in varujejo otroka po njegovem rojstvu (druga oseba in materin zakonec ali zunajzakonski partner). Očetovsko nadomestilo znaša 90 % osnove in je navzgor omejeno na 2,5-kratnik vrednosti povprečne mesečne plače v Republiki Sloveniji. V letu 2016, ko je bilo rojenih 20.345 otrok, je prvih 15 dni očetovskega dopusta izrabilo 16.291 očetov (vir MDDSZ).

Starševski dopust je namenjen negi in varstvu otroka. Do njega so upravičeni matere in očetje, in sicer v trajanju 130 dni za vsakega od staršev (skupaj 260 dni) v obliki polne ali delne odsotnosti z dela. Mati lahko na očeta prenese 100 dni starševskega dopusta, 30 dni pa je neprenosljivih in jih lahko izkoristi samo mati. Oče lahko praviloma izrabi največ 230 dni, izjemoma vseh 260 dni. Oče lahko prenese na mater 130 dni starševskega dopusta (mati lahko izrabi vseh 260 dni). V primeru rojstva dvojčkov ali več otrok, nedonošenčka, otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo, itd. se starševski dopust podaljša. Del starševskega dopusta v trajanju največ 75 dni starša lahko preneseta in izrabita do končanega prvega razreda osnovne šole otroka. Do starševskega dopusta so upravičeni tudi posvojitelji in osebe, ki jim je otrok zaupan v vzgojo in varstvo z namenom posvojitve, ter druga oseba oziroma eden od starih staršev otroka. Starševsko nadomestilo znaša 90 % osnove in je navzgor omejeno na dvakratnik vrednosti povprečne mesečne plače v Republiki Sloveniji.

Čas skupnega prejemanja starševskega nadomestila se je z Zakonom o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP-1) iz leta 2014 povečal s 380 dni v letu 2015 na (trenutno) 390 dni, v letu 2018 pa bo dosegel 395 dni na račun ukinjanja neplačanega očetovskega dopusta in uvedbe dodatnih dni plačanega očetovskega dopusta.

Višina nadomestila se je v letih 2012 in 2013 spremenila. Materinsko nadomestilo še vedno znaša 100 % osnove, vendar je omejeno navzgor z dvakratnikom povprečne mesečne plače v Republiki Sloveniji, starševsko in očetovsko nadomestilo pa sta s 100 % znižana na 90 % osnove oziroma ostajata v višini 100 %, če osnova ne presega minimalne plače. Enako kot materinsko nadomestilo sta tudi starševsko in očetovsko nadomestilo omejena navzgor. Povprečna višina nadomestila se giblje na ravni 72–73 % povprečne plače, saj so prejemniki (večinoma ženske) mladi in na začetku poklicne kariere (Otroci in njihov položaj v Sloveniji danes: Situacijska analiza položaja otrok v Sloveniji, IRSSV, 2016). V letih od 2005 do 2012 je delež izdatkov za nadomestila naraščal, kar je bilo pretežno posledica povečevanja števila rojstev v Sloveniji. V letu 2013 se je delež izdatkov za nadomestila v primerjavi z letom 2012 znižal za kar 11 %. Znižanje izdatkov je bilo predvsem posledica omejitve višine starševskega nadomestila v skladu z Zakonom za uravnoteženje javnih financ. Od leta 2012 do danes so se izdatki za nadomestila rahlo znižali, kar je povezano tudi z nižanjem števila rojstev. V letu 2011 so izdatki za starševska nadomestila znašali približno 300 mio EUR letno, v zadnjih dveh letih (2015, 2016) se gibljejo okrog 230 mio EUR letno (vir MDDSZ).

Število upravičencev do starševskega nadomestila je povezano s številom rojstev v tekočem letu, prav tako z deležem zaposlenih in samozaposlenih (zavarovancev za starševsko varstvo) med mladimi starši. Delež upravičencev do nadomestila je bolj ali manj nespremenljiv in v primerjavi z vsemi rojstvi znaša 88 % (Otroci in njihov položaj v Sloveniji danes: Situacijska analiza položaja otrok v Sloveniji, IRSSV, 2016). V letu 2011 jih je bilo tako 22.782, v letu 2016 pa 20.064 (vir MDDSZ).

V Sloveniji imamo relativno nizko stopnjo izrabe starševskega dopusta s strani očetov. Delež očetov, ki izrabijo starševski dopust, je vsa leta približno enak, in sicer znaša med 6 % in 7 %. Raziskava z naslovom Stališča Slovencev o družinski problematiki in potrebah družin (Slovensko javno mnenje, 2016) je pokazala, da je največji delež vprašanih (21,9 %) izjavil, da bi bilo najbolje, da bi si starša izrabo starševskega dopusta enakomerno razdelila (torej tako, da bi ga vsak izrabil polovico). Pri tem ni nepomemben podatek, da se ta odstotek pri mladih še poveča. In sicer kar 35 % mladih (do 30 let) meni, da bi si starša morala starševski dopust enakomerno razdeliti. Ponovno se je potrdilo, da mlajši generaciji enakost med spoloma veliko pomeni in da ta meni, da je skrb za otroke naloga obeh staršev. Država to spodbuja, zato ponuja možnost enakomerne izrabe starševskega dopusta.

Izraba očetovskega dopusta v Sloveniji je relativno konstantna, in sicer okrog 80 % očetov izrabi prvih 15 dni dopusta (do dopolnjenega šestega meseca otrokove starosti). Razlogov, zaradi katerih se nekateri očetje ne odločijo za izrabo očetovskega dopusta (predvsem nadaljnjih 15 dni očetovskega dopusta) in predvsem zaradi katerih se večina očetov ne odloči za izrabo starševskega dopusta, je več. Eden izmed njih je slaba informiranost očetov v zvezi s pravicami ob rojstvu otroka, ki jim pripadajo. Drugi je nerazumevanje delodajalcev, nadrejenih in sodelavcev za izrabo dopustov. Kaže se tudi nerazumevanje pomena in ciljev očetovskega in starševskega dopusta s strani samih staršev. Ena od rešitev te problematike je gotovo dvig stopnje ozaveščenosti in informiranosti tako staršev kot tudi delodajalcev. Raziskava Stališča Slovencev o družinski problematiki in potrebah družin (Slovensko javno mnenje, 2016) je pokazala, da bi očete najbolj spodbudilo k izrabi očetovskega dopusta, če bi delodajalci imeli za to več posluha za to. Posebno pozornost je treba nameniti očetom, ki se jim rodi več otrok hkrati. Pri starševskem dopustu se ob rojstvu več otrok hkrati starševski dopust podaljša, zato je v takih primerih smiselno sorazmerno podaljšati tudi očetovski dopust.

Krajši delovni čas

K lažjemu usklajevanju poklicnih in družinskih obveznosti pripomorejo tudi prožnejše oblike dela, med katere spada tudi pravica do krajšega delovnega časa. Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP-1) določa, da ima eden od staršev, ki neguje in varuje otroka do tretjega leta starosti, pravico do dela s krajšim delovnim časom od polnega. Če neguje najmanj dva otroka, ima to pravico do končanega prvega razreda osnovne šole najmlajšega otroka v skladu s predpisi, ki urejajo osnovno šolo. Pri tem je leto dni izrabe pravice do dela s krajšim delovnim časom od polnega neprenosljivo za vsakega od staršev, razen določenih izjem.

V letu 2014 se je trajanje pravice podaljšalo do konca prvega razreda osnovne šole mlajšega otroka, če starša varujeta in negujeta vsaj dva otroka. Dodan je bil pogoj neprenosljivosti enega leta za vsakega od staršev, da bi k izrabi te pravice spodbudili tudi očete. Število upravičencev in tudi obseg sredstev za plačilo prispevkov za socialno varnost zaradi dela s krajšim delovnim časom vsa leta narašča. V letu 2011 je bilo 10.108 upravičencev in 11,5 mio EUR potrebnih sredstev, medtem ko je bilo v letu 2016 že 14.485 upravičencev in 17,2 mio EUR potrebnih sredstev (ker se prispevki plačujejo od sorazmernega dela minimalne plače, se z višanjem minimalne plače večja tudi obseg potrebnih sredstev in ni odvisen samo od števila upravičencev). Ker je plačilo prispevkov vezano na minimalno plačo, pri večjem delu upravičencev to pomeni plačilo prispevkov od nižje osnove, kot je njihova plača. Zaradi tega se lahko zgodi, da imajo nižjo odmerjeno pokojnino. Zaradi vpliva na pravice iz pokojninskega zavarovanja, bi veljalo razmisliti o spremembi zakonodaje, ki bi zagotovila, da bi upravičenci pravice do krajšega delovnega časa imeli enako pokojnino, kot če ukrepa ne bi izrabili.

Treba je poudariti, da so ženske v Sloveniji, tako kot moški, večinoma zaposlene za polni delovni čas. Primerjalno gledano ima Slovenija med državami članicami EU eno najvišjih stopenj zaposlenosti žensk z otroki, njihov položaj pa je bolj izenačen s položajem moških. V zadnjem obdobju zaznavamo nov trend – povečevanje deleža žensk, ki delajo s krajšim delovnim časom v obdobju, ko imajo majhne otroke. Izpostaviti velja, da ima izraba tovrstnega ukrepa, če se ga poslužujejo pretežno ženske, negativen vpliv na njihov položaj na trgu dela. Zaznavamo tudi povečanje izrabe pravice pri samostojnih podjetnikih.

Nadomestilo v času odmora za dojenje

Materi, zaposleni za polni delovni čas, pripada v času odmora za dojenje (na podlagi potrdila specialista pediatra, do devetega meseca starosti otroka), nadomestilo za eno uro dnevno, in sicer v višini sorazmernega dela minimalne plače iz Zakona o usklajevanju transferjev posameznikom in gospodinjstvom v Republiki Sloveniji. Materi, zaposleni za polni delovni čas, zagotavlja država (na podlagi potrdila specialista pediatra) v času odmora za dojenje od devetega do 18. meseca starosti otroka, plačilo prispevkov za socialno varnost od sorazmernega dela minimalne plače iz Zakona o usklajevanju transferjev posameznikom in gospodinjstvom v Republiki Sloveniji.

Ta ukrep se v Sloveniji ni pokazal kot pomemben, saj ga izrabi le malo upravičenk (na letni ravni manj kot 10). Razlog je najbrž v dolžini starševskega dopusta, ki ga v večini izrabijo matere.

Starševski dodatek

Starševski dodatek je namenjen materam (ali očetom po 77 dneh od rojstva otroka), ki niso zavarovane za starševsko varstvo (študentke, nezaposlene) in znaša 252,04 EUR mesečno. Upravičenke in upravičenci so za čas trajanja pravice vključeni v pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Upravičenka/upravičenec in otrok morata imeti stalno prebivališče v Republiki Sloveniji in dejansko prebivati v Sloveniji. Pravica traja 365 dni, v primeru rojstva dvojčkov ali več otrok, nedonošenčka, otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo, itd. se ta pravica podaljša. V zadnjih dveh letih je bilo letno upravičenih do starševskega dodatka približno 3.600 upravičenk in upravičencev, obseg potrebnih sredstev je znašal 10,5 mio EUR.

V prihodnje bi veljalo zvišati višino starševskega dodatka vsaj na osnovni znesek minimalnega dohodka.

Pomoč ob rojstvu otroka

Pravica do pomoči ob rojstvu otroka je namenjena nakupu opreme za novorojenčka. Prejemek se izplača v enkratnem znesku in trenutno znaša 280,00 EUR. Pravico ima vsak otrok, čigar mati ali oče imata stalno prebivališče v Republiki Sloveniji (in dejansko živita v RS), pri čemer povprečni mesečni dohodek na osebo ne presega 64 % neto povprečne plače (659,30 EUR) v skladu z določili Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, ki se uporabljajo za odločanje o pravici do otroškega dodatka. Na podlagi Zakona za uravnoteženje javnih financ in novele Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP-1) iz leta 2015 se je pomoč ob rojstvu otroka omejila na družine, ki se uvrščajo do 6. dohodkovnega razreda. Število otrok, upravičenih do pomoči ob rojstvu otroka, se je po sprejetju Zakona za uravnoteženje javnih financ znižalo za približno 30 % (največ jih je bilo v letu 2010, in sicer 21.792, najmanj pa v letu 2012, in sicer 15.108). Med letoma 2013 in 2016 je bilo število upravičenih otrok okrog 15.500, za kar država nameni okrog 4,4 mio EUR letno.

Pravica do pomoči ob rojstvu otroka mora čim prej ponovno postati univerzalna pravica. Za boljši učinek pravice bi jo bilo treba preoblikovati, in sicer iz neposrednega denarnega nakazila v obliko dobropisa, ki bi ga bilo mogoče unovčiti v izbranih trgovinah izključno za izdelke, namenjene otrokom. Tako bi zagotovili namensko porabo sredstev. Ker država želi ustvarjati spodbudno okolje za odločanje za otroka, bi bilo smiselno, da bi bila višina sredstev za to pravico višja za drugega otroke in naslednje.

Ukrepi

- Dvigniti starševsko in očetovsko nadomestilo na 100 % osnove;
- poenotiti in omogočiti prožnejšo izrabo očetovskega dopusta;
- zagotoviti dodatnih 10 dni očetovskega dopusta v primeru rojstva več kot enega otroka hkrati;
- ozaveščati delodajalce o izrabi pravice do starševskega dopusta (zlasti za očete) in očetovskega dopusta;
- informirati starše, zlasti očete, o izrabi starševskega in očetovskega dopusta in spodbujati k večji izrabi teh;
- zvišati starostno mejo izrabe pravice do krajšega delovnega časa – če starša negujeta in varujeta najmanj tri otroke – na 10 let starosti najmlajšega otroka;
- spremeniti zakonodajo tako, da bodo pri ukrepu krajšega delovnega časa upravičenci imeli enako pokojnino, kot če ukrepa ne bi izrabili;
- zvišati višino starševskega dodatka vsaj na osnovni znesek minimalnega dohodka;
- zvišati višino starševskega dodatka za določene kategorije (dijakinje/dijake, študentke/študente in aktivne iskalke/iskalce zaposlitve) za dodatnih 30 %;
- zagotoviti pomoč ob rojstvu otroka za vse otroke, pri čemer bi znesek za drugega otroka znašal 120 % zneska za prvega otroka, za tretjega otroka in naslednje pa 150 % zneska za prvega otroka;
- zagotoviti pomoč ob rojstvu otroka v obliki dobroimetja oziroma vavčerja za nakup potrebščin za otroke;
- zagotoviti možnost postopnega prehoda s starševskega dopusta nazaj na delo – npr. podaljšanje starševskega dopusta v primeru izrabe pravice v delni odsotnosti;
- uvesti avtomatizirano preverjanje upravičenosti do pravic, ki se obnavljajo na letni ravni (informativni izračun);
- vpeljati elektronske vloge za uveljavljanje pravic iz naslova starševskega varstva in družinskih prejemkov (kjer je to mogoče);
- ozaveščati in informirati ciljno publiko o pravicah in prejemkih, vezanih na starševsko varstvo in družinske prejemke (kampanje, ozaveščanje na sejemskih prireditvah idr.).

Kazalniki

- Spremembe področne zakonodaje, ki kažejo na povečan obseg pravic;
- načini izrabe očetovskega dopusta;

- sprememba števila upravičencev po posameznih pravicah in povečanje višine sredstev, izplačanih za te pravice;
- delež očetov, ki izrabijo starševski in očetovski dopust (po letih) ;
- število izvedenih ozaveščevalnih kampanj za delodajalce v zvezi z izrabo starševskega in očetovskega dopusta in delež dosežene ciljne publike (če je mogoče) ;
- število izvedenih ozaveščevalnih kampanj, ki spodbujajo k enakomernejši izrabi starševskega dopusta in večji izrabi očetovskega dopusta;
- spremenjena zakonodaja, ki kaže spremembo starostne meje izrabe pravice do krajšega delovnega časa – če starša negujeta in varujeta najmanj tri otroke – na 10 let starosti najmlajšega otroka;
- spremenjena zakonodaja, ki kaže, da imajo pri ukrepu krajšega delovnega časa upravičenci enako pokojnino, kot če ukrepa ne bi izrabili;
- upravičenci do pravice do dela s krajšim delovnim časom po zavarovalnih podlagah (zaposleni, samozaposleni idr.);
- višina starševskega dodatka (po letih);
- uvedeno avtomatizirano preverjanje upravičenosti do pravic, ki se obnavljajo na letni ravni (informativni izračun);
- navedba pravic iz naslova starševskega varstva in družinskih prejemkov, ki jih je mogoče uveljavljati preko elektronske vloge;
- število in vrsta ozaveščevalnih dejavnosti in informiranja o pravicah in prejemkih, vezanih na starševsko varstvo in družinske prejemke.

Nosilci

MDDSZ, MZ, ZPIZ.

3.2.2 Pravice in prejemki, vezani na preživljanje, skrb in varstvo otrok

Cilji

- S prispevanjem države k stroškom za preživljanje otrok izboljšati materialni položaj vseh družin, posebej prikrajšanih;
- posebna skrb za velike družine (staršem olajšati skrb za otroke in zagotoviti, da zaradi velike družine ne bodo prikrajšani) ;
- dodatna skrb za družine z otrokom/otroki, ki potrebujejo posebno nego in varstvo;
- poenostavitve priprave in oddaje vlog za uveljavljanje pravic.

Stanje

Pravice do družinskih prejemkov in olajšav staršem pomagajo pri preživljanju, vzgoji, izobraževanju in skrbi za otroke. Namen različnih pravic in olajšav je predvsem poskrbeti, da se družinam zaradi rojstva otroka ne poslabša materialni položaj. To je še posebej pomembno pri velikih družinah in družinah, ki skrbijo za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo.

Otroški dodatek

Otroški dodatek je dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje otroka. Do njega ima pravico eden od staršev oziroma druga oseba za otroka s prijavljenim prebivališčem v Republiki Sloveniji do 18. leta starosti otroka, če izpolnjuje tudi druge pogoje po zakonu, ki ureja družinske prejemke. Cenzus za upravičenost do otroškega dodatka je trenutno 64 % neto povprečne plače v Republiki Sloveniji na osebo.

V letu 2012 so bile uvedene zakonske spremembe (Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, Zakon za uravnoteženje javnih financ), ki so nekoliko preoblikovale pravico do otroškega dodatka. Starostna meja upravičenosti do otroškega dodatka se je znižala iz 26 na 18 let, saj je se zvišala višina državne štipendije za otroke nad 18 let. Prav tako se je za ugotavljanje materialnega položaja začelo upoštevati poleg dohodkov tudi premoženje.

Med letoma 2005 in 2011 je bila poraba sredstev za otroški dodatek razmeroma nespremenjena. Zaradi zakonskih sprememb se je delež izdatkov za otroške dodatke znižal, in sicer v letu 2012 za 15 %, v letu 2013 pa še za nadaljnjih 11 %. V letih od 2012 do 2014, ko so se v celoti izrazile spremembe obeh zakonov, se je tako poraba sredstev za otroški dodatek v primerjavi z letom 2011 zmanjšala za več kot četrtno. Brez otroškega dodatka je ostalo 45.000 otrok, nadaljnjim 97.000 otrokom pa se je otroški dodatek znižal. Padanje izdatkov za otroški dodatek se je umirilo šele v letu 2015. Opažamo ponovno povečanje deleža izdatkov za otroški dodatek.

Na tem področju bi bile potrebne spremembe, in sicer bi bilo smiselno ponovno uvesti upravičenost do otroškega dodatka za vse upravičence, ki jim je pravico ukinil Zakon za uravnoteženje javnih financ. Dodatno bi veljalo razmisliti o uvedbi vsaj minimalnega otroškega dodatka za vse otroke. Najnižji znesek bi znašal toliko, kot je zdaj določena višina otroškega dodatka za otroka v 8. dohodkovnem razredu (19,88 EUR za prvega otroka, 27,50 EUR za drugega in 35,11 EUR za tretjega in nadaljnje). Za otroke v nižjih dohodkovnih razredih bi bila višina otroškega dodatka nespremenjena, tako da se dohodkovni položaj teh družin ne bi poslabšal. Učinek ukrepa bi bil, da bi vsaj minimalni otroški dodatek prejeli vsi otroci, medtem ko bi ohranili višji otroški dodatek za otroke iz družin v nižjih dohodkovnih razredih.

Uvesti je treba ukrepe, ki bodo zagotavljali, da se otroški dodatek dejansko porabi za zadovoljevanje potreb otrok oziroma, da se ga del nameni neposredno za plačevanje storitev in dobrin za otroke. Na primer, del zneska otroškega dodatka bi starši, ki presegajo 53 % neto povprečne plače na osebo (kar je cenzus za brezplačno malico) lahko prejeli v obliki subvencionirane malice za otroke v osnovni šoli ali v obliki plačila šole v naravi in drugih obveznih vsebin.

Dodatek za veliko družino

Dodatek za veliko družino je letni prejemek, ki je namenjen družinam s tremi ali več otroki, ki so mlajši od 18 let oziroma dokler so jih starši dolžni preživljati v skladu s

predpisi, ki urejajo družinska razmerja (največ 26 let). Do dodatka je upravičena tudi druga oseba (npr. rejnik/rejnica), kadar trije otroci ali več teh iz iste družine živijo brez staršev (npr. pri rejniku/rejnici).

Pravico do dodatka za veliko družino ima eden od staršev, če imajo eden od staršev in otroci skupno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji in dejansko živijo v Republiki Sloveniji ter izpolnjujejo premoženjski cenzus, ki znaša 64 % povprečnega mesečnega dohodka na družinskega člana oz. 659,30 EUR na družinskega člana. Pravico do tega dodatka ima tudi druga oseba, kadar trije otroci ali več teh iz iste družine živijo brez staršev.

Dodatek za družino s tremi otroki znaša 395,00 EUR, za družino s štirimi ali več otroki pa 480,00 EUR. Dodatek za veliko družino se izplača v enkratnem znesku.

Na podlagi Zakona za uravnoteženje javnih financ in novele Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP-1) iz leta 2015 se je pravica do dodatka za veliko družino omejila na družine, ki se uvrščajo do 6. dohodkovnega razreda (53–64 %). Do dodatka za veliko družino je bilo v letu 2011 (pred sprejetjem Zakona za uravnoteženje javnih financ) upravičenih 30.193 družin, v letu 2013 je bilo teh 25.607, v letu 2016 pa 26.106. Po letu 2013 se obseg potrebnih sredstev za izplačilo dodatka za veliko družino giblje okrog 10,5 mio EUR.

Da bi spodbudili odločanje za več otrok in družinam z več otroki nekoliko prispevali k stroškom za preživljanje, skrb in varstvo otrok, bi bilo treba dodatek za veliko družino zagotoviti vsem družinam s tremi otroki ali več.

Kakovostno skupno preživljanje prostega časa družin je izjemno pomembno. Ker je to pri velikih družinah nekoliko težje – finančni vidik, organizacija ipd. –, mora država to še posebej spodbujati in omogočati. Poskrbeti je treba za učinkovito informiranost velikih družin o kakovostni ponudbi za otroke in družine, še posebej o ponudbi, ki je za velike družine dostopnejša ali brezplačna. Tako bo država enostarševskim in velikim družinam omogočila posebne družinske popuste oziroma brezplačen vstop v muzeje, galerije, gledališča in druge kulturne objekte ter na športne dogodke. Prav tako bo omogočila brezplačen ali subvencioniran prevoz na omenjene dogodke.

Plačilo prispevkov v primeru štirih ali več otrok

Eden od staršev, ki zapusti trg dela zaradi nege in varstva štirih ali več otrok, s katerimi ima skupno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, in je bil zavarovan za starševsko varstvo vsaj 12 mesecev v zadnjih treh letih ali je bil aktivni iskalec zaposlitve v skladu z zakonom, ki ureja trg dela, vsaj 12 mesecev v zadnjih treh letih, ima pravico do plačila prispevkov za socialno varnost do končanega prvega razreda osnovne šole najmlajšega otroka v skladu s predpisi, ki urejajo osnovno šolo. Šteje se, da oseba neguje in varuje otroka, če ima roditeljsko pravico in otroka dejansko neguje in varuje. Če je otrok zaupan v varstvo in vzgojo enemu od staršev, se šteje, da drugi od staršev ne neguje in varuje otroka. Upravičencev je v zadnjih nekaj letih med 1.350 in 1.600, potrebna sredstva pa znašajo med 3,8 mio EUR in 4,3 mio EUR.

Subvencija vinjet

Pravica do pomoči pri nakupu vinjete za velike družine še ni zakonsko urejena. Leta 2013 je bil na področju cestninjenja osebnih vozil (vozila do 3.500 kg največje dovoljene mase) uveden nov cestninski razred, v katerega se uvrščajo vozila, katerih višina nad prvo osjo presega 1,30 metra. V to kategorijo vozil, na katera je treba za uporabo cestninskega

omrežja namestiti vinjeto 2B, ki je dražja kot vinjeta za »klasična« osebna vozila, pa se uvrščajo tudi številna vozila, ki jih velike družine uporabljajo za zadovoljenje svojih osnovnih osebnih potreb. Da bi preprečili dodatno finančno obremenitev velikih družin in invalidov, je trenutno v veljavi začasna rešitev, na podlagi katere se upravičencem zagotavlja pomoč pri nakupu letne vinjete 2B v višini 110,00 EUR, pri čemer sredstva za pomoč v obliki donacij zagotavlja družba DARS, d. d. Pravico je treba zakonsko urediti v predpisu, ki ureja starševsko varstvo in družinske prejemke. Do nje pa mora biti upravičen eden od staršev ali druga oseba (npr. rejnik/rejnica), ki ima v lasti ali uporabi vozilo razvrščeno v nov cestninski razred 2B, in je za to vozilo kupil letno vinjeto za drugi cestninski razred B ter uveljavil pravico do 50-odstotnega znižanja letne dajatve za velike družine.

Subvencija plačila letne dajatve za uporabo vozil v cestnem prometu

Oprostitev plačila letne dajatve za uporabo vozil v cestnem prometu se lahko uveljavi za določena osebna vozila, če se ta vozila uporabljajo za prevoz otrok, ki potrebujejo posebno nego in varstvo do 18. leta starosti oziroma do 26. leta starosti, če se šolajo.

Družine in rejniške družine, ki imajo na istem naslovu stalnega bivališča prijavljene vsaj štiri otroke, stare do 18 let, in uporabljajo osebni avto, plačujejo nižjo letno dajatev v višini 50 % letne dajatve za eno vozilo, ki je v lasti ali uporabi enega izmed članov družine.

Delno plačilo za izgubljeni dohodek

Delno plačilo za izgubljeni dohodek je osebni prejemek, ki ga prejme eden od staršev ali druga oseba, kadar prekine delovno razmerje ali začne delati za krajši delovni čas zaradi nege in varstva otroka s težko motnjo v duševnem razvoju ali težko gibalno oviranega otroka ali otroka z določeno boleznijo s seznama hudih bolezni. Pravico lahko uveljavlja tudi eden od staršev, ki neguje in varuje dva otroke ali več z zmerno ali težjo motnjo v duševnem razvoju ali zmerno ali težjo gibalno oviranostjo.

Eden od staršev v tem primeru prejema nadomestilo plače v višini 734,15 EUR bruto mesečno. Če dela s krajšim delovnim časom od polnega, mu pripada sorazmerni del delnega plačila za izgubljeni dohodek.

Eden od staršev je lahko upravičen do delnega plačila najdalj do dopolnjenega 18. leta starosti otroka. Pogoji za uveljavljanje te pravice je, da imata otrok in eden od staršev stalno prebivališče v Republiki Sloveniji in dejansko živita v Republiki Sloveniji. Pravica velja do 18. leta starosti otroka oziroma največ dva meseca po smrti otroka.

Zaradi povečanja števila reorganiziranih družin bi bilo smiselno razširiti pravico na zakonca ali zunajzakonskega partnerja otrokove matere oziroma očeta, ki živi z njima ter neguje in varuje otroka svojega zakonca ali zunajzakonskega partnerja.

Povračilo davka na motorna vozila za velike družine

Davek na motorna vozila se ne plačuje od vozil, ki so nabavljena za prevoz družin, ki imajo tri otroke ali več, in sicer od enega motornega vozila s pet ali več sedeži, ki ga največ enkrat v treh letih kupi eden od staršev v družini, ki ima tri otroke ali več, ki še niso dopolnili 18 let.

Davek na motorna vozila se prav tako ne plačuje od vozil, ki so nabavljena za prevoz invalidov ter jih največ enkrat v petih letih kupijo invalidske organizacije in osebe, ki

imajo voziško dovoljenje ali jim je potrebna pomoč drugih oseb, ki imajo voziško dovoljenje (med drugim otroci, ki potrebujejo posebno nego in varstvo).

Davčne olajšave za vzdrževanega družinskega člana (otroke)

Olajšava za otroke se staršem prizna za vsakega vzdrževanega otroka do dopolnjenega 18. leta starosti in otroka do 26. leta starosti, če neprekinjeno ali s prekinitvijo do enega leta nadaljuje šolanje na srednji, višji ali visoki stopnji in ni zaposlen ter ne opravlja dejavnosti in nima lastnih dohodkov za preživljanje ali so ti manjši od višine posebne olajšave za vsakega drugega družinskega člana. Davčna olajšava za prvega vzdrževanega otroka znaša 2.436,92 EUR, kar pomeni, da se za toliko zniža osnova za obračun dohodnine. Davčna olajšava za vzdrževane otroke nato progresivno narašča in znaša npr. za četrtega vzdrževanega otroka 6.187,85 EUR. Do dodatne olajšave so upravičeni starši za vzdrževanega otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo.

Dodatek za nego otroka

Dodatek za nego otroka je pravica, ki jo lahko uveljavlja eden od staršev ali druga oseba (npr. rejnik/rejnica) za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo, če ima otrok stalno prebivališče v Republiki Sloveniji in dejansko živi v njej. Do dodatka je upravičen, dokler trajajo razlogi oziroma do otrokovega 18. leta starosti, po 18. letu pa, če so ga starši otroka dolžni preživljati, v skladu s predpisi, ki urejajo družinska razmerja. Pravica do dodatka za nego se prizna na podlagi mnenja zdravniške komisije.

Dodatek za nego otroka je mesečni prejemek, ki znaša 100,00 EUR, za otroke s težko motnjo v duševnem razvoju ali težko gibalno ovirane otroke ali otroke z določenimi boleznimi s seznama hudih bolezni pa 200,00 EUR. Podrobnejša merila za opredelitev otrok, ki potrebujejo posebno nego in varstvo, določa Pravilnik o kriterijih za uveljavljanje pravic za otroke, ki potrebujejo posebno nego in varstvo.

Število upravičenih otrok se ne spreminja bistveno in znaša v zadnjih petih letih okrog 6.000, obseg potrebnih sredstev pa okrog 8,5 mio EUR letno.

Ukrepi

- Zagotoviti vsaj minimalni otroški dodatek za vse otroke;
- zagotoviti, da se del zneska za otroški dodatek prejme v namenski obliki;
- zagotoviti pravico do dodatka za veliko družino za vse družine s tremi ali več otroki;
- velikim in enostarševskim družinam ob določenih pogojih zagotoviti poseben družinski popust ali brezplačen vstop v javne muzeje, galerije, gledališča in druge kulturne objekte ter na športne dogodke oziroma prireditve (po vzoru festivala kulturno-umetnostne vzgoje Bobri, Pikinega festivala idr.) ter jim hkrati zagotoviti brezplačen ali subvencioniran prevoz na te dogodke;
- sistemsko urediti subvencije letnih vinjet za vozila cestninskega razreda 2B (kombiji) za velike družine;

- zagotoviti, da se subvencija plačila letne dajatve za uporabo vozil v cestnem prometu za velike družine upošteva za vozila, registrirana za vsaj pet oseb;
- zvišati znesek delnega plačila za izgubljeni dohodek na znesek minimalne plače po predpisu, ki ureja minimalno plačo;
- zagotoviti, da je do delnega plačila za izgubljeni dohodek upravičen tudi zakonec ali zunajzakonski partner otrokove matere oziroma očeta, ki živi z njima ter neguje in varuje otroka svojega zakonca ali zunajzakonskega partnerja (če te pravice ne izrabi mati oziroma oče otroka);
- zvišati starostno mejo za izrabo pravice do plačila prispevkov v primeru štirih ali več otrok na 10 let starosti najmlajšega otroka;
- ozaveščati in informirati ciljno publiko o pravicah in prejemkih vezanih na starševsko varstvo in družinske prejemke (kampanje, ozaveščanje na sejemskih prireditvah idr.).

Kazalniki

- Spremembe področne zakonodaje, ki kaže na upravičenost vseh otrok do otroškega dodatka;
- navedba višine zneska za otroški dodatek v namenski obliki in vrste namenskih oblik;
- število upravičencev po posameznih pravicah in višina sredstev izplačanih za te pravice (po letih) ;
- število vstopov z družinskim popustom oziroma število brezplačnih vstopov za velike družine v muzeje, galerije, gledališča in druge kulturne objekte ter na športne dogodke oziroma prireditve in brezplačen prevoz na te dogodke;
- število in starost otrok, za katere eden od staršev izrabi pravico plačila prispevkov v primeru štirih ali več otrok;
- število in vrsta ozaveščevalnih dejavnosti in informiranja o pravicah in prejemkih, vezanih na starševsko varstvo in družinske prejemke.

Nosilci

MDDSZ, MF, MZI, MK, MZ, MIZŠ.

3.3 Nadomestno varstvo otrok

Kadar staršev ni ali iz različnih razlogov ne zmorejo poskrbeti za otroka, je to dolžna storiti država. Pomembno je, da se takim otrokom zagotovi nadomestno varstvo.

Obstajajo različne oblike omenjenega varstva, in sicer rejništvo, zavodsko varstvo in posvojitvev.

Aprila 2017 je v Republiki Sloveniji začel veljati Družinski zakonik, ki pa se bo v celoti začel uporabljati aprila 2019. Ključna sprememba, ki jo je Družinski zakonik prinesel na področju dela CSD, je prenos pristojnosti odločanja o ukrepih za varstvo koristi otroka, o rejništvu, posvojitvah in skrbništvu s CSD na sodišča. Ukrepi za varstvo koristi otroka po Družinskem zakoniku so: nujni ukrepi, začasne odredbe in ukrepi trajnejšega značaja. Družinski zakonik pri vsakem ukrepu posebej opredeljuje, koliko časa lahko traja, določa stalno preverjanje utemeljenosti nadaljnjega izvajanja ukrepa in zavezuje CSD, da predlaga prenehanje izvajanje ukrepa, nadomestitev ukrepa z drugim ali predlaga podaljšanje že izrečenega ukrepa, kadar meni, da je to otroku v korist. Enako lahko odloči tudi sodišče po uradni dolžnosti.

Družinski zakonik je uvedel nov institut – podelitev starševske skrbi sorodniku. Za otroka, ki nima živih staršev, lahko sodišče bližnjemu sorodniku, ki je pripravljen celovito prevzeti skrb za otroka in izpolnjuje pogoje za posvojitvev otroka, vendar ga zaradi drugih zakonskih omejitev ne more posvojiti ali pa se za posvojitvev ne odloči, podeli starševsko skrb. Oseba, ki ji je podeljena starševska skrb za otroka, ima tako enake pravice in obveznosti, kot bi jih imeli otrokovi starši. Sorodnikoma, ki sta v zakonski zvezi ali zunajzakonski skupnosti, ali sorodniku in njegovemu zakoncu ali zunajzakonskemu partnerju, lahko sodišče starševsko skrb podeli le obema skupaj. Po tej ureditvi se otroku, če je to v njegovo korist, omogoči bivanje v krogu sorodnikov.

Ta ureditev je primernejša kot ureditev, po kateri bi otroka, ki nima živih staršev, lahko posvojili sorodniki v ravni vrsti. Pri posvojitvah s strani starih staršev bi namreč nastala zmeda v sorodstvenih odnosih (strici in tete postanejo otrokovi bratje in sestre idr.), poleg tega pa bi se popolnoma izničila sorodstvena razmerja z drugim parom starih staršev (in njunimi sorodniki), ki po taki posvojitvi pravno z otrokom sploh ne bi bili več v sorodstvu. Posvojitve s strani starih staršev bi lahko imele tudi negativne posledice na premoženjske interese otroka (npr. dedovanje in pravica do družinske pokojnine).

Družinski zakonik je zakonsko uredil tudi vprašanje vnaprej izražene volje staršev, in sicer določa, da imajo starši možnost, da za primer smrti ali trajnejše nezmožnosti izvajanja starševske skrbi vnaprej izrazijo voljo glede osebe, ki naj se ji otrok zaupa v varstvo in vzgojo, sorodnika, ki se mu podeli starševska skrb, posvojitelja ali skrbnika. Veljavnost vnaprej izražene volje staršev se presoja enako kot veljavnost oporoke v skladu z zakonom, ki ureja dedovanje. Taka ureditev omogoča, da starši, ki so v prvi vrsti odgovorni za otrokovo vzgojo in varstvo, vnaprej izrazijo tudi voljo glede skrbi za otroka za primer njihove smrti ali trajnejše nezmožnosti izvajanja starševske skrbi. Glede na načelo otrokove koristi, ki mora biti vodilo v vseh postopkih, ki se nanašajo na otroka, pa sodišče vnaprej izražene volje staršev ni dolžno upoštevati v tistih primerih, ko je vnaprej izražena volja staršev v nasprotju s koristjo otroka.

3.3.1 Rejništvo

Rejništvo je oblika družinskopravnega varstva otroka, ki se izvaja z nego, vzgojo in oskrbovanjem v tuji družini, to pomeni pri osebah, ki niso otrokovi starši. Osnovno načelo instituta rejništva je zasledovanje načela največje koristi otroka, ki zaradi različnih razlogov krajši ali daljši čas ne more živeti v svoji matični družini. Pri rejništvu ne gre le za to, da otroku, ki iz različnih razlogov začasno ne more živeti pri svojih starših, preprosto najdemo nadomestno družino. Gre tudi za odgovornost, da otroku najdemo družino, v kateri bo pridobil pomembno družinsko izkušnjo, ki jo je težko dobiti drugje. V rejniški družini, tako kot

v vsaki družini, veljajo določena družinska pravila, vloge so razdeljene med družinske člane, rešujejo se spori, prisotna so čustva, delijo se delo in obveznosti. To pa so nepogrešljive izkušnje za celosten razvoj posameznika.

Cilji

- Zagotavljanje zadostnega števila usposobljenih rejniških družin,
- skrb za usposobljenost rejnic in rejnikov, strokovnih delavcev/delavk na CSD in sodnikov/sodnic,
- zagotavljanje primerne podpore rejnicam in rejnikom.

Stanje

Leta 2017 je začel veljati Družinski zakonik, ki pa se bo v celoti začel uporabljati aprila 2019. Do začetka uporabe Družinskega zakonika se uporablja Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki kot glavni pravni vir ureja področje rejništva kot posebno obliko varstva otrok, ki potrebujejo oskrbo in vzgojo pri osebah, ki niso njihovi starši. Bistvena razlika med Družinskim zakonikom in Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je, da po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih o namestitvi otroka v rejništvo odloča CSD, po Družinskem zakoniku pa bo pristojnost za odločanje prenesena na sodišče.

Izvajanje rejniške dejavnosti je predmet posebnega zakonskega urejanja v Zakonu o izvajanju rejniške dejavnosti, sprejetega leta 2002. Ta zakon ureja pogoje, ki jih mora izpolnjevati oseba, ki želi izvajati rejniško dejavnost, postopek pridobitve dovoljenja za izvajanje te dejavnosti, način izvajanja rejniške dejavnosti, način in njeno financiranje ter nekatera druga vprašanja, povezana z izvajanjem rejniške dejavnosti. Na podlagi Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti je bil sprejet tudi Pravilnik o pogojih in postopkih za izvajanje zakona o izvajanju rejniške dejavnosti.

Izvajanje rejniške dejavnosti v Republiki Sloveniji je del institucionalnega varstva, določenega v Zakonu o socialnem varstvu, in sicer kot varstvo v drugi družini, in se izvaja kot javna služba. Javna služba pomeni zagotavljanje nujnih dobrin in storitev, ki jih v javnem interesu nemoteno in trajno zagotavlja država.

Vsaka oseba, ki želi izvajati rejniško dejavnost, mora pred začetkom izvajanja rejništva pridobiti dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti. Po odločitvi, da se določenega otroka namesti v rejniško družino, je naloga CSD, da med rejniki, ki imajo dovoljenje, izbere rejniško družino, ki ustreza potrebam otroka. Z izbranim rejnikom sklene pristojni CSD rejniško pogodbo, v kateri se natančneje opredeli rejniško razmerje s pravicami in obveznostmi pogodbenih strank. Trajanje rejništva je odvisno od potreb posameznega otroka. Po namestitvi otroka v rejništvo CSD, ki je pristojen za otroka (center otroka), oblikuje skupino, ki načrtuje in spremlja rejništvo za posameznega otroka – t. i. individualno projektno skupino (IPS), v okviru katere se pripravi natančen individualni načrt izvajanja rejništva, ki se po potrebi spreminja in prilagaja.

Z namestitvijo otroka v rejništvo ne prenehajo pravice in obveznosti staršev ali skrbnika, temveč ostanejo staršem ali skrbniku tiste pravice in obveznosti, ki so združljive z namenom rejništva, če zaradi varovanja otrokove koristi ni odločeno drugače.

Rejnik je dolžen skrbeti za celovito varstvo in vzgojo otroka, kar pomeni, da mora otroku nuditi pomoč pri prilagajanju na novo okolje, ga negovati, vzgajati, mu nuditi primerno

nastanitev, prehrano, obleko in obutev ter šolske in osebne potrebščine, skrbeti za zdravje otroka, pridobivati informacije in sprejemati odločitve v zvezi z otrokovim vsakodnevnim življenjem, skrbeti za otrokov pravičen odnos do učenja in privzgojitev delovnih navad, omogočati in spodbujati stike med otrokom in starši, razen če so staršem stiki omejeni ali prepovedani na podlagi odločbe pristojnega organa ipd.

Po namestitvi otroka v rejništvo si mora CSD prizadevati, da se odpravijo vzroki, zaradi katerih je bil otrok nameščen v rejništvo.

Da država otrokom, ki potrebujejo rejniško družino, zagotovi varstvo, mora nenehno skrbeti za zagotavljanje zadostnega števila usposobljenih rejniških družin, hkrati mora intenzivno delati na pozitivni promociji rejništva. Pri tem imajo mediji zelo pomembno vlogo. V nasprotnem primeru obstaja bojazen, da se potencialni kandidati ne bodo več odločali za vstop v sistem rejništva in bo država morala razmišljati o drugih oblikah institucionalnega varstva, kar pa ni v skladu s sodobno socialno in družinsko politiko.

Podatki o rejnicah in rejnikih

Število rejnic in rejnikov	skupaj	678
	rejnica	602
	rejnikov	76
Število rejnic in rejnikov, ki izvajajo rejniško dejavnost kot poklic	106	
Število rejnic in rejnikov, pri katerih so trenutno nameščeni otroci	536	
Število rejnic in rejnikov, pri katerih trenutno ni nameščenih otrok	142	
Število prostih mest pri rejnicah in rejnikih	163	

(Vir: MDDSZ, 2017, oktober)

Podatki o otrocih/osebah v rejništvu

Št. vseh otrok/oseb v rejništvu*	900
Spol – moški	425
Spol – ženski	475
Starost do 18 let	680
Starost nad 18 let	
– se šola	198
– se ne šola	22
Število otrok, nameščenih v družine, ki izvajajo rejniško dejavnost kot sorodniki	223

*V skladu z Zakonom o izvajanju rejniške dejavnosti lahko CSD podaljša veljavnost rejniške pogodbe z rejnikom tudi po polnoletnosti osebe, vendar najdalj do dopolnjenega 26. leta starosti iz teh dveh razlogov:

- če oseba ostane v rejniški družini zaradi nadaljevanja šolanja, če oseba s tem soglaša;
- če oseba zaradi motenj v telesnem in duševnem razvoju ni sposobna za samostojno življenje in delo, če oseba ali njen skrbnik s tem soglaša:

(Vir: MDDSZ, 2017, oktober)

Rejniki so za posameznega otroka upravičeni do mesečne rejnine, ki zajema oskrbnino in plačilo dela. Oskrbnino sestavljajo sredstva za materialne stroške za otroka in denarni prejemek v znesku otroškega dodatka. Sredstva za materialne stroške znašajo 291,27 EUR, denarni prejemek v znesku otroškega dodatka pa znaša 114,31 EUR. Oskrbnina tako znaša 405,58 EUR oziroma 291,27 EUR (starejši od 18 let). Drugi del rejnine je plačilo dela, ki znaša 123,51 EUR. Skupno znaša osnovna mesečna rejnina za enega otroka 529,09 EUR oziroma 414,78 EUR (starejši od 18 let). Rejnica/rejnik, ki izvaja rejniško dejavnost kot poklic in ima v skladu z normativom v rejništvu tri otroke, mesečno prejme 1.587,27 EUR osnovne rejnine (brez zvišanj oziroma znižanj) za tri otroke, poleg tega ji/mu Republika Slovenija plačuje tudi prispevke za socialno varnost (podatki za oktober 2017 – 363,2 EUR; od osnove 950,8 EUR). Plačilo dela rejnikom je bilo ob sprejetju Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti leta 2002 določeno na 22.000 SIT za otroka. Izhodišče je bilo, da ima rejnica oziroma rejnik, ki izvaja rejniško dejavnost kot poklic (torej če izpolnjuje normativ in ima v oskrbi 3 otroke), zagotovljeno plačilo približno v višini neto minimalne plače. V kasnejših spremembah zakonodaje se je to razmerje porušilo, zato bi veljalo razmišljati o korekciji plačila tega dela rejnine.

V rejništvo se vse pogosteje nameščajo otroci in mladostniki z vse kompleksnejšimi težavami, zato se je treba na spremembe odzivati sproti in okrepiti izvajalce rejniške dejavnosti v smislu raznovrstnega usposabljanja oziroma vsebin, za katere se bodo odločali na podlagi konkretnih potreb in dostopnosti strokovnih služb, še posebej v primeru nujnih situacij.

Glede na zahtevnost področja je treba okrepiti vse strokovne službe, ki se srečujejo s tovrstno problematiko ter delajo z rejniško in matično družino v procesu rejništva.

V praksi zaznavamo tudi problem namestitve in zaposlitve mladostnikov po zaključenem rejništvu. Za lažji prehod iz rejništva v neodvisnost bi bilo treba zagotoviti določene kapacitete za začasno namestitev takih oseb v okviru obstoječe mreže oziroma infrastrukture.

Ukrepi

- Okrepitev promocije pozitivne podobe rejništva v širši javnosti;
- sprotno usklajevanje vsebin usposabljanj za rejnice in rejnike z dejanskimi potrebami (na lokalni in nacionalni ravni) in prilagajanje metod usposabljanj uporabnikom (npr. v obliki delavnic);
- proučitev ustreznosti obstoječih standardov in normativov na področju rejništva in po potrebi okrepitev strokovnega kadra na CSD na področju rejništva, ki bodo nudili stalno strokovno podporo rejniškim in matičnim družinam v procesu rejništva;
- izobraževanje in usposabljanje sodnic/sodnikov in strokovnih delavk/delavcev CSD na področju rejništva;
- zagotavljanje takojšnje podpore oziroma pomoči rejnicam in rejnikom v primeru nujnih situacij;

- proučitev primernosti višine rejnine, predvsem iz vidika plačila dela rejnic in rejnikov v razmerju do minimalne plače, ob upoštevanju proračunskih zmožnosti;
- opredelitev natančnejših dejavnosti za ureditev problematike izhodov iz rejništva po polnoletnosti, predvsem za osebe, ki se ne šolajo in (še) nimajo zaposlitve/zagotovitev možnosti začasne nastanitve za primere, ko te osebe nimajo nobenih drugih možnosti namestitve v okviru obstoječih kapacitet (npr. stanovanjske skupine, skupna stanovanja ipd.);
- določitev mladih po izhodu iz sistema rejništva kot prednostne kategorije v okviru javnih razpisov za dodelitev neprofitnih stanovanj.

Kazalniki

- Dejavnosti, povezane s pozitivno promocijo rejništva s strani različnih akterjev (ministrstvo, CSD, rejnice in rejniki, nevladne organizacije, osebe z izkušnjo rejništva ipd.);
- število in nabor vsebin in metod usposabljanj za rejnice in rejnike ter število usposobljenih rejnic in rejnikov;
- morebitne spremembe obstoječih standardov in normativov na področju rejništva ter število strokovnih delavcev in delavk za področje rejništva na CSD, ki nudijo stalno strokovno podporo rejniškim in matičnim družinam v procesu rejništva;
- število izobraževanj in usposabljanj sodnic/sodnikov in strokovnih delavk/delavcev CSD na področju rejništva;
- oblike takojšnje pomoči rejnicam in rejnikom v primeru nujnih situacij v dokumentih in število pomoči – interventne službe, dežurni telefon;
- raziskava na področju primernosti višine rejnine in morebitna sprememba višine rejnine v skladu s proračunskimi zmožnostmi;
- navedba dejavnosti na področju problematike izhodov iz rejništva po polnoletnosti, predvsem za osebe, ki se ne šolajo in (še) nimajo zaposlitve, in konkretne možnosti začasnih nastanitev oseb, ki so zaključile rejništvo in nimajo nobenih drugih možnosti namestitve;
- javni razpis za dodelitev neprofitnih stanovanj in število dodeljenih stanovanj mladim po izhodu iz sistema rejništva.

Nosilci

MDDSZ, MP, CSD.

Sodelujoči organi

FSD, IRSSV, nevladne organizacije (npr. Rejniško društvo Slovenije), Skupnost CSD, MOP, Stanovanjski sklad Republike Slovenije, Socialna zbornica Slovenije.

3.3.2 Zavodsko varstvo

Cilji

- Identificirati težave na področju zavodskega varstva,
- pripraviti dejavnosti za nadgradnjo sistema zavodskega varstva,
- okrepiti strokovno pomoč otrokom v zavodu.

Stanje

Ukrep namestitve otroka v zavod zaradi njegovih psihosocialnih težav, ki se kažejo kot vedenjske, čustvene, učne ali druge težave med odraščanjem otroka, je ukrep, ki je namenjen tudi primerom, ko gre za tako težko vodljive otroke, da starši vzgoji in varstvu teh otrok niso več kos. Pravzaprav gre za vsebinsko povsem enak ukrep, kot je vzgojni ukrep oddaje v vzgojni zavod za mladoletne prestopnike. Kazenski zakonik določa, da se omenjeni ukrep lahko izreče mladoletniku, pri katerem so potrebni trajnejši vzgojni, prevzgojni ali zdravstveni ukrepi in njegova popolna ali delna izločitev iz dotedanjšega okolja in glede katerega je treba poskrbeti za njegovo vzgojo in prevzgojo pod stalnim nadzorstvom strokovnih vzgojiteljev. Namestitev v vzgojni zavod se lahko izvede tudi, če otrok živi v zanj ogrožajočem okolju.

Namestitev otrok v vzgojne zavode predpisujejo zakon, ki ureja kazenske sankcije (ZIKS), zakon, ki ureja družinska razmerja (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Družinski zakonik), in zakon, ki ureja usmerjanje otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP). Na podlagi ZIKS o ukrepu oddaje otroka v vzgojni zavod odloči sodišče, namesti pa ga CSD. V drugih primerih postopek namestitve začne CSD, pri čemer za otroke, ki so opredeljeni kot otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, predhodno pridobi strokovno mnenje komisije za usmerjanje. Vzgojni zavodi sprejmejo otroka na podlagi odločbe CSD.

Ta postopek bo nekoliko spremenil Družinski zakonik, ki določa, da je otroka mogoče namestiti v zavod tudi, če ogroža druge otroke v družini. Sodišče bo ob odločitvi o namestitvi otroka v zavod tudi odločilo, v kateri zavod se namesti otroka, o čemer bo pridobilo tudi mnenje CSD. Sodišče bo lahko med izvajanjem ukrepa otroka tudi premestilo iz enega zavoda v drugega, če bo odločilo, da je takšna premestitev za otroka koristna. Sodišče bo moralo ob izreku ukrepa namestitve otroka v zavod tudi presoditi, ali je treba zaradi zaščite otrokovih koristi staršem omejiti starševsko skrb ter jim s tem prepovedati izvajanje posameznih upravičenj iz starševske skrbi. Za izvajanje teh upravičenj mora CSD otroku postaviti skrbnika. Sodišče bo moralo odločiti tudi o obveznosti preživljanja otroka, ki zaradi ukrepa ne bo več v varstvu, vzgoji in oskrbi nobenega od staršev. V tem primeru bo sodišče odločilo o preživninski obveznosti obeh staršev v skladu z določbami Družinskega zakonika o obveznosti preživljanja med starši in otroki. V ta namen bo sodišče lahko odločilo o omejitvi pravic staršev do zastopanja otroka v zvezi z otrokovo preživnino. V primeru takšne odločitve bo CSD otroku določil skrbnika za posebni primer, ki bo zadolžen za izterjavo in upravljanje preživnine ter razpolaganje z njo. Poleg tega bo lahko sodišče enemu od staršev ali obema tudi omejilo ali odvzelo pravico do stikov z otrokom.

Na področju zavodskega varstva bi bilo najprej treba opredeliti oziroma identificirati težave, ki se pojavljajo, nato pa v skladu z ugotovitvami nadgraditi sistem. Hkrati je treba okrepiti strokovno pomoč v vzgojnih zavodih.

Ukrepi

- Pripraviti raziskovalno nalogo, ki bo identificirala težave na področju zavodskega varstva, in izvesti dejavnosti za odpravo težav;
- izvesti pilotni projekt celostne obravnave otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami v vzgojnih zavodih, ki bo predstavljal podlago za sistemsko ureditev področja;
- evalvirati pilotni projekt celostne obravnave otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami v vzgojnih zavodih;
- vsem otrokom v zavodskem varstvu zagotoviti obravnavo s čim širšim spektrom strokovnjakov.

Kazalniki

- Raziskovalna naloga na področju zavodskega varstva in izvedene dejavnosti na področju zavodskega varstva;
- izveden pilotni projekt celostne obravnave otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami v vzgojnih zavodih;
- pripravljena evalvacija pilotnega projekta celostne obravnave otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami v vzgojnih zavodih;
- vrste strokovne pomoči/strokovnjakov, ki so na voljo otrokom v zavodskem varstvu;
- vrste novih oblik dela v vzgojnih zavodih.

Nosilci

MDDSZ, MIZŠ.

3.3.3 Posvojitev

Posvojitev je ena najbolj znanih in uveljavljenih oblik socialnega starševstva. Družbena vloga, cilji in vsebina te oblike varstva otrok so se skozi čas razvijali in spreminjali. V sodobnih družbah postavlja posvojitev v središče otroka, ki potrebuje primerno družinsko okolje, ter je usmerjena predvsem v zagotavljanje varstva in vzgoje otroka. Slednje je opredeljeno že v Ustavi Republike Slovenije, ki določa, da otroci in mladoletniki, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe, uživajo posebno varstvo države. Natančneje to področje ureja Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki se uporablja do začetka uporabe Družinskega zakonika. Družinski zakonik na tem področju ne prinaša bistvenih konceptualnih sprememb in določa, da je posvojitev posebna

oblika varstva otrok, s katero nastane med posvojiteljico ali posvojiteljem in otrokom enako razmerje, kakor je med starši in njihovimi otroki.

Cilji

- Zagotoviti otrokom, ki potrebujejo posvojitev, čim primernejše nadomestne starše;
- okrepiti strokovno delo na področju posvojitve ter s tem tudi podporo kandidatom in kandidatkam za posvojitev;
- vzpostaviti enotnejšo prakso na področju posvojitve in izboljšati preglednost področja.

Stanje

V Sloveniji otroci uživajo posebno varstvo in skrb, kar izhaja že iz Ustave Republike Slovenije. Del tega posebnega varstva in skrbi je tudi pravna ureditev posvojitve. Enako kot rejništvo tudi to področje ureja Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, vendar le do začetka uporabe Družinskega zakonika. Tako Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih kot tudi Družinski zakonik določata samo popolno posvojitev, s katero se otrok popolnoma izloči iz družine naravnih staršev in preide v družino posvojiteljev. Pri posvojitvi prenehajo pravice in dolžnosti otroka do njegovih staršev in do drugih sorodnikov ter pravice in dolžnosti staršev in sorodnikov do njega. Med otrokom in njegovimi potomci ter posvojiteljem in njegovimi sorodniki nastanejo enaka razmerja kot med sorodniki. Posvojitev se ne more razvezati, posvojitelji pa se v matični register vpišejo kot otrokovi starši.

Tako so posvojitelji (in osebe, ki jim je otrok zaupan v vzgojo in varstvo z namenom posvojitve, in druga oseba oziroma stari starši otroka) upravičeni tudi do starševskega dopusta. Starševsko nadomestilo znaša 90 % osnove in je navzgor omejeno na dvakratnik vrednosti povprečne mesečne plače v Republiki Sloveniji z uskladitvami iz 2. člena Zakona o usklajevanju transferjev posameznikom in gospodinjstvom v Republiki Sloveniji.

Bistvena razlika med Družinskim zakonikom in Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je, da po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih o posvojitvi odloča CSD, po Družinskem zakoniku pa bo odločanje preneseno na sodišče. Poleg tega Družinski zakonik določneje ureja formalne pogoje za posvojitev otroka tako za posvojitelja kot za otroka. Družinski zakonik uvaja dodaten zadržek za posvojitev, in sicer da posvojitelj ne more biti oseba, ki je bila pravnomočno obsojena zaradi naklepne kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti, ali zaradi kaznivega dejanja zoper življenje in telo ali zoper spolno nedotakljivost, za katero se storilec preganja na predlog, niti ne sme živeti z osebo, ki je bila pravnomočno obsojena za ta kazniva dejanja. Enaki zadržki veljajo tudi za izvajalce rejniške dejavnosti v določbah Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti. Glede privolitve otrokovih staršev v posvojitev Družinski zakonik na novo določa, da je takšna privolitev mogoča šele po osmih tednih otrokove starosti. Posvojitev je v skladu z določbami Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih mogoča po letu dni od izpolnitve pogoja na strani otroka, Družinski zakonik pa je navedeni rok skrajšal na šest mesecev. S tem je še vedno zagotovljeno varstvo starševske skrbi in hkrati dana možnost otroku, da prej kot v letu dni pridobi učinkovito varstvo svojih pravic in koristi, kar posvojitev po svojem namenu tudi je. V podporo odločanju o posvojitvi otroka Družinski zakonik določa oblikovanje zbirke podatkov z vpisom podatkov o kandidatih za posvojitev in o otrocih, ki potrebujejo posvojitev, in sicer v anonimizirani obliki.

Pri posvojitvah je treba vedeti, da gre vedno za edinstveno situacijo, pri čemer mora biti osnovno vodilo, da se otroku iščejo najprimernejši nadomestni starši (glede na njegove potrebe, starost, druge okoliščine) in ne obratno, zato je lahko t. i. čakalna doba potencialnih posvojiteljev zelo različna. Tudi vsi možni posvojitelji niso pripravljeni sprejeti vsakega otroka, kar je seveda njihova legitimna pravica.

Zaradi nesorazmerja med številom otrok in številom kandidatov za posvojitev je tudi v Sloveniji v zadnjih letih opazen trend vse pogostejšega odločanja za postopke posvojitve otrok iz tujine. Pri tem se pričakovanja kandidatov za posvojitev pogosto razlikujejo od dejanskih možnosti, zato je treba okrepiti njihovo informiranost.

Najpomembnejši mednarodni akt na področju meddržavnih posvojitvev je Konvencija o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah (v nadaljevanju: Haaška konvencija), h kateri je leta 2002 pristopila tudi Republika Slovenija. Ta konvencija vzpostavlja minimalne standarde na področju meddržavnih posvojitvev. Kljub temu pa ostaja dejstvo, da se nekatere vodilne države, ki dajejo otroke v meddržavne posvojitve, Haaški konvenciji še niso pridružile in da je približno polovica vseh meddržavnih posvojitvev še vedno izvedenih zunaj okvira Haaške konvencije. Poleg Haaške konvencije je bil leta 2007 med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Makedonije sklenjen bilateralni sporazum o meddržavnih posvojitvah.

Do začetka uporabe Družinskega zakonika so v Sloveniji za odločanje o posvojitvah pristojni CSD, ki so nosilci javnih pooblastil, kar pomeni, da v imenu države izvršujejo nekatere državne naloge. Postopek za posvojitev začne CSD po uradni dolžnosti ali na predlog bodočega posvojitelja. V postopku CSD ugotovi izpolnjenost zakonskih pogojev, oceni objektivne možnosti in primernost za posvojitev, motive za posvojitev, pričakovanja, osebnostne lastnosti. Poleg tega lahko tudi odloči, da se otroka za določen čas namesti v družino posvojitelja z namenom ugotovitve, ali se bosta posvojenec in posvojitelj lahko vživela v nov položaj in ali je posvojitev za posvojenca koristna. CSD lahko na podlagi vseh ugotovitev v postopku ugotovi, da niso izpolnjeni predpisani pogoji za posvojitev ali da posvojitev ne bi bila v otrokovo korist in z odločbo zavrne predlog za posvojitev ali ustavi postopek za posvojitev, če je tega začel po uradni dolžnosti. Če pa ugotovi, da so izpolnjeni pogoji za posvojitev in da je posvojitev v otrokovo korist, izda odločbo o posvojitvi.

Število vseh posvojitvev, število posvojitvev v RS in število posvojitvev iz tujine

Leto	Število vseh posvojitvev (RS in tujina)	Št. posvojitvev v RS (v oklepaju je število enostranskih posvojitvev*)	Št. posvojitvev iz tujine	Država, v kateri je bila izvedena posvojitev **
2005	32	29	3	Ruska federacija, Romunija
2006	39	24	15	Makedonija, Ruska federacija, Ukrajina, Črna gora, Srbija in Črna gora, ZDA
2007	24	21	3	Romunija, Ukrajina
2008	27	22 (10)	5	Ruska federacija, Makedonija, Hrvaška
2009	48	34 (12)	14	Ruska federacija, BiH, Črna gora, Ukrajina, Kitajska, Madagaskar
2010	47	26 (11)	21	Ruska federacija, Ukrajina, BiH,

				Makedonija, Srbija, Moldavija, Gvineja Bissau
2011	54	36 (17)	18	Ruska federacija, Ukrajina, Gana, Turčija, Gvineja Bissau, Madagaskar, Makedonija, Španija
2012	70	35 (18)	35	Ruska federacija, Gana, Ukrajina, Madagaskar, Bosna in Hercegovina, Etiopija, Gvineja Bissau, Kongo, Poljska, Srbija
2013	43	28 (19)	15	Ruska federacija, Bosna in Hercegovina, Gvineja Bissau, Avstrija, Gana, Kazahstan, Makedonija,
2014	45	31 (18)	14	Ruska federacija, Gvineja Bissau, Gana, Brazilija, Dominikanska Republika, Liberija, Nepal, Ukrajina
2015	39	24 (15)	15	Gana, Liberija, Ruska federacija, Makedonija
2016	45	34 (17)	11	Gvineja Bissau, Nepal, Liberija, Češka, Gana, Makedonija, Ruska federacija

*Enostranske posvojitve so posvojitve, pri katerih zakonec ali zunajzakonski partner posvoji biološkega otroka svojega partnerja

** Zaradi statistične zaščite število posvojitvev v posamezni državi ni objavljeno; najprej so napisane države, v katerih je bilo največ posvojitvev v posameznem letu

Vir: SURS, MNZ

Po trenutnih podatkih (oktober 2017) iz informacijskega sistema za področje posvojitvev, je pri CSD v Sloveniji skupno 560 vlog za posvojitvev – od tega je 405 prosilcev že ocenjenih kot možnih oziroma primernih posvojiteljev, za preostalih 155 pa končno mnenje s strani CSD še ni bilo podano. V povprečju je letno med 30 in 40 novih vlog za posvojitvev otroka.

Področje posvojitvev je v Sloveniji sicer razmeroma dobro urejeno, prav tako ustrezna zakonodaja, vendar praksa kaže, da bi bilo treba več delati tako na pripravi kandidat in kandidatov za posvojitelje, strokovnih delavk in delavcev na CSD, ki pokrivajo to področje, ter sodnic in sodnikov. Kaže se potreba po oblikovanju strokovnih smernic in vzpostavitvi enotne baze kandidat in kandidatov za posvojitelje ter otrok, ki potrebujejo posvojitvev.

Ukrepi

- Uvedba enotnejših smernic za strokovno delo na področju posvojitvev;
- izobraževanje in usposabljanje sodnic/sodnikov in strokovnih delavk/delavcev CSD na področju posvojitvev;
- uvedba starševskega dopusta za posvojitelje otrok, ki so že končali prvi razred osnovne šole;
- vzpostavitev enotne evidence kandidat in kandidatov za posvojitelje ter otrok, ki potrebujejo posvojitvev.

Kazalniki

- Smernice za strokovno delo na področju posvojitve;
- število izobraževanj in usposabljanj sodnic/sodnikov in strokovnih delavk/delavcev CSD na področju posvojitve;
- spremenjena zakonodaja na področju starševskega dopusta za posvojitelje otrok, ki so že končali prvi razred osnovne šole, in število upravičencev do starševskega dopusta za posvojitelje;
- vzpostavljen/dograjen informacijski sistem – enotna evidenca kandidatk in kandidatov za posvojitelje ter otrok, ki potrebujejo posvojitev.

Nosilci

MDDSZ, MP, CSD.

Sodelujoči organi

FSD, IRSSV, Skupnost CSD, Socialna zbornica Slovenije.

3.4 Socialno varstvo družine

Namen sistema socialnega varstva v Republiki Sloveniji je posameznikom in družinam omogočiti socialno varnost in socialno vključenost. Država tako mora zagotavljati razmere, ki bodo omogočale uresničevanje razvojnih možnosti za doseg take ravni kakovosti življenja posameznikov, družin in otrok, ki bo primerljiva z drugimi v okolju in bo ustrezala merilom človekovega dostojanstva. Kadar si posameznik ali družina zaradi različnih razlogov ne more sama zagotoviti socialne varnosti in blagostanja, je upravičena do določenih pravic iz naslova socialnega varstva. Nacionalni program socialnega varstva za obdobje 2013–2020 si na eni strani za temeljni cilj postavlja izboljšanje kakovosti življenja posameznikov in družin, na drugi strani pa povečanje družbene povezanosti (kohezije) in socialne vključenosti vseh skupin prebivalstva. V okviru tega mora biti država še posebej pozorna na socialni položaj otrok in celotnih družin, predvsem tistih iz nižjega in nižjega srednjega družbenega razreda. Dolgotrajna socialna izključenost in revščina družin lahko namreč pustita trajne posledice (tako posamezniku in družini kot tudi družbi) in se medgeneracijsko prenašata. Naloga države je, da skrbi za socialno varnost, zaščito in vključenost družin, posebej otrok, in z različnimi mehanizmi preprečuje oziroma zmanjšuje tveganje revščine. Tukaj so posebej pomembne različne oblike pomoči (storitve, programi, socialni transferji ipd.), ki morajo biti kakovostne, široko dostopne in raznovrstne. Tovrstne oblike pomoči (predvsem socialnovarstvene storitve) lahko pomembno prispevajo tudi k lažjemu usklajevanju poklicnega in družinskega življenja.

CSD so v sistemu socialnega varstva ključni, saj so povezovalci celotnega sistema socialnega varstva. Njihova vloga v skupnosti se vedno bolj krepi, so spodbujevalci novih programov in oblik delovanja, ki so prilagojeni potrebam okolja. Potrebe, ki so vse

zahtevnejše in številčnejše, zahtevajo enovit, nov, hiter in učinkovit način ukrepanja, za kar potrebujemo sodoben socialno varstveni sistem, ki deluje v skupnosti. MDDSZ je že začelo s postopkom reorganizacije CSD, katere cilj je odpraviti slabosti in pomanjkljivosti trenutne ureditve centrov za socialno delo. Reorganizacija tako vključuje tri pozitivne spremembe, in sicer: uvedbo nove organizacijske strukture (ohranja se 62 CSD, uvaja pa se 16 območnih CSD), informativna odločba (avtomatizirano izdajanje informativnih odločb) in socialna aktivacija (celovit model socialne aktivacije, ki bo zagotovil transparentno, usklajeno in celostno obravnavo oseb, ki tvegajo revščino in so socialno izključene). Glavni namen reorganizacije je izboljšanje storitev za uporabnike. Z reorganizacijo se bo poenotilo delovanje CSD in upravnih postopkov pri uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, omogočilo več časa za strokovne naloge, vzpostavilo skupne službe, povečalo učinkovitost in kakovost dela, izboljšalo dostopnost storitev in razvilo nove oblike strokovnega dela. Državni zbor RS je septembra 2017 sprejel novelo Zakona o socialnem varstvu, ki prinaša podlago za reorganizacijo CSD. Hkrati z reorganizacijo CSD poteka tudi postopek implementacije Družinskega zakonika. Ključna sprememba, ki jo bo prinesel na področju dela CSD, je prenos pristojnosti odločanja o ukrepih za zaščito koristi otrok, rejništvu, posvojitvah in skrbništvu iz CSD na okrožna sodišča. Svetovalna oziroma storitvena vloga strokovnih delavcev/delavk CSD bo tako ločena od vloge odločevalca o ukrepih, s katerimi se lahko poseže v družino.

Cilji

- Zagotoviti socialno varnost, zaščito in vključenost družin, posebej najranjivejših,
- zagotoviti lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja,
- nadgraditi sistem preživnin in dvigniti ozaveščenost na tem področju.

Stanje

Sistem socialnega varstva v Sloveniji zagotavlja različne oblike pomoči. Posamezniki in družine, ki se znajdejo v stiski, tako lahko poiščejo pomoč v okviru mreže javne službe ali pa se vključijo v mrežo socialnovarstvenih programov, ki je razpršena po Sloveniji. Socialnovarstvene storitve so namenjene preprečevanju in odpravljanju osebnih stisk, nudenju oskrbe, varstva, vzgoje in usposabljanja. Javna služba tako obsega socialno preventivo, prvo socialno pomoč, osebno pomoč, pomoč družini za dom in na domu, institucionalno varstvo, družinskega pomočnika, vodenje, varstvo in zaposlitev pod posebnimi pogoji. Te storitve so z vidika družinske problematike izjemno pomembne, saj izboljšujejo kakovost življenja družin, zmanjšujejo tveganje revščine in socialne izključenosti, nekatere pa prispevajo tudi k boljšemu usklajevanju družinskega in poklicnega življenja. V okviru storitev so za družine še posebej pomembne te: pomoč družini za dom, pomoč družini na domu in socialni servis.

Pomoč družini za dom obsega strokovno svetovanje in pomoč pri urejanju odnosov med družinskimi člani, strokovno svetovanje in pomoč pri skrbi za otroke in usposabljanje družine za opravljanje njihovih vsakdanjih nalog. Storitve je organizirana v vsakem CSD in je široko dostopna.

Druga pomembna storitev, ki je lahko v pomoč družini, ki se znajde v stiski, je pomoč na domu ter vsebuje socialno oskrbo na domu in mobilno pomoč. Socialna oskrba na domu je socialnovarstvena storitev, ki se izvaja na domu in je namenjena tistim, ki se zaradi starosti ali hude invalidnosti ne morejo oskrbovati in negovati sami, njihovi svojci pa take

oskrbe in nege ne zmorejo ali zanju nimajo možnosti. Gre za različne oblike organizirane praktične pomoči, s katerimi se upravičencem vsaj za določen čas nadomesti potreba po institucionalnem varstvu v zavodu, drugi družini ali drugi organizirani obliki. Posebna oblika pomoči na domu je mobilna pomoč, ki je oblika strokovne pomoči, s katero se osebam z motnjami v duševnem in telesnem razvoju zagotavlja strokovna obravnava na domu. Odvisna je od potreb oseb, ki potrebujejo to storitev, usmerjena pa je tudi na njihove svojce. Namenjena je predvsem specialno pedagoški obravnavi, socialni in psihološki obravnavi ipd.

Tretjo pomembno storitev za družino predstavlja socialni servis, ki obsega pomoč pri hišnih in drugih opravilih v primeru otrokovega rojstva, bolezni, invalidnosti, v primeru nesreč in v drugih primerih, v katerih je ta pomoč potrebna za vključitev osebe v vsakdanje življenje. Storitve se osredotoča predvsem na praktične oblike pomoči, kot so prinašanje obrokov hrane, nakup živil ali drugih potrebščin, pranje in likanje perila ipd.

Navedene storitve podpore in pomoči so izjemno pomembne za družine, ki se znajdejo v specifičnih okoliščinah, pomembno prispevajo k izboljšanju kakovosti življenja družin, lažjemu socialnemu vključevanju in ohranjanju samostojnega življenja v skupnosti ter omogočajo lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja staršev in tistih, ki skrbijo za staro osebo ali osebo z invalidnostjo. Raziskave kažejo, da velik delež skrbstvenega in negovalnega dela v družini opravijo ženske. V Sloveniji beležimo razmeroma visoko stopnjo zaposlenosti žensk in moških in v EU-28 spadamo med države z nižjim deležem zaposlenih s krajšim delovnim časom, vendar pa ta delež pri ženskah narašča hitreje kot pri moških. Hitreje narašča predvsem delež žensk, pri katerih je razlog za zaposlitev s krajšim delovnim časom skrb za otroka ali invalidnega odraslega – ta delež se je v dobrih desetih letih podvojil. Če želimo ohraniti visoko stopnjo vključenosti žensk na trg dela (s polnim delovnim časom), zmanjšati plačno in pokojninsko vrzel med moškimi in ženskami (del te vrzeli nastane namreč zaradi odsotnosti s trga dela zaradi skrbstvenih obveznosti) in ohraniti ekonomsko neodvisnost žensk, moramo poskrbeti za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, kar pomeni, da je ob drugih ukrepih treba ponuditi tudi pestro izbiro kakovostnih storitev podpore in pomoči, ki bodo lajšale skrb za otroke in osebe, ki niso zmožne skrbeti zase.

Zaposlitev s krajšim delovnim časom (delež v skupni zaposlenosti)

	2002		2008		2014	
	moški	ženske	moški	ženske	moški	ženske
Slovenija	4,3	7,6	6,2	10,4	6,8	13,7

Vir: Eurostat

Razlog za zaposlitev s krajšim delovnim časom je skrb za otroka ali invalidnega odraslega

	2006		2014	
	moški	ženske	moški	ženske
Slovenija	:	6,6 (o)	4,4 (o)	13,6

: – ni podatka; (o) – manj zanesljiv podatek

Vir: Eurostat

Podatki kažejo, da je v Sloveniji slabih 10 % prebivalstva (2016, SURS) starejšega od 75 let. Zaradi staranja prebivalstva in daljšanja delovnega življenja se spreminjajo tudi potrebe po institucionalnem in drugem varstvu starejših in pomoči potrebnih odraslih. Po veljavni zakonodaji so občine dolžne zagotavljati mrežo javne službe za pomoč na domu, kar pomeni, da so organizirane različne oblike praktične pomoči na domu, s katerimi se nadomesti potreba po institucionalnem varstvu. V praksi to pomeni razbremenitev glede skrbi za prehrano starejše ali pomoči potrebne odrasle osebe, manj pa je možnosti za druge oblike

pomoči (npr. občasni prevozi do zdravstvenih institucij, v trgovino itd.). Medtem ko je ponudba v večjih središčih večja (vendar zaradi komercialne naravnosti marsikomu finančno nedostopna), pa ruralna področja pogosto nimajo nabora potrebnih storitev. Za zaposlene s tovrstnimi skrbstvenimi obveznostmi je – zlasti kadar ne živijo v bližini pomoči potrebne odrasle osebe – usklajevanje teh potreb in poklicnih zahtev še toliko težje.

Način ureditve področja skrbi za starejše nedvomno vpliva na kakovost družinskega življenja ter usklajevanje poklicnega in družinskega življenja. Zato je zelo pomembno, da država ponuja dovolj raznovrstnih storitev, ki predstavljajo pomoč pri skrbi za starejše, hkrati pa ima na voljo različne oblike institucionalnega varstva, kot so domovi za starejše in oskrbovana stanovanja. Slednja so praviloma namenjena starejšim ljudem, ki se sami ne morejo več v celoti oskrbovati ali negovati, kljub temu pa lahko še vedno živijo razmeroma samostojno življenje z večjo ali manjšo pomočjo strokovnega osebja. To storitev institucionalnega varstva bi bilo potrebno krepiti, saj domači in tuji strokovnjaki prepoznajo številne pozitivne vplive na kakovost življenja ljudi. Če pa starejši niso dovolj pri močeh za to obliko bivanja ali je ne želijo, je ključno, da država zagotovi dovolj kapacitet v domovih za starejše. Čakalna doba za domove se je sicer nekoliko skrajšala, vendar so še vedno potrebe večje kot ponudba.

Ker je to področje pomembno z več vidikov in ker postajamo dolgoživa družba z vse večjim številom starejših ljudi, so potrebne celovite rešitve in usklajeni odzivi. Vlada RS je zato julija 2017 sprejela Strategijo dolgožive družbe, ki bo predstavljala osnovo za usklajene odzive posameznih deležnikov (ministrstev, gospodarstva, znanosti, nevladnih organizacij, civilne družbe idr.). V kontekstu odzivanja na demografske izzive je pripravljen tudi predlog Zakona o dolgotrajni oskrbi.

Če se družina ali posameznik znajde v stiski, vendar ne potrebuje zgoraj omenjenih oblik pomoči, se lahko vključi v socialnovarstvene programe, ki so namenjeni preprečevanju in reševanju socialnih stisk ranljivih skupin prebivalstva, v posameznih primerih pa tudi vzdrževanju sprejemljivega socialnega stanja posameznikov ali družin, pri katerih ne moremo pričakovati (hitre) rešitve težav. Ti programi dopolnjujejo socialnovarstvene storitve in ukrepe ter se izvajajo na podlagi pridobljene verifikacije in drugih pogojev, ki so razpisani v okviru javnega razpisa in se oblikujejo tako, da upoštevajo značilnosti in potrebe posamezne ciljne skupine in izhajajo iz posebnosti okolja, v katerem se izvajajo. Programi pokrivajo ta področja: preprečevanje nasilja, pomoč žrtvam nasilja in delo s povzročitelji nasilja; področje zasvojenosti; področje duševnega zdravja; pomoč brezdomcem; pomoč otrokom in mladoletnikom, prikrajšanim za primerno družinsko življenje, ter mladoletnikom s težavami v odraščanju; pomoč starejšim osebam, ki potrebujejo podporo v vsakodnevem življenju; podpora za neodvisno življenje invalidov; psihosocialna pomoč otrokom, odraslim in družinam; socialno vključevanje Romov; preprečevanje in odpravljanje socialnih stisk drugih ranljivih skupin.

Gre za pester nabor programov, ki nudijo strokovno pomoč družinam, otrokom in mladostnikom oziroma mladostnicam, ki so prikrajšani za primerno družinsko življenje, imajo težave v odraščanju ali pa so se znašli v različnih stiskah. V okviru družinske politike so pomembni predvsem programi za otroke in mladostnike in programi za preprečevanje nasilja.

V zadnjih letih so bili izvedeni številni ukrepi, ki prispevajo k izboljšanju celostne obravnave žrtev nasilja v družini, ter projekti za širitev mreže kriznih centrov, materinskih domov in varnih hiš po Sloveniji. Število mest za nastanitev žrtev nasilja v družini se povečuje. V skladu z Resolucijo o nacionalnem planu socialnega varstva za obdobje 2013–2020 se načrtuje povečanje števila kriznih centrov za žrtve nasilja, ki so del javne mreže, z obstoječih 12, od katerih jih je deset namenjenih otrokom in mladoletnikom, dva pa odraslim žrtvam nasilja, na skupno 14, s čimer bi se število kriznih centrov za odrasle žrtve nasilja

povečalo na štiri. Na področju socialnovarstvenih programov je določeno, da mreža programov za preprečevanje nasilja, programov za pomoč žrtvam nasilja in programov za delo s povzročitelji nasilja vključuje preventivne, informacijske in svetovalne programe ter programe telefonskega svetovanja, koordinacije, podpore ter izvajanja pomoči in samopomoči, nastanitvene in terapevtske programe. Ciljni obseg javno verificiranih programov v resoluciji je 14 svetovalnic, en telefon za svetovanje, 15 skupin za samopomoč, deset materinskih domov s skupno 200 mesti, 18 varnih hiš s skupno 280 mesti in dva krizna centra za odrasle žrtve nasilja z otroki s skupno 40 mesti. Stanje zmogljivosti ob sprejemanju resolucije je bilo 11 svetovalnic, en telefon za svetovanje, 14 skupin za samopomoč, osem materinskih domov (165 mest), 16 varnih hiš (265 mest) in en krizni center za odrasle žrtve nasilja z otroki (16 mest). Ta problematika bo celostno obravnavana v posebnem strateškem dokumentu, in sicer v Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini.

Z vidika družinske politike je izjemnega pomena tudi mreža programov za otroke in mladostnike/mladostnice, ki so prikrajšani za primerno družinsko življenje, ter mreža programov, namenjenih otrokom in mladostnikom/mladostnicam s težavami v odraščanju. Gre za programe, ki vključujejo preventivne, informacijske in svetovalne programe, programe telefonskega svetovanja, koordinacije, podpore ter izvajanja pomoči in samopomoči, dnevne centre za svetovanje, podporo in samopomoč, terapevtske in nastanitvene programe (stanovanjske skupine in specializirane stanovanjske skupine s celovito celodnevno podporo), prehodne stanovanjske skupine za polnoletne mladostnike po izteku bivanja v rejniški družini ali zavodu. V ta sklop so vključeni tudi krizni centri za otroke in mladostnike, ki jih je v Sloveniji trenutno deset. Resolucija o nacionalnem planu socialnega varstva za obdobje 2013–2020 načrtuje povečanje števila dnevnih centrov za izvajanje preventivnih programov ter organizacijo in izvajanje pomoči, podpore in samopomoči, in sicer na 30 (v letu 2013 jih je bilo 20).

Sistem socialnega varstva v Sloveniji sicer zagotavlja različne oblike pomoči, vendar bi ga bilo treba posodobiti. Kakovostna podpora in pomoč družini bi morali biti na voljo, že preden je družina ogrožena oziroma preden problem postane akuten. Sistem storitev bi tako bilo treba premisliti in na novo oblikovati po načelu svetovanje-podpora-pomoč. Vsak sklop pa bi moral vsebovati podstoritev – glede na zahtevnost problematike in trajnost storitve. Pri tem bi sistem, zaradi raznolikosti potreb družin, vsaj v določeni meri moral dopuščati oblikovanje individualiziranih rešitev. Tovrstno posodobitev bo zagotovo lažje doseči po pričetku uporabe Družinskega zakonika in izvedeni reorganizaciji CSD, katere namen je tudi razbremeniti strokovne delavke/delavce in jim omogočiti več časa za izvajanje strokovnega dela.

Za blagostanje otrok skrbijo predvsem njihovi starši, če to umanjka vstopi država ter otroku zagotovi zaščito in varstvo. Starši so torej dolžni skrbeti za otroka in ga preživljati do polnoletnosti, oziroma če se otrok šola, najdalj do njegovega 26. leta starost. Kadar starši ne preživljajo otroka v svojem gospodinjstvu, morajo na mesečni ravni k njegovemu preživljanju prispevati preživnino. Višina preživnine se določa individualno, in sicer glede na potrebe otroka na eni strani ter materialne in pridobitne zmožnosti zavezanca na drugi strani. Preživnina mora biti torej primerna za zagotavljanje celostnega (telesnega in duševnega) razvoja otroka ter mora zajemati stroške njegovih življenjskih potreb, zlasti stroške bivanja, hrane, oblačil, obutve, varstva, izobraževanja, vzgoje, oddiha, razvedrila in drugih posebnih potreb. Zakon o preprečevanju nasilja v družini opredeljuje neupravičeno neizpolnjevanje finančnih oziroma premoženjskih obveznosti do družinskega člana ali neupravičeno prelaganje finančnih oziroma premoženjskih obveznosti na drugega družinskega člana kot obliko ekonomskega nasilja, Kazenski zakonik pa neplačevanje preživnine opredeli kot kaznivo dejanje. Če preživninski zavezanci ne plačujejo redno svojih preživninskih obveznosti, določenih z izvršilnim naslovom, lahko upnik vloži pri sodišču predlog za izvršbo. Kadar pa izvršba ni mogoča, lahko vstopi država in preživninskemu upravičencu (otroku) zagotovi izplačilo nadomestila preživnine, hkrati pa od preživninskega zavezanca izterja

preživninski dolg, s katerim pokrije sredstva, ki so bila uporabljena za plačilo nadomestil preživnine. Pravica do izplačila nadomestila preživnine traja do dopolnjenega 15. leta starosti oziroma do 18. leta starosti otroka, če ta ni v delovnem razmerju. To področje ureja Zakon o Javnem študentskem, razvojnem, invalidskem in preživninskem skladu Republike Slovenije, za zagotavljanje uveljavljanja pravice do nadomestila preživnine pa je zadolžen Javni študentski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije.

Po podatkih, ki jih vodi MDDSZ, je bilo v letu 2017 do prejemanja preživnine upravičenih 46.281 otrok, povprečna višina preživnin pa je znašala 133,66 EUR. V večini primerov (88 %) so bili zavezanci za plačilo očetje. Natančnih podatkov o neplačanih preživninah ni, saj nekateri upravičenci ne gredo v izvršbo in ne podajo zahteve za uveljavljanje pravice do nadomestila preživnine.

Na področju preživnin za otroke je država vzpostavila politiko, ki krepi oziroma spodbuja odgovorno starševstvo, hkrati pa predstavlja ustrezen mehanizem zaščite pravic in koristi otrok. Vendar praksa kaže, da se še vedno premalo staršev zaveda svoje odgovornosti pri preživljanju otrok, zato bi bilo smiselno uvesti več ozaveščanja na področju odgovornega starševstva. Neplačevanje preživnin ni dopustno in je oblika ekonomskega nasilja, saj gre za neupravičeno neizpolnjevanje finančnih obveznosti do družinskega člana. Država bi morala jasneje zavzeti stališče do tovrstne oblike nasilja in vzpostaviti ničelno toleranco do neizpolnjevanja preživninskih obveznosti. Prav tako bi bilo treba preživninski sistem v določenem segmentu nadgraditi oziroma posodobiti. Smiselno bi bilo izterjavo preživnin urediti tako, da bi država izterjala celotno določeno preživnino in ne samo nadomestilo preživnine. Dobre prakse iz tujine kažejo, da je zelo pomembna podpora pri postopkih izterjave preživnin (Ureditev preživnin v mednarodni perspektivi: primerjalna analiza modelov preživnin v različnih sistemih blaginje, 2015), saj so lahko postopki za nekatere preživninske upravičence (oziroma njihove zakonite zastopnike) preveč zapleteni. Zdaj je sicer na voljo brezplačna pravna pomoč, vendar bi preživninskim upravičencem bistveno olajšali, če bi vpeljali model izterjave preživnine v imenu preživninskega upravičenca (v kolikor bi za to zaprosil oziroma soglašal).

Študija, ki jo je v letu 2015 izvedel IRSSV (Ureditev preživnin v mednarodni perspektivi: primerjalna analiza modelov preživnin v različnih sistemih blaginje), je pokazala, da obstaja neenotna praksa dela CSD na področju preživnin, in sicer pri dogovarjanju strank o višini preživnine, pri nujenju pomoči strankam, ki se odločijo za postopek za izvršbo, pri postopanju v primerih, v katerih otroci, upravičenci do preživnine, ne sporočajo sprememb povezanih s šolanjem, itd. Za ureditev tega področja predlagajo izdelavo orodja, ki bi omogočilo informativni izračun primerne višine preživnine.

Ukrepi

- Posodobitev sistema storitev socialnega varstva,
- vzpostavitev in krepitev storitev za lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja staršev, ki imajo otroka s posebnimi potrebami, in staršev iz enostarševskih družin;
- zagotovitev ustreznih storitev za odpravo ovir za vstop na trg dela za tiste, ki skrbijo za osebo s posebnimi potrebami;
- krepitev in razvoj različnih storitev za pomoč starejšim, invalidnim in drugim pomoči potrebnim na domu in za dom;

- zagotovitev zadostnih kapacitet za varstvo odraslih (starejše, invalidne in pomoči potrebne osebe) skozi razvoj raznovrstnih oblik varstva;
- zagotovitev zadostnih kapacitet v dnevnem varstvu in celodnevem institucionalnem varstvu otrok z motnjami v duševnem razvoju;
- izterjava celotnega zneska dolgovane preživnine, tudi v imenu preživninskega upravičenca;
- ozaveščanje na področju odgovornega starševstva (v okvir katerega spada tudi plačevanje preživninskih obveznosti) ;
- priprava spletnega orodja za informativni izračun primerne višine preživnine.

Kazalniki

- Posodobljen sistem socialnega varstva;
- število dejavnosti in projektov za lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja staršev otrok s posebnimi potrebami in staršev iz enostarševskih družin;
- število in dostopnost storitev za odpravo ovir za vstop na trg dela za tiste, ki skrbijo za osebo s posebnimi potrebami;
- razmerje med številom mest in potrebami po varstvu odraslih;
- število dejavnosti, projektov in storitev za pomoč starejšim, invalidnim in drugim pomoči potrebnim na domu;
- podatki o razpoložljivih kapacitetah v dnevnem varstvu in celodnevem institucionalnem varstvu otrok z motnjami v duševnem razvoju in podatki o potrebah;
- sprememba zakonodaje na področju izterjave preživnin;
- število ozaveščevalnih kampanj/dejavnosti na področju odgovornega starševstva;
- delujoče spletno orodje za informativni izračun primerne višine preživnine.

Nosilci

MDDSZ, MP.

Sodelujoči organi

Javni študentski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, lokalne skupnosti, CSD.

3.5. Trg dela in zaposlovanje

V Sloveniji področje dela in zaposlovanja urejata Zakon o delovnih razmerjih in Zakon o urejanju trga dela, ki je med drugim tudi podlaga za izvajanje storitev javne službe na področju zaposlovanja in ukrepov na trgu dela. APZ je eden od ukrepov, s katerim lahko država na trgu dela prispeva k povečevanju zaposlenosti in tako zmanjševanju brezposelnosti. Pomembno je, da se ukrepi APZ implementirajo skupaj z drugimi politikami (politikami trga dela, delovnopravno zakonodajo, politikami izobraževanja, ekonomskimi politikami idr.). Zakon o urejanju trga dela določa te ukrepe APZ: usposabljanje in izobraževanje, nadomeščanje na delovnem mestu in delitev delovnega mesta, spodbude za zaposlovanje, kreiranje delovnih mest, spodbude za samozaposlovanje idr. Na podlagi Zakona o urejanju trga dela Vlada RS, po predhodnem posvetovanju s socialnimi partnerji, sprejme strateški dokument za izvajanje APZ, t. j. Smernice za izvajanje ukrepov APZ. Za aktualno obdobje 2016–2020 smernice poudarjajo ukrepe, namenjene ciljni skupini mladih, starejših, dolgotrajno brezposelnih in tistih z nižjo izobrazbo.

Zadnja leta je svet in Slovenijo zaznamovala gospodarska kriza, ki je močno vplivala na trg dela. Posledice te je bilo mogoče zaznati predvsem v upadu stopnje zaposlovanja oziroma dvigu stopnje brezposelnosti. Brezposelnost se je povečala v vseh starostnih kategorijah, najbolj pa je prizadela mlade v starostnem obdobju do 30 let. Mladi so se že pred nastopom krize soočali z negotovostjo na področju zaposlovanja, ki se je kazala predvsem v prekarnih in začasnih oblikah zaposlitve (zaposlitve za določen čas, pogodbeno delo po podjemnih in avtorskih pogodbah ipd.). Da so mladi težko prišli do zaposlitve izkazujejo tudi podatki Evropske družboslovne raziskave (ESS, 2008). Ko se je temu pridružilo še povečanje brezposelnosti, so se mladi znašli v nezavidljivem in težkem položaju. Po letu 2013 se je gospodarski položaj v državi nekoliko izboljšal, kar se je posledično kazalo v pozitivnih trendih pri kazalnikih splošne brezposelnosti in brezposelnosti mladih. Vendar pa sta obe stopnji še vedno višji kot pred krizo. Podobno je s stopnjo delovne aktivnosti, ki je, čeprav med višjimi v EU, podpovprečna med mladimi. Slednje sicer gre delno pripisati razmeroma dolgi vključenosti mladih v izobraževalni sistem. Vsi omenjeni dejavniki nedvomno vplivajo tako na materialni kot tudi socialni položaj mladih. Njihov položaj na trgu dela ima negativne posledice na možnosti osamosvajanja, načrtovanja življenja in oblikovanja družine ter posledično na materialni in socialni položaj njihovih družin (Otroci in njihov položaj v Sloveniji danes: Situacijska analiza položaja otrok v Sloveniji, IRSSV, 2016).

Družinska politika je in bo tudi v prihodnje posebej pozorna na ukrepe, ki zadevajo mlade. Pomembno je, da država izvaja dve vrsti aktivnosti, in sicer APZ, ki v okviru različnih ukrepov intenzivno usmerja mlade na trg dela, hkrati pa poskuša z večjo regulacijo trga dela bolj usmerjati delodajalce k zaposlovanju za nedoločen čas. Prvi vidik mladim prinaša ustrezne delovne izkušnje, jih hitro vključi na trg dela, vendar jim ne zagotovi trajnih zaposlitev, medtem ko drugi vidik prinaša kakovostne, varne in trajne zaposlitve za polni delovni čas. Dolgoročno namreč varne zaposlitve omogočajo mladim, da se odločijo za oblikovanje družine ter zagotovijo materialno in socialno varnost družin.

Na področju trga dela in zaposlovanja so se razvojne prioritete v preteklem obdobju osredotočale na zmanjšanje brezposelnosti in delovne neaktivnosti ter dvig stopnje zaposlenosti. Slovenija sledi ciljem Strategije EU za gospodarsko rast in delovna mesta Evropa 2020. Tako si je do leta 2020 postavila cilj, da bo povečala stopnjo delovne aktivnosti na 75 % prebivalk in prebivalcev v starosti od 20 do 64 let (Nacionalni reformni program 2011–2012). Podatki za leto 2016 kažejo, da v Sloveniji stopnja zaposlenosti/delovne aktivnosti znaša 70,1 %, pri čemer je stopnja zaposlenosti žensk 66,7 % in stopnja zaposlenosti moških 73,3 % (Eurostat, 2017).

Položaj posameznikov na trgu dela, njihov status in zaposlitev oziroma delo, ki ga opravljajo, pomembno vplivajo na materialni položaj in življenjsko raven tako njih kot gospodinjstev oziroma družin, v katerih živijo. Podatki o stopnji tveganja revščine glede na zaposlitveni status oseb jasno kažejo na pomen zaposlitve za manjše tveganje revščine. Vendar pa pri tem, kako položaj posameznika na trgu dela vpliva na njegov socialni položaj in socialni položaj njegove družine, še zdaleč ne gre le za dihotomijo zaposlitev – brezposelnost, temveč je zelo pomembna tudi vrsta zaposlitve, in sicer predvsem glede na stopnjo varnosti oziroma trajnosti zaposlitve, delovni čas in višino plačila. Opravljanje zaposlitev in del, ki so negotova, za določen čas, za manj kot polni delovni čas in/ali slabo plačana, torej t. i. prekarnih del, pomeni za posameznike precejšnjo negotovost in lahko vodi v revščino zaposlenih. Tako kot dalj časa trajajoča brezposelnost tudi opravljanje prekarnih del ne prinaša le finančne in materialne negotovosti, temveč tudi negativno vpliva na možnosti načrtovanja življenjskega poteka oziroma življenjskih dogodkov in na občutek obvladovanja življenja in zožuje izbor življenjskih možnosti.

Trg dela na (mlade) družine vpliva na dva načina. Prvič, zaposlitev (brezposelnost/zaposlenost, oblika in varnost zaposlitve idr.) predstavlja enega od dejavnikov pri načrtovanju in odločanju za družino. Mladi so namreč še posebej izpostavljeni tveganjem brezposelnosti, prekarnosti in splošni zaposlitveni negotovosti, kar lahko negativno vpliva na življenjske odločitve in možnosti, vključno z odločitvami za partnersko življenje in za starševstvo. Drugič, trg dela, razumljivo, vpliva tudi na socialno in ekonomsko varnost družin z otroki, saj je od položaja staršev na trgu dela (zaposlitev ali brezposelnost, vrsta zaposlitve) odvisen razpoložljiv dohodek gospodinjstva.

Zaradi vpliva, ki ga ima trg dela na možnosti mladih, da si sploh ustvarijo družino, in tudi na kakovost življenja družin, resolucija opredeli cilje in ukrepe na področju trga dela in zaposlovanja, ki bi lahko posredno ugodno vplivali tudi na kakovost življenja družin in lažje odločanje za otroke. Naloga države je, da oblikuje take politike in ukrepe, ki bodo ustvarili ugodne razmere za čim večje vključevanje aktivnega prebivalstva na trg dela, zagotovili kakovostne in varne zaposlitve (zlasti mladim) in ustvarili spodbudno (nediskriminatorno) delovno okolje za starše.

Ekonomska neodvisnost je eden pomembnejših dejavnikov enakosti žensk in moških, za doseganje te pa je nujen predpogoj usklajenost družinskih in poklicnih obveznosti. V Sloveniji ter tudi drugje po Evropi in svetu so še vedno ženske tiste, ki opravijo več neplačanega dela in se posledično na trgu dela srečujejo z več ovirami za karierni razvoj. Hkrati pa zaradi zakoreninjenih tradicionalnih predstav o družbeni vlogi žensk in moških delodajalci moških praviloma ne vidijo kot očete, temveč samo kot delavce brez skrbstvenih obveznosti. Tako imamo na eni strani ženske, ki se srečujejo s kariernimi ovirami, in na drugi strani moške, ki se srečujejo z ovirami, če želijo biti dejavni očetje. Odprava tovrstnih stereotipov ter ozaveščanje družbe in delodajalcev, da imajo moški pravico do dejavnega očetovstva, je zato eden pomembnejših ukrepov za pravičnejšo porazdelitev skrbstvenih obveznosti med moškimi in ženskami.

3.5.1 Ovire pri zaposlovanju mladih in posledice na oblikovanje družine

Cilji

- Dvig stopnje vključenosti mladih na trg dela, zlasti mladih žensk s terciarno izobrazbo;
- hitrejša vključitev mladih na trg dela po končanem izobraževanju;

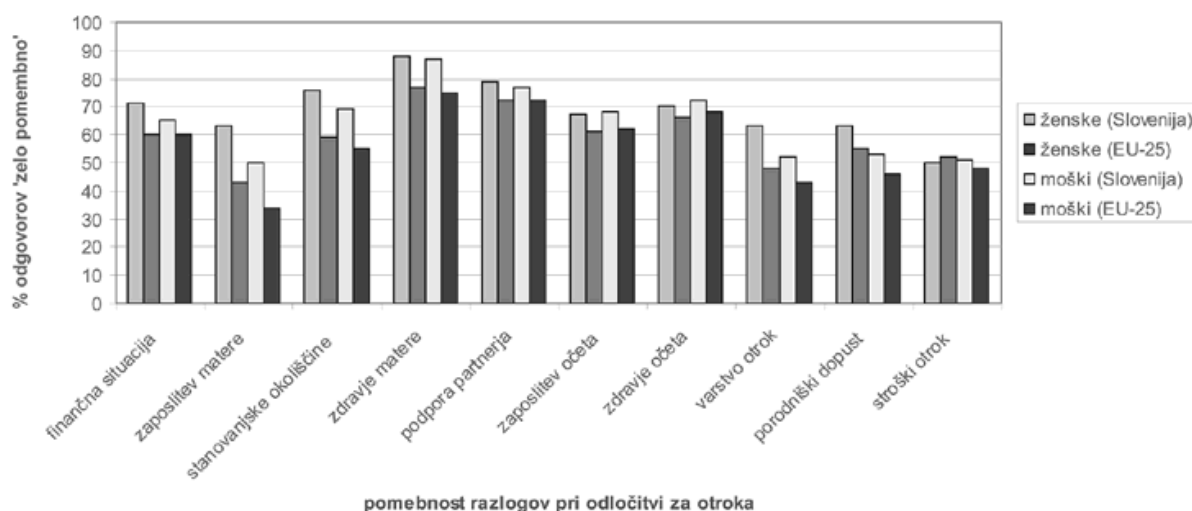
- kakovostne in varne zaposlitve mladih.

V zvezi z zaposlovanjem mladih podatki kažejo, da mladi v Sloveniji vstopajo na trg dela relativno pozno. Stopnja delovne aktivnosti mladih (20–29 let) je podpovprečna (UMAR, 2016) in povezana z njihovo nadpovprečno visoko vključenostjo v izobraževanje, ki pa pozneje, ob pomanjkanju ustreznih delovnih izkušenj in strukturnih neskladjih na trgu dela, pogosto ne omogoča hitrega prehoda iz izobraževanja v zaposlitev.

Ovire pri zaposlovanju mladih imajo številne dolgoročne negativne posledice za posameznike, družbo in državo. Mladi so ena izmed najranljivejših družbenih skupin na trgu delovne sile, zlasti zaradi pomanjkanja formalnih delovnih izkušenj. Pogoji dela, v katerih se znajdejo pri prvih zaposlitvah, so nizka plačila, delo za določen čas, neskladnost dela s pridobljeno formalno izobrazbo in šibka socialna varnost. Mladi se med drugim zaposlujejo za nepolni delovni čas, opravljajo pa tudi občasna in honorarna dela ali študentsko delo ter se zaposlujejo v okviru drugih negotovih oblik dela. Tovrstne oblike zaposlitve mladim ne omogočajo zadostne socialne in finančne varnosti. Na tej podlagi se mladi težje osamosvajajo, saj težko dobijo posojila za nakup stanovanj. Prav tako pa taki pogoji dela vključujejo visoko stopnjo tveganja brezposelnosti. Vse to povzroča slab ekonomski in socialni položaj mladih, jim krati avtonomijo, zavira njihov delovni potencial in otežuje oblikovanje družine. Mladi tako odločitev za otroke odlagajo. Sicer so dejavniki, ki vplivajo na odlaganje odločitve za ustvarjanje lastne družine, kompleksni. Ne moremo jih omejiti le na strukturne dejavnike, pri katerih prednjači položaj mladih na trgu dela, temveč je pri odločitvi za oblikovanje družine treba upoštevati vsaj še subjektivne dejavnike, pri čemer so drugi nedvomno pogojeni tudi s prvimi.

Po izsledkih raziskave Rodnostne preference in družinske zadeve v Evropi (Eurobarometer, 2006) sta najpomembnejša dejavnika za odločitev za otroka oziroma družino (poleg osebnih razlogov, kot sta zdravje ženske in podpora partnerja) stanovanjski in finančni položaj, saj ju kot zelo pomembna navaja 76 % oziroma 71 % anketirancev. Ta delež je krepko nad povprečjem EU-25. Podatki kažejo, da ukrepi družinske politike ne vplivajo na odločanje za otroke v tolikšni meri (63 % žensk meni, da sta za odločitev zelo pomembna varstvo otroka in porodniški dopust) kot finančni in stanovanjski položaj para. Raziskava hkrati kaže, da so ukrepi družinske politike sicer pomembni. Zadnja sta nedvomno zelo povezana s položajem na trgu dela.

Slika: Pomembnost različnih okoliščin na odločitev za otroka (15–39 let)

Zaradi posledic, ki jih je povzročila svetovna gospodarska kriza – slab položaj mladih na trgu dela –, sta tako EU kot tudi Slovenija skupino mladih prepoznali kot ciljno skupino, ki ji je treba nameniti posebno pozornost, in jo izbrali za prioriteto ciljno skupino pravzaprav vseh pomembnih strategij, ukrepov in politik. V okviru tega pomemben ukrep predstavlja t. i. jamstvo za mlade, ki se je v Sloveniji pričel izvajati v letu 2014 in poteka v vseh državah članicah EU. Osnovna ideja jamstva za mlade je, da je mladim (do 25. leta) na voljo ponudba zaposlitve, nadaljnega izobraževanja, usposabljanja ali vajeništva, in sicer v obdobju štirih mesecev po nastanku brezposelnosti ali zaključku izobraževanja. Slovenija je zaradi velikega deleža mladih v terciarnem izobraževanju postavila višjo starostno mejo za vključevanje v ukrepe, in sicer 29 let.

Trenutno se v okviru jamstva za mlade izvaja izvedbeni načrt za obdobje 2016–2020, ki vključuje 15 različnih ukrepov, tako preventivnih kot aktivacijskih. Znotraj ciljne skupine mladih so prepoznane in posebej naslovljene tiste skupine, ki potrebujejo več pomoči pri vstopu na trg dela, in sicer: mladi, ki so brez poklicne izobrazbe, iskalci prve zaposlitve, mlade ženske s terciarno izobrazbo in dolgotrajno brezposelni mladi, ki so v evidenci brezposelnih oseb že 12 mesecev in več. Izvedbeni načrt ločuje ukrepe glede na dolžino trajanja brezposelnosti. Ukrepi za krajši čas trajajoče brezposelnosti se osredotočajo predvsem na karierno svetovanje, oblikovanje novih zaposlitvenih ciljev, ukrepe usposabljanja in izobraževanja (katerih namen je pridobivanje delovnih izkušenj), medtem ko so ukrepi za daljši čas trajajoče brezposelnosti intenzivnejši, kot so poglobljeno karierno svetovanje in vključitev v svetovalnico, javna dela, spodbude za zaposlovanje dolgotrajno brezposelnih mladih idr. Mladi v primerjavi s starejšimi brezposelnimi sicer hitreje najdejo zaposlitev, vendar se po nastanku dolgotrajne brezposelnosti težje aktivirajo in potrebujejo dodatno pomoč.

Znotraj skupine mladih zaznavamo posebej ranljivo skupino, in sicer mlade (po 18. letu), ki so izstopili iz sistema rejništva in se ne izobražujejo več. Ti potrebujejo nekaj dodatne pomoči pri vstopu na trg dela, da se lahko osamosvojijo.

Širšo problematiko mladih, ki vključuje izobraževanje, zaposlovanje, podjetništvo, stanovanjsko politiko, zdravje, družbeno zastopanost in kulturo, opredeljuje Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013–2022, katere nosilec je Urad RS za mladino. Na področju zaposlovanja so cilji usmerjeni predvsem v lajšanje začetka delovne kariere, subvencioniranje trajnejših zaposlitev ter lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja.

V splošnem je Slovenija sicer izkazovala razmeroma ugodne kazalnike na področju trga dela in zaposlovanja, vendar je gospodarska kriza povzročila poslabšanje razmer (stopnja zaposlenosti se je znižala, posledično se je dvignila stopnja brezposelnosti). Te spremembe sta čutili predvsem mlajša in starejša populacija. Če želimo ustvariti spodbudno okolje za odločanje za družine, potrebujemo dodatne spodbude za zaposlovanje, zagotavljanje večje varnosti zaposlitev in povečevanje delovne aktivnosti mladih. Ker je stopnja zaposlenosti žensk v starosti od 20 do 64 let (66,7 %) nižja od stopnje zaposlenosti moških (73,3 %), bo treba posebno pozornost posvetiti večjemu vključevanju žensk, zlasti mlajših (Eurostat, 2017). Raziskave kažejo, da obstaja korelacija med deležem žensk vključenih na trg dela in stopnjo rodnosti. Tako države z nizkim deležem žensk na trgu dela beležijo najnižje stopnje rodnosti (npr. Grčija, Španija, Italija idr.), medtem ko države z visokim deležem vključenih žensk na trg dela izkazujejo visoko stopnjo rodnosti (Švedska, Danska, Francija idr.). V Sloveniji so ženske večinoma zaposlene za nedoločen čas in beležimo razmeroma visoko stopnjo zaposlenosti žensk (nad povprečjem EU, ki znaša 65,3

%), vendar so te statistike še vedno slabše kot pri moških. Zato potrebujemo še dodatne spodbude za zaposlovanje in povečanje delovne aktivnosti žensk, še posebej mladih žensk s terciarno izobrazbo. Tukaj je neravnovesje med spoloma največje, hkrati dela za določen čas več žensk kot moških.

V letih po krizi so se razmere na trgu dela stabilizirale, kar se kaže v večjem zaposlovanju mladih in upadu stopnje brezposelnosti med njimi. Vendar je stopnja brezposelnosti mladih še vedno nad povprečjem EU. Država je na področju zaposlovanja mladih zelo aktivna ter nenehno sprejema nove ukrepe in politike, ki bi mladim pomagali, da čim prej po zaključku izobraževanja vstopijo na trg dela. Opažamo, da mladi niso dovolj seznanjeni z možnostmi, ki jih imajo na voljo pri iskanju zaposlitve, zato bi veljalo okrepiti ozaveščanje in informiranje na tem področju. Veliko dela čaka državo tudi na področju zagotavljanja kakovostnih in varnih zaposlitev mladih. Prav tako bi bilo treba najti načine za boljše povezovanje izobraževalnega sistema s trgom dela. Pomembno je, da država ključne naloge na trgu dela in strateške cilje v programih, vezanih na zaposlovanje, usmeri na vsa omenjena področja in najde systemske rešitve za vključitev mladih na trg dela.

Ukrepi

- Izboljšati politike omogočanja vstopa mladih na trg dela oziroma odpraviti ovire pri zaposlovanju mladih, s poudarkom na mladih diplomantih;
- dodatne spodbude za zaposlovanje in povečanje delovne aktivnosti žensk, zlasti mladih žensk s terciarno izobrazbo;
- ukrepi, ki mladim zagotavljajo kakovostne in varnejše zaposlitve;
- zagotoviti dodatno pomoč pri vstopu na trg dela mladim (po 18. letu), ki so izstopili iz sistema rejništva in se ne izobražujejo več;
- okrepiti informiranje o možnostih kariernega svetovanja in drugih oblikah pomoči pri vstopu na trg dela (posebej pri ranljivih skupinah kot so mladi – ki imajo otroka – po zaključku študija).

Kazalniki

- Novi ukrepi za izboljšanje politik omogočanja vstopa mladih na trg dela;
- stopnja registrirane brezposelnosti mladih, starih od 15 do 24 let in od 25 do 29 let;
- število dolgotrajno brezposelnih mladih, starih do 29 let, med iskalci prve zaposlitve;
- zmanjšanje povprečnega trajanja brezposelnosti za mlade diplomante (do 29 let) ;
- stopnja delovne aktivnosti mladih, starih od 15 do 24 let in od 25 do 29 let (če je mogoče, ločeno za mlade s terciarno izobrazbo) ;
- oblike spodbud za zaposlovanje in povečanje delovne aktivnosti mladih žensk, zlasti tistih s terciarno izobrazbo;

- stopnja delovne aktivnosti mladih žensk (od 25 do 29 let) s terciarno izobrazbo;
- navedba novih ukrepov, ki mladim zagotavljajo kakovostne in varnejše zaposlitve;
- delež mladih (do 29 let) zaposlenih za nedoločen čas;
- oblike pomoči pri vstopu na trg dela mladim (po 18. letu), ki so izstopili iz sistema rejništva in se ne izobražujejo več;
- načini informiranja o možnostih kariernega svetovanja in drugih oblikah pomoči pri vstopu na trg dela oziroma število ozaveščevalnih kampanj.

Nosilci

MDDSZ, MGRT.

3.5.2 Družine in trg dela

Cilji

- Ugodnejše razmere na trgu dela za starše;
- zagotavljanje delovnih okolij, ki zaposlenim omogočajo usklajenost družinskega in poklicnega življenja;
- zagotavljanje nediskriminacije zaradi starševstva na trgu dela oziroma v delovnih okoljih in zagotavljanje spoštovanja pravic iz delovnega razmerja, ki so pridobljene na osnovi starševstva;
- povečanje delovne intenzivnosti gospodinjstev z otroki.

Stanje

Razmere na trgu dela močno vplivajo na socialni položaj družin. Vključenost staršev na trg dela in njihov položaj na trgu dela (npr. vrsta zaposlitve) se odraža v razpoložljivem dohodku gospodinjstva, ta pa vpliva na način življenja družine, vzorce prehranjevanja, izrabe prostega časa in na številna druga področja, ki imajo močan vpliv na otroke. Pomembni so tudi različni nematerialni vidiki zaposlitve oziroma brezposelnosti staršev, ki vplivajo na vzdušje in odnose v družini, predvsem občutek (socialne) varnosti in (ne)gotovosti glede prihodnosti, možnosti načrtovanja življenjskih odločitev, psihično počutje in samozavest staršev ipd. Na položaj družin in kakovost družinskega življenja pomembno vpliva tudi vrsta zaposlitve staršev in odnos delodajalcev do zaposlenih, ki imajo otroke, kar pomeni trajnost zaposlitve, višina plačila, delovni čas ter možnosti usklajevanja družinskega in poklicnega življenja (Otroci in njihov položaj v Sloveniji danes: Situacijska analiza položaja otrok v Sloveniji, IRSSV, 2016).

Posledice gospodarske krize so posebej izrazite na področju zaposlovanja. Skupno število delovno aktivnih se je od leta 2008 do leta 2013 zmanjšalo za 9 % (z več kot 880 tisoč konec leta 2008 na nekaj več kot 791 tisoč konec leta 2013). Vendar pa se število

delovno aktivnega prebivalstva zadnja leta spet povečuje; konec leta 2016 je bilo v državi delovno aktivnega prebivalstva 817.209 (od tega moških 446.863, žensk pa 370.346), junija 2017 pa že 850.276, kar je 7,5 % več kot konec leta 2013 ali za skoraj 60.000 oseb več.

Med letoma 2011 in 2015 je bila najvišja stopnja brezposelnosti ugotovljena pri osebah, ki živijo v enostarševskih gospodinjstvih (v letu 2014 17,8 %), kar kaže na veliko ranljivost enostarševskih gospodinjstev (SURS, 2016). Tako bi bilo treba razmisliti o ukrepih, ki bi bili osredotočeni na enostarševske družine. Relativno visoke stopnje brezposelnosti dosegajo tudi osebe, ki živijo same, medtem ko so pri osebah, ki živijo v dvostarševskih gospodinjstvih, stopnje brezposelnosti nižje.

Slabo plačane, negotove zaposlitve in zaposlitve za manj kot polni delovni čas lahko vodijo v revščino, zato si je treba prizadevati za večjo delovno intenzivnost posameznikov z družinami. V času gospodarske krize se je delež oseb (starih do 60 let), ki živijo v polno delovno intenzivnih gospodinjstvih, zmanjšal, povečal pa se je delež oseb, ki živijo v srednje, nizko ali zelo nizko delovno intenzivnih gospodinjstvih. Če pogledamo le podatke, v kakšnih gospodinjstvih – glede na delovno intenzivnost teh – živijo otroci, so spremembe v obdobju od 2008 do 2015 še očitnejše. Delež otrok, ki živijo v polno delovno intenzivnih gospodinjstvih, se je namreč z 72,2 % znižal na 65,9 %, deleža otrok, ki živijo v več kot srednje (toda manj kot polno) in v srednje delovno intenzivnih gospodinjstvih, pa sta se povišala, kar odraža razmere na trgu dela (več delnih in začasnih zaposlitev). Delež otrok, ki živijo v zelo nizko delovno intenzivnih gospodinjstvih (eden od staršev oziroma oba delata manj kot 20 % svojega razpoložljivega delovnega časa), je bil v letu 2015 približno enak kot leta 2008, bistveno se ni povišal niti delež otrok, ki živijo v nizko delovno intenzivnih gospodinjstvih (Otroci in njihov položaj v Sloveniji danes: Situacijska analiza položaja otrok v Sloveniji, IRSSV, 2016).

Povezanost brezposelnosti ter tudi opravljanja (prekarnih) občasnih in delnih zaposlitev (kar se posledično kaže tudi kot nižja delovna intenzivnost gospodinjstva) in stopnje tveganja revščine je močna in se je v zadnjih desetih letih še povečala. To še posebej izrazito velja za gospodinjstva z zelo nizko delovno intenzivnostjo in vzdrževanimi otroki – stopnja tveganja revščine za osebe, ki so živele v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo (kjer so odrasli člani v delovno aktivni starosti v enem letu delali manj kot 20 % svojega razpoložljivega delovnega časa) in z vzdrževanimi otroki, je od leta 2005 naprej stalno naraščala (z 58 % v letu 2005 na 85,5 % v letu 2015). Stopnja tveganja revščine otrok (0–17 let), ki živijo v zelo nizko delovno intenzivnih gospodinjstvih, se je s 76 % v letu 2005 povišala na 93 % v letu 2015. V zadnjih desetih letih se je zvišalo tudi tveganje revščine za otroke, ki živijo v gospodinjstvih s srednjo delovno intenzivnostjo (kjer so odrasli člani gospodinjstva delali od 45 do 55 % svojega razpoložljivega delovnega časa) in nizko delovno intenzivnostjo (od 20 do 45 % razpoložljivega delovnega časa). Otroci, ki so živeli v srednje delovno intenzivnih gospodinjstvih, so tako v letu 2015 tvegali revščino v 39,4 %, otroci, ki so živeli v nizko delovno intenzivnih gospodinjstvih, pa v 66,6 %. Glede na to, da so se stopnje tveganja revščine gospodinjstev z vzdrževanimi otroki in samih otrok v desetih letih (do leta 2015) povečale tako v primeru srednje delovno intenzivnih gospodinjstev kot v primeru nizko in zelo nizko delovno intenzivnih gospodinjstev, lahko sklepamo, da se je vpliv položaja staršev na trgu dela na socialno varnost in življenjsko raven otrok v zadnjih desetih letih še povečal (Otroci in njihov položaj v Sloveniji danes: Situacijska analiza položaja otrok v Sloveniji, IRSSV, 2016). Stopnja tveganja revščine (14,3 %, SURS) in socialne izključenosti (19,2 %, SURS) se je v letu 2015 znižala. Trend nižanja se nadaljuje tudi v letu 2016 (stopnja tveganja revščine je 13,9 %, socialne izključenosti pa 18,4 %). Po podatkih SURS sta se glede na prejšnje leto znižali stopnji tveganja revščine za zaposlene osebe (za 0,7 odstotne točke) in mladoletne otroke (za 2,3 odstotne točke). Prav tako so se v zadnjem obdobju izboljšale razmere na trgu dela in ugotavljamo upad stopnje brezposelnosti (10,8 %, 2016, SURS), vendar bo v prihodnje treba še intenzivneje delati na oblikovanju ukrepov, ki bodo zagotavljali varnejše in trajnejše zaposlitve in zaposlitve za polni delovni čas.

V Sloveniji je certifikat Družini prijazno podjetje pridobilo že več kot 240 organizacij javnega in zasebnega sektorja, ki zaposlujejo preko 80.000 oseb. To kaže na to, da čedalje več delodajalcev prepoznava pomen usklajenosti družinskega in poklicnega življenja za zaposlene in so temu področju pripravljene posvetiti posebno pozornost. Zaradi starajoče se družbe pa bo treba posebno skrb nameniti tudi vzpostavitvi novih storitev in ukrepov za usklajevanje družinskega in poklicnega življenja zaposlenih, ki skrbijo za starejše. Pri urejanju te problematike je nujno sodelovanje države, delavcev in delodajalcev.

Zaposlenim so pomembni različni vidiki dela, od višine plače do odnosov, varnosti zaposlitve do npr. svobode pri razporejanju delovnega časa. Podatki Evropske družboslovne raziskave kažejo (ESS, 2004), da sta pri iskanju zaposlitve med različnimi dejavniki (zelo) pomembna varnost zaposlitve (91 %) ter možnost usklajevanja poklicnega in družinskega življenja (89,2 %). Možnost usklajevanja družinskih in poklicnih obveznosti je kot zelo pomemben vidik službe (raziskava Enakost spolov v družinskem življenju in v partnerskih odnosih, 2012) ocenilo 62 % žensk in 53 % moških. Glede na položaj je ta vidik kot zelo pomemben ocenilo 100 % višjih menedžerk in 46 % višjih menedžerjev. Da ni težav z izrabo bolniškega dopusta za nego bolnega otroka, je (zelo) pomemben vidik službe za 90 % žensk in 75 % moških. Najvišji delež žensk, ki jim je ta vidik službe (zelo) pomemben, je med tistimi z najnižimi dohodki (95 %). Pri moških najbolj izstopajo tisti z najvišjimi dohodki – v tej skupini je namreč najmanj takih, ki jim je ta vidik službe (zelo) pomemben (59 %).

Se pa starši, tako matere kot očetje, na trgu dela srečujejo s težavami zaradi starševstva. Medtem ko ženskam zaradi nosečnosti pogosto ni podaljšana pogodba o delu ali jih po vrnitvi s starševskega dopusta ne čaka isto delovno mesto in zaradi materinstva težje karierno napredujejo, se moški srečujejo s težavo, da delodajalci v njih pogosto vidijo le delavce, ne pa tudi očetov. Čeprav se je očetovski dopust dobro uveljavil in ga izrabijo velika večina očetov, ki imajo to pravico, je naklonjenosti delodajalcev do očetov, ki izrabijo del starševskega dopusta, nižja. Očetje tudi zaradi starševstva redkeje delajo s krajšim delovnim časom. Zgodnejše raziskave o dejavnem očetovstvu (Perspektive novega očetovstva v Sloveniji: vpliv mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovanje, 2005) so npr. pokazale, da so med izrabo očetovskega dopusta očetje ne tako zelo redko delali od doma ali pa so bili dosegljivi preko telefona. Novejša raziskava (raziskava Očetje in delodajalci v akciji, 2015) pa je pokazala, da očetje tako očetovskega kot starševskega dopusta pogosto (8 % starševski, 9 % 15-dnevni očetovski in 12 % 75-dnevni očetovski dopust) niso izrabili, ker temu ni bil naklonjen delodajalec. Še pogosteje (15 % starševski, 19 % 15-dnevni očetovski in 31 % 75-dnevni očetovski dopust) pa zato, ker bi zaradi tega trpelo njihovo delo v službi.

Raziskava o dostopnosti trga dela za ženske in moške (FDV, 2016) je pokazala, da sodelujoči kadrovski strokovnjaki/strokovnjakinje, generalni direktorji/direktorice in drugi delodajalski predstavniki/predstavnice menijo, da jim največ težav povzroča izraba prvih 15 dni očetovskega dopusta (18,7 %). Ista raziskava pa je pokazala tudi na veliko mero hipotetične diskriminacije – večina anketiranih namreč ne bi ponudila napredovanja dejavnemu očetu ali nosečnici.

Težave z materinskimi, očetovskimi in starševskimi dopusti – pregled in primerjava

v %	Izraba materinskega dopusta	Izraba očetovskega dopusta		Izraba starševskega dopusta
		prvih 15 dni	preostali h 75 dni	
Povzroča veliko težav	3,3	3,3	3,0	6,9
Povzroča nekaj težav	13,4	18,7	13,4	17,7

Ne povzročča težav	80,3	77,4	41,3	67,9
Ne vem	3,0	0,7	0,3	7,5
Pri nas ni takih primerov	/	/	42,0	/

Vir: Dostopnost trga dela za ženske in moške, 2016

Imenovanje na vodilni položaj in starševstvo – pregled in primerjava

Ali bi takšni osebi ponudili napredovanje?	Bodoči oče, ki namerava izrabiti 6 mesecev starševskega dopusta	Bodoča mati, ki bo izrabila materinski dopust
Zagotovo ne	18,7	20,3
Verjetno ne	44,9	43,3
Verjetno da	22,3	21,0
Zagotovo da	7,9	9,5
Ne vem	6,2	5,9

Vir: Dostopnost trga dela za ženske in moške, 2016

V Sloveniji poznamo številne ukrepe in pravice, vezane neposredno na zaposlitev, ki omogočajo oziroma prispevajo k lažjemu usklajevanju družinskega in poklicnega življenja. Od materinskega, očetovskega in starševskega dopusta pa vse tja do pravice do dela s krajšim delovnim časom v skladu s predpisi o starševskem varstvu, pravice do odmora za dojenje otroka med delovnim časom, pravice delavca, da predlaga drugačno razporeditev delovnega časa zaradi potreb usklajevanja družinskega in poklicnega življenja, pravice delavca, ki neguje in varuje otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo do najmanj dodatnih treh dni letnega dopusta, pravice do enega dodatnega dneva letnega dopusta za vsakega otroka, ki še ni dopolnil 15 let, pravice do izrabe letnega dopusta, tudi upoštevanje družinske obveznosti, starši šoloobveznih otrok imajo pravico izrabiti najmanj teden dni letnega dopusta v času šolskih počitnic, varstvo pred nočnim in nadurnim delom ipd. Vse navedene pravice so opredeljene v Zakonu o delovnih razmerjih ter Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP-1). Zakonodaja torej omogoča razmeroma dobre možnosti usklajevanja poklicnega in družinskega življenja, vendar praksa kaže, da težave nastajajo pri uresničevanju nekaterih pravic, ki se vežejo na usklajevanje in starševstvo. Delodajalci so torej tisti, ki ne upoštevajo v zadostni meri pravic in potreb staršev. To kaže, da bo treba okrepite prizadevanja za uvajanje družini prijaznih politik v podjetja in institucije.

Diskriminacija zaradi starševstva in družinskih obveznosti ter kršenje delovnih pravic na delovnem mestu zaradi starševstva sta še vedno prisotna na trgu dela in so jima v večji meri podvržene ženske. Najpogosteje ju zaznavamo pri vstopu v delovno razmerje, načrtovanju družine, vrnitvi s starševskega dopusta, možnostih napredovanja ipd. Slovenija ima razmeroma dobro zakonodajo na tem področju (npr. posebno varstvo pred odpovedjo pogodbe o zaposlitvi delavcev staršev, prepoved zahtevanja podatkov o nosečnosti in načrtovanju družine pri sklepanju pogodbe o zaposlitvi ter prepoved pogojevanja sklenitve pogodbe o zaposlitvi s pridobitvijo podatkov o nosečnosti in načrtovanju družine ipd.), ki zagotavlja posebno varstvo nosečnic, mladih mater oziroma staršev (npr. prepoved opravljanja določenih del v času nosečnosti in v času dojenja, pravica delavke oziroma delavca, da odkloni napotitev v tujino v primeru nosečnosti, varstva otroka, ki še ni dopolnil sedem let, ali varstva in vzgoje otroka, ki še ni dopolnil 15 let, če živi sam z otrokom). Zakonodaja je torej jasna in prepoveduje diskriminacijo na podlagi starševstva ali družinskih obveznosti. Ker pa praksa kaže, da diskriminacija kljub temu obstaja, bo potreben poostren inšpekcijski nadzor in morda tudi uvedba strožjih sankcij za delodajalce, ki kršijo pravice iz

delovnega razmerja. Hkrati bi bilo smiselno delati na ozaveščenosti delodajalcev glede pomembnosti usklajevanja družinskega in poklicnega življenja ter spoštovanja pravic iz delovnega razmerja, ki so pridobljene na osnovi starševstva ali se vežejo na družino oziroma družinske obveznosti in načrtovanje družine.

K lažjemu usklajevanju poklicnih in družinskih nalog pripomorejo tudi prožnejše oblike dela, pri čemer so še posebej pomembne tiste možnosti, ki se vežejo na prožnost časa, prožnost organizacije dela ter prožnost kraja opravljanja dela. Pomembno je, da delodajalec prepozna te potrebe in omogoči zaposlenim možnost tovrstne prožnosti, v kolikor izkažejo potrebo in željo po njej.

Ukrepi

- Ukrepi za povečevanje deleža trajnih oblik zaposlovanja in zaposlovanja za polni delovni čas med zaposlenimi posamezniki z otroki in/ali izenačevanje prednosti in slabosti dela za določen oziroma nedoločen čas;
- uvajanje ukrepov, ki spodbujajo koncept varne prožnosti (za starše, ki opravljajo prekarne zaposlitve);
- omogočanje vključevanja staršev iz enostarševskih družin v ukrepe APZ;
- krepitev dejavnosti za spodbujanje delodajalcev za sprejetje ukrepov, ki zaposlenim omogočajo usklajevanje družinskega in poklicnega življenja;
- vzpostavitev in krepitev dejavnosti za odpravo organizacijskih ovir za dejavno očetovstvo;
- vzpostavitev in krepitev dejavnosti za promocijo dobrih organizacijskih praks na področju usklajevanja družinskega in poklicnega življenja;
- spodbujanje delodajalcev k izvajanju dejavnosti za prepoznavanje in naslavljanje potreb zaposlenih staršev in zaposlenih, ki skrbijo za starejše, invalidne in druge pomoči potrebne;
- ozaveščanje delodajalcev o pomembnosti spoštovanja pravic iz delovnega razmerja, ki so pridobljene na osnovi starševstva;
- poostren inšpekcijski nadzor in strožje sankcije za kršitelje pravic iz delovnega razmerja (ki so pridobljene na osnovi starševstva);
- pri preverjanju izpolnjevanja pogojev za vključitev v APZ se upošteva tudi obdobje, ko je bila oseba na materinskem/očetovskem/starševskem dopustu.

Kazalniki

- Delež mater in očetov, zaposlenih za nedoločen čas, zaposlenih za polni delovni čas in zaposlenih za krajši delovni čas;
- sprememba zakonodaje ali sprejete smernice oziroma strateški dokumenti na področju izenačevanja prednosti in slabosti dela za določen oziroma nedoločen čas;

- sprememba zakonodaje na področju ukrepov, ki spodbujajo koncept varne prožnosti;
- navedba novih ukrepov vključevanja staršev iz enostarševskih družin v ukrepe APZ;
- število delodajalcev, ki imajo certifikat Družini prijazno podjetje ali sprejete ukrepe za usklajevanje družinskega in poklicnega življenja;
- število delodajalcev, ki sprejemajo ukrepe za spodbujanje moških k dejavnemu očetovstvu;
- število dejavnosti in projektov za promocijo dobrih organizacijskih praks na področju usklajevanja družinskega in poklicnega življenja;
- število dejavnosti in projektov za prepoznavanje in naslavljanje potreb zaposlenih staršev in zaposlenih, ki skrbijo za starejše, invalidne in druge pomoči potrebne;
- število ozaveščevalnih kampanj za delodajalce o pomembnosti spoštovanja pravic iz delovnega razmerja, ki so pridobljene na osnovi starševstva;
- število ugotovljenih kršitev pravic iz delovnega razmerja (ki so pridobljene na osnovi starševstva) in število izrečenih kazni;
- sprememba predpisov v okviru APZ na način, da se pri preverjanju izpolnjevanja pogojev za vključitev v ukrepe APZ upošteva tudi obdobje, ko je bila oseba na materinskem/očetovskem/starševskem dopustu.

Nosilci

MDDSZ.

3.6 Usklajevanje poklicnega in družinskega življenja

Koncept usklajevanja poklicnega in družinskega življenja predstavlja pomemben del družinske politike in je ključen za ustvarjanje oziroma uveljavljanje enakih možnosti žensk in moških v družbi. Razumemo ga kot širši mehanizem, ki vključuje zelo različne ukrepe, od otroškega varstva in dolgotrajne oskrbe starejših ter drugih odvisnih družinskih članov in članic, ustrezno urejenega plačanega materinskega, očetovskega ter starševskega dopusta (kot individualni in neprenosljivi pravici) in nadomestila, nadomestil za odsotnost z dela v primeru bolezni otrok, pa vse tja do prožnih oblik dela in zaposlovanja.

Za usklajeno družinsko in poklicno življenje morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji: za pravično porazdelitev skrbstvenih in gospodinjskih obveznosti mora biti v dvostarševskih družinskih skupnostih sprejeto soglasje med starši, na voljo mora biti ustrezna socialna infrastruktura, ukrepe za lažje usklajevanje teh obveznosti pa morajo sprejeti in izvajati tako država kot tudi delodajalci.

Področje usklajevanja poklicnega in družinskega življenja je torej izjemno široko in se veže na različna področja. Prav zato je nekoliko razdrobljeno in vključeno v skoraj vsa

vsebinska poglavja, predvsem pa v poglavja, ki obravnavajo trg dela in zaposlovanje, programe v podporo družini, socialno varstvo družin, starševsko varstvo in družinske prejemke, področje zdravstva ter področje vzgoje, varstva in izobraževanja. Kljub temu je del tematike obravnavan samostojno.

3.6.1 Porazdelitev skrbstvenih in družinskih obveznosti med ženske in moške

Cilj

Enakovredna porazdelitev skrbstvenih in družinskih obveznosti med ženske in moške.

Stanje

Vključenost v starševstvo se začne že s prisotnostjo pri porodu – prisotni so trije očetje od štirih (76,8 % leta 2013, NIJZ). So pa pri tem opazna znatna nihanja po statističnih regijah – le nekaj več kot polovica očetov (52,9 %) je pri porodu prisotna v Pomurski statistični regiji, v Zasavski pa je delež precej višji (89,8 %).

Čeprav se stanje izboljšuje in so moški vse bolj vključeni v nego in vzgojo otrok ter druge družinske obveznosti (npr. gospodinjsko delo), so razlike v porabi časa med spoloma še vedno velike – ženske za gospodinjenje v povprečju porabijo dobrih 200 ur letno več kot moški, za skrb za otroke pa dobrih 500 ur več. Zelo tradicionalni smo tudi pri porazdelitvi skrbi za bolne družinske člane in članice – 81 % vseh dni dopusta za nego bolnega družinskega člana/članice namreč izrabijo ženske (moški 19 %). To nesorazmerje se zelo počasi spreminja (podatki za leto 2000: ženske – 86 %, moški 14 %). Pri tem je treba še poudariti, da to vpliva tudi na višino pokojnine.

Tabela: Poraba časa zaposlenih žensk in moških za gospodinjenje in skrb za otroke

	Zaposlene ženske	Zaposleni moški
	število ur/teden	
Gospodinjenje	14	10
Skrb za otroke	25	15

Vir: Eurofound, 2012

Podatki Evropske družboslovne raziskave (ESS, 2004) kažejo, da je porazdelitev skrbstvenih in gospodinjskih obveznosti pogostejši vir nesoglasji kot finančne zadeve ali obseg časa, ki ga partnerja preživita v službi. Do nesoglasji glede porazdelitve dela v gospodinjstvu je prihajalo v več kot polovici gospodinjstev (53,5 %), medtem ko so se nesoglasja glede finančnih vprašanj pojavila v 42,2 % gospodinjstev in glede časa preživetega v službi v 23,4 % gospodinjstev.

Pomemben razlog za tako tradicionalno porazdelitev skrbstvenih in gospodinjskih obveznosti je zakoreninjenost stereotipov o družbenih vlogah žensk in moških, v katerih je moški dojet kot hranitelj, ženska pa kot čustvena skrbnica družine. Praviloma se takšno razmišljanje ohrani tudi ob razvezi, saj so v večini primerov otroci v varstvo in vzgojo zaupani materam (61 % leta 2013, SURS). Neredko k takšni podobi in predstavam ter utrjevanju stereotipov pripomorejo tudi mediji.

Mišljenje se vsaj na nekaterih področjih počasi spreminja in vse več moških visoko stopnjo pomembnosti pripisuje čustveni skrbi za otroka – celo pred finančno (raziskava Očetje in delodajalci v akciji, 2015). Po drugi strani pa je tradicionalno razmišljanje močno prisotno, kadar govorimo o razmerju med plačanim in neplačanim delom žensk. Raziskava o dostopnosti trga dela za ženske in moške (FDV, 2016) je pokazala, da 21,4 % anketirancev (močno) soglaša s trditvijo, da mora biti ženska pripravljena zmanjšati obseg svojega plačanega dela v korist svoje družine, medtem ko se je s tem strinjalo precej manj žensk (14,1 %). To kaže, da so tradicionalna prepričanja nekoliko bolj usidrana pri moških, ženske pa se od njih odmikajo in težijo k ekonomski neodvisnosti oziroma enakovredni porazdelitvi obveznosti med partnerjema.

MDDSZ je v letih 2016–2017 izvajalo s strani EU sofinanciran projekt Aktivni.Vsi. Glavna tema projekta je bilo usklajevanje zasebnega/družinskega in poklicnega življenja s poudarkom na dejavnem očetovstvu ter spodbujanju enakovredne delitve skrbstvenega in gospodinjskega dela med ženske in moške. V projektu je bil razvit model celostnega pristopa lokalne skupnosti k tem vprašanjem, ki ga je z nekaj prilagoditvami moč prenesti v vsa lokalna okolja. Pripravljene so bile tudi smernice za odpravljanje stereotipov in krepitev enakosti žensk in moških, s pomočjo katerih lahko tako strokovne delavke in delavci vrtcev, šol, CSD, patronažne zdravstvene nege, lokalne samouprave kot tudi starši za najrazličnejše življenjske in delovne situacije najdejo način, da spodbujajo enakost med ženskami in moškimi. Pomemben del projekta je bila tudi medijska kampanja, v kateri je – med drugim – nastal dokumentarni film Aktivirani očka. Film ozavešča o pomenu dejavnega očetovstva ter s tem spodbuja enakovrednejšo porazdelitev gospodinjskih in skrbstvenih obveznosti med oba od staršev. Del kampanje je tudi niz promocijskih spotov, ki skozi različne življenjske situacije (igranje z otroki, priprava hrane, pospravljanje stanovanja, obešanje perila, pomoč pri šolskem delu otrok) prikaže, da je pomembno biti ne le prisoten, ampak tudi dejaven oče. V okviru kampanje so bile pripravljene tudi slikanica, igrana lutkovna predstava ter zloženka. Pomembno je, da s tovrstnimi projekti nadaljujemo in tako spodbujamo enakovredno delitev skrbstvenih in družinskih obveznosti med ženske in moške.

Ukrepi

- Spodbujanje in krepitev dejavnosti za ozaveščanje o pomenu in koristih dejavnega očetovstva ter njegovo spodbujanje;
- vzpostavitev in okrepitev izobraževalnih in drugih dejavnosti za ozaveščanje o spolnih stereotipih in odpravo spolnih stereotipov, zlasti na področju delitve skrbstvenega in gospodinjskega dela;
- spodbujanje izvajanja dejavnosti in projektov za spodbujanje enakovredne delitve gospodinjskega dela med partnerjema;
- spodbujanje enakovrednejše delitve bolniških odsotnosti zaradi nege bolnega otroka med oba od staršev;
- dejavnosti za spodbujanje nestereotipnega poročanja medijev ter nestereotipnega prikazovanja žensk in moških v oglaševanju (npr. usposabljanje, predstavitve primerov dobrih praks ipd.);
- vzpostavitev in krepitev dejavnosti za enakovredno vključenost očetov in mater v nego in vzgojo otroka ob razvezi ter skrb zanj;
- brezplačna prisotnost očetov pri porodu.

Kazalniki

- Število dejavnosti in projektov za ozaveščanje o pomenu in koristih dejavnega očetovstva ter njegovo spodbujanje;
- število/delež moških, ki izrabijo očetovski in starševski dopust;
- razmerje med ženskami in moškimi, ki izrabijo dopust za nego bolnega otroka oziroma družinskega člana/članice;
- navedba dejavnosti in projektov za spodbujanje enakovredne delitve gospodinjskega dela med partnerjema;
- navedba dejavnosti in projektov za spodbujanje enakovrednejše delitve bolniških odsotnosti zaradi nege bolnega otroka med oba od staršev;
- število dejavnosti in projektov za spodbujanje nestereotipnega poročanja medijev in nestereotipnega prikazovanja žensk in moških v oglaševanju;
- število dejavnosti in projektov za enakovredno vključenost očetov in mater v nego in vzgojo za otroka ob razvezi ter skrb zanj;
- delež očetov, ki so prisotni pri porodu.

Nosilci:

MDDSZ, MIZŠ, MK, MZ.

Sodelujoči organi:

Inštitut RS za socialno varstvo, Zavod RS za šolstvo.

3.7 Področje zdravstva

Javnomnenjske raziskave kažejo, da je zdravje na lestvici vrednot visoko uvrščeno. Ta podatek ne preseneča, saj zdravje predstavlja pomemben vidik kakovosti življenja posameznika. Zdravi ljudje imajo več možnosti za bolj kakovostno življenje in razvoj vseh potencialov. Zdravje pa ni pomembno le z vidika posameznika, temveč predstavlja temelj socialnega in gospodarskega razvoja ter odseva razmere v družbi. Skrb za zdravje tako ne more biti le interes posameznika, temveč je odgovornost celotne družbe. Država se zaveda, da je naložba v zdravje ključna za napredek družbe, zato sprejema številne ukrepe s katerimi poskuša varovati in krepiti zdravje, preprečevati bolezni ter posledično izboljševati kakovost življenja posameznikov in družin.

Področje zdravstva je izjemno široko in pomembno področje, ki posega v številne politike, seveda tudi v polje družinske politike. V tem oziru je primarna skrb družinske politike, da imajo družine, posebej otroci, zagotovljeno kakovostno in široko dostopno zdravstveno varstvo ter da imajo starši določene pravice vezane na otroka, ki je bolan in potrebuje posebno nego ali podporo. V tem vsebinskem sklopu bo poudarek predvsem na reproduktivnem zdravju žensk in moških ter zdravju otrok in mladostnic oziroma mladostnikov.

3.7.1 Zdravstveno varstvo odraslih

Cilji

- Zagotavljanje kakovostnega, široko (vsem enako) dostopnega zdravstvenega varstva ter celovite in učinkovite zdravstvene oskrbe odraslih;
- zagotavljanje kakovostnega reproduktivnega zdravstvenega varstva žensk in moških;
- izboljšanje promocije in varovanja duševnega zdravja odraslih;
- zagotovitev lažjega usklajevanja poklicnega in družinskega življenja;
- zmanjšanje neenakosti v zdravju.

Stanje

Po ocenah Svetovne zdravstvene organizacije ter Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) je sistem zdravstvenega varstva v Sloveniji med boljše delujočimi v Evropi in dosegamo visoko raven zdravja prebivalstva. Se pa, tako kot druge države Evropske unije, srečujemo z naraščanjem kroničnih bolezni in povečevanjem neenakosti v zdravju na eni strani ter nekaterimi sistemskimi težavami na drugi.

Temeljni strateški dokument Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025 »Skupaj za družbo zdravja« opredeljuje ključne cilje na področju zdravstvenega varstva, in sicer: boljše zdravje in blagostanje ter manj neenakosti v zdravju prebivalcev Slovenije, dostopen, uspešen in stabilen sistem zdravstvenega varstva, ki se učinkovito prilagaja potrebam prebivalstva, zadovoljni pacienti in izvajalci ter večji prispevek zdravstva k razvoju Slovenije. Pomembno je, da je država prepoznala temeljna področja, ki jih velja posebej okrepiti, in opredelila ukrepe za doseg ciljev. Pri tem je pomembno, da se čim več vlaga v preprečevanje in zgodnje odkrivanje bolezni, ki povzročajo prezgodnjo obolevnost in umrljivost. K temu lahko veliko prispevajo široko dostopni preventivni in presejalni programi. V Sloveniji je odraslim prebivalcem na voljo program primarne preventive srčno-žilnih bolezni ter presejalni programi za zgodnje odkrivanje raka materničnega vratu (ZORA), raka dojk (DORA) ter raka debelega črevesja in danke (SVIT). Kot zelo uspešna presejalna programa, ki sta pomembno prispevala k izboljšanju reproduktivnega zdravja žensk oziroma zmanjšanju pojavnosti razširjenega raka na materničnem vratu in zmanjšanju umrljivosti zaradi raka na dojkah, sta se pokazala programa ZORA in DORA. Žal trenutno program DORA še ni dostopen po vsej Sloveniji, zato bi ga bilo treba čim prej zagotoviti po celotni državi. Programi na področju reproduktivnega zdravja so potrebni potrebni prenove. V programe bi bilo potrebno vključiti tako moške kot ženske. Kakovostni in dostopni preventivni ter presejalni programi so namreč izjemno pomembni za krepitev zdravja in zmanjševanje neenakosti v zdravju. Na tem področju bo treba večjo pozornost nameniti tudi različnim metodam načrtovanja družine, hkrati pa ohraniti brezplačno, varno, učinkovito, dostopno in raznovrstno kontracepcijo.

Brezplačnost (in s tem dostopnost) hormonskih kontracepcijskih sredstev je bila že večkrat ogrožena. Nazadnje leta 2016, ko je upravni odbor Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS) razpravljal o določitvi terapevtske skupine zdravil hormonskih

kontraktivov, kar pomeni, da bi bilo za večino hormonskih kontracepcijskih sredstev potrebno doplačilo. Zaradi odziva javnosti in stroke je bil predlog opuščen. Učinkovita, dostopna in brezplačna kontracepcija predstavlja pomembni sestavni del širših prizadevanj za zagotavljanje spolnega in reproduktivnega zdravja žensk v Sloveniji ter s tem tudi enakih možnosti žensk in moških. Raziskave in podatki kažejo, da je sedanji sistem dostopnosti do kontracepcije dober in učinkovit, poleg tega je Slovenija ena izmed redkih in obenem najuspešnejših držav z nizkim številom splavov in najstniških nosečnosti. Uvedba dodatnega plačila za kontracepcijo bi pomenila velik korak nazaj v večdesetletnem delu in prizadevanjih na področju reproduktivnega zdravja. Še več, to bi lahko vodilo v poslabšanje reproduktivnega zdravja žensk, ki je trenutno na visoki ravni. Plačilo bi namreč lahko, zlasti mladostnicam in drugim ranljivim skupinam žensk, omejilo dostop do kontracepcije, povečalo njihovo stisko, posledično pa bi se povečalo število nezaželenih nosečnosti in s tem tudi število splavov. Uvedba dodatnega plačila za kontracepcijo je tudi v nasprotju z usmeritvami in načeli Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020, kot so zlasti skrb za ohranjanje reproduktivnega zdravja žensk, vključno z brezplačno kontracepcijo, zmanjšanje neenakosti med moškimi in ženskami ter skrb za najbolj prikrajšane skupine žensk. V skladu z zgoraj navedeno resolucijo je namreč temelj politike varovanja spolnega in reproduktivnega zdravja celotne populacije varovanje spolnih in reproduktivnih pravic žensk in moških. Spolne in reproduktivne pravice pa se zagotavljajo z dobro dostopnostjo ter možnostjo izbire različnih oblik storitev, s poudarkom na zagotavljanju dostopnosti do brezplačne kontracepcije, splava in oploditve z biomedicinsko pomočjo, storitev v času nosečnosti, poroda in poporodnega obdobja ter zgodnjem odkrivanju bolezni reproduktivnega sistema.

V tujini obstajajo zdravstveni programi za ranljive nosečnice in družine z majhnimi otroki, ki dokazano učinkovito kratkoročno in dolgoročno zmanjšujejo neenakosti v zdravju, vključno z zmanjševanjem izpostavljenosti nasilju, prispevajo k boljšemu kognitivnemu razvoju otroka in krepijo duševno zdravje. Izvajajo jih posebej usposobljeni zdravstveni strokovnjaki na domu.ocene kažejo, da bi bilo tudi v Sloveniji sedanji preventivni program obiskov nosečnic, otročnic in dojenčkov na domu smiselno nadgraditi s takim ustrezno prilagojenim programom.

Eden izmed podciljev te resolucije je ustvarjanje pogojev za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja. K temu lahko pomembno prispeva dopust za nego družinskega člana/članice. Po veljavni ureditvi imajo zavarovanci/zavarovanke (delavci/delavke) pravico do odsotnosti z dela tudi v primerih, ko negujejo otroke in zakonce oziroma zunajzakonske partnerje/partnerice (Zakon o delovnih razmerjih, Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju). V teh primerih so upravičeni do nadomestila zaradi nege ožjega družinskega člana. Za otroke lahko pravico uveljavlja eden od staršev otroka (do dopolnjenega 18. leta otroka) oziroma rejnik, skrbnik ali zakonski/zunajzakonski partner starša, če to zahteva otrokovo zdravstveno stanje, in sicer je upravičen do sedmih delovnih dni (izjemoma do 15 delovnih dni) za otroka, starega več kot 7 let, oziroma do 15 delovnih dni (izjemoma do 30 delovnih dni) za otroka, starega do 7 let. Za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja bi bilo smiselno, da bi ta pravica postala prožnejša, in sicer tako, da bi jo lahko izrabil kdo od članov širše družine (npr. stari starši).

V današnji »starajoči se družbi« postaja vse večji problem skrb za bolne starše. Zato bi bilo treba uvesti pravico do začasne zadržanosti z dela zaradi nege svojega starša – t. i. oskrbovalski dopust, kadar gre za bolezensko stanje, ki zahteva nego druge osebe. Presoja o upravičenosti do začasne zadržanosti z dela zaradi nege bi morala biti enaka kot pri ugotavljanju upravičenosti do začasne zadržanosti z dela zaradi nege partnerja/partnerke. Potrebo po uvedbi tovrstne pravice ugotavlja tudi Evropska komisija, ki je pripravila Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev. Države članice poziva, naj sprejmejo ustrezne ukrepe, s katerimi bi

delavcem zagotovile pravico do oskrbovalskega dopusta za sorodnika (pri tem se za sorodnika šteje sin, hči, mati, oče, zakonec ali zunajzakonski partner/partnerica), in sicer vsaj pet delovnih dni letno za posameznega delavca/delavko. Namen pravice – izrabe kratkega dopusta za oskrbo sorodnika – je lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja ter preprečevanje, da bi delavec/delavka v celoti zapustil/-a trg dela. Ker gre za zelo podobno oziroma enako pravico kot je pravica do denarnega nadomestila zaradi nege ožjega družinskega člana, ki bi jo bilo treba dopolniti, in sicer tako, da se razširi pravica do denarnega nadomestila zaradi nege starša, ki zahteva nego druge osebe, v okviru predloga Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju.

Prav tako bi bilo treba pravico do začasne zadržanosti z dela zaradi nege otroka spremeniti na način, da bi vključila tudi otroke, starejše od 18. let, kadar gre za takšna bolezenska stanja, ki zahtevajo nego druge osebe. V teh primerih poskrbijo za nego pretežno starši, saj mladostniki pri tej starosti namreč (v večini primerov) še živijo pri starših in še nimajo partnerjev, ki bi imeli pravico do začasne zadržanosti z dela.

Naloga države je, da državljanom in državljanke zagotavlja kakovostno in široko dostopno zdravstveno varstvo in oskrbo, ki bosta usmerjeni v zmanjševanje razlik in odpravljanje neenakosti v zdravju. To je bil pravzaprav primarni cilj vzpostavitve sistema javnega zdravstva. Temeljna ideja je bila, da se vsem prebivalcem zagotovi enak dostop do zdravstvenega varstva, s čimer bi vprašanje zdravja ločili od problematike ekonomskega standarda posameznika. Od tega cilja se vse bolj oddaljujemo, saj študije kažejo na prisotnost neenakosti v zdravju, ki so vezane na socialno-ekonomski položaj posameznika. Tisti z nižjo stopnjo izobrazbe in dohodkom imajo slabši dostop do zdravstvenega varstva ter značilno slabše ocenjujejo svoje zdravje kot tisti z višjo stopnjo izobrazbe in dohodkom (Malnar, Kurdija, 2012). To potrjujejo tudi podatki Evropske družboslovne raziskave (ESS, 2014), ki kažejo značilne razlike v samooceni zdravja glede na izobrazbene kategorije. Razlike so celo med najbolj izrazitimi v Evropi. Vendar pa ne gre zgolj za samooceno (Neenakosti v zdravju, NIJZ, 2011). Podatki kažejo, da se z nižjim družbenim položajem slabša tudi zdravje. Slabši družbeni položaj pomeni torej slabši dostop do zdravstvenega varstva, kakovostne zdravstvene oskrbe, manj moči in priložnosti za zdravo življenje, večjo izpostavljenost dejavnikom tveganja idr. Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025 »Skupaj za družbo zdravja« je prepoznala, da na neenakosti v zdravju ob drugih determinantah zdravja (ekonomsko-socialni status, izobrazba, etnična pripadnost, kultura, okolje) pomembno vpliva tudi sistem zdravstvenega varstva (dostopnost do kakovostnih in varnih programov preprečevanja bolezni, zgodnjega odkrivanja, zdravljenja in rehabilitacije). Kot del rešitve problema neenakosti v zdravju kot tudi neenakosti v kakovosti obravnave zgoraj navedena resolucija opredeljuje prilagoditev zdravstvene obravnave in zdravstvenih programov, sprejetje meril, ki upoštevajo specifične potrebe različnih skupin prebivalstva (starejši, nezaposleni, migranti, etnične skupine, revni), boljše koordinacijo med sistemom zdravstvenega in socialnega varstva, učinkovito načrtovanje in upravljanje človeških virov idr. Za doseg tega cilja je torej treba optimizirati in okrepiti sistem zdravstvenega varstva, ki bo senzibilen za potrebe najbolj ranljivih družbenih skupin. V tehničnem smislu je vsekakor potrebna kadrovska okrepitev, saj je Slovenija v primerjavi z drugimi državami OECD slabše preskrbljena z zdravniki. To se odraža tudi v razmeroma dolgih čakalnih vrstah, predvsem za nekatere specialistične preglede. Tako ponovno pride do izraza neenakost v dostopu do zdravstvenih storitev, saj se pri dolgih čakalnih vrstah ljudje poslužujejo plačljivih storitev, ki pa so dostopne le določenemu delu prebivalstva. Problem neenakosti v zdravju naslavlja tudi vsi pomembni mednarodni dokumenti na področju zdravstva in zmanjšanje oziroma odpravo neenakosti postavlja med temeljne cilje. Neenakost v zdravju posredno zadeva tudi družinsko politiko, saj le-ta vpliva na kakovost življenja družin. Problematika je torej širše prepoznana in postavljena v ospredje vseh ključnih agend, vendar bo treba za dejansko odpravo neenakosti v zdravju postaviti bolj osredotočene in konkretne ukrepe.

Duševno zdravje je z vidika realizacije vseh zmožnosti in potencialov posameznika izjemno pomembno. Prav tako pa je pomembno tudi z vidika zagotavljanja kakovost življenja družin in širše družbe. Družinski član s težavami v duševnem zdravju namreč bistveno vpliva na kakovost življenja celotne družine. Zdravstvene statistike beležijo porast duševnih bolezni, zato so še toliko bolj pomembni kakovostni programi krepitev duševnega zdravja, preprečevanja, zgodnjega odkrivanja in zdravljenja duševnih motenj, psihoterapije, rehabilitacije in socialne integracije oseb s težavami v duševnem zdravju. Dobro duševno zdravje ni pomembno le za posameznika oziroma posameznico in njegovo/njeno družino, temveč tudi za družbo, saj predstavlja osnovo za večjo blaginjo družbe in družbeno kohezijo. Leta 2008 je bil sprejet Zakon o duševnem zdravju, ki določa sistem zdravstvene in socialnovarstvene skrbi na področju duševnega zdravja, nosilce oziroma nosilke te dejavnosti, pravice oseb med zdravljenjem ter postopke sprejema. Na njegovi podlagi je bil pripravljen tudi predlog Resolucije o nacionalnem programu duševnega zdravja 2011–2016, ki pa ni bil nikoli sprejet. Prednostno bi bilo treba pripraviti novo Resolucijo o nacionalnem programu duševnega zdravja. Področje duševnega zdravja naslavlja tudi Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020, ki opredeljuje mrežo programov na področju duševnega zdravja. Kljub temu pa v Sloveniji to področje še vedno ni sistemsko urejeno. Ustrezna vzpostavitev sistema ter razvoj in krepitev področja duševnega zdravja, ki bo zagotavljala pravočasno in celovito obravnavo pacientov in enak dostop do obravnave, bi morala biti ena izmed prednostnih nalog zdravstvene politike. Z vidika ciljev družinske politike je pomembno, da družba podpira in ustvarja pogoje za krepitev in vzdrževanje dobrega duševnega zdravja preko celotnega življenjskega obdobja na kar vpliva tudi s tem, da imajo ljudje občutek zaupanja in varnosti, da bodo v primeru svoje bolezni ali bolezni družinskih članov deležni kakovostne in brezplačne zdravstvene oskrbe in pravice do plačane odsotnosti z dela.

Nasilje v družini lahko žrtvi pusti dolgotrajne zdravstvene posledice. Tuje raziskave kažejo, da imajo žrtve nasilja v družini poleg neposrednih poškodb zaradi nasilja, dolgoročno, tudi če nasilja ni več, težave v duševnem zdravju, pogosteje pa se pri njih pojavljajo tudi nezdrav življenjski slog in kronične bolezni, kot je diabetes. Pomembno se je zavedati, da je nasilje v družini družbeni problem, ki zadeva več področij. Od sprejetja Zakona o preprečevanju nasilja v družini, ki določa medsektorsko sodelovanje pri obravnavi problematike nasilja in ustrezno obravnavo žrtev nasilja v družini, je bil na to področje vključen tudi zdravstveni sektor. Leta 2011 je bil sprejet Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti, ki podrobneje obravnava postopke prepoznavanja nasilja v družini v okviru zdravstva, pravila in postopke pri obravnavi žrtev nasilja in določa postopke izobraževanja zdravstvenih delavcev na področju nasilja v družini. Pravilnik posebej opredeljuje tudi obravnavo žrtev nasilja v okviru medinstitucionalnega sodelovanja in določa, da zdravstveni delavci sodelujejo v multidisciplinarnem timu za obravnavanje nasilja v družini pri pristojnem CSD. Leta 2015 so začele veljati Strokovne smernice za obravnavo nasilja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti. Te so namenjene zdravstvenim delavcem, ki prihajajo v stik z žrtvami nasilja v družini. Z namenom izboljšanja kompetenc zdravstvenih delavcev na področju prepoznave in obravnave nasilja v družini je bil izveden projekt POND_SIZdrav, ki je bil financiran iz sredstev Norveškega finančnega mehanizma 2009–2014. Izobraževanja se je udeležilo 2.092 zdravstvenih delavcev, od tega 692 zdravnikov. Zdravstveni delavci in delavke imajo izjemno pomembno vlogo pri prepoznavanju žrtev nasilja, ustreznem ukrepanju in nudenju pomoči žrtvam, saj so tisti strokovnjaki in strokovnjakinje, s katerimi se bodo žrtve nasilja najverjetneje srečale. Ker bo to področje celostno obravnavano v posebnem programskem dokumentu – Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini – je na tem mestu ta problematika le bežno omenjena oziroma nakazana.

Ukrepi

- Ukrepi za povečanje dostopnosti zdravstvenih storitev na primarni in sekundarni ravni;
- ukrepi za učinkovito preprečevanje in zgodnje odkrivanje bolezni (ki povzročajo prezgodnjo obolevnost in umrljivost), ki so vsem enako dostopni;
- okrepitev programov krepitve zdravja in redno posodabljanje preventivnih in presejalnih zdravstvenih programov za odrasle (promocija zdravega načina življenja, preventiva srčno-žilnih bolezni, programi SVIT, ZORA, DORA);
- zagotovitev dostopa do preventivnih programov DORA po vsej Sloveniji;
- krepitev varovanja reproduktivnega zdravja žensk in moških ter prenova preventivnih programov na tem področju;
- ohranitev brezplačne, varne, učinkovite, dostopne in raznovrstne kontracepcije in drugih metod načrtovanja družine
- prenova vsebin šole za starše tako, da bodo vključene tudi relevantne vsebine z drugih področij;
- razvoj in implementacija programa, ki ga izvajajo zdravstveni strokovnjaki na domu in je namenjen intenzivni podpori zgodnjemu starševstvu za ranljive nosečnice in družine z dojenčkom oziroma malčkom;
- sistemska ureditev področja varstva duševnega zdravja, priprava Resolucije o nacionalnem programu duševnega zdravja, vključno s krepitvijo zdravstvene in socialne mreže na vseh ravneh (tudi v okviru lokalne skupnosti);
- razširitev možnosti za izrabo dopusta za nego družinskega člana (npr. otroka bi lahko negovali tudi stari starši, tete, strici; dopust za nego – t. i. oskrbovalski dopust – bi pripadal tudi za nego staršev in otrok, starejših od 18 let);
- zagotovitev nadomestila za nego družinskega člana za čas sobivanja v bolnišnici.

Kazalniki

- Vrste ukrepov za povečanje dostopnosti zdravstvenih storitev na primarni in sekundarni ravni ter število občin, ki imajo na voljo družinskega zdravnika, ginekologa, pediatra in psihiatra (spremembe po letih);
- število posodobljenih in enako dostopnih preventivnih in presejalnih programov;
- število ozaveščevalnih kampanj na področju preprečevanja bolezni, dejavnikov tveganja in promocije zdravega načina življenja;
- število novovzpostavljenih mest, na katerih se izvaja preventivni program DORA;

- število prenovljenih preventivnih programov na področju reproduktivnega zdravja ter število dejavnosti za krepitev varovanja reproduktivnega zdravja žensk in moških;
- delež kontracepcijskih tablet brez doplačila (po letih);
- prenovljene vsebine šole za starše;
- implementiran program, ki ga izvajajo zdravstveni strokovnjaki na domu ter je namenjen intenzivni podpori zgodnjemu starševstvu za ranljive nosečnice in družine z dojenčkom oziroma malčkom;
- veljavni strateški in izvedbeni dokumenti na področju duševnega zdravja;
- sprememba zakonodaje glede povečanih pravic za odsotnost z dela zaradi nege družinskega člana;
- uvedena pravica do nadomestila za nego družinskega člana za čas sobivanja v bolnišnici.

Nosilci

MDDSZ, MZ, NIJZ, ZZZS.

3.7.2 Zdravstveno varstvo otrok in mladostnic oziroma mladostnikov

Cilji

- Zagotavljanje kakovostnega, široko (vsem enako) dostopnega zdravstvenega varstva in oskrbe otrok ter mladostnic in mladostnikov, prilagojene njihovim potrebam;
- zagotavljanje kakovostnega preventivnega zdravstvenega varstva in posodobljenih/nadgrajenih programov ter ukrepanja za ogrožene otroke in mladostnice ter mladostnike;
- dvig vključenosti tiste skupine otrok v preventivne programe, pri katerih je zaznana slabša vključenost (npr. priseljenci);
- dvig zaščite otrok pred nalezljivimi boleznimi oziroma stopnje precepljenosti otrok za nalezljive bolezni;
- zagotavljanje zdravstvenega varstva otrok ter mladostnic in mladostnikov na področju duševnega zdravja;
- dodatna razširitev zavedanja o pomenu zdravega načina življenja otrok, ponujanje zdrave izbire kot najlažje izbire in opolnomočenje otrok za tovrstne izbire;
- zagotavljanje usklajenih medsektorskih pristopov pri ugotavljanju potreb, obravnavi in zagotavljanju rešitev na področju zdravstvenega varstva otrok ter mladostnic in mladostnikov;

- zmanjševanje neenakosti v zdravju v najzgodnejšem obdobju.

Stanje

Čas otroštva je po eni strani obdobje relativnega zdravja, po drugi pa obdobje, ki pomembno vpliva na življenjski potek posameznice in posameznika. V tem obdobju se namreč razvijejo pomembne funkcije ter oblikujejo nekatere navade in vzorci, ki se nadaljujejo tudi v odraslosti in tako vplivajo na številne aspekte življenja posameznice in posameznika. Dobro zdravje v otroštvu je povezano z boljšim razvojem kognitivnih in drugih funkcij, kar pomeni dobro izhodišče za njihovo življenjsko pot. Tako bodo zdravi otroci verjetneje dosegli višjo stopnjo izobrazbe in bodo uspešnejši v življenju.

Pravico do kakovostnega zdravstvenega varstva otrok opredeljuje že Konvencija o otrokovih pravicah, kar pomeni, da morajo države pogodbenice vsem otrokom nuditi ustrezno zdravstveno oskrbo, tudi tistim, ki niso vključeni v zdravstveno zavarovanje in nimajo določenega statusa (npr. otroci, ki čakajo na dovoljenje za združitev družine). Primerjalno gledano ima Slovenija področje zdravstvenega varstva in oskrbe otrok na visoki ravni. Otrokom in mladostnicam/mladostnikom je tako zagotovljena brezplačna zdravstvena oskrba (za otroke in mladostnice/mladostnike do zaključka študija), dostop do specialista pediatra na primarni ravni, preventivni programi za otroke s pregledi, cepljenjem, vzgojo za zdravje idr. Preventivni programi so bili zasnovani že pred leti ter bi bili potrebni vsebinske in organizacijske prenove oziroma nadgradnje, ki bi upoštevala napredek v znanju in spremembah v družbi, tudi v luči prijaznejših storitev za ciljno skupino. Prav tako bi bilo treba dvigniti vključenost otrok v preventivne programe. Cilj bi moral biti vključenost vseh otrok ter mladostnic in mladostnikov v te programe.

Na primarni ravni zdravstvene oskrbe za otroke skrbi specialist pediater ali šolski zdravnik, kar je v primerjavi z drugimi evropskimi državami posebnost. Za celovito obravnavo otrok je treba zagotoviti tudi ustrezno mrežo drugih vključenih izvajalcev, na primer kliničnih psihologov, logopedov, razvojnih pediatričnih timov ipd. Na tem področju bodo potrebne določene izboljšave, saj obstoječa mreža trenutno ne zagotavlja več izvajanja predpisanih preventivnih programov, prav tako so okrnjene tudi kurativne obravnave (Položaj otrok v Sloveniji danes: Situacijska analiza položaja otrok, IRSSV, 2016). Ob tem se odpira tudi vprašanje neenakosti, saj so te storitve običajno centralizirane, kar pomeni, da nimajo vsi otroci enakega dostopa do njih in so tako nekateri v nepriviligiranem položaju. To še posebej velja za otroke s posebnimi potrebami, saj mreža razvojnih ambulant ni dovolj razvejana. Hkrati na tem področju ni ustrezno urejena celostna zgodnja obravnava otrok s posebnimi potrebami. Manjka tudi povezava s službami in institucijami, ki delujejo na področjih socialnega varstva, vzgoje in izobraževanja. Da bi se to področje uredilo je bil sprejet Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami (ZOPOPP), ki se bo pričel uporabljati leta 2019. Temeljno načelo ZOPOPP je skrb za otroke s posebnimi potrebami, čim zgodnejše odkrivanje otrokovih težav in posebnih potreb ter takojšnje zagotavljanje ustrezne pomoči otroku in njegovi družini. Zakon bo tako obstoječe pomoči povezal v enoten sistem ter zagotovil dostop do celostne in interdisciplinarne obravnave otrok (centri za zgodnjo obravnavo). Pri tem daje tudi poseben poudarek podpori in (psihosocialni) pomoči družini oziroma staršem otrok s posebnimi potrebami. Izboljšanje socialnega varstva otrok s posebnimi potrebami je tudi eden od ciljev Resolucije o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025 »Skupaj za družbo zdravja«. Na področju zdravja mladostnikov je treba omeniti tudi področje spolnega in reproduktivnega zdravja, na katerem bi bilo najprej treba sistematično urediti vzgojo za zdravo spolnost.

Zdravje ne nastaja v zdravstvenem sektorju, temveč ga s svojimi ukrepi in dejavnostmi omogočajo različni sektorji, ki ustvarjajo bolj ali manj podporna okolja za zdravo in kakovostno življenje otrok ter mladostnic in mladostnikov. Zato je tudi zagotavljanje

uskklajenih medsektorskih (npr. sociale, družine, izobraževanja, športa, zdravja) pristopov pri ugotavljanju potreb, obravnavi in zagotavljanju rešitev na področju zdravstvenega varstva otrok ter mladostnic in mladostnikov na različnih ravneh, od nacionalne do lokalne, ključno za učinkovito ukrepanje v dobro otrok in njihovih družin. Medresorsko sodelovanje je še posebej pomembno pri širjenju ideje zdravega načina življenja. Pomen medsektorskega sodelovanja je kot enega od ključnih pristopov prepoznala tudi Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025 »Skupaj za družbo zdravja«, ki je podprta z argumenti pristopa Vlade RS za zdravje in blaginjo prebivalcev ter zmanjševanje neenakosti v zdravju.

Cepljenje predstavlja varen in učinkovit način zaščite pred določenimi nalezljivimi boleznimi. V Sloveniji imamo nacionalni program cepljenja otrok, ki je univerzalen in brezplačen ter vključuje cepljenja proti desetim nalezljivim boleznim. Za obvezna cepljenja je precepljenost v Sloveniji tudi v primerjavi z drugimi državami EU še relativno visoka, čeprav je za nekatera obvezna cepljenja na posameznih območjih v Sloveniji precepljenost otrok že padla pod kritično mejo, ki zagotavlja skupnostno zaščito. Precepljenost je namreč pomembna tudi z vidika zaščite otrok, ki zaradi zdravstvenih razlogov ne morejo biti cepljeni. V primeru drugih priporočenih cepljenj pa je precepljenost v Sloveniji zelo nizka in zaostaja za povprečjem v državah EU. V prihodnje bo treba precepljenost pozorno spremljati, saj so vse glasnejše pobude za opustitev obveznega cepljenja, čeprav strokovnih dilem glede upravičenosti in koristnosti tega javnozdravstvenega ukrepa, ki je v preteklosti pomenil pomemben korak k zmanjševanju umrljivosti in obolevnosti otrok, ni (Položaj otrok v Sloveniji danes: Situacijska analiza položaja otrok, IRSSV, 2016). Poleg spremljanja, bi bilo nujno potrebno intenzivnejše in redno ozaveščanje in informiranje širše javnosti o nalezljivih boleznih, uspešnem preprečevanju le-teh in pomenu cepljenja otrok. Za dvig precepljenosti otrok bo potrebno usklajeno medsektorsko sodelovanje.

Duševno zdravje otroka pomembno vpliva na otrokov razvoj in njegov življenjski potek, zato je zagotavljanje zdravstvenega varstva na tem področju še posebej pomembno. Kot v drugih državah je tudi v Sloveniji v zadnjem desetletju opazno povečanje števila obiskov otrok ter mladostnic in mladostnikov zaradi duševnih motenj na primarni in sekundarni ravni zdravstvenega varstva (NIJZ, 2014). Na problematiko duševnega zdravja posebej opozarja Program za otroke in mladino 2006–2016, ki posebno pozornost namenja krepitvi duševnega zdravja v vseh razvojnih obdobjih otroštva in mladostništva ter preprečevanju najpogostejših vzrokov umrljivosti med otroki in mladino. Konkretno ukrepe določajo dveletni akcijski načrti za izvajanje Programa za otroke in mladino 2006–2016, v okviru katerih so opredeljeni tudi dejavnosti in izvajalci programov za duševno zdravje. Aktivnosti so usmerjene predvsem v preventivne dejavnosti in krepitev duševnega zdravja, s čimer se zagotavlja možnosti za zdrav psihosocialni razvoj, zmanjšanje samomorilnosti ter preprečevanje poškodb in zastrupitev pri otrocih in mladini. MDDSZ redno sofinancira programe psihosocialne pomoči otrokom, mladostnikom in mladostnicam oziroma njihovim družinam. Ti programi so namenjeni izboljšanju medsebojnih odnosov, zmanjševanju čustvenih stisk otrok, mladostnikov, mladostnic oziroma njihovih družin. Vsebine programov se osredotočajo na učenje učinkovite komunikacije, izboljšanje odnosov in pozitivne navezanosti v družini, izboljšanje socialnih kompetenc, izboljšanje sposobnosti obvladovanja čustev, na gradnjo pozitivne samopodobe, preventivno učenje reševanja raznovrstnih problemov, preventivno zmanjševanje vedenjskih in čustvenih težav, zagotavljanje pomoči pri učenju zmanjšanja čustvenih stisk ipd. Področje duševnega zdravja otrok je obravnaval tudi predlog Resolucije o nacionalnem programu duševnega zdravja 2011–2016, ki pa, žal, ni bil nikoli sprejet. Predlog resolucije se je prav tako osredotočal predvsem na preventivne dejavnosti, nekoliko pa je zanemarljivo dejstvo, da področje še vedno ni ustrezno sistemsko urejeno in ni ponudil ustreznih rešitev za enakomeren dostop do zdravstvenega varstva otrok na področju duševnega zdravja tako na primarni kot na sekundarni ravni. Prednostno je treba pripraviti novo resolucijo o nacionalnem programu duševnega zdravja, ki bo to področje primerno naslovila. Zaradi visokih negativnih kazalnikov duševnega zdravja (npr. povečevanje obravnav v zdravstvenem sistemu) in z namenom okrepitve tega področja,

Ministrstvo za zdravje financira in izvaja številne projekte, ki so usmerjeni v krepitev duševnega zdravja in ozaveščanje na področju duševnega zdravja. Povečanje aktivnosti na tem področju, vključitev različnih sektorjev za učinkovitejše reševanje problematike ter sistemska ureditev področja bi morale biti prioritete zdravstvene politike. Pričakovati je mogoče, da bo nova resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja opredelila temeljne cilje, ukrepe in aktivnosti za ureditev področja, kateri pa morajo nujno slediti tudi izvedbeni dokumenti (akcijski načrti).

Problematika nasilja nad otroki v družini je sistemsko urejena in obravnavana v Zakonu o preprečevanju nasilja v družini in Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014. Podatki na področju nasilja v družini kažejo, da nasilje v pretežni meri doživljajo ženske in otroci, kar pomeni, da je ti skupini treba še bolj zaščititi. Na področju zaščite otrok je Slovenija v zadnjem desetletju naredila velik napredek. Sprejela in posodobila je strateške dokumente in zakonodajo na področju preprečevanja nasilja v družini, hkrati pa je sprejela tudi Konvencijo o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (t. i. Lanzarotsko konvencijo). Krovni zakon na tem področju – Zakon o preprečevanju nasilja v družini – je jasno usmerjen v varstvo in zaščito otrok. To je še nadgradila novela Zakona o preprečevanju nasilja v družini, ki je razširila nabor mogočih ukrepov sodišča za zaščito otrok (npr. prepoved izdaje osebnih dokumentov, prepoved prehoda državne meje z otrokom idr.), hkrati pa je dodala določilo prepovedi telesnega kaznovanja otrok, kar je ena izmed neizpoljenih zavez Slovenije, na katero nas je že večkrat opozoril Svet Evrope. Država se zaveda, da katerakoli oblika telesnega kaznovanja in ponižujočega ravnanja z otroki pomeni grobo kršitev človekovih pravic. Telesno kaznovanje otrok je opredeljeno kot vsako fizično, kruto ali ponižujoče kaznovanje otrok oziroma vsako dejanje, namenjeno kaznovanju otrok, ki ima elemente fizičnega, psihičnega, spolnega nasilja ali zanemarjanja kot vzgojne metode. Vsaka od navedenih oblik izkazovanja fizične in psihične moči odrasle osebe nad otrokom (kot vzgojne metode), ki je enkratno dejanje ali ponavljajoči se vedenjski vzorec odrasle osebe, je nesprejemljiva in nedopustna, ker so posledice, ki jih ob tem utрпи otrok, nepopravljive za njegov nadaljnji razvoj. Dokazano je, da katerakoli oblika nasilja škodljivo vpliva na oblikovanje otrokove osebnosti, hkrati pa mu sporoča, da je nasilje sprejemljiv način reševanja sporov. Z vključitvijo tega določila v zakonodajo je država dala jasno družbeno sporočilo, da je telesno kaznovanje in drugo ponižujoče ravnanje z otroki kršitev človekovih oziroma otrokovih pravic, ki je nesprejemljivo, zato nima mesta v sodobni družbi in ga nikakor ne smemo dopuščati ali opravičevati. To področje bo podrobneje opredeljeno v posebnem programskem dokumentu, in sicer v Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini.

Za blagostanje otrok skrbijo predvsem njihovi starši, hkrati pa je naloga države, da na sistemski ravni uredi področje in tako poskrbi za zdrav razvoj in zaščito otrok. V splošnem kazalniki zdravja otrok trenutno ne kažejo zaskrbljujočih rezultatov, prav tako je zdravstveno varstvo otrok v Sloveniji razmeroma dobro urejeno. To se kaže tudi v pravicah, ki jih imajo starši v primeru bolezni ali nege otroka. Po Pravilih obveznega zdravstvenega zavarovanja imajo starši zagotovljeno nadomestilo plače za nego otroka. Gre za ukrep, ki pomembno prispeva k usklajevanju poklicnega in družinskega življenja. Prav tako so starši upravičeni do spremstva na potovanju na zdravljenje otroka in bivanja ob hospitaliziranem otroku. Do bivanja ob hospitaliziranem otroku so upravičeni tudi starši, ki bodo pozneje skrbeli za rehabilitacijo na domu ipd. Otroku, ki je bil večkrat hospitaliziran ali je pogosteje bolan, Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije sofinancira letovanje v organizirani in strokovno vodeni zdravstveni koloniji.

Eno od osnovnih področji, ki jih mora država v čim krajšem času ustrezno nasloviti je načrtovanje in zagotavljanje zdravstvene mreže, ki bo omogočala optimalno ter enako dostopno in kakovostno skrb za otroke. Prav tako je treba posodobiti in nadgraditi sistem preventivnih programov. Če želimo pravice otrok v zdravstvenem sistemu ohraniti na visoki ravni mora biti država pozorna tudi pri uvedbi varčevalnih ukrepov. Pri tem niso mišljeni le

ukrepi, ki neposredno zadevajo zdravstveno varstvo otrok, temveč cela paleta ukrepov, ki vpliva na socialno-ekonomski položaj družin. Slabši socialno ekonomski položaj družin namreč zmanjša vlaganje družin v zdravje ter povečuje nezdrave izbire in življenjske sloge (Položaj otrok v Sloveniji danes: Situacijska analiza položaja otrok, IRSSV, 2016).

Pri posodobitvi preventivnih programov za otroke in mladino, ozaveščanju staršev, otrok in mladih o vključitvi v preventivne programe ter pri promociji in informiranju o zdravem načinu življenja otrok in mladih je nujno medsektorsko sodelovanje. V preteklosti so bili na primer zelo uspešni projekti sodelovanja zdravstvenega resorja in kulture, v okviru katerega so o zdravem življenjskem slogu ozaveščali skozi kulturne vsebine (npr. Zdravje skozi umetnost: smernice za pogovore o izbranih zdravstvenih temah za pedagoške delavce, Skozi umetnost o zdravju: priročnik izbranih kulturnih vsebin).

Na področju zavarovanja otrok bi bilo prav tako smiselno uvesti nekaj sprememb. Otroci so zdaj zavarovani kot družinski člani, vendar ni nobene potrebe, da se otroke veže na zavarovanje enega od staršev. ZZZS bi lahko vsakega otroka s prijavljenim prebivališčem v RS samostojno zavaroval po uradni dolžnosti, takoj ko bi prejel obvestilo o vpisu v Centralni register prebivalstva.

Ukrepi

- Ukrepi, ki vsem otrokom zagotovijo enak dostop do posodobljenih kakovostnih zdravstvenih programov, ki bodo vključevali zgodnje prepoznavanje bolezni ter ustrezno zdravljenje in oskrbo otrok, vključno z uvedbo intervencij ob povečani ogroženosti otrok, in uvedba informacijske podpore izvajanju programa;
- interdisciplinarna (vključevanje različnih resorjev) posodobitev preventivnih programov za otroke in usposabljanje izvajalcev za izvajanje posodobljenih preventivnih programov;
- ozaveščanje staršev, otrok in mladostnic/mladostnikov o vključitvi v preventivne programe, posebej tistih pri katerih je zaznana slabša vključenost;
- uvedba celovitega in interdisciplinarnega (vključuje sodelovanje različnih resorjev) programa vzgoje za zdravo spolnost za mladostnike in mladostnice;
- zagotavljanje sprememb, ukrepov in aktivnosti v vseh okoljih, v katerih živijo otroci, ki otrokom in njihovim družinam ponujajo zdrave izbire kot najlažje in cenovno najugodnejše izbire ter jih za tovrstne izbire tudi opolnomočiti;
- promocija in informiranje o zdravem načinu življenja otrok ter mladostnic in mladostnikov, ki vključujeta vse vidike zdravega načina življenja (sodelovanje različnih strok in resorjev);
- sistemska ureditev področja duševnega zdravja za otroke in mladostnike/mladostnice;
- oblikovanje kakovostnih programov za krepitev duševnega zdravja otrok, preprečevanje, zgodnje odkrivanje in zdravljenje duševnih motenj ter

zagotovitev zadostnega števila ustreznih specialistov (pedopsihiatri, klinični psihologi);

- vzpostavljanje in nadgrajevanje usklajenih medsektorskih (npr. sociale, družine, izobraževanja, športa, zdravja) pristopov pri ugotavljanju potreb, obravnavi in zagotavljanju rešitev na področju zdravstvenega varstva otrok na različnih ravneh, od nacionalne do lokalne;
- zagotavljanje celostne zgodnje obravnave otrok s posebnimi potrebami ter koordinirane pomoči otroku in družini;
- ozaveščanje za večjo odgovornost družbe in posameznika za zdravje otrok (predvsem na področju cepljenja otrok);
- vsi otroci s prijavljenim prebivališčem v RS naj postanejo samostojni nosilci zdravstvenega zavarovanja.

Kazalniki

- Navedba novih ukrepov, ki so vsem otrokom zagotovili enak dostop do posodobljenih kakovostnih zdravstvenih programov;
- število občin, ki imajo na voljo družinskega zdravnika, pediatra in ginekologa (spremembe po letih);
- število posodobljenih in interdisciplinarno zasnovanih preventivnih in presejalnih programov za otroke;
- delež izvajalcev usposobljenih za izvajanje novih preventivnih programov;
- število ozaveščevalnih kampanj oziroma akcij staršev, otrok in mladostnic/mladostnikov o vključitvi v preventivne programe;
- sprejet program vzgoje za zdravo spolnost za mladostnike in mladostnice,
- navedba sprememb, ukrepov in aktivnosti (tudi za opolnomočenje), ki otrokom in njihovim družinam ponujajo zdrave izbire kot najlažje in cenovno najugodnejše;
- število ozaveščevalnih kampanj na področju preprečevanja bolezni, dejavnikov tveganja in promocije zdravega načina življenja (tudi na področju cepljenja otrok);
- delež precepljenosti otrok;
- veljavni strateški in izvedbeni dokumenti na področju duševnega zdravja otrok in mladostnikov/mladostnic;
- število novih programov krepitev duševnega zdravja otrok ter programov za preprečevanje, zgodnje odkrivanje in zdravljenje duševnih motenj ter število specialistov po letih;

- načini in pogostost medsektorskega sodelovanja pri ugotavljanju potreb, obravnavi in zagotavljanju rešitev na področju zdravstvenega varstva otrok na različnih ravneh;
- mreža razvojnih ambulant (centrov za zgodnjo obravnavo) in število enotnih vstopnih točk za celostno zgodnjo obravnavo otrok s posebnimi potrebami;
- sprememba zakonodaje, iz katere izhaja, da so vsi otroci s prijavljenim prebivališčem v RS samostojni nosilci zdravstvenega zavarovanja.

Nosilci

MDDSZ, MZ, NIJZ, MK, MIZŠ, ZZZS

3.8 Vzgoja, varstvo in izobraževanje

Izobraževanje je tako za družbo kot tudi za posameznika izjemnega pomena. Omogoča namreč (družbeni in individualni) razvoj, hkrati pa predstavlja pomemben dejavnik družbene mobilnosti. Kot tako lahko prispeva h gospodarskemu razvoju, izboljšanju socialne kohezije in zmanjševanju družbenih neenakosti, s tem pa k večji družbeni blaginji (Barle Lakota, Trunk Širca, 2010). Izhajajoč iz tega, je pomembna naloga države, da zagotovi kakovostno in široko dostopno javno izobraževanje, ki temelji na konceptu inkluzije.

Smernice za razvoj področja varstva, vzgoje in izobraževanja morajo vključevati koncept inkluzije, ki je bil v Salamanški izjavi (UNESCO, 1994) opredeljen že pred dobrimi dvajsetimi leti, v praksi pa pri nas še ni v celoti uresničen (Opara idr., 2010). Inkluzija, kot je opredeljena v omenjeni Salamanški izjavi (UNESCO 1994), poudarja pomen razvoja in plemenitenja človeškega kapitala vseh otrok, učencev, dijakov, odraslih, vključenih v programe izobraževanja (Haug 2015), pri čemer morajo biti upoštevane vse skupine in njihove različne potrebe glede na spol, etnično pripadnost, posebne potrebe, kulturno in socialno ozadje (Arduin 2015). Inkluzija v tem oziru uveljavlja paradigmo »šola za vse« (Opara idr. 2010; Haug 2015). Izgrajuje vrednotni okvir, v katerem se prepletajo vrednote povezane s participacijo, demokratičnostjo, vključenostjo. Enako pomembni so tudi vidiki zagotavljanja enakega dostopa, kakovosti, enakosti in pravičnosti za vse (Booth 1996). Idejo inkluzivnega izobraževanja je zato treba uresničevati na vseh ravneh izobraževanja (predšolskega, osnovnošolskega, srednješolskega, visokošolskega izobraževanja kot tudi v programih vseživljenjskega učenja).

Vzgojno izobraževalni sistem ima za družbo izjemno pomembno vlogo. Ne zgolj, da otrokom prenese znanje in tako družbi zagotovi dobre možnosti za napredek in razvoj, temveč predstavlja polje, ki omogoča večjo družbeno enakost. Kakovosten vzgojno izobraževalni sistem ima torej potencial zmanjševanja družbene neenakosti, vendar le, če temelji na načelih enakih možnosti, vključevanja in nediskriminatornosti. Družbeni status posameznika je v veliki meri odvisen od njegove uspešnosti v procesu izobraževanja, kar pomeni, da koncept enakih možnosti na področju vzgoje in izobraževanja izniči začetne neenakosti posameznikov ter tako omogoči družbeno mobilnost.

Načela enakih možnosti, vključevanja in nediskriminatornosti vzgojno-izobraževalnega sistema so ključna tudi na ravni EU. Temeljna ideja vseh pomembnih

dokumentov je, da vzgojno-izobraževalni sistem zagotavlja neodvisnost dosežkov izobraževanja in usposabljanja od socialno-ekonomskega položaja in drugih dejavnikov, ki opredeljujejo posameznika (Evropska komisija, 2006). V slovenskem prostoru še vedno prepoznavamo opazen vpliv socialno ekonomskega položaja družine na šolsko uspešnost otrok. Podatki namreč kažejo, da je izobrazba staršev zelo pomemben dejavnik pri doseganju učnih uspehov. Razlike v dosežkih med otroki se iz ene izobraževalne faze v drugo utrjujejo, očitne so tudi na področju vseživljenjskega izobraževanja, saj je le zanemarljiv delež nižje izobraženih oseb vključen v programe vseživljenjskega učenja. V prihodnjih letih bo treba več pozornosti nameniti zmanjševanju vplivov različnih dejavnikov, predvsem socialno-ekonomskega položaja družine, na šolsko uspešnost otrok.

Pomembno vlogo pri vzpostavljanju in krepitevi družbene infrastrukture za lažje usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja imajo lokalne skupnosti. Te morajo biti v skladu z Zakonom o lokalni samoupravi sposobne zadovoljevati potrebe in interese svojega prebivalstva tudi na področju skrbi za družino, in sicer tako, da pospešujejo službe socialnega skrbstva, skrbijo za predšolsko varstvo, osnovno varstvo otroka in družine, za socialno ogrožene, invalidke, invalide in ostarele ter pospešujejo vzgojno izobraževalno in društveno dejavnost. Na področju predšolske vzgoje je bilo v zadnjih dveh desetletjih narejenega veliko – povečalo se je število oddelkov in vključenih otrok, kljub temu pa zahteve današnjega trga dela pogosto niso v sozvočju z možnostmi, ki jih imajo starši majhnih otrok: delovni čas vrtcev, npr. pogosto ni prilagojen potrebam staršev z manj ugodnim delovnim časom, še vedno obstajajo čakalne vrste za sprejem v vrtec, zaznan je manko dostopnih počitniških dejavnosti oziroma varstva za otroke prve triade osnovne šole. Ta manko v določeni meri poskušajo pokriti večgeneracijski centri in centri za družine.

3.8.1 Predšolska vzgoja

Cilji

- Zagotoviti kakovostno, prožno in široko dostopno javno predšolsko vzgojo in varstvo otrok (ki bo med drugim omogočalo lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja);
- dvigniti stopnjo vključenosti otrok v program predšolske vzgoje in varstva otrok (da dosežemo cilj EU 2020 – 95 % otrok, starih 4–6 let, vključenih v vrtec).

Stanje

Obdobje pred vključitvijo otrok v šolo je izjemno pomembno. Na mikro ravni je pomembno z vidika razvoja otrok, medtem ko na makro ravni z vidika zmanjševanje stopnje tveganja revščine in socialne izključenosti. EU namreč poudarja, da predšolska vzgoja lahko, skupaj z drugimi ukrepi (npr. družinske politike, stanovanjske politike idr.) veliko prispeva k zmanjšanju števila ljudi, ki so izpostavljeni tveganju revščine in socialne izključenosti (Evropska komisija, 2011).

Razvita mreža kakovostnih javnih vrtcev je pomembna, saj lahko ključno prispeva k zmanjševanju vpliva socialno-ekonomskih dejavnikov na otrokov razvoj in s tem k blaženju razlik med otroki, ki prihajajo iz različnih okolij. Zgodnja vključenost v vrtec ima pri otrocih iz manj spodbudnega družinskega okolja pozitiven učinek na njihovo pripravljenost na šolo, na vključevanje v izobraževanje na terciarni ravni in na zmanjševanje razlik, kot so razlike v govoru otrok, ki je eden ključnih dejavnikov za šolsko uspešnost (Marjanovič Umek 2014;

Bole idr. 2016). Predšolska vzgoja še zlasti pozitivno vpliva na posebej ranljive skupine otrok, kot so otroci priseljenci in otroci staršev z nizko izobrazbo (Marjanovič Umek idr. 2005; Gaber in Marjanovič Umek 2009; Marjanovič Umek 2014, Bole idr. 2016), pomembna pa je tudi za otroke, katerih starši imajo visoko izobrazbo, saj pozitivno vpliva na njihov socialni in čustveni razvoj ter na razvoj t. i. mehkih veščin (pozornost, motivacija, vztrajnost).

Predšolsko vzgojo v vrtcih urejata dva zakona, in sicer Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja in Zakon o vrtcih. Prvi ureja pogoje za opravljanje ter določa način upravljanja in financiranja na vseh področjih vzgoje in izobraževanja, medtem ko drugi ureja predšolsko vzgojo, ki poteka v javnih in zasebnih vrtcih (naloga vrtcev, cilji in načela, vrste mogočih programov v vrtcih, financiranje, pogoji za izobrazbo strokovnih delavcev, delovna obveznost vzgojitelja in pomočnika vzgojitelja, zbiranje in varstvo osebnih podatkov v vrtcu ipd.).

Slovenija ima dobro razvit javni sistem predšolske vzgoje in varstva. Otroka je mogoče vpisati v vrtec, ko dopolni 11 mesecev. Program je za prvega otroka sofinanciran s strani občin, medtem ko razliko pokrijejo starši glede na dohodkovni razred, ki ga zasedajo (od 0 % do 77 % cene programa). Če ima ista družina v vrtec hkrati vključenih dva otroka ali več teh, starši za drugega otroka v vrtcu plačajo 30 % plačila (glede na dohodkovni razred, ki ga zasedajo), za vsakega nadaljnjega mlajšega otroka pa so oproščeni plačila. Sredstva v višini razlike do znižanega plačila vrtca krije država, razliko med znižanim plačilom vrtca in ceno programa, v katerega je otrok vključen, pa krije občina. Velja še omeniti, da je predšolska vzgoja zagotovljena tudi otrokom, ki so na zdravljenju v bolnišnicah.

Kljub dobremu sistemu je v praksi mogoče opaziti dva izziva, in sicer nekoliko nižjo vključenost otrok v programe predšolske vzgoje glede na priporočila Evropske Komisije (2011) in razlike med regijami po vključenosti otrok v institucionalno predšolsko vzgojo. Podatki kažejo, da so bile v šolskem letu 2015/2016 v organiziran javno/zasebni sistem vzgoje in varstva vključene dobre tri četrtine otrok (78,1 %), kar je za 13 % več kot pred desetletjem. Vključenost otrok, mlajših od treh let, in otrok, starih 3–5 let, je v Sloveniji višja od povprečja EU-27, zaostajamo pa za ciljem EU 2020, po katerem bi moralo biti vključenih v vrtec 95 % otrok, starih 4–6 let (Slovenija: 90,5 %) (SURS, 2016).

Za to, da ne moremo doseči cilja EU 2020, sta delno kriva prenizko število mest v vrtcih in razmeroma visoka cena vrtca. Podatki kažejo, da kljub povečanju števila oddelkov (za skoraj 1.500 v dobrem desetletju) in razpoložljivih mest v vrtcih (za skoraj 20.000 v dobrih desetih letih), tovrstno varstvo še vedno ni zagotovljeno vsem otrokom. Pomanjkanje prostih mest je torej še vedno aktualen problem. Problem je še posebej izrazit pri tistih otrocih, ki jih starši niso mogli vpisati v času rednega vpisa. V to skupino spadajo zlasti otroci, ki so rojeni po poteku roka za vpis. Starši teh otrok se srečujejo z velikimi težavami, kako zagotoviti otroško varstvo v času po preteku starševskega dopusta in do začetka novega šolskega leta. Drug razlog za nedoseganje cilja EU 2020 je cenovni vidik. Plačilo vrtca pomeni za starše precejšnjo finančno obremenitev, zaradi česar se odločajo za druge oblike varstva otrok (predvsem v okviru mreže sorodnikov). Velik učinek bi imelo, tudi z vidika ustvarjanja spodbudnega okolja za odločanje za otroke, znižanje stroškov družin za vrtec. Ukrep, ki je bil v preteklosti zelo dobro sprejet, je bil npr. 100-odstotna subvencija za drugega otroka v vrtcu. Ta ukrep je spodbudil hitrejše odločanje za drugega otroka, kar je glede na relativno visoko povprečno starost mater ob rojstvu prvega otroka (29,3 leta v letu 2015) nujno, saj se z odlaganjem rojstev pogosto zgodi, da do rojstva naslednjega otroka sploh ne pride. Ukrep bi bilo smiselno razširiti tudi na primere, ko ima družina v vrtcu samo enega otroka, če ima dva v prvi triadi osnovne šole.

Podatki kažejo, da na področju vključenosti otrok v sistem predšolske vzgoje obstajajo očitne razlike med posameznimi regijami. Po podatkih SURS za leto 2015 je bilo v Zahodni Sloveniji v vrtnice vključenih za 3,5 % več otrok kot v Vzhodni Sloveniji, pri čemer je ta razlika pri otrocih prvega starostnega obdobja več kot enkrat večja (4,7 %), kot pri otrocih drugega starostnega obdobja (2,2 %). Gledano po posameznih statističnih regijah je največ otrok, tako v prvem kot v drugem starostnem obdobju, v vrtnice vključenih v Osrednjeslovenski regiji, najmanj pa v Zasavski regiji (za prvo starostno obdobje znaša razlika med omenjenima regijama kar 20,9 %) (SURS 2017). To nesorazmerje gre pripisati splošnim razlikam vzhodne in zahodne regije. V manj razvitem vzhodnem delu države je večji delež manj izobraženih in tistih s slabšim ekonomskim položajem. Ta skupina staršev tudi v manjši meri vključuje svoje otroke v vrtnice. Zelo pomembno je, da bi bili prav ti otroci čim prej vključeni v sistem predšolske vzgoje, saj bi si na ta način kasneje izboljšali možnosti za dvig družbenega statusa (socialna mobilnost).

Delovni čas zaposlenih, zlasti tistih v storitvenih dejavnostih, ki so večinoma feminizirane, je vse bolj prilagojen nenehni razpoložljivosti, sobotnemu, nedeljskemu in prazničnemu delu ter delu preko polnega delovnega časa. V drugih dejavnostih (npr. proizvodnja, zdravstvo idr.) pa je delo izmensko. Z izjemo nekaterih večjih mestnih središč, v Sloveniji ni vrtnice, katerih delovni čas bi ustrezal potrebam staršev, ki delajo v popoldanskih izmenah, ob sobotah, nedeljah in praznikih.

Delež zaposlenih, ki delajo v manj ugodnem delovnem času (kot delež vseh zaposlenih)

	Izmensko delo		Delo ob nedeljah		Delo ob sobotah		Večerno delo	
	moški	ženske	moški	ženske	moški	ženske	moški	ženske
2012	31,3	31,2	13,8	13,6	21,6	21,4	20,4	20,1
2013	33,4	33,5	13,9	13,8	22,4	22,6	20,2	18,0
2014	32,6	33,5	14,5	15,0	22,8	24,2	20,4	18,8
2015	33,1	34,4	14,4	14,9	21,6	22,3	21,1	20,8

Vir: Eurostat

Otroci, ki se še ne šolajo in niso vključeni v vrtnice, so upravičeni do 20 % višjega otroškega dodatka. Namen dodatka je olajšati varstvo otrok, ki zaradi pomanjkanja prostih mest ne morejo biti vključeni v vrtnice. Ker ni namen dodatka, da bi starše destimuliral za vključitev otrok v vrtnice, je nesmiselno ohranjati dodatek za starejše predšolske otroke, ko praviloma težav s prostimi mesti v vrtnicah ni več. Z ukinitvijo tega dodatka (za otroke po 4. letu starosti) bi tudi spodbudili vključevanje otrok v vrtnice pred vstopom v osnovno šolo, kar je pomembno za lažjo vključitev otrok v šolsko okolje.

Dobro razvit in prožen sistem predšolske vzgoje in varstva ima zelo pomembne širše družbene učinke. Staršem (zaradi tradicionalne delitve skrbstvenih obveznosti pa predvsem ženskam) omogoča vstop in obstanek na trgu dela ter lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja. To pomeni, da se staršem (predvsem ženskam) ni treba več odločati med kariero in družino. Zaradi dobro delujočega sistema predšolske vzgoje ima Slovenija tudi visoko stopnjo vključenosti žensk na trg dela (nad povprečjem EU), prav tako je stopnja zaposlenosti žensk z otroki, mlajšimi od 6 let (66,3 %, Eurostat), višja kot pri tistih brez otrok (53,4 %, Eurostat). Pomembno je, da ta sistem ohranimo oziroma ga izboljšamo, predvsem v smislu zagotavljanja večje prožnosti.

Posebno pozornost bi bilo treba nameniti družinam, katerih otroci niso vključeni v vrtnice, ter spodbujati njihovo vključenost v kakovostne programe (npr. programe v podporo družini ter druge programe in projekte, ki so namenjeni otrokom in družinam), ki omogočajo

razvoj sposobnosti in spretnosti, ki so ključne za uspešno vključevanje otrok v vzgojno-izobraževalni proces.

Ukrepi

- Povečanje števila mest za vpis v javno mrežo predšolske vzgoje in varstva otrok, da bo v skladu s potrebami;
- oprostitev plačila vrtca za drugega otroka in nadaljnje otroke, če je v vrtec istočasno vključen več kot en otrok;
- oprostitev plačila vrtca za najmlajšega otroka, če sta dva otroka v prvi triadi osnovne šole;
- ozaveščanje o pozitivnih vidikih vključitve otrok v sistem predšolske vzgoje;
- ozaveščanje staršev o razpoložljivih oblikah vzgoje in varstva otrok;
- zagotovitev ponudbe predšolske vzgoje in varstva v popoldanskih urah, ponoči in med vikendi za otroke, katerih starši delajo z manj ugodnim delovnim časom, na območjih, kjer se izkazuje potrebe za to;
- ukinitvev 20-odstotnega dodatka k otroškemu dodatku za otroke po 4. letu starosti, ki še niso vključeni v vrtec;
- razvoj oblik varstva, ki bodo omogočile varstvo otroka od zaključka starševskega dopusta do vstopa otroka v vrtec (če otrok ne dobi mesta v vrtcu).

Kazalniki

- Število mest za vpis v javno mrežo predšolske vzgoje in varstva (po letih);
- delež otrok, vključenih v predšolsko vzgojo in izobraževanje (cilj EU 2020), po starostnih obdobjih in glede na statistične regije;
- dopolnjene zakonske določbe, ki urejajo plačilo vrtca;
- število ozaveščevalnih kampanj o pozitivnih vidikih vključitve otrok v sistem predšolske vzgoje;
- število ozaveščevalnih kampanj o razpoložljivih oblikah vzgoje in varstva otrok;
- število programov in vrsta ponudbe varstva vzgoje in izobraževanja v popoldanskih urah, ponoči in med vikendi;
- dopolnjene zakonske določbe, iz katerih je razvidna ukinitvev 20-odstotnega dodatka k otroškemu dodatku za otroke po 4. letu starosti, ki še niso vključeni v vrtec;
- število programov in vrsta varstva za otroke, ki ne dobijo mesta v vrtcu (od zaključka starševskega dopusta do vstopa otroka v vrtec).

Nosilci

MIZŠ, MDDSZ, lokalne skupnosti.

3.8.2 Osnovnošolsko izobraževanje

Cilji

- Zagotoviti kakovostno, široko dostopno in brezplačno (obvezno) osnovnošolsko izobraževanje za vse učence;
- vsem učencem zagotoviti kakovostne, raznovrstne in široko dostopne interesne dejavnosti v času šolskega programa in po njem;
- vzpostaviti šolsko okolje kot okolje, v katerem je zagotovljena najvišja stopnja enakosti in nediskriminacije;
- izboljšati raven znanja na področju človekovih pravic, strpnosti in enakih možnosti.

Stanje

Pomembna naloga osnovnošolskega izobraževanja je vsem otrokom zagotoviti dostop do pridobitve osnovne izobrazbene ravni in jim omogočiti enake možnosti za doseganje dobrih učnih rezultatov. V Sloveniji pravico do osnovnošolskega izobraževanja opredeljuje že Ustava RS, ki določa, da je osnovnošolsko izobraževanje obvezno in se financira iz javnih sredstev. Osnovnošolsko izobraževanja sistemsko ureja Zakon o osnovni šoli.

Slovenija ima razmeroma široko mrežo osnovnih šol. Na območjih, kjer je dostopnost slabša, je skozi čas vzpostavljala sistem kakovostnih podružničnih šol in tako vsem otrokom zagotovila dober dostop do osnovnošolskega izobraževanja. Zaradi zmanjševanja števila vpisanih otrok v določenem obdobju (med letoma 2005 in 2010) in varčevalnih ukrepov so se pričele zapirati nekatere osnovne šole, in sicer podružnične. To je povzročilo poslabšanje dostopnosti, in sicer predvsem v okoljih, ki so že tako nepriviligirana. Naloga države pa je prav nasprotna. Še posebej mora skrbeti za otroke, ki prihajajo iz nepriviligiranih okolij, da nevtralizira njihov slab izhodiščni položaj. V tem smislu bi bilo treba razmisliti tudi o socialnih, morda tudi demografskih koristih, ki jih ima široko dostopna mreža osnovnih šol.

Z vidika pravičnosti in zagotavljanja enakih možnosti za vse otroke je eden ključnih dejavnikov strošek, ki ga vključenost otrok v osnovnošolsko izobraževanja predstavlja za starše. Glede na to, da je obiskovanje šole brezplačno, gre predvsem za stroške, povezane s šolsko malico, šolskim kosilom, prevozom v šolo (kjer je oddaljenost manj kot 4 km, nad 4 km je prevoz brezplačen), opremo, šolskimi izleti in aktivnostmi ipd. Država v tem oziru dobro poskrbi za najranjlivejše skupine otrok, ki odraščajo v družinah z najnižjimi dohodki. Tako nudi subvencioniranje za učence, ki zaradi socialnega položaja ne zmorejo v celoti plačati prispevka za šolo v naravi, sofinancira učne pripomočke, subvencionira šolsko prehrano idr. Bo pa zagotovo treba več pozornosti nameniti otrokom iz nižjega srednjega družbenega razreda.

Razlike med otroki so očitne pri vključenosti otrok v plačljive šolske dejavnosti. Rezultati raziskave Revščina in socialna izključenost družin z otroki: materialni in nematerialni obraz revščine (IRSSV, 2016) kažejo, da so pri tem najbolj deprivirani otroci iz prvega dohodkovnega razreda otroškega dodatka. Ob pomanjkanju finančnih sredstev družine, ti otroci niso vključeni v tovrstne dejavnosti. Do razlik med otroki prihaja tudi, če upoštevamo obšolske dejavnosti, ki lahko pomembno prispevajo h krepitvi socialnega in kulturnega kapitala otrok. Tudi tukaj so ponovno prikrajšani otroci, ki odraščajo v družinah z najnižjimi dohodki – le petina otrok je vključena v neplačljive organizirane dejavnosti in dobra desetina v plačljive organizirane dejavnosti (medtem ko je takih iz 5. razreda otroškega dodatka skoraj polovica).

V okviru obšolskih dejavnosti imajo pomembno vlogo tudi kulturne ustanove, tako z vidika kakovostnega in ustvarjalnega preživljanja prostega časa kot tudi z vidika razvoja pomembnih kompetenc (npr. bralna pismenost s projektom Bralna značka Slovenije – ZPMS ipd.). Država si mora prizadevati, da bodo vsi otroci deležni kakovostnih in raznovrstnih zunajšolskih dejavnosti, zato je v vzgojno-izobraževalnem sistemu (v okviru formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja) nujno treba zagotoviti enake možnosti za vse – ne le z vidika socialno-ekonomskega statusa družin, temveč tudi z vidika oddaljenosti vzgojno-izobraževalnih zavodov od večjih kulturnih središč.

Pomemben kriterij za ugotavljanje pravičnosti in enakih možnosti v osnovnošolskem izobraževanju je tudi podatek o učni (ne)uspešnosti učencev. Po podatkih SURS (2017) o zaključku osnovne šole v predvidenih devetih letih se je število ponavljavcev v zadnjih sedmih letih precej povečalo, v rednem programu skoraj za 100 %, v prilagojenem programu pa celo za 200 %. Delež ponavljavcev kaže, da je leta 2014 razred uspešno končalo 98,9 % učencev, kar je 0,5 % manj kot leta 2005; od tega najmanj v jugovzhodni regiji, kjer je učencev, ki uspešno končajo razred, pomembno manj od slovenskega povprečja (v letu 2014 za 1,9 %) (SURS, 2017 in Položaj otrok v Sloveniji danes: Situacijska analiza položaja otrok, IRSSV, 2016). Ponavljavci običajno prihajajo iz nepriviligiranih družin, kar pomeni, da bi bilo potrebno tako pri pouku kot tudi z obšolskimi dejavnostmi bolj usmerjeno in individualno pristopati do različnih skupin učencev, ki izkazujejo razlike v dosežkih, med drugimi tudi v povezavi z različnim socialno ekonomskim statusom.

Med slovenskimi regijami so zelo očitne razlike v doseganju znanja, pri čemer vzhodne regije zaostajajo za zahodnimi (po doseženih točkah na nacionalnem preizkusu znanja pri slovenščini, matematiki in angleščini) (Položaj otrok v Sloveniji danes: Situacijska analiza položaja otrok, IRSSV, 2016), na kar nas v svojem poročilu opozarja tudi OECD (2014). Razlik med regijami ni mogoče preprosto pripisati razlikam v kakovosti šol, ampak so najbrž odraz socialno-ekonomskih dejavnikov: a) povprečni letni dohodek na člana gospodinjstva = 9.225,00 EUR (Zahodna Slovenija) in 8.355,00 EUR (Vzhodna Slovenija); b) delež prebivalcev, ki jih ogroža revščina ali socialna izključenost je 17,2 % (Zahodna Slovenija) in 20,8% (Vzhodna Slovenija); c) stopnja tveganja revščine je 12,8 % (Zahodna Slovenija) in 15,5 % (Vzhodna Slovenija); č) delež prebivalcev, ki so resno materialno prikrajšani je 4,5 % (Zahodna Slovenija) in 6,8 % (Vzhodna Slovenija) (SURS 2017b). Ena temeljnih nalog MIZŠ je ugotavljanje in zmanjševanje morebitnih neenakosti v izobraževalnem sistemu. Tako se vse več napora vlaga v delo ter usposabljanje strokovnega kadra na področju vključevanja otrok in učencev iz ranljivih skupin ter tistih skupin z nižjim socialno-ekonomskim statusom. S tovrstnim delom je potrebno nadaljevati.

Bralna pismenost se je v raziskavah PISA 2009 in PISA 2012 pokazala kot šibkejšo področje znanja in spretnosti slovenskih učenk in učencev, saj so bili njihovi dosežki pod povprečjem OECD. Zbiranje podatkov leta 2015 pa je pokazalo, da so se ti dosežki zelo izboljšali. Leta 2015 je bil povprečen dosežek slovenskih učenk in učencev pri bralni pismenosti 505 točk, kar je za 24 točk več kot leta 2012 (481 točk). Dosežek je tudi nad povprečjem OECD (493 točk) (Mlekuž 2016). Kljub temu pa je izobraževanju na področju

različnih vrst pismenosti še naprej treba posvečati posebno pozornost, saj je v sedanji družbi pismenost eden od temeljev človekovega delovanja.

Slovenija ima kakovostno osnovnošolsko izobraževanje. Prizadevati si moramo, da takega ohranimo in raven kakovosti še dvignemo. Da bi lahko spremljali kakovost vzgoje in izobraževanja ter posledično dosegli izboljšanje na tem področju, v obdobju od 1. januarja 2016 do 31. avgusta 2018 poteka program Vzpostavitev, dopolnitev in pilotni preizkus modela ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti na področju vzgoje in izobraževanja (v nadaljevanju: program OPK), ki ga izvajajo Šola za ravnatelje, Zavod RS za šolstvo, Center za poklicno izobraževanje in Državni izpitni center v sodelovanju z 32 razvojnimi in pilotnimi vrtci in šolami. Namen uvedbe programa je opredelitev skupnega koncepta ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti na ravni vzgojno-izobraževalnih zavodov (vrtcev, osnovnih in srednjih šol) in evalvacija na ravni izobraževalnega sistema. Eden od temeljnih ciljev programa OPK je razviti in pripraviti standarde in kazalnike na področju učenja in poučevanja, ki bodo zavodom v podporo in usmeritev za izboljševanje kakovosti. Standardi za obvezno področje kakovosti (učenje in poučevanje) so podrobneje opredeljeni na treh med seboj povezanih pod-področjih, in sicer: dosežki učencev oziroma razvoj in učenje otrok, profesionalni razvoj strokovnih delavcev ter šolsko vzdušje in kultura. Standardi in kazalniki so trenutno v fazi razvoja, usklajevanja in dopolnjevanja.

Z vidika razvoja družbe kot celote je pomembno, da država vzpostavlja sistem na pozitivnih načelih, kot so pravičnost, strpnost, solidarnost, nediskriminatornost, enakost, nenasilje ipd. Naloga države je, da ta načela vključuje v vse politike in ukrepe ter jih široko promovira. S tega vidika je pomembno, da otroci ta načela razumejo in živijo v skladu z njimi. To lahko namreč pomembno prispeva h kakovosti družinskega življenja. Otroci bi te koncepte morali spoznati že v obdobju predšolskega izobraževanja, nujno pa v obdobju osnovnošolskega. Te vsebine so v pretežni meri že vključene v šolske kurikulume, vendar bi veljalo vsebino še dodatno okrepiti in nadgraditi.

Šolsko okolje mora biti predvsem varno. Kar pomeni, da morajo biti vzgojitelji ustrezno usposobljeni za preprečevanje, prepoznavo, ukrepanje in obravnavo kakršnihkoli oblik nasilja. Zato je MIZŠ skupaj Zavodom za šolstvo RS in Sindikatom vzgoje izobraževanja, znanosti in kulture Slovenije leta 2017 organiziralo regijske posvete na temo zagotavljanja varnega in spodbudnega učnega okolja in ničelne tolerance do nasilja. Diskusija je tekla tudi o morebitnih posegih v šolsko zakonodajo z namenom krepitve strokovne avtonomije, ki bi učiteljem in ostalim strokovnim delavcem omogočila uspešnejše in učinkovitejše delovanje v kontekstu zagotavljanja varnega in spodbudnega učnega okolja. Prav tako je bil odprt internetni forum, preko katerega so zbirali mnenja in predloge za izboljšave na tem področju. Zavod za šolstvo je s pomočjo zunanjih strokovnjakov in strokovnjakinj leta 2016 izdal Navodila s priročnikom za obravnavo medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Dokument je nastal z namenom, da zaposlenim v javnih vzgojno-izobraževalnih zavodih in zasebnih vzgojno izobraževalnih zavodih, ki izvajajo javno veljaven program, pomagajo bolje razumeti pojav nasilja med vrstniki ter se ustrezno in učinkovito odzivati oziroma ukrepati ob zaznavi medvrstniškega nasilja, še posebno v primerih hujših oblik nasilja. V skladu z Zakonom o preprečevanju nasilja v družini je bil sprejet tudi Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode. Prav tako je bil (med MIZŠ, MDDSZ in Policijo) sklenjen Dogovor v zvezi z izvajanjem nalog za zaščito otrok (ki izhajajo iz Zakona o preprečevanju nasilja v družini), ki natančneje opredeljuje dejavnosti za večjo zaščito otrok v primerih nasilja v družini. Pomembno je, da vsi zaposleni v šolstvu vedo, da je prijava suma nasilja obvezna. Zakon o preprečevanju nasilja v družini določa, da mora vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebe vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih zavodov, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti, takoj obvestiti CSD, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je otrok žrtev nasilja. Takšna dolžnost se izrecno nalaga izvajalcem vsebin za otroke v športnih in kulturnih združenjih. Sočasno si morajo vzgojno-izobraževalni delavci prizadevati

za preprečevanje in ustrezno obravnavo medvrstniškega nasilja. Številne študije (Pušnik, 2012) opozarjajo na negativne posledice nasilja za duševno in fizično zdravje otrok, zato je to področje, ki mu je treba nameniti več pozornosti in ga bolj sistematično naslavljeni. Ta problematika bo posebej obravnavana v posebnem programskem dokumentu, in sicer v Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini, zato je tukaj le omenjena, niso pa opredeljeni cilji in ukrepi.

Ukrepi

- Ohranjati kakovost osnovnošolskih programov (oziroma to še izboljšati) ;
- vsem učencem v celoti zagotavljati financiranje osnovnošolskega izobraževanja iz javnih sredstev:
 - zagotoviti javno financiranje drugih dejavnosti razširjenega predpisanega programa osnovne šole, kot je na primer šola v naravi ipd. ;
 - omogočiti brezplačen vstop za učence v javne muzeje, galerije ipd.;
 - zagotoviti brezplačno oskrbo učbenikov iz učbeniških skladov in za učence 1. razreda tudi učnih gradiv;
- ohranjati podružnične šole oziroma zagotavljati geografsko dostopnost šol v skladu z normativi;
- vsem učencem zagotoviti kakovostno in zdravo brezplačno malico in/ali kosilo;
- omogočiti lažjo uporabo šolskih prostorov, namenjenih športu in rekreaciji ter kulturi in kulturno-umetnostni vzgoji, otrokom in družinam v času po pouku;
- spodbujati starše, da v čim večji meri vključujejo otroke v kakovostne (brezplačne) dejavnosti, ki jih ponujajo šola in tudi druge ustanove (kulturne, športne idr.);
- vpeljati ukrepe pozitivne diskriminacije vsaj v okoljih (ali na šolah), kjer je težav pri začetnem opismenjevanju več ter so te povezane zlasti s socialno, kulturno in ekonomsko prikrajšanostjo;
- še pogosteje vključevati te vsebine in koncepte: pravičnost, strpnost, solidarnost, nediskriminatornost, enakost, nenasilje idr.

Kazalniki

- Dosežki učencev, profesionalni razvoj strokovnih delavcev, šolsko vzdušje in kultura (napredek glede na izhodiščno stanje);
- delež stroškov, ki jih za šolanje otrok plačujejo starši;

- število in vrste javno financiranih dejavnosti razširjenega predpisanega programa osnovne šole;
- dokumenti iz katerih je razvidno, da imajo učenci omogočen brezplačen vstop v javne muzeje, galerije ipd.;
- dokumenti iz katerih je razvidna brezplačna oskrba učencev z učbeniki iz učbeniških skladov in učencev 1. razreda z učnimi gradivi;
- število podružničnih šol (po letih) in podatki o geografski dostopnosti šol skupaj s podatki o normativih;
- zagotovljena kakovostna in zdrava brezplačna malica in/ali kosilo;
- število in vrste nadzorov nad kakovostjo šolske prehrane (po letih);
- urnik odprtosti šolskega prostora, namenjenega športu in rekreaciji ter kulturi in kulturno-umetnostni vzgoji;
- delež vključenosti otrok v (brezplačne) dejavnosti, ki jih ponujajo šola in druge ustanove (kulturne, športne ...);
- število ukrepov pozitivne diskriminacije;
- število predmetov, pri katerih so vključeni vsebine in koncepti: pravičnost, strpnost, solidarnost, nediskriminatomost, enakost, nenasilje idr., in obseg teh vsebin.

Nosilci

MIZŠ, MK, MDDSZ.

3.8.3 Srednješolsko izobraževanje

Cilji

- Zagotoviti široko dostopno, raznoliko in kakovostno srednješolsko izobraževanje;
- ohraniti vključenost otrok v srednješolsko izobraževanje;
- zagotoviti več pomoči otrokom, ki so socialno in ekonomsko prikrajšani;
- vzpostaviti šolsko okolje kot okolje, kjer je zagotovljena najvišja stopnja enakosti.

Stanje

Po izpolnjeni devetletni osnovnošolski obveznosti je v Sloveniji formalno izobraževanje mogoče nadaljevati v programih srednješolskega izobraževanja – ali v

splošnoizobraževalnem programu splošne oziroma strokovne gimnazije ali v programih poklicnega in strokovnega izobraževanja.

Področje srednješolskega izobraževanja je široko in raznovrstno (predvsem zaradi raznovrstnosti programov), urejajo ga številni zakoni, in sicer Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja ureja pogoje za opravljanje ter določa način upravljanja in financiranja tudi za poklicno in srednje strokovno ter splošno izobraževanje. Med drugim določa tudi obvezne sestavine srednješolskih izobraževalnih programov; Zakon o gimnazijah ureja izobraževanje v splošnih in strokovnih gimnazijah, ki je namenjeno pripravi na nadaljnje izobraževanje v visokem šolstvu; Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju ureja nižje in srednje poklicno izobraževanje in srednje strokovno izobraževanje, ki omogoča pridobitev ustreznega znanja, spretnosti in kompetenc za delo na določenem strokovnem področju ter hkrati pripravo na nadaljnje izobraževanje zlasti v višjem in visokem strokovnem šolstvu; Zakon o maturi določa vsebino poklicne in splošne mature, pravice in obveznosti kandidatov, ki opravljajo poklicno oziroma splošno maturo, sestavo in pristojnosti maturitetnih organov ter postopek in način opravljanja poklicne in splošne mature; Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja ureja uresničevanje pravic navedenih skupnosti, med drugim tudi na področju srednjega šolstva, in Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, ki ureja usmerjanje ter določa način in obliko vzgoje in izobraževanja tudi na področju srednješolskega izobraževanja.

Država v okviru srednješolskega izobraževanja kaže posebno skrb za najranljivejše skupine otrok, ki odraščajo v družinah z najnižjimi dohodki, in otroke s posebnimi potrebami. Tako zagotavlja brezplačen prevoz gibalno oviranim dijakom, subvencionira malico idr. Ker zdravstvena stroka nenehno opozarja na pomen zdrave prehrane, bi bilo smiselno, da se vsem dijakom zagotovi kakovostna in zdrava brezplačna malica. Hkrati poskuša država družino razbremeniti dela stroškov, če je v srednješolsko izobraževanje vključenih več otrok hkrati in bivajo v dijaškem domu (sofinancira bivanje v dijaškem domu, če tam biva več otrok iz iste družine).

V Sloveniji poznamo vrsto srednješolskih programov, ki se razlikujejo tako po vsebini, trajanju kot tudi ciljnih. Med vsemi programi obstajajo pomembne razlike v učni uspešnosti dijakov, pri čemer dijaki, vključeni v programe poklicno-tehničnega izobraževanja, veljajo za najmanj uspešne. To je dveletni program, ki je namenjen dijakom, ki so končali poklicno izobraževanje (3 + 2), in jim omogoča vstop v terciarno izobraževanje, če program uspešno zaključijo. Šolska neuspešnost dijakov poklicno tehničnega izobraževanja je očitna, če upoštevamo kazalnike o prehodnosti dijakov med letniki, delež ponavljavcev, kot tudi rezultate mature in zunanjih preverjanj. Podatki namreč kažejo, da v šolskem letu 2014/2015 kar tretjina teh dijakov ni nadaljevala izobraževanja v zaključnem letniku, največ ponavljavcev je v programih poklicno-tehničnega izobraževanja (6,5 %) ter tudi v programih nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja. Po deležu neuspešnih prav tako izstopajo dijaki iz programov poklicno-tehničnega izobraževanja, saj jih je poklicno maturo uspešno opravilo le 86,6 %. Po vseh treh kazalnikih pa se, na drugi strani, najbolj izkažejo dijaki srednjega strokovnega izobraževanja in gimnazije (Položaj otrok v Sloveniji danes: Situacijska analiza položaja otrok, IRSSV, 2016).

V Sloveniji v veliki meri na uspešnost dijakov vplivajo socialni in ekonomski dejavniki (Kolednik, 2010; Gaber idr., 2012; Štraus, 2015). Ti so povezani tudi z izbiro izobraževalnega programa, za katerega se odločijo učenci za nadaljevanje svoje izobraževalne poti (Gaber idr. 2009). OECD (2015) zato za Slovenijo priporoča uveljavitev ukrepov, ki bodo ciljno naravnani na šole in programe, ki se soočajo s socialno-ekonomsko prikrajšanostjo.

Razlike v dosežkih so opazne tudi med statističnimi regijami. Npr. po povprečnem matematičnem dosežku v raziskavi PISA 2012 je v ospredju Osrednjeslovenska regija,

zaostajajo pa Pomurska, Savinjska, Podravska in Obalno-kraška. Pomemben dejavnik, ki vpliva na nižji rezultat sodelujočih dijakov v teh regijah, je spet socialno-ekonomski in kulturni status dijakov in dijakinj (Štraus 2015).

Da bi država spodbujala izobraževanje in doseganje višje ravni izobrazbe otrok ter zmanjšala vpliv socialno-ekonomskih dejavnikov na vpis v srednjo šolo in uspešnost dijakov, je uvedla sistem štipendiranja. Državne štipendije so oblika državne pomoči tistim otrokom, ki bi sicer zaradi nižjih dohodkov družine imeli otežen dostop do srednješolskega izobraževanja. Izobraževanje lahko namreč predstavlja precejšen strošek za družino, zato je namen državnih štipendij finančna razbremenitev družine in izboljšanje ekonomskega položaja otroka. Štipendija tudi pripomore k temu, da se otroci oziroma mladi v večji meri sploh odločijo za nadaljevanje izobraževanja. Do državne štipendije so upravičeni dijaki, ki izpolnjujejo splošne pogoje, ki jih določa Zakon o štipendiranju (ZŠtip-1) in pri katerih povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v preteklem letu pred vložitvijo vloge ne presega 5. dohodkovnega razreda, določenega v Zakonu o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev.

Tudi v srednjih šolah je treba več pozornosti nameniti preprečevanju in prepoznavanju različnih oblik nasilja ter ustrezni obravnavi tega. Ta problematika bo posebej obravnavana v Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini.

Ukrepi

- Ohranjati raznovrstnost srednješolskih programov in kakovost srednješolskih programov (oziroma le-to še izboljšati);
- zagotoviti štipendije tistim otrokom, ki bi sicer imeli otežen dostop do srednješolskega izobraževanja;
- ukrepi, ki bodo izboljšali učni uspeh otrok, ki so socialno in ekonomsko prikrajšani;
- vsem dijakinjam in dijakom zagotoviti kakovostno in zdravo brezplačno malico;
- dosledno vključevati te vsebine in koncepte: pravičnost, strpnost, solidarnost, nediskriminatornost, enakost, nenasilje idr.

Kazalniki

- Seznam srednješolskih programov;
- dosežki učencev, profesionalni razvoj strokovnih delavcev, šolsko vzdušje in kultura (napredek glede na izhodiščno stanje);
- število dijakov, ki prejemajo državne štipendije;
- vrste in učinek ukrepov za izboljšanje učnega uspeha otrok, ki so socialno in ekonomsko prikrajšani;
- dokumenti iz katerih je razvidno, da je vsem dijakinjam in dijakom zagotovljena kakovostna in zdrava brezplačna malica;

- seznam programov in predmetov, v katere so vključeni vsebine in koncepti, kot so: pravičnost, strpnost, solidarnost, nediskriminatornost, enakost, nenasilje idr.

Nosilci

MIZŠ, MDDSZ.

3.9 Stanovanjska problematika

Stanovanje predstavlja pomemben element socialne varnosti in dostojanstva posameznika, zato je naloga države ustvarjati možnosti, da si državljani in državljanke lahko pridobijo primerno stanovanje. To je opredeljeno tudi v Ustavi RS, nekateri mednarodni dokumenti (Carigrajska deklaracija, Agenda Habitat, 1996) pa jasno navajajo, da je zagotavljanje primerne stanovanja temeljna človekova pravica. Področje stanovanjskega varstva je v okviru družinske politike zagotovo pomembno, saj urejena stanovanjska problematika družin predstavlja predpogoj za kakovostno družinsko življenje. Povezanost kakovosti življenja in stanovanjske problematike zaznavajo tudi številne raziskave, saj stanovanjske razmere opredeljujejo kot enega ključnih pokazateljev kakovosti življenja (in družbene izključenosti).

Z namenom ureditve tega področja država redno pripravlja in sprejema strateške dokumente, ki prepoznavajo aktualne probleme in opredeljujejo ukrepe za njihovo reševanje. Zadnji sprejet dokument, ki je bil sprejet, je Resolucija o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025. Gre za temeljni dokument, ki določa splošne cilje na področju stanovanjske oskrbe oziroma prihodnjega razvoja stanovanjskega področja. Ti cilji so: uravnotežena ponudba primernih stanovanj na stanovanjskem trgu, zagotavljanje lažje dostopnosti do stanovanj za vse prebivalce in prebivalke, zagotavljanje kakovostnih in funkcionalnih stanovanj ter spodbujanje prebivalcev in prebivalk k večji stanovanjski mobilnosti. Resolucija o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025 prepoznava tudi problem dostopnosti stanovanj za ranlivejšše ciljne skupine, zato se v okviru te ciljne skupine osredotoča na mlade in mlade družine, enostarševske družine, velike družine in enočlanska gospodinjstva starejših od 65 let, osebe s posebnimi potrebami (gibalno ovirane) in osebe v težkem socialnem položaju (žrtve nasilja, etnične manjšine, migrante/migrantke, begunce/begunke, osebe z dolgotrajnimi duševnimi motnjami idr.). MOP in Stanovanjski sklad RS spodbujata gradnjo javnih najemnih stanovanj z namenom povečanja njihove dostopnosti. Vendar je nujen ukrep za doseg tega cilja nova najemninska politika in uvedba stanovanjskega dodatka.

V Sloveniji je pretežen del stanovanj lastniških. Zato je treba zagotoviti finančno podporo za gradnjo javnih najemnih stanovanj, hkrati pa z novo najemninsko politiko zagotoviti tudi transparentno porabo javnih sredstev. Resolucija o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025 predvideva uvedbo stroškovne najemnine, ki bo oblikovana tako, da pokrije stroške in omogoča minimalen donos. Za socialno šibkejše posameznike in družine se načrtuje vzpostavitev sistema socialnih stanovanjskih pomoči v obliki stanovanjskega dodatka. Stanovanjski dodatek bo vključen v enoten sistem socialnih transferjev, s čimer bosta zagotovljeni večja transparentnost in pravičnost prejemanja socialnih pomoči za vse prebivalce. MDDSZ in MOP bosta v kratkem (trenutno se ustanavlja delovna skupina za pripravo nove stanovanjske najemninske politike) pripravili enotno

metodologijo za izračun stanovanjskega dodatka in spremembo zakonodaje, ki bo omogočila postopno vpeljavo stanovanjskega dodatka.

V okviru družinske problematike prepoznavamo temeljna področja, ki še posebej pomembno vplivajo na stanovanjski položaj družin v Sloveniji, zato jih je treba v okviru te resolucije posebej nasloviti in obravnavati. Gre za naslednja področja oziroma problematike: pozno in težavno osamosvajanje mladih (družin) ter reševanje prvega stanovanjskega problema, kakovost oziroma primernost stanovanja za družine ter materialno prikrajšane družine in njihov stanovanjski položaj.

3.9.1 Osamosvajanje mladih (družin)

Cilji

- Sistemsko urejen dostop mladih (družin) do stanovanj;
- hitrejšo osamosvajanje mladih (da se doseže povprečje EU glede povprečne starosti odselitve mladih iz gospodinjstva staršev).

Stanje

Stanovanjske in bivanjske razmere družin so pomembne tako z vidika delovanja sistema stanovanjske oskrbe (stanovanjske razmere družin kot pokazatelj delovanja sistema stanovanjske oskrbe), z vidika demografske reprodukcije (samostojno stanovanje kot funkcija ustanavljanja samostojnega gospodinjstva oziroma lastne družine) kot tudi z vidika stanovanjske ranljivosti družin (možnost in dostop družin do stanovanja, njegova primernost) (Mandič 2009, 78).

V okviru stanovanjske problematike mladih je posebej pereče relativno pozno odseljevanje mladih od staršev. Prehod v samostojno gospodinjstvo se pogosto razume kot eden ključnih označevalcev prehoda v odraslost. Na to, kdaj mladi opravijo prehod v samostojno stanovanje (in s tem v samostojno gospodinjstvo in oblikujejo lastno družino), vpliva več dejavnikov. Poleg individualnih so pomembni predvsem strukturni. Strokovnjaki opozarjajo (Mandič, 2007), da na odhod od doma pomembno vpliva razpoložljivost stanovanj, in sicer se mladi prej preselijo od doma v kolikor je v državi večji najemni sektor. Slovenija spada med države z izrazito majhnim najemnim sektorjem, in sicer tako profitnim kot neprofitnim, kar torej pomeni za mlade manj priložnosti za osamosvojitve in težji prehod v samostojno stanovanje ter s tem povezano odlaganje odločitve za oblikovanje družine.

Tuje raziskave glede starosti mladih pri odseljevanju od staršev kažejo na precejšnje razlike med družbami. Analiza ekonomsko najbolj razvitih družb kaže, da so te razlike največje na črti sever–jug: najhitreje dom svojih staršev zapustijo mladi v Severni Evropi (prednjačijo mladi iz Norveške, Švedske, Finske in Danske) in Severni Ameriki, najpozneje pa odidejo mladi iz Južne Evrope (Italija, Španija). Slovenija spada med tiste evropske države, ki imajo najvišji odstotek mladih, tako moških kot žensk, starih med 18 in 34 let, ki (še) živijo s starši (Mandič, v Raziskava Mladina 2010, 2011). Zadnja raziskava Slovensko javno mnenje je pokazala (Slovensko javno mnenje, 2016), da 67 % mladih do 30. leta še živi pri starših oziroma sorodnikih. Po podatkih raziskave mladi (do 30. leta) navajajo, da bi za rešitev stanovanjskega problema najbolj potrebovali ugodno stanovanjsko posojilo (33 % vseh mladih) in subvencijo najemnine (17 %). Pri mladih se pojavi problem pridobitve stanovanjskih posojil, saj nimajo zaposlitve za nedoločen čas. Tukaj bi morala država vzpostaviti poroštveno shemo za stanovanjsko posojilo za mlade.

Z vidika doseganja visoke ravni kakovosti življenja je urejena stanovanjska problematika izjemno pomembna. Zato je bistveno, da država sprejme čim več ukrepov s katerimi bo to področje primerno uredila in mladim (družinam) zagotovila določeno stopnjo socialne varnosti. Tako bi vplivala tudi na ustvarjanje spodbudnega okolja za odločanje za družino.

Ukrepi

- Okrepitev in spodbujanje trga najemnih stanovanj – predvsem za mlade družine in predvsem na območjih, kjer je povpraševanje največje (prednostna razvojna območja stanovanjske oskrbe);
- oblikovanje in implementacija inovativnih mehanizmov ter okrepitev obstoječih mehanizmov (jamstev za posojila, najem s kasnejšim odkupom, deljeno lastništvo kot javno-zasebno partnerstvo ipd.) podpore mladim (za nakup, gradnjo, obnovo) Stanovanjskega sklada RS;
- uvedba finančnih spodbud za oddajo stanovanj za najemodajalce, ki oddajajo stanovanja mladim parom, ki pričakujejo otroka in mladim družinam;
- spodbujanje in podpora alternativnim oblikam zagotavljanja stanovanj, ki so ugodne za mlade (kot so npr. stanovanjske zadruge);
- ustrežnejša uporaba praznih stanovanj;
- obdavčitev praznih stanovanj oziroma dodatne finančne obremenitve za nezasedena stanovanja;
- izgradnja stanovanjskih skupnosti za mlade;
- stanovanjski dodatek za pare, ki pričakujejo otroka, in mlade družine;
- oblikovanje in implementacija varčevalnih in posojilnih shem, subvencij kot podpora mladim parom, ki pričakujejo otroka in mladim družinam (za nakup, gradnjo, obnovo);
- vzpostavitev ugodnejših stanovanjskih posojil za mlade (ne glede na obliko zaposlitve) ter poroštvenih shem za stanovanjske kredite za mlade pare, ki pričakujejo otroka in mlade družine.

Kazalniki

- Načini in metode okrepitve in spodbujanja trga najemnih stanovanj namenjenih mladim (družinam);
- oblikovani in implementirani inovativni mehanizmi podpore mladim (družinam) in oblike/vrste realizirane podpore mladim pri dostopanju do stanovanja;
- vrsta in opis finančnih spodbud za oddajo stanovanj za najemodajalce, ki oddajajo stanovanja mladim parom, ki pričakujejo otroka in mladim družinam;

- načini spodbujanja in vrste alternativnih oblik zagotavljanja stanovanj, ki so ugodne za mlade;
- število praznih stanovanj (po letih) in dejavnosti za zmanjševanje števila teh;
- vrsta uvedenih finančnih obremenitev za nezasedena stanovanja;
- število obstoječih stanovanjskih skupnosti za mlade;
- uveden stanovanjski dodatek za pare, ki pričakujejo otroka, in mlade družine oziroma strateški in zakonodajni dokumenti iz katerih je razviden uveden stanovanjski dodatek za pare, ki pričakujejo otroka in mlade družine;
- vrste na novo vzpostavljenih varčevalnih in posojilnih shem, subvencij kot podpora mladim parom, ki pričakujejo otroka in mladim družinam (za nakup, gradnjo, obnovo);
- obseg in vrste ugodnih stanovanjskih posojil za mlade in vzpostavljene poroštvene sheme za stanovanjska posojila za mlade pare, ki pričakujejo otroka, in mlade družine;
- uvedene davčne olajšave za najemodajalce, ki oddajajo stanovanja mladim parom, ki pričakujejo otroka, in mladim družinam.

Nosilci

MOP, MDDSZ, Stanovanjski sklad Republike Slovenije, MF, FURS, lokalne skupnosti.

3.9.2 Stanovanjske razmere družin

Cilji

- Odpraviti stanovanjsko prikrajšanost socialno in finančno najšibkejših družin, posebej enostarševskih družin;
- zmanjšati preobremenjenost socialno in finančno najšibkejših družin s stanovanjskimi stroški, predvsem enostarševskih družin;
- vzpostaviti sistem socialnih stanovanjskih pomoči za socialno šibkejše družine.

Stanje

Tudi, ko se mladim uspe odseliti in ustvariti družino, so njihove stanovanjske razmere slabše od stanovanjskih razmer drugih družin. Stanovanjske razmere družin v resoluciji ponazarjamo s trendi v lastništvu stanovanj, stanovanjsko prikrajšanostjo in preobremenjenostjo gospodinjstev s stanovanjskimi stroški.

Trendi na področju lastništva stanovanj kažejo, da je vstop, predvsem mladih družin, v sektor lastniških stanovanj izjemno otežen in pogosto mogoč le s pomočjo

transferjev v okviru družine (v obliki posojil, zemljišča ali stanovanjske enote), poleg lastnega vložka in bančnih posojil. Tudi zato je osamosvajanje mladih v Sloveniji veliko poznejše, kot je to značilno za večino zahodnoevropskih držav.

Podatki SURS kažejo, da je za Slovenijo značilen izjemno visok delež lastnikov stanovanj (leta 2014 je ta delež znašal 76,7 %), vendar je v zadnjih letih mogoče opaziti zmanjševanje tega deleža. Če gledamo podatke lastništva gospodinjstev glede na tip gospodinjstva, vidimo, da delež lastnikov v vseh tipih gospodinjstev z leti pada. Največ lastnikov je sicer v gospodinjstvih brez otrok (78 % v letu 2015), najmanj pa v enostarševskih družinah (56 % v letu 2015), kar nakazuje večjo ranljivost slednjih. Poveden je tudi podatek o povečanju števila uporabnikov stanovanj. Največ uporabnikov je ponovno med enostarševskimi družinami (24 % v letu 2015), iz česar bi lahko sklepali na strategije reševanje stanovanjskega problema (verjetno gre za pomoč v okviru družine).

Stanovanjski položaj družin z nizkimi dohodki je znatno slabši kot položaj družin z višjimi. Raziskava Inštituta RS za socialno varstvo (Revščina in socialna izključenost družin z otroki: materialni in nematerialni obraz revščine, 2016), je pokazala, da družine, ki se umeščajo v višji dohodkovni razred otroškega dodatka, v večji meri živijo v individualnih samostojnih hišah. Primerjava deležev pokaže, da je delež tistih, ki se nahajajo v prvem dohodkovnem razredu otroškega dodatka in živijo v hišah manjši (ta delež znaša 50,5 %) od primerljivih deležev v višjih dohodkovnih razredih otroškega dodatka (te v povprečju znašajo več kot 60 %). Razlike se pojavijo tudi pri velikosti stanovanj. Tako npr. uvrstitev v nižji dohodkovni razred otroškega dodatka pomeni tudi večjo verjetnost, da bo družina živela v manjšem stanovanju. Tudi število sob sledi uvrstitvi v dohodkovne razrede otroškega dodatka. Tisti, ki se uvrščajo v prvi razred, imajo v povprečju le 2,58 sobe, tisti, ki so uvrščeni v petega, pa 3,2, kar je moč pripisati tudi dejstvu, da tisti iz višjih dohodkovnih razredov otroškega dodatka v večji meri živijo v hišah. Podobno je z vprašanjem o tem, ali ima vsak družinski član svojo posteljo. Tako je le 5,2 % tistih iz petega dohodkovnega razreda odgovorilo z »ne«, medtem ko je bilo takih v prvem dohodkovnem razredu občutno več – 19,8 %. Raziskava kaže, da tisti, ki so uvrščeni v višji dohodkovni razred otroškega dodatka pogosteje ocenjujejo lastno stanovanje kot ustrezno potrebam družine. Takih je v petem dohodkovnem razredu otroškega dodatka npr. 31,8 %, v prvem pa le 14,4 %.

Še posebej pa so razlike očitne, ko primerjamo deleže lastnikov in najemnikov po različnih dohodkovnih razredih otroških dodatkov. Tako je npr. kar 56,7 % tistih, ki se uvrščajo v peti dohodkovni razred otroškega dodatka, lastnikov oziroma solastnikov stanovanj/hiš, v katerih živijo, medtem ko je ta delež v prvem dohodkovnem razredu otroškega dodatka le 18,9 %. Ravno obratno pa je, če primerjamo deleže najemnikov oziroma podnajemnikov. V prvem dohodkovnem razredu otroškega dodatka ta delež znaša 43,3 %, v petem pa le še 10,2 %.

Za oceno stanovanjskega položaja najranljivejših družin je pomembna tudi časovna primerjava med deležem lastnikov in deležem najemnikov. Podatki kažejo, da se pri družinah v slabšem socialno-ekonomskem položaju manjša delež lastnikov in večja delež najemnikov. Če je bilo leta 2008 lastnikov oziroma solastnikov 55,9 %, jih je bilo leta 2015 le še 44,9 %, obraten trend je mogoče zaznati pri deležu najemnikov, v letu 2008 je bilo teh 15,9 %, v letu 2015 pa se je njihov delež povečal na 20,7 %, kar kaže na zmanjšane možnosti najranljivejših družin, da postanejo lastnice stanovanja ali hiše.

Primerjave so povedne, vendar je naloga države, da v prvi vrsti poskrbi za kakovostno in varno bivanje družin. Zato se Resolucija o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025 osredotoča na ureditev področja najemnih stanovanj. Z zastavljenimi cilji in ukrepi želi doseči prav varnost, kakovost in raznovrstnost stanovanj ter dolgoročnost najema.

Kazalniki stanovanjske prikrajšanosti kažejo, da se Slovenija v nekaterih parametrih uvršča pod evropsko povprečje (npr. glede deleža gospodinjestev brez kopalnice, ali brez stranišča), v drugih pa nad (npr. slabo stanje stanovanja). Kazalniki ne kažejo večje ranljivosti gospodinjestev z otroki. Izjema so enostarševska gospodinjstva, med katerimi je nekoliko nadpovprečen delež gospodinjestev brez kopalnice oziroma stranišča.

V splošni populaciji se je delež gospodinjestev, ki živijo v razmerah ekstremne stanovanjske prikrajšanosti, od leta 2005 do leta 2014 zmanjšal (iz 12,3 % leta 2005 na 6,5 % leta 2014), vendar pa je ta delež še vedno nekoliko višji med gospodinjestvi z več otroki, precej višji pa med enostarševskimi gospodinjestvi, kjer tekom let tudi ni prišlo do zmanjšanja tega deleža, kot to velja za splošno populacijo, temveč nasprotno celo do rahlega povečanja. Pri tem je bilo v letih gospodarske krize opaziti porast enostarševskih gospodinjestev, ki živijo v razmerah ekstremne stanovanjske prikrajšanosti, in sicer se je delež v petih letih povečal za več kot 20 %. Podobno poslabšanje položaja v teh letih je opaziti tudi pri velikih družinah, tj. gospodinjestvih s tremi ali več otroki.

Naslednji pomemben kazalnik pri oceni stanovanjskih razmer družin je preobremenjenost gospodinjestev s stanovanjskimi stroški. Stopnja preobremenjenosti gospodinjestev s stanovanjskimi stroški v Sloveniji glede na povprečje EU ne izstopa in je razmeroma nizka (6,4 % v letu 2014; povprečje EU v letu 2014 znaša 11,4 %). Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški je celo nižja med gospodinjestvi z otroki kot pa med gospodinjestvi brez otrok, pri obeh skupinah pa je med letoma 2005 in 2014 vidno le rahlo naraščanje deleža preobremenjenih gospodinjestev. Izrazito pa izstopajo enostarševske družine, med katerimi se je delež preobremenjenih močno povečal – od leta 2005, ko je bilo le 7,8 % enostarševskih družin preobremenjenih s stanovanjskimi stroški, na 18,4 % v letu 2014, kar je tudi visoko nad slovenskim povprečjem. Pri tem je bilo poslabšanje položaja očitno predvsem v letu 2009, kar je najverjetneje mogoče pripisati učinkom gospodarske krize, nato pa v letih 2013 in 2014 (Filipovič Hrast, 2016).

Delež enostarševskih družin, preobremenjenih s stanovanjskimi stroški, je sicer še vedno nekoliko pod povprečjem EU za to skupino (20,9 % v 2014), vendar pa razen v Sloveniji nikjer v Evropi ni mogoče opaziti tako izrazitega poslabšanja položaja te skupine.

Za socialno šibkejše družine bi bilo treba vzpostaviti sistem socialnih stanovanjskih pomoči. Resolucija o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025 opredeljuje t. i. stanovanjski dodatek, ki predstavlja finančno korekcijo plačilne zmožnosti ekonomsko najšibkejšega prebivalstva za reševanje stanovanjskega problema (z najemom). Gre za vrsto socialnega transferja, zato so ključne njegova vpetost v že vzpostavljen in delujoč nacionalni sistem dodeljevanja socialnih pomoči, uvedba mehanizma rednega nadzora upravičencev do izplačila stanovanjskega dodatka ter preprečitev morebitne zlorabe in nepovezanosti evidenc.

Ukrepi

- Uvedba stanovanjskega dodatka – za socialno šibkejše družine;
- okrepitev ponudbe kakovostnih javnih najemnih stanovanj, namenjenih predvsem ranljivim skupinam (npr. materialno prikrajšanim, enostarševskim družinam) ;
- okrepitev in spodbujanje trga najemnih stanovanj (za mlade) predvsem na območjih, kjer so potrebe največje;

- oblikovanje in implementacija inovativnih mehanizmov podpore (mladim) družinam ter okrepitev obstoječih mehanizmov podpore prikrajšanim družinam, enostarševskim družinam in družinam z več otroki;
- okrepitev projektov in programov medgeneracijske pomoči pri reševanju prvega stanovanjskega problema;
- spodbujanje in podpora alternativnim oblikam zagotavljanja stanovanj, ki so ugodne za socialno šibkejše družine in enostarševske družine;
- uvedba poroštvenega sklada za kritje najnujnejših stanovanjskih stroškov družin, ki se znajdejo v izjemni socialni stiski.

Kazalniki

- Uveden stanovanjski dodatek za socialno šibkejše družine in zakonodajni dokumenti, iz katerih je razviden uveden stanovanjski dodatek za socialno šibkejše družine;
- število javnih najemnih stanovanj po letih (s prednostnim kriterijem za enostarševske družine in socialno šibkejše družine);
- načini in metode krepitve in spodbujanja trga najemnih stanovanj namenjenih mladim (družinam);
- oblikovani in implementirani inovativni mehanizmi podpore mladim (družinam) ter oblike/vrste realizirane podpore prikrajšanim družinam, enostarševskim družinam in družinam z več otroki pri dostopanju do stanovanja;
- število projektov in programov medgeneracijske pomoči pri reševanju prvega stanovanjskega problema;
- vrste alternativnih oblik zagotavljanja stanovanj, ki so ugodne za socialno šibkejše družine in enostarševske družine;
- uveden poroštveni sklad.

Nosilci

MOP, MDDSZ, Stanovanjski sklad Republike Slovenije, lokalne skupnosti.

OBRAZLOŽITEV

1. Uvod

Pripravo Resolucije o družinski politiki nalaga Družinski zakonik, hkrati pa je čas za posodobitev dokumenta, saj je bila veljavna resolucija na področju družinske politike - Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v RS - sprejeta leta 1993. V tem obdobju so se na področju družine in družinskega življenja zgodile pomembne in značilne spremembe. Tako Slovenija kakor tudi ostale razvite države zaznavajo pluralizacijo družinskih oblik in načinov družinskega življenja, spremembe odnosov med starši in otroki, spremembe na področju partnerskih odnosov in družinskih vlog itd. Naloga države je, da pravočasno zazna spremembe na področju družinskega življenja in družinsko politiko oblikuje oziroma načrtuje na način, da odgovori na novonastalo situacijo ter pripravi takšne strateške dokumente in zakonodajo, ki bodo celovito urejali to področje, ponujali različne oblike pomoči in podpore, zagotavljali enakost, socialno vključenost in blagostanje ter ščitili najbolj ranljive družbene skupine.

1.1 Namen in cilji

Namen resolucije je določiti temeljne cilje in ukrepe na področju družinske politike v obdobju 2018–2028. Cilj družinske politike v Sloveniji je predvsem skrb za kakovost življenja družin (še posebej kakovost življenja otrok) ter njihovo varstvo in zaščito. Ob tem je za demografsko politiko pomembno tudi število rojstev v državi, zato družinska politika hkrati zasleduje tudi cilj vzpostavitve spodbudnega okolja za odločanje za otroke. Za doseg tega cilja je pomembna ugodna širša družbena situacija (ugodne razmere na trgu dela, široka dostopnost stanovanj ipd.), ki pri ljudeh sproža občutek varnosti in stabilnosti ter družinam prijazna družinska politika, ki promovira ukrepe za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja. Resolucija opredeljuje tri temeljne cilje: izboljšanje kakovosti družinskega življenja s poudarkom na visoki ravni kakovosti življenja otrok, zagotavljanje varstva in zaščite družin in posameznih družinskih članov, posebej otrok, ustvarjanje pogojev, ki bodo spodbudno vplivali na odločanje za družino. Hkrati opredeljuje dvanajst podciljev: posebno varstvo in zaščita najranljivejših družin in posameznih družinskih članov, izboljšanje socialno-ekonomskega položaja družin in otrok, razvoj kakovostnih, raznovrstnih in široko dostopnih programov v podporo družini, dvig stopnje socialne vključenosti družin in otrok, ustvarjanje pogojev za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, zagotavljanje enakosti moških in žensk ter spodbujanje enakovrednejše porazdelitve

skrbstvenega in gospodinjkega dela, kakovostno in dostopno varstvo, vzgoja in izobraževanje otrok, kakovosten kulturni program in dostop do kulturnih vsebin za otroke in družine, zagotavljanje kakovostnega in široko dostopnega zdravstvenega varstva družin s poudarkom na reproduktivnem zdravju žensk in moških ter zdravstvenem varstvu otrok, izboljšanje dostopnosti do ustreznih stanovanj, predvsem parom, ki pričakujejo otroka in družinam z majhnimi otroki, izboljšanje položaja mladih in staršev na trgu dela, stalno in sistematično spremljanje področja vezanega na družinsko problematiko.

1.2 Temeljna načela

Resolucija temelji na univerzalnih načelih, kot so: vključevanje, enakost, zaščita, varstvo in spoštovanje. Brez teh načel si namreč ni mogoče predstavljati sodobne družinske politike. Opredeljena so tudi podnačela: vključevanje vsega prebivalstva oziroma usmerjenost k vsem družinam, upoštevanje pluralnosti družinskih oblik in različnih potreb, ki izhajajo iz tega, spoštovanje avtonomnosti družine in individualnosti njenih posameznih članov, zaščita otrokovih pravic v družini in družbi in skrb za kakovost življenja otrok, promoviranje enakih možnosti obeh spolov, prispevanje države k stroškom za preživljanje otrok, pozitivna diskriminacija najranljivejših družin, usklajenost ukrepov z zaznamimi potrebami prebivalstva, splošnost ukrepov družinske politike.

1.3 Finančna sredstva

Finančna sredstva za vse ukrepe, navedene v resoluciji, se bodo zagotavljala iz enega navedenega vira ali več teh: državni proračun, proračuni lokalnih skupnosti, zdravstvena in pokojninska blagajna in sredstva Evropske unije.

1.4 Spremljanje izvajanja resolucije in poročanje

Spremljanje izvajanja resolucije je dolžnost vseh resorjev, ki so nosilci posameznih ukrepov. Enkrat letno resorji posredujejo poročilo o uresničevanju ciljev resolucije in izvedbe ukrepov Svetu RS za otroke in družino. Svet v okviru rednega letnega poročanja Vladi RS v poročilo o delu vključi tudi poročilo o izvajanju resolucije.

2. Stanje na področju družinske problematike, demografska slika in smernice oziroma ključne usmeritve razvoja družinske politike

Pred oblikovanjem ciljev in ukrepov na področju družinske politike je potrebno pogledati stanje na področju družinske problematike oziroma spremembe, ki se dogajajo na področju družine. Spremembe družin in družinskega življenja se kažejo v spremembah oblik in kompozicije družine, v smislu pluralizacije družinskih oblik in zmanjševanja števila družinskih članov. Opazne so tudi poročne in rodnostne spremembe. Spremembe, ki smo jim priča, so posledica osebnih odločitev, hkrati pa so pomembno povezane s širšimi družbenimi spremembami (spremembe na trgu dela in zaposlovanja, demografske spremembe idr.). Posebej je izpostavljena demografska problematika s poudarkom na rodnostnih spremembah, ki se kažejo predvsem v nizki stopnji rodnosti.

Predstavljene so ključne usmeritve družinske politike. Primerjalno gledano ima Slovenija eno bolj razvitih družinskih politik. Raziskovalci so Slovenijo – glede na značilnosti družinske politike - umestili v skupino nordijskih držav, za katere je značilno, da ukrepi družinske politike omogočajo dobro podporo pri usklajevanju plačanega dela in družine, relativno finančno dostopne in kakovostne javne servise, enakost možnosti, spodbujajo

zaposlenost žensk, s čimer je omogočena razbremenitev družine in večja avtonomnost njenih članov. Družinska politika v Sloveniji temelji in bo tudi v prihodnje temeljila na celostnem oziroma integralnem in vključujočem pristopu, kar pomeni, da vključuje vse vrste družin, upošteva pluralnost družinskih oblik in različnih potreb, ki iz tega izhajajo, spoštuje avtonomnost družine in individualnost njenih posameznih članov, ščiti otrokove pravice v družini in širše ter postavlja v ospredje varstvo in kakovost življenja družin in otrok. Bistven element družinske politike predstavlja tudi usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, zagotavljanje enakih možnosti obeh spolov, vzpostavljanje širokega spektra programov in storitev za družine ter prispevanje k stroškom za lažje vzdrževanje otrok in varstvo družin v specifičnih življenjskih situacijah.

3. Temeljna prednostna področja ter cilji, ukrepi in kazalniki

Družinska politika se dotika številnih področij ter posega v polje mnogih resorjev. V okviru resolucije so obravnavana vsa relevantna področja, ki predstavljajo del družinske politike, opredeljeni so cilji, ukrepi in kazalniki. Ta področja so: programi v podporo družini ter drugi programi in projekti, ki so namenjeni otrokom in družinam, starševsko varstvo in družinski prejemki, nadomestno varstvo otrok, socialno varstvo družine, usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, trg dela in zaposlovanje, področje zdravstva oziroma zdravstvenega varstva, področje vzgoje, varstva in izobraževanja in stanovanjska problematika.

3.1 Programi v podporo družini ter drugi programi in projekti, ki so namenjeni otrokom in družinam

Predstavljeno je področje programov v podporo družini ter drugih programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam, nato pa so opredeljeni cilji, ukrepi in kazalniki. Programi in projekti pozitivno vplivajo na izboljšanje kakovosti življenja družin, zagotavljajo socialno vključenost ter zdrav razvoj posameznih članov in članic družine, prispevajo k lažjemu usklajevanju poklicnega in družinskega življenja idr. (programi centrov za družine, programi psihosocialne pomoči otrokom in staršem, večgeneracijski centri ter drugi programi in projekti, ki so namenjeni otrokom in družinam). Programov in projektov, ki so namenjeni otrokom in družinam, je veliko. Cilj države je te še okrepiti, tako v smislu obsega, kakovosti kot tudi raznovrstnosti. Prav to pa je v skladu s ciljem, ki mu sledijo razvite družinske politike – premik od transferjev k podpornim storitvam za otroke in družine.

3.2 Starševsko varstvo in družinski prejemki

Predstavljeno je področje starševskega varstva in družinskih prejemkov, nato pa so opredeljeni cilji, ukrepi in kazalniki. Namen pravic iz naslova starševskega varstva in neposredne finančne podpore družinam je omogočiti staršem kakovostno starševstvo, otrokom pa kakovostno otroštvo, zagotoviti družinam čim bolj ustrezne pogoje za življenje, lajšati usklajevanje poklicnega in družinskega življenja ter izboljšati življenjske pogoje socialno šibkejših družin, družin z več otroki ter družin z otroki s posebnimi potrebami. Vsaka pravica in prejemek je specifičen in je namenjen ureditvi posebne življenjske situacije ali predstavlja obliko pomoči družini. Glede na trajanje pravice smo le-te združili v dve večji skupini: 1. pravice in prejemki, vezani na rojstvo in zgodnja leta otrokovega življenja (dopust-materinski, očetovski in starševski ter pripadajoča nadomestila, krajši delovni čas, nadomestilo v času odmora za dojenje, starševski dodatek, pomoč ob rojstvu otroka); 2. pravice in prejemki, vezani na preživljanje, skrb in varstvo otrok (otroški dodatek, dodatek za veliko družino, plačilo prispevkov v primeru štirih ali več otrok, delno plačilo za izgubljen dohodek, povračilo davka na motorna vozila za velike družine, davčne olajšave za

vzdrževanega družinskega člana (otroke), dodatek za nego otroka, subvencija vinjet, subvencija plačila letne dajatve za uporabo vozil v cestnem prometu).

3.3 Nadomestno varstvo otrok

Predstavljeno je področje nadomestnega varstva otrok, nato pa so opredeljeni cilji, ukrepi in kazalniki. Namen nadomestnega varstva je zagotavljanje varstva in posebne skrbi za otroke, ki to potrebujejo. Pri tem se zasleduje načelo največje koristi otroka. Obstajajo različne oblike omenjenega varstva, in sicer rejništvo, zavodsko varstvo in posvojitev.

Rejništvo je oblika družinskopravnega varstva otrok, ki se izvaja z nego, vzgojo in oskrbovanjem v tuji družini, to pomeni pri osebah, ki niso otrokovi starši. Osnovno načelo instituta rejništva je zasledovanje načela največje koristi otroka, ki zaradi različnih razlogov krajši ali daljši čas ne more živeti v svoji matični družini. Posvojitev je ena najbolj znanih in uveljavljenih oblik socialnega starševstva. Posvojitev postavlja v središče otroka, ki potrebuje primerno družinsko okolje, ter je usmerjena predvsem v zagotavljanje varstva in vzgoje otroka. Otroci in mladoletniki, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe, uživajo posebno varstvo države. Nadomestno varstvo otrok se lahko izvaja tudi v okviru zavoda. Otroka se namesti v zavod, če ima psihosocialne težave, ki se kažejo kot vedenjske, čustvene, učne ali druge težave med odraščanjem. Namestitev v vzgojni zavod se lahko izvede tudi, če otrok živi v zanj ogrožajočem okolju.

3.4 Socialno varstvo družine

Predstavljeno je področje socialnega varstva družine, nato pa so opredeljeni cilji, ukrepi in kazalniki. Namen sistema socialnega varstva v Republiki Sloveniji je posameznikom in družinam omogočiti socialno varnost in socialno vključenost. Država tako mora zagotavljati razmere, ki bodo omogočale uresničevanje razvojnih možnosti za dosego take ravni kakovosti življenja posameznikov, družin in otrok, ki bo primerljiva z drugimi v okolju in bo ustrezala merilom človekovega dostojanstva. Kadar si posameznik ali družina zaradi različnih razlogov ne more sama zagotoviti socialne varnosti in blagostanja, je upravičena do določenih pravic iz naslova socialnega varstva. Socialnovarstveni programi in storitve so iz vidika družinske problematike izjemno pomembni, saj vplivajo na kakovost življenja družin, zmanjšujejo tveganje revščine in socialne izključenosti, nekateri pa tudi prispevajo k lažjemu usklajevanju družinskega in poklicnega življenja. V okviru storitev so za družine še posebej pomembne: pomoč družini za dom, pomoč družini na domu in socialni servis. V okviru programov pa programi za otroke in mladostnike ter programi za preprečevanje nasilja. V to poglavje je vključena tudi problematika preživnin. Na področju preživnin za otroke je država vzpostavila politiko, ki krepi oziroma spodbuja odgovorno starševstvo, hkrati pa predstavlja ustrezen mehanizem zaščite pravic in koristi otrok.

3.5 Trg dela in zaposlovanja

Predstavljeno je področje trga dela in zaposlovanja, nato pa so opredeljeni cilji, ukrepi in kazalniki. Zaradi vpliva, ki ga ima trg dela tako na možnosti mladih, da si sploh ustvarijo družino, kot tudi na kakovost življenja družin, resolucija opredeli cilje in ukrepe na področju trga dela in zaposlovanja, ki bi lahko ugodno vplivali na kakovost življenja družin in lažje odločanje za otroke. Naloga države je, da oblikuje takšne politike in ukrepe, ki bodo ustvarili ugodne razmere za čim večje vključevanje aktivnega prebivalstva na trg dela, zagotovili kakovostne in varne zaposlitve (zlasti mladim) ter ustvarili spodbudno (nediskriminatorno) delovno okolje za starše.

3.6 Usklajevanje poklicnega in družinskega življenja

Predstavljeno je področje usklajevanja poklicnega in družinskega življenja, nato pa so opredeljeni cilji, ukrepi in kazalniki. Koncept usklajevanja poklicnega in družinskega življenja predstavlja pomemben del družinske politike in bistveno prispeva h kakovostnemu življenju družin. Razumemo ga kot širši mehanizem, ki vključuje zelo različne ukrepe, od otroškega varstva in dolgotrajne oskrbe starejših ter drugih odvisnih družinskih članov in članic, ustrezno urejenega plačanega materinskega, očetovskega dopust ter starševskega in nadomestila, nadomestil za odsotnost z dela v primeru bolezni otrok, pa vse tja do prožnih oblik dela in zaposlovanja. To področje je vključeno v praktično vse vsebinske sklope, porazdelitev skrbstvenih in družinskih obveznosti pa je obravnavano samostojno v tem poglavju. Za usklajeno družinsko in poklicno življenje morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji: za pravično porazdelitev skrbstvenih in gospodinjskih obveznosti mora biti v dvostarševskih družinskih skupnostih sprejeto soglasje med starši, na voljo mora biti ustrezna socialna infrastruktura, ukrepe za lažje usklajevanje teh obveznosti pa morajo sprejeti in izvajati tako država kot tudi delodajalci

3.7 Področje zdravstva

Predstavljeno je področje zdravstva oziroma zdravstvenega varstva, nato pa so opredeljeni cilji, ukrepi in kazalniki. Skrb družinske politike je, da imajo družine in otroci zagotovljeno kakovostno in široko dostopno zdravstveno varstvo ter da imajo starši določene pravice vezane na otroka, ki je bolan in potrebuje posebno nego ali podporo. V tem vsebinskem sklopu je poudarek predvsem na reproduktivnem zdravju žensk in moških ter zdravju otrok in mladostnikov/mladostnic.

3.8 Vzgoja, varstvo in izobraževanje

Predstavljeno je področje vzgoje, varstva in izobraževanja, nato pa so opredeljeni cilji, ukrepi in kazalniki. Otroci predstavljajo ključno komponento družinske politike, zato družinska politika posega tudi na področje vzgoje, varstva in izobraževanja. Pomembno je zagotoviti kakovostno, prožno in široko dostopno javno predšolsko vzgojo, varstvo ter izobraževanje otrok.

3.9 Stanovanjska problematika

Predstavljena je stanovanjska problematika, nato pa so opredeljeni cilji, ukrepi in kazalniki. Področje stanovanjskega varstva je v okviru družinske politike pomembno, saj urejena stanovanjska problematika družin predstavlja predpogoj za kakovostno družinsko življenje in zagotavlja določeno stopnjo socialne varnosti. Urejena stanovanjska problematika predstavlja tudi spodbudno okolje za odločanje za družino. V okviru družinske problematike prepoznavamo temeljna področja, ki so še posebej pomembna: reševanje prvega stanovanjskega problema mladih (družin) in zagotavljanje kakovosti oziroma primernost stanovanj za družine (posebej materialno prikrajšane družine).

4. Seznam ukrepov/pravic v Republiki Sloveniji, ki neposredno vplivajo na položaj družin

Pripravljena je tabela, ki vsebuje ukrepe oziroma pravice, ki neposredno vplivajo na položaj družin. Predstavljen je tudi kriterij za dodelitev pravice in želen oziroma predviden učinek pravice. Vsak ukrep/pravica je tudi finančno ovrednotena (za leto 2016).

4 Seznam ukrepov/pravic v Republiki Sloveniji, ki neposredno vplivajo na položaj družin

MINISTRSTVO	NAZIV UKREPA/ PROGRAMA	SKUPNA VIŠINA SREDSTEV ZA UKREP/ PRAVICO V LETU 2016 (v EUR)	KRITERIJ ZA DODELITEV (npr. PRAVICE, SUBVENCije idr.)	ŽELEN/PREDVIDEN UČINEK
MDDSZ	Dodatek za veliko družino	10.638.237	Upravičene so družine s tremi ali več otroki, ki ne presegajo 64 % povprečnega mesečnega dohodka na družinskega člana oz. 659,30 EUR na družinskega člana.	Izboljšanje ekonomskega položaja otrok v velikih družinah in ustvarjanje spodbudnega okolja za odločanje za več kot dva otroka.
MDDSZ	Materinsko/očetovsko/starševsko nadomestilo	230.303.681	Upravičena sta mati/oče, ki sta zavarovana za starševsko varstvo ob nastopu materinskega/očetovskega/starševskega dopusta.	Zagotoviti nadomestilo zaradi izgube dohodka (plače) zaradi rojstva otroka.
MDDSZ	Nadomestilo v času odmora za dojenje (število uporabnic je manj kot deset letno)	0	Upravičene so matere, ki so zaposlene za polni delovni čas in dojijo otroka do njegovega 18. meseca.	Omogočiti materam, ki ob vrnitvi v službo še dojijo, plačan odmor za dojenje.
MDDSZ	Plačilo prispevkov za socialno varnost zaradi dela s krajšim delovnim časom zaradi starševstva	17.202.800	Eden od staršev, ki varuje in neguje otroka do 3. leta/dva ali več otrok do konca prvega razreda OŠ najmlajšega otroka/otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo do 18. leta in dela s krajšim delovnim časom najmanj 20 ur tedensko.	Omogočiti staršem čim prožnejše usklajevanje poklicnega in družinskega življenja.
MDDSZ	Plačilo prispevkov v primeru štirih ali več otrok	3.862.445	Eden od staršev, ki zapusti trg dela zaradi nege in varstva štirih ali več otrok, s katerimi ima skupno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, ter je bil zavarovan za starševsko varstvo vsaj 12 mesecev v zadnjih treh letih ali je bil aktivni iskalec zaposlitve v skladu z zakonom, ki ureja trg dela, vsaj 12 mesecev v zadnjih treh letih.	Omogočiti enemu od staršev, da zapusti trg dela zaradi nege in varstva vsaj štirih otrok.

MDDSZ	Starševski dodatek	10.565.461	Namenjen materam (ali očetom po 77 dnevih od rojstva otroka), ki niso zavarovane za starševsko varstvo (študentke, nezaposlene) in imajo stalno prebivališče v RS 12 mesecev.	Zagotoviti prejemek zaradi rojstva otroka za starše, ki niso zavarovani za starševsko varstvo.
MDDSZ	Pomoč ob rojstvu otroka	4.477.485	Eden od staršev s stalnim prebivališčem v RS, ki v družini ne presegajo 64 % povprečnega mesečnega dohodka na družinskega člana oz. 659,30 EUR na družinskega člana.	Zagotoviti staršem prejemek ob rojstvu otroka, ki je namenjen nakupu opreme in potrebščin za novorojenčka.
MDDSZ	Otroški dodatek	228.088.632	Eden od staršev za otroka do 18 let s prijavljenim prebivališčem v RS in ki v družini ne presegajo 64 % povprečnega mesečnega dohodka na družinskega člana oz. 659,30 EUR na družinskega člana.	Dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje otroka.
MDDSZ	Dodatek za nego otroka	8.988.706	Eden od staršev za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo in ima stalno prebivališče v RS.	Zagotoviti staršem otrok, ki potrebujejo posebno nego in varstvo, prejemek, s katerim lahko delno pokrijejo povečane stroške, ki jih imajo z nego in varstvom otroka.
MDDSZ	Delno plačilo za izgubljeni dohodek	5.952.601	Osebni prejemek, ki ga prejme eden od staršev ali druga oseba, kadar prekine delovno razmerje ali začne delati krajši delovni čas zaradi nege in varstva otroka s težko motnjo v duševnem razvoju ali težko gibalno oviranega otroka ali otroka z boleznijo s seznama hudih bolezni.	Staršem otrok z najtežjimi motnjami oziroma boleznimi omogočiti, da ostanejo s svojim otrokom doma in v ta namen prejmejo delno plačilo za izgubljeni dohodek.
MDDSZ	Nadomestilo preživnine (od skupnega zneska gre iz proračuna 1.038.595 EUR, 2.704.042 EUR pa je bilo zagotovljeno iz sredstev izterjave dolga dolžnikov preživninskega sklada)	3.742.637	Pravico do nadomestila preživnine ima otrok, ki mu je s pravnomočno sodbo ali začasno odredbo sodišča oziroma z dogovorom pri CSD določena preživnina, ki je zavezanec ne plačuje; ki je državljan RS in ima stalno prebivališče v RS; ki je tujec in ima stalno prebivališče v RS, če je tako določeno z meddržavnim sporazumom ali ob pogoju vzajemnosti; ki še ni star 18 let. Pravica do izplačila nadomestila preživnine traja do dopolnjenega 15. leta starosti oziroma 18. leta starosti otroka, če ni v delovnem razmerju. Šteje se, da preživninski zavezanec ne plačuje preživnine, če preživnina ni plačana zaporedoma tri mesece ali če jo preživninski zavezanec	Povečanje socialne varnosti določene kategorije otrok, ohraniti in okrepiti preživninsko odgovornost preživninskih zavezancev ter zaostri in pospešiti izterjavo preživninskega dolga in z njim poplačati državi sredstva, ki bodo uporabljena za plačilo

			plačuje neredno.	nadomestil prežavnine.
MDDSZ	Državna štipendija	69.102.947	Upravičenci so dijaki in študentje, ki izpolnjujejo splošne pogoje, ki jih določa ZŠtip-1 in pri katerih povprečni mesečni dohodek na osebo v preteklem letu pred vložitvijo vloge ne presega 5. dohodkovnega razreda, določenega v 23. členu ZUPJS.	Štipendije se podeljujejo za srednješolsko ter terciarno izobraževanje. Šolanje je lahko stroškovno velik zalogaj za družino, s podeljeno štipendijo pa se razbremeni družino, izboljša ekonomski položaj otroka ter pripomore k temu, da se otroci oziroma mladi v večjem številu odločajo za nadaljevanje šolanja.
MDDSZ	Subvencionirana študentska prehrana	12.538.041	Upravičenci so študentje, ki izpolnjujejo pogoje, navedene v 6. členu ZSSP.	Želen učinek je študentom omogočiti nižje stroške šolanja in ob tem poskrbeti za čim bolj kakovostno in zdravo prehrano.
MDDSZ	Denarna socialna pomoč	202.574.801	Upravičene so družine, če si preživetja ne morejo zagotoviti same z delom, s pravicami iz dela ali zavarovanjem, z dohodki iz premoženja in iz drugih virov oziroma z nadomestili ali prejemki po drugih predpisih ali s pomočjo tistih, ki so jih dolžni preživljati, ali na drug način, ki ga določa zakon, ter če si zase in za svoje družinske člane ne morejo zagotoviti sredstev v višini minimalnega dohodka (cenzusa) iz razlogov, na katere ni mogel vplivati, in je uveljavil pravico do denarnih prejemkov po drugih predpisih ter pravico do oprostitev in olajšav po ZUPJS.	Zagotavljanje sredstev za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogoča preživetje.
MDDSZ	Znižanje starostne meje za pridobitev pravice do starostne pokojnine zaradi skrbi za vsakega rojenega ali posvojenega otroka, za katerega je zavarovanec skrbel v prvem letu njegove starosti, ki ima	Ni mogoče oceniti višine sredstev.	Do znižanja je upravičena ženska. Razen če je pravico do nadomestila iz naslova starševstva užival moški. Za uveljavljanje pravice je potrebna določena dolžina pokojninske dobe brez dokupa (najmanj 38 let).	Ugodnost, ki je ženskam, v določenih primerih pa moškim, podana iz razloga predhodne skrbi za otroke.

	državljanstvo RS, če ni z mednarodnim sporazumom določeno drugače. Gre za pravico iz naslova zavarovanja, ki se krije iz predhodno plačanih prispevkov.			
MDDSZ	Upravičenci do dela pokojnine za upoštevanje obdobja prvega leta otrokovega življenja iz 1. alineje 189. člena ZPIZ-1.	5.013.335	To obdobje se je v skladu z ZPIZ-1 upoštevalo v zavarovalno dobo pod dvema pogoje: da tisti od staršev, ki je to pravico uveljavljal, v času skrbi za otroka ni bil zavarovan na drugi podlagi in da je bil otrok v času, ko je zanj skrbel, državljan RS, ki je v RS imel tudi stalno prebivališče. Če starša v prvem letu otrokove starosti nista bila zavarovana na drugi podlagi, se je to obdobje vštelo v zavarovalno dobo tistemu od njiju, ki je ta čas prvi uveljavljal, saj zakon ni določal, da bi se morala starša o tem sporazumno dogovoriti. Pogoji za upoštevanje tega obdobja v zavarovalno dobo je bila dejanska skrb matere oz. očeta za otroka v 1. letu njegove starosti, kar se je ugotavljalo v posebnem dokaznem postopku.	Ugodnost, ki je podana staršem iz razloga predhodne skrbi za otroke
MDDSZ	Družinska pokojnina - gre za pravico iz naslova zavarovanja, ki se krije iz predhodno plačanih prispevkov.	189.600.000	Pokojnina, ki pripada preživelemu družinskemu članu po umrlem zavarovancu ali uživalcu pokojnine. Za pridobitev pravice do družinske pokojnine morajo biti pogoji izpolnjeni tako s strani umrlega kot tudi s strani osebe, ki uveljavlja to pravico.	Zagotovitev socialne varnosti družinskih članov (otroci, pastorki, vnuki, drugi otroci brez staršev ter starši) po smrti zavarovanca oziroma upokojenca.
MDDSZ	Dodatek za pomoč in postrežbo za slepe	9.000	V nekaterih primerih so do tega dodatka upravičeni tudi otroci, ki so zdravstveno zavarovani po zavarovancu ali upokojencu. Za izračun smo zajeli zgolj tiste slepe upravičence do dodatka za pomoč in postrežbo, ki so mlajši od 26. leta.	Dodatek pripada upravičencem zaradi povečanih stroškov, ki jih imajo, ker zaradi zdravstvenega stanja potrebujejo za opravljanje osnovnih življenjskih potreb stalno pomoč tretje osebe.
MDDSZ	Vračilo dela prispevkov delodajalca za prvo	616.361	Delodajalci lahko za zavarovance iz prvega, drugega, tretjega in četrtega odstavka 14. člena ZPIZ-2, ki niso	Izboljšanje zaposlitvenih možnosti za mlade za

	zaposlitev. Del prispevkov delodajalca za prvo zaposlitev, ki se vrne delodajalcu, se krije iz proračuna.		dopolnili 26. let starosti in matere, ki skrbijo za otroka do njegovega tretjega leta starosti, ko se prvič zaposlijo za nedoločen čas in ostanejo pri istem delodajalcu v zaposlitvi neprekinjeno najmanj dve leti, uveljavijo vračilo prispevkov delodajalca za prvo leto zaposlenosti v višini 50 %, drugo leto pa v višini 30 % prispevkov delodajalca.	nedoločen čas.
MZ	Nega otroka	29.907.414	Upravičen je eden od staršev do dopolnjenega 18. leta otroka, če to zahteva otrokovo zdravstveno stanje, in sicer: – do 7 delovnih dni (izjemoma do 15 delovnih dni) za otroka, starejšega od 7 let; – do 15 delovnih dni (izjemoma do 30 delovnih dni) za otroka, starega do 7 let (podrobneje opredeljeno v 140. členu Pravil obveznega zdravstvenega zavarovanja).	Zagotovitev nege otroku.
MZ	Spremljanje otroka	3.216.216	Upravičen je kdorkoli za otroka do 15. leta starosti na vsakem potovanju na zdravljenje do izvajalca, po 15. letu pa, če je otrok napoten k izvajalcu izven kraja prebivališča in zaradi svojega zdravstvenega stanja ali drugih razlogov ni sposoben potovati sam (podrobneje opredeljeno v 61.-63. členu Pravil obveznega zdravstvenega zavarovanja).	Zagotovitev spremljanja otroka na potovanju do izvajalca zdravstvene storitve.
MZ	Usposabljanje za rehabilitacijo otroka	57.778	Upravičen je eden od staršev največ za 30 dni za otroka s težjo okvaro oziroma poškodbo možganov ali hrbtenjače oziroma največ za 14 dni za otroka s kroničnimi boleznimi ali okvarami (podrobneje opredeljeno v 40. členu in 6. odstavku 138. člena Pravil obveznega zdravstvenega zavarovanja).	Omogočanje usposobitve staršev v bolnišnici za kasnejšo rehabilitacijo otroka na domu.
MZ	Zdravstveno letovanje otrok in šolarjev	1.389.287	Organizirane in strokovno vodene zdravstvene kolonije za otroke, ki so bili večkrat hospitalizirani ali pogosteje bolni.	Izboljšanje zdravstvenega stanja otrok, ki so večkrat bolni.
MZ	Sobivanje enega od staršev v zdravstvenem zavodu z bolnim otrokom do starosti otroka vključno 5 let	1.699.565	23. člen ZZVZZ in 1. odstavek 40. člena Pravil OZZ.	Čustvena in fizična podpora otroku.
MZ	Če je doječa mati hospitalizirana ima pravico, da ob njej biva tudi otrok	612.594	1. odstavek 40. člena Pravil OZZ.	Čustvena in fizična podpora otroku.
MZ	Spremljanje otroka v bolnišnici - pravica do	20.347	2. in 3. odstavek 40. člena Pravil OZZ.	Usposabljanje za kasnejšo rehabilitacijo.

	bivanja ob njem v bolnišnici			
MZI	Pomoč v višini 110 EUR pri nakupu letne vinjete za vozila cestninskega razreda 2B (kombiji) za velike družine in invalide	85.000	Uveljavljajo vsi, ki ob registraciji vozila cestninskega razreda 2B uveljavljajo pravico do oprostitve letne dajatve za uporabo vozil v cestnem prometu za invalide ali pravico do 50 % znižanja letne dajatve za velike družine. Upravičena so tudi društva in invalidske organizacije, ki za prevoz invalidov uporabljajo vozila cestninskega razreda 2B. Podrobnejše pogoje za oprostitev oziroma znižano pačilo letne dajatve določa Zakon o letni dajatvi za uporabo vozil v cestnem prometu.	S pomočjo v višini 110 EUR pri nakupu vinjete se zmanjša dodatna finančna obremenitev proračunov velikih družin in invalidov. S prejeto finančno pomočjo družbe DARS d.d. so tako velike družine in invalidi, ki za svoje osebne potrebe nujno potrebujejo vozilo, ki se uvršča v cestninski razred 2B, izenačeni z drugimi uporabniki, ki za svoje potrebe uporabljajo »klasična« osebna vozila, za katera znaša cena letne vinjete 110 EUR.
MZI	Subvencionirana vozovnica	39.739.993	Oddaljenost od doma do izobraževalne ustanove najmanj 2 km in status dijaka, študenta ali udeleženca izobraževanja odraslih.	Izboljšanje ekonomskega položaja družine z zagotavljanjem lažje dostopnosti do izobraževanja in spodbujanje uporabe javnega potniškega prometa.
MZI	Oprostitev plačila letne dajatve za uporabo vozil v cestnem prometu	182.095	Nižja letna dajatev v višini 50 % letne dajatve za osebne avtomobile iz 5. člena Zakona o letni dajatvi za uporabo vozil v cestnem prometu se plačuje za eno vozilo, ki je v lasti družine, ki ima štiri ali več otrok, pri čemer morajo biti izpolnjeni pogoji iz 70. člena Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Uradni list RS, št. 110/06 – uradno prečiščeno besedilo in 10/08).	Izboljšanje mobilnosti velikih družin.
MIZŠ	Znižano plačilo vrtca (iz občinskih proračunov)	254.000.000	Materialni položaj družine (lestvica 9. dohodkovnih razredov – 24. člen ZUPJS).	Povečevanje deleža vključenosti v vrtce s finančno dostopnostjo za vse kategorije staršev;

				zagotovitev kakovostne predšolske vzgoje čim večjemu številu predšolskih otrok.
MIZŠ	Subvencioniranje znižanega plačila staršev za drugega in tretjega otroka iz iste družine	15.275.368	Upravičene so družine, ki imajo hkrati v vrtec vključena dva ali več otrok, tako da plačajo za drugega otroka 30 % plačila, določenega z odločbo CSD, za tretjega pa so plačila oproščene.	Razbremenitev staršev s plačili za vrtec, če imajo v vrtcu hkrati dva ali več otrok.
MIZŠ	Zagotavljanje predšolske vzgoje otrokom, ki so na zdravljenju v bolnišnicah	744.468	Predšolski otrok na zdravljenju v bolnišnici.	Pomoč otrokom in družinam, ko je predšolski otrok zaradi bolezni hospitaliziran.
MIZŠ	Šola v naravi; sofinanciranje (1.323.442 EUR) in subvencioniranje (406.765)	1.730.207	Do sofinanciranja so upravičeni vsi učenci osnovne šole enkrat v času osnovnošolskega izobraževanja. Poleg sofinanciranja prejmejo subvencije učenci iz socialno šibkih družin. Postopek in kriteriji za dodelitev subvencij so opredeljeni v Pravilniku o financiranju šole v naravi.	Omogočiti vsem učencem posebno obliko izobraževanja v okviru šole v naravi.
MIZŠ	Sofinanciranje učnih pripomočkov in nekaterih stroškov v zvezi z dnevi dejavnosti in ekskurzijami za učence Rome	150.614	Materialni in socialni položaj družine, zlasti: <ul style="list-style-type: none"> – prejetje denarne socialne pomoči po predpisih o socialnem varstvu, – višina dohodkov na družinskega člana, – višina otroških dodatkov, – brezposelnost staršev, – dolgotrajna bolezen v družini, – dolgotrajnejši socialni problemi in druge posebnosti v družini. 	Podporni mehanizem za zagotavljanje enakih možnosti učencem iz socialno manj spodbudnih okolij.
MIZŠ	Subvencionirana šolska prehrana učencev	26.606.772	Materialni položaj družine (lestvica 9. dohodkovnih razredov – 25. in 26. člen ZUPJS).	Omogočiti učencem dostopnost do zdrave šolske prehrane in učencem iz socialno manj vzpodbudnih okolij zagotoviti enake možnosti.
MIZŠ	Zagotovitev sredstev za prevoze učencev OŠ, katerih pot v šolo je ogrožena zaradi velikih	1.151.025	Lokalne skupnosti so upravičene do sredstev za plačilo prevozov učencev, katerih pot v šolo je ogrožena zaradi velikih zver, le na tistih relacijah, ki ne sodijo v okvir brezplačnih prevozov učencev v skladu s 56. členom ZOsn.	Varnost učencev, sledenje Strategiji upravljanja z rjavim medvedom, ki jo je Vlada RS sprejela leta

	zveri		Prevoze nad 4 km po ZOsn plača lokalna skupnost.	2002 (do sredstev iz državnega proračuna so upravičene lokalne skupnosti, ki ležijo na osrednjem področju življenjskega prostora rjavega medveda, določenem s Strategijo upravljanja z rjavim medvedom).
MIZŠ	Zagotavljanje brezplačnega prevoza gibalno oviranim dijakom	410.000	Odločba o usmeritvi.	Inkluzija dijakov s posebnimi potrebami.
MIZŠ	Zagotavljanje prevoza za učence ob pouka prostih dnevih	268.000	Odločba o usmeritvi, odločba o namestitvi, sklep sodišča.	Učenci osnovnih šol, ki bivajo v domu, imajo zagotovljeno pravico do brezplačnega prevoza domov ob pouka prostih dnevih.
MIZŠ	Zagotavljanje prevoza predšolskim otrokom, ki so usmerjeni v prilagojeni program za predšolske otroke v zavodu za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami.	58.637	Odločba o usmeritvi.	Otroci bi sicer morali biti vključeni v zavod oziroma oddani v rejništvo.
MIZŠ	Subvencija malice za dijake	9.864.789	Subvencija pripada tistim dijakom, ki se redno izobražujejo, so prijavljeni na malico in pri katerih povprečni mesečni dohodek na osebo, ugotovljen v odločbi o otroškem dodatku ali državni štipendiji znaša: - do 42% neto povprečne plače v RS, pripada subvencija v višini cene malice - nad 42 do 53% neto povprečne plače v RS, pripada subvencija malice v višini 70% cene malice - nad 53 do 64% neto povprečne plače v RS, pripada subvencija malice v višini 40% cene malice. Dijaki, ki so nameščeni v rejniško družino, dijaki prosilci za azil ter dijaki,	Zagotavljanje kakovostne šolske prehrane, s katero se vpliva na optimalni razvoj dijakov in razvijanje zavesti o zdravi prehrani in kulturi prehranjevanja za dijake iz socialno manj vzpodbudnih okolij.

			nameščeni v zavode za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami in obiskujejo šolo izven zavoda, imajo pravico do brezplačne malice.	
MIZŠ	Sofinanciranje plačil staršev, ki imajo v dijaškem domu hkrati vključenega več kot enega otroka	578.862	Do subvencije je upravičen tisti starš oz. skrbnik, ki je kot podpisnik nastanitvene pogodbe zavezan plačevati oskrbnino za dva ali več otrok, in sicer za drugega in naslednje otroke, ki sočasno bivajo v istem ali drugem dijaškem domu.	Izboljšanje ekonomskega položaja družin in spodbujanje bivanja v dijaških domovih.
MIZŠ	Subvencionirano bivanje študentov visokošolskih študijskih programov	3.115.650	Upravičeni so študenti, ki izpolnjujejo pogoje skladno z 12. členom Pravilnika o subvencioniranju bivanja študentov (Uradni list RS, št. 22/01, 35/06, 75/08, 97/10, 46/12, 55/13, 38/16 in 13/17).	Lažje kritje stroškov bivanja študenta v času študija.
MOP	Subvencija tržne najemnine	4.002.140	Dodeljena je najemnikom tržnih stanovanj, ki izpolnjujejo dohodkovni cenzus za pridobitev neprofitnega najemniškega stanovanja in so se prijavili na javni razpis za dodelitev neprofitnega stanovanja v občini stalnega bivališča, razen, če razpisa v občini ni bilo že več kot eno leto.	Povečati dostopnost najemnih stanovanj pod enakimi pogoji, kot veljajo za neprofitna (zaradi premajhnega števila neprofitnih najemnih stanovanj).
MF	Olajšava za vzdrževane otroke (zmanjšanje prihodkov iz naslova dohodnine zaradi uveljavljene olajšave)	267.100.000	Kriterij: vzdrževani otroci. Letni znesek olajšave je odvisen od števila vzdrževanih otrok.	Znižanje davčne obveznosti s ciljem povečanja razpoložljivega dohodka družin z otroki.
MF	Olajšava za vzdrževanega družinskega člana (zmanjšanje prihodkov iz naslova dohodnine zaradi uveljavljene olajšave)	22.800.000	Kriterij: vzdrževani družinski član oziroma člani, ki niso otroci.	Znižanje davčne obveznosti s ciljem povečanja razpoložljivega dohodka družin s člani, ki niso zaposleni in ne opravljajo dejavnosti oz. nima lastnih sredstev za preživljanje.
MF	Olajšava za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo (zmanjšanje prihodkov iz naslova dohodnine zaradi uveljavljene olajšave).	9.800.000	Kriterij: vzdrževani otroci, ki potrebujejo posebno nego in varstvo. Pri tem je kot dokazilo potrebna odločba CSD (za priznanje dodatka za nego) oz. ZPIZ (za priznanje dodatka za pomoč in postrežbo).	Znižanje davčne obveznosti s ciljem povečanja razpoložljivega dohodka družin z otroki, ki potrebujejo posebno nego in oskrbo.

MF	Dohodki, ki so oproščeni plačila dohodnine - otroški dodatki, dodatki za veliko družino, pomoči ob rojstvu otroka, subvencije, ki pripadajo mladi družini kot spodbuda za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja, idr. (zmanjšanje prihodkov iz naslova dohodnine zaradi oproščenih dohodkov).	50.900.000	Kriterij: prejem katerekoli vrste dohodka, ki je oproščen dohodnine.	Spodbujanje socialne varnosti družin.
MF	Oprostitev plačila davka na motorna vozila pri nabavi vozil za prevoz družin s tremi ali več otroki (zmanjšanje prihodkov iz naslova davka na motorna vozila zaradi navedene oprostitve).	570.000	Družine s tremi ali več otroki.	Izboljšanje ekonomskega položaja velikih družin.
SKUPAJ		1.749.313.991		

5 Kratice

APZ	Aktivna politika zaposlovanja
CSD	Center za socialno delo
DARS	Družba za avtoceste Republike Slovenije
EU	Evropska unija
FSD	Fakulteta za socialno delo
FURS	Finančni urad Republike Slovenije
IRSSV	Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MF	Ministrstvo za finance
MGRT	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MIZŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
MJU	Ministrstvo za javno upravo
MK	Ministrstvo za kulturo
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MNZ-P	Ministrstvo za notranje zadeve – Policija
MO	Ministrstvo za obrambo
MOL	Mestna občina Ljubljana
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
MP	Ministrstvo za pravosodje
MZ	Ministrstvo za zdravje
MZI	Ministrstvo za infrastrukturo
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
NIJZ	Nacionalni inštitut za javno zdravje
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
SURS	Statistični urad Republike Slovenije

ZPIZ	Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije
ZPND	Zakon o preprečevanju nasilja v družini
ZPMS	Zveza prijateljev mladine Slovenije
ZZZS	Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije

6 Viri

- Agenda Habitat, Carigradska deklaracija. 1996. Urad RS za prostorsko planiranje Ministrstvo za okolje in prostorsko planiranje.
- Arduin, S. 2015. A review of the values that underpin the structure of an education system and its approach.
- Barle Lakota A., Trunk Širca N. 2010. Pomen izobraževanja v družbi prihodnosti. Dostopno prek: <http://www.moe.gov.si>
- Bole, V., Jere, Ž., in Rebec, P. 2016. Učinkovitost sistema izobraževanja v Sloveniji. Ljubljana: SVIZ.
- Booth, T. 1996. Stories of exclusion: Natural and unnatural selection. V Exclusion from school: Inter-professional perspectives.
- Cirman, A. 2007. Razvoj stanovanjskega trga v Sloveniji: pogled z vidika stanovanjskega financiranja. V Stanovanjski trg v Sloveniji.
- Družinski zakonik. Uradni list RS, št. 15/17.
- European Social Survey (ESS). 2008. ESS Round 4: European Social Survey Round 4 Data (2008). Data file edition 3.5. NSD - Norwegian Centre for Social Research.
- ESS Round 2: European Social Survey Round 2 Data (2004). Data file edition 3.5. NSD - Norwegian Centre for Social Research.
- ESS Round 7: European Social Survey Round 7 Data (2014). Data file edition 2.1. NSD - Norwegian Centre for Social Research.
- Eurostat. 2017. Population and social conditions, Education and training. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/eurostat>
- Evropska Komisija. 2011. Predšolska vzgoja in varstvo: najboljši začetek v jutrišnjem svetu za vse naše otroke.
- Evropska komisija. 2016. Childbearing Preferences and Family Issues in Europe. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/eurostat>
- Evropska Komisija. 2016. Pregled izobraževanja in usposabljanja 2016, Slovenija. Luxembourg: Urad za publikacije.
- Fakulteta za družbene vede. 2016. Dostopnost trga dela za ženske in moške. Dostopno prek: <http://www.moe.gov.si>
- Gaber, S., in Marjanovič Umek, L. 2009. Študije (primerjalne) neenakosti. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Gaber, S., Marjanovič Umek, L., Antić Gaber, M., Tašner, V., Žveglič, M., Grgič, K., Pfifer, A., Šori, I., Rožmarič, M. 2016. Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, Univerza na Primorskem.
- Haug, P. 2015. The state of play of inclusive education. Annual Conference, Dunaj, 2015.
- Inštitut RS za socialno varstvo. 2010. Raziskava o potrebah družin po različnih oblikah storitev. Dostopno prek: <http://www.moe.gov.si>

Inštitut RS za socialno varstvo. 2010. Raziskava o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje

Inštitut RS za socialno varstvo. 2015. Ureditev preživnin v mednarodni perspektivi: primerjalna analiza mod

Inštitut RS za socialno varstvo. 2016. Otroci in njihov položaj v Sloveniji danes: Situacijska analiza položaja

Inštitut RS za socialno varstvo. 2016. Revščina in socialna izključenost družin z otroki: materialni in nemate

Inštitut RS za socialno varstvo. 2017. Primerjalna analiza dobrih praks za dvig rodnosti v mednarodni persp

Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije. 2012. Vsevladni pristop za zdravje in blaginjo prebivalcev

Kazenski zakonik. Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16 in 27/1

Klüsener, S., Neels, K., in Kreyenfeld, M. 2013. Family Policies and the Western European Fertility Divide: I

Kolednik, A. 2010. Podatki raziskave PISA 2006: Primerjava dosežkov dijakov priseljencev in naravnih gov

Konvencija o otrokovih pravicah, Uradni list RS, št. 35/92, MP, št. 9/92.

Lavrič, M., Flere, S., Tavčar Krajnc, M., Klanjšek, R., Musil, B., Naterer, A. 2011. Mladina 2010 : Družbeni p

Mandič, S. 2007. Odhod v prvo samostojno stanovanje: primerjalna analiza med državami EU. Družboslov

Mandič, Srna. Stanovanjske razmere mladih. V: Rakar, Tatjana, Boljka, Urban. Med otroštvom in odraslostjo
http://mlad.si/files/knjiznica/med-otroštvom-in-odraslostjo_analiza_polo%C5%BEaja_mladih_v_sloveniji_20

Marjanovič Umek, L. 2014. Strukturna kakovost vrtca: učinek na procesno kakovost in dosežke otrok. Sodo

Marjanovič Umek, L., Fekonja, U., in Bajc, K. (ur.). 2005. Pogled v vrtec. Ljubljana: Državni izpitni center.

Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, Generalna skupščina Združenih narodov 16

Mednarodni pakt o političnih in državljanskih pravicah, Uradni list SFRJ, št. 7/91, in Uradni list RS, št. 35/92

Ministrstvo za delo, družino socialne zadeve in enake možnosti. 2016. Jamstvo za mlade: Izvedbeni načrt 2

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. 2007. Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji. Dostopn

Nacionalni inštitut za javno zdravje. 2011. Neenakosti v zdravju. Dostopno prek: <http://www.nijz.si/sl/publika>

Očetje in delodajalci v akciji. 2015. Dostopno prek: <http://www.mirovni-institut.si/enakopraven-ocel/>.

OECD. 2014. Better Policies Series: Slovenia 2014. Pariz: OECD.

OECD. 2015. OECD Economic Surveys: Slovenia 2015. Pariz: OECD.

OECD. 2016. Skillsmatter: Further results from the Survey of Adult Skills. Dostopno na: <https://www.oecd.org>

Opara, B., Barle Lakota, A., Globačnik, B., Kobal Grum, D., Košir, S., Macedoni Lukšič, M., Zorc, D., Bregar

Perspektive novega očetovstva v Sloveniji: vpliv mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovanje. 2

Predlog Resolucije o nacionalnem programu duševnega zdravja 2011–2016. Dostopno prek: <http://www.mz.gov.si>

Pušnik, M. 2012. Nasilje v šoli v krogu nasilja. V (O)krog nasilja v družini in šoli. Soočanje šole/vrtca z nasiljem

Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025 »Skupaj za družbo zdravja«. Uradni list RS, št. 41/09.

Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014. Uradni list RS, št. 41/09.

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020. Uradni list RS, št. 39/13.

Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020. Uradni list RS, št. 41/11.

Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020. Uradni list RS, št. 84/15.

Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013–2022. Uradni list RS, št. 90/13.

Resolucija o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025 (ReNSP15–25). Uradni list RS, št. 92/15.

Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji. Uradni list RS, št. 40/93.

Rodnostne preference in družinske zadeve v Evropi. 2006. Eurobarometer. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu>

Sambt, Jože. 2017. Demografska slika Slovenije. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti

Slovensko javno mnenje 2015. 2015. Mednarodna raziskava Stališča o delu (ISSP 2015), Mednarodna raziskava o delu in družini v Ljubljani.

Slovensko javno mnenje 2016/1. 2016. Raziskava o odnosu delo-družina, Stališča Slovencev o družinski politiki in delu. Center za proučevanje organizacij in človeških virov, Univerza v Ljubljani.

Splošna deklaracija o človekovih pravicah. Generalna skupščina OZN, 10/12-1948.

Statistični urad RS. 2017. Podatkovni portal SI-STAT, Demografsko in socialno področje, Izobraževanje. Dostopno prek: <http://www.stat.si>

Štraus, M. 2015. Regijske razlike v matematični pismenosti slovenskih učenk in učencev in vpliv socioekonomskega statusa na njihovo uspešnost. Ljubljana: Univerza na Primorskem.

Ule, M. 2004. Nove vrednote za novo tisočletje. Spremembe življenjskih in vrednostnih orientacij mladih v Sloveniji. Ljubljana: Univerza na Primorskem.

UNESCO. 1994. The Salamanca Statement and Framework for action on special needs education. Pariz: UNESCO.

Unicef. 2016. Fairness for Children. Dostopno prek: <https://unicef.blob.core.windows.net/uploaded/documents/20160921142121/Fairness%20for%20Children.pdf>

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. 2017. Demografske spremembe. Dostopno prek: <http://www.mz.gov.si>

Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami (ZOPOPP). Uradni list RS, št. 4/15.

Zakon o delovnih razmerjih. Uradni list RS, št. 21/13, 78/13 – popr., 47/15 – ZZSDT, 33/16 – PZ-F, 52/16 in 5/17.

Zakon o duševnem zdravju. Uradni list RS, št. 77/08 in 46/15 – odl. US.

Zakon o interventnih ukrepih na področju trga dela in starševskega varstva. Uradni list RS, št. 63/13 in 95/14.

Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti. Uradni list RS, št. 110/02, 56/06 – odl. US, 114/06 – ZUTPG, 96/12 – odl. US.

Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij. Uradni list RS, št. 110/06 – uradno prečiščeno besedilo, 76/08, 40/09

Zakon o Javnem štipendijskem, razvojnem, invalidskem in preživninskem skladu Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 16/07

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 76/08, 40/09

Zakon o osnovni šoli. Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – popr., 23/07 – popr., 41/07 – popr.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini. Uradni list RS, št. 16/08, 68/16 in 54/17 – ZSV-H.

Zakon o ratifikaciji Evropske socialne listine. Uradni list RS, Mednarodne pogodbe, št. 7/99.

Zakon o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o pridobitvi državljanstva. Uradni list RS, št. 16/07

Zakon o socialnem varstvu. Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 23/07 – popr., 41/07 – popr.

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. Uradni list RS, št. 26/14 in 90/15.

Zakon o štipendiranju. Uradni list RS, št. 56/13, 99/13 – ZUPJS-C, 8/16 in 61/17 – ZUPŠ.

Zakon za uravnoteženje javnih financ. Uradni list RS, št. 40/12, 96/12 – ZPIZ-2, 104/12 – ZIPRS1314, 105/12, 24/15 – odl. US, 90/15, 102/15 in 63/16 – ZDoh-2R.

Zakon o urejanju trga dela. Uradni list RS, št. 80/10, 40/12 – ZUJF, 21/13, 63/13, 100/13, 32/14 – ZPDZC-1

Zakon o usklajevanju transferjev posameznikom in gospodinjstvom v Republiki Sloveniji. ZUTPG, Uradni list RS, št. 16/07

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. Uradni list RS, št. 58/11, 40/12 – ZUJF, 90/12 in 41/17 – popr.

Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. Uradni list RS, št. 62/10, 40/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCF

Zakon o vrtcih. Uradni list RS, št. 100/05 – uradno prečiščeno besedilo, 25/08, 98/09 – ZIUZGK, 36/10, 62/10 – popr.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/04 – popr.